

Nils Bejerot **BARN**
serier
SAMHÄLLE

Barn — Serier — Samhälle

Barn - Serier - Samhälle

Av Nils Bejerot

KULTURFRONT

Till
FREDRIC WERTHAM, M. D.

Omslag:
Adeline Cross-Eriksson
Tredje upplagan 10:e–13:e tusendet
Tofters tryckeri ab, Östervåla 1981

När Barn-Serier-Samhälle första gången publicerades 1954 var det författarens förhoppning att boken skulle "bidra till en vidgad och fördjupad debatt i seriefrågan". Trots de snart trettio år som gått och den debatt som faktiskt förts sedan dess är det beklämmande att se hur lite som egentligen har ändrats. Serierna är fortfarande, liksom storebror kioskdeckaren, "ett väsentligt mentalhygieniskt och kulturellt problem som angår oss alla".

Självfallet har tiden inte stått still. Nya genrer har tillkommit. De konstnärligt och litterärt ofta högre stående *seriealbumen* har med serier som Asterix, Tin-Tin och de svenska Ville, Bellman m fl tillfört seriekonsten nya dimensioner. På minussidan kan noteras att skräckmagasinen upplevt åtminstone två högkonjunkturer sedan 1950-talet. Flumromantiska och knarkpropagerande serier har, ofta med radikala förtecken skapat en ny enklav i seriekonstens källarvåning.

Huvudproblemet kvarstår dock. Bekämpandet av det kulturella förfallet, särskilt bland ungdomen, är ännu en första rangens kampuppgift för föräldrar, lärare och den ansvarsställande folkopinionen.

När Kulturfronts förlag därför på nytt ger ut Barn-Serier-Samhälle sker det i förvisningen att boken ännu har mycket att tillföra dagens kulturkamp, samtidigt som det blir en hyllning till folkbildaren och den oräddade debattören Nils Bejerot inför hans sextioårsdag 21 september 1981.

Tom Carlson

Ordförande

Folket i Bild/Kulturfront

Stockholm 11 augusti 1981

Med detta arbete har jag velat presentera ett omfattande material i den livliga seriedebatten för en bred publik. Tusentals tidningsklipp, hundratals in- och utländska artiklar och en oräknelig mängd seriemagasin är det stoff, som här framläggs i koncentrerad form. Där inte annat anges eller framgår av sammanhanget är bildmaterialet hämtat från seriemagasin, tryckta i Sverige.

För det inledande kapitlet om seriernas historik har jag haft en utmärkt hjälp av Åke Runnquists förnämliga BLM-artikel av 1948. För arbetet som helhet och särskilt senare avsnittet har den amerikanske psykiatern Fredric Werthams insatser varit av oskattbart värde. Till alla vänner som med råd och dåd bistått mig under utredningens gång, vill jag framföra ett varmt tack. Min hustru, Carol Maurice, B.A., har under arbetets alla faser givit mig en ovärderlig hjälp.

Arbetet gör inte anspråk på att vara en uttömmande redogörelse för de tecknade serierna eller en fullständig analys av deras i många avseenden chockerande värld. Bokens syfte är att stimulera till fortsatt forskning på detta nya och märkliga område och framför allt att bidra till en vidgad och fördjupad debatt i seriefrågan, som onekligen är ett väsentligt mentalhygieniskt och kulturellt problem som angår oss alla.

Stockholm i augusti 1954.

Nils Beijer

Är kriminalmagasinen och gangsterserierna en av förklaringsgrunderna till den ökade ungdomsbrottsligheten och nerbusningen i övrigt bland både barn och ungdom, eller är det tvärtom så att de barn och ungdomar som av helt andra orsaker är hårda, råa och aggressiva, söker sig till den sortens läsning för att den bäst passar deras mentalitet och livsföring? Måhända den mera avleder från än leder till brott? I den allmänna diskussionen har det framförts lika energiska argument för båda hypoteserna. Eftersom den sistnämnda åsikten bäst rimmar med den bland moderna föräldrar så vanliga missuppfattningen av »fri fostran», att barn inte alls ska tillrättavisas utan ha sin vilja fram i allt, är det förklarligt, att de flesta föräldrar och målsmän är rådvilla och passiva inför vad Nils Bejerot kallar »serieeländet». Kanske är det av samma skäl som lärare och folkbildare inte heller har varit så aktiva i denna fråga, som likväl måste anses vara av minst lika stor betydelse som t. ex. den kolo-
rerade veckopressen.

Genom den bok Nils Bejerot presenterar, efter en grundlig analys av serie-
magasinen och ett omfattande studium av den internationella litteraturen, har vi nu fått så mycket material för en bedömning av hela denna underliga litteraturart, att rådvillheten bör kunna övervinnas. Vi får först en saklig och objektiv redogörelse för allt som funnits och finns av tecknade serier och därmed jämförliga ting. Jag får bekänna att jag visste inte förut att jag visste så lite om det hela. Av stort värde för bedömningen ur pedagogiska och allmänt kulturella synpunkter är att man får klarlagt vilken skiftande mångfald det rör sig om. Vi har dels de oförargliga och oskadliga om än menlösa och andefattiga serier, som kanske dominerar i vår svenska press, dels har vi de helt försvarliga, pedagogiskt nyttiga och barnsligt roliga sakerna, som kan användas i skola och fritt bildningsarbete, men dels också de uppenbart skadliga, fördärvbringande serierna, med direkta instruktioner i våldsdåd, sadism, tortyr, alltså inte bara »prisande av brottslig handling» utan rena lektioner i gangsterdåd.

När man läst redogörelsen för denna sistnämnda genre och därefter får

stickprov på diskussionen om just den delen av serieproduktionen, frågar man sig vad som är mest förvånansvärt — producenternas cyniska fräckhet eller blindheten hos deras försvarare bland en del pedagoger och psykologer, vilka anser att inte ens gangsterserierna skulle ha någon skadlig verkan på de minderåriga som dagligen slukar dessa alster. Naturligtvis stöder sig dessa advokater huvudsakligen på den tånjbara teorin om »avreagerad aggressionsdrift». Bejerot hävdar med fog att en sådan argumentering grundar sig på en inadekvat, dogmatisk och mekanisk tillämpning av avreaktionsteorin.

För oss lekmän är det synnerligen värdefullt att få ta del av Nils Bejerots metodiska genomgång av »*de 33 argumenten*» — det är producenternas och försvarsadvokaternas i skön förening. Hans egna svar och kommentarer är korta och träffande. Författarens egen teori om barns reaktion vid läsning av gangsterserierna är i korthet uttryckt i hans svar till elfte argumentet, som lyder: »Barnen imiterar inte våldsdåd som de ser i serierna.» Bejerot svarar där bl. a.: »... imitation är ett typiskt och naturligt reaktionssätt hos barn. I själva verket är imitation, detta att ta efter — 'på riktigt eller på låtsas' — en av de väsentligaste inlärningsmekanismerna hos mindre barn.»

De belägg som erfarenheten ger åt Bejerots uppfattning är även så uppenbara, att den andra sidans förnekande ter sig som tal mot bättre vetande, de obotfärdigas förhinder. Nils Bejerots iakttagelser och slutsatser stämmer även helt överens med de resultat, som den kanske främste auktoriteten på detta område, den amerikanske psykiatern Fredric Wertham, kommit fram till efter grundliga kliniska studier. Werthams stora anatemabok »*Seduction of the Innocent*» dominerar nu seriedebatten i Amerika.

Måtte alla de parter som vår svenske Wertham vädjar till — föräldrar, lärare, ideella organisationer — lystra till maningen: Slå ihjäl det sämsta vi hittills fått in i landet av detta elände och hindra det ännu vidrigare, som tränger på västerifrån, att någonsin få fast fot i vårt land. Detta, åtminstone, kan och bör vi göra.

Samuel Hirdman

INNEHÅLLSÖVERSIKT

Första avsnittet

DE TECKNADE SERIERNA

I. I BEGYNNELSEN VAR BILDEN

De tecknade serierna	19
Den första serien i modern mening	21
Pengar eller livet	28
Seriemagasinen	29
Kapitulation utan villkor	32
Ut över världen	34

II. TUSCHPARADEN

Skämtserier	38
Familjeserier	40
Barnserier	40
Djurserier	41
Sportserier	43
Äventyrsserier	
Parodiska äventyr	43
Historiska äventyr	44
Moderna äventyr	46
Fantastiska äventyr	46
Cowboyserier	48
Kriminalserier	52
Krigsserier	58
Skräckserier	61
Romantikserier	65
Politiska serier	66
Klassikerserier	68
Religiösa serier	69
Kunskapsserier	70
Reklamserier	73

III. VÅRT DAGLIGA BRÖD

Serier i dagspressen	75
Serier i veckopressen	78
Seriemagasinen	79
Teknik och ekonomi	81
Seriehjältarnas agenter i Sverige	82
Magasin- och tidskriftsserier	83

IV. MAGASINFLORAN

Alla Tiders Seriejournal	85
Blondie	85
Bob och Frank	86
Cowboy	86
Dick vid radiopolisen	86
Fantomen	86
Kalle Anka & Co.	87
Läderlappen	87
Min Melodi	87
Min Melodis hjärtebibliotek	88
Mästerkatten	88
Prärieserier	88
Seriemagasinet	89
Serietidningen Lasso	89
Stjärnbragder	89
Stålmannen	89
Tarzan	90
Texas	90
Thrillerserier	90
Tomahawk	90
Tom Mix (numera Buffalo Bill)	91
Tuff och Tuss	92
Vilda Västern	92
Några hädangångna	92
Försök till mikroskopi	94

V. EN VÄRLD I SVARTVITT

Hjältar och skurkar	97
Våld och brott	102
»Brott lönar sig inte»	110
Brott och straff	112
Övermänniskan	115
Kvinnorna	121
Rasdiskriminering	127
Antiintellektualism	130
Förakt för hederligt arbete	132
Annonserna	133
Teknik, hantverk — konst?	134
Vad är förbjudet i serier och film? En jämförelse	137
Vem läser vad?	140
Stenar i stället för bröd	140

Andra avsnittet

SERIEDEBATTEN

VI. SERIEFABRIKANTERNAS TRETTIOTRE ARGUMENT

1. »Serierna är bara en gammal litteraturart i ny form»	145
2. »Även i de gamla sagorna och folksägnerna förekom det mycket våld och ond bråd död»	145
3. »Serierna påverkar inte barnen»	146
4. »När vi var barn läste vi en massa våldsamma indian- och äventyrsberättelser, men vi tog inte någon skada av det»	149
5. »Barnen har sitt eget val»	149
6. »Seriemagasinens stora popularitet visar att de fyller ett stort behov hos barnen»	150
7. »Det är inte bevisat att barn tar skada av serieläsning»	151
8. »Många psykologer och experter kan intyga seriernas ofarlighet»	154
9. »Magasinens våldsamheter ger barnen tillfälle att avreagera sig sina aggressioner»	155

10. »Barnen identifierar sig med det goda, med den rättrådige hjälten»	156
11. »Barnen imiterar inte våldsdåd som de ser i serierna»	158
12. »Seriemagasinerna pekar alltid på lagens triumf»	162
13. »Det är andra faktorer än serieläsning som gör att barn blir brottslingar»	162
14. »Att serier skulle uppamma sadism hos barn finns det inget belägg för»	164
15. »Livet är ingen dans på rosor — bäst att barnen får lära sig det i tid»	165
16. »Magasinen ger barnen en vidgad erfarenhetsvärld»	166
17. »Serierna är uppfostrande»	166
18. »Pappa och mamma läser ju själva serier»	169
19. »Barnen är tysta och snälla när de läser sina seriemagasin»	171
20. »Seriemagasinerna bjuder barnen en stunds avkoppling» ..	172
21. »Serierna stimulerar barnens fantasiliv»	172
22. »Barnen lär sig läsa genom serierna»	176
23. »Serierna talar till barnen på barnens språk»	180
24. »Seriemagasinerna höjer läsintresset och väcker intresse för riktig litteratur»	182
25. »Intresset för teknik och vetenskap stimuleras»	183
26. »Ägnade sig inte barnen åt seriemagasinerna skulle de få mer tid till ofog»	184
27. »Ett ingripande mot magasinerna skulle trampa yttrandefriheten under fötterna»	184
28. »Vi bortcensurerar de blodigaste bilderna vid svensk redigering»	184
29. »Det är en stor skillnad mellan serierna i USA och Sverige»	184
30. »Om barnlitteraturen blir alltför söt och menlös...»	185
31. »Föräldrarna själva och inga kommittéer eller myndigheter bör avgöra vad barnen skall få läsa»	185
32. »Kampanjen mot seriemagasinerna är en antiamerikansk kampanj»	186
33. »Kritiserar man seriemagasinerna bör man väl i sanningens namn också ta en titt på filmen, deckarna osv.»	186

VII. MOTSTÅNDSRÖRELSEN

USA	193
Canada	196
England	197
Irland	198
Frankrike	198
Italien	199
Österrike	199
Belgien	199
Holland	199
Norge	199
Danmark	200
Sverige	201

VIII. VAD KAN GÖRAS?

Förbud eller bojkott?	205
Bättre serier	208
Några råd till föräldrar	209
till lärare	210
till bokhandlare	211
till pressen	212
till bibliotek	212
till organisationer	212
till myndigheter	213
till producenter av mindervärdig barn- och ung- domslitteratur	213

IX. LITTERATUR	215
----------------------	-----

X. REGISTER	218
-------------------	-----

Första avsnittet

DE TECKNADE SERIERNA

»Det har blivit överflödigt att importera utländska tecknade serier, enär lika dåliga sådana numera kunna framställas inom landet.»

G å s b l a n d a r e n

I. I BEGYNNELSEN VAR BILDEN

De tecknade serierna

är inte någon amerikansk uppfinning som man kanske skulle kunna tro. Idén att berätta en historia i sammanhängande bilder är uråldrig i Gamla världen, även om genrens historia inte är närmare utforskad.

Den tyske historikern Theile har pekat på seriernas äldsta rötter, som om man så vill kan ledas tillbaka till hieroglyfer och grottmålningar i en dunkel forntid.

Under femte århundradet före Kristus lät den mäktige Darius i text och bilder på en bergvägg skildra sina segrar över en omfattande upprorsrörelse: Flankerad av två krigare står perserkonungen med en fot på de besegrade fiendernas huvuden. Redan här möter vi serieberättelsens förenklade illustrationsteknik.

Andra liknande bildberättelser är de målningar av Xerxes' övergång av Bosporen, som Mandrokles från Samos utförde på uppdrag av den store fältherren, och Polygnots berömda skildring av Trojas undergång.

Romarna övertog även på detta område traditioner från greker och perser. När Valerius Maximus Mesalla år 264 f. Kr. slog kartagerna på Sicilien, lät han i Curia Hostilia i Rom ställa ut en mängd kolossal målningar, vilka berättade om hans bragder och segrar.

Sedan han kuvat upproret i Judéen år 67 e. Kr. medförde Titus Vespasianus, sedermera romersk kejsare, i sitt triumftåg jättestora bildserier, uppmonterade på ställningar stora som fyravåningshus. Där skildrades kriget mot judarna och Jerusalems förstöring på ett sätt, inte olikt det som används i 1950-talets amerikanska seriemagasin om kriget i Korea. »Där såg man en förhärjad trakt, långa rader med fångar, omåttligt höga murar som störtade in

under belägringsmaskinernas häftiga stötar, ett blodbad på värnlösa, brinnande tempel och människor under instörtande hus. Till och med för de okunnigaste stod allt klart», skrev den samtida skriftställaren Flavius Josephus.

Under medeltiden upptog kyrkokonsten det berättande måleriet med sina bildsviter ur bibeln.

När träsnittstekniken blev allmän mot medeltidens slut spreds i stora upplagor de på den tiden populära bilderna om döden och dödsdansen.

Från träsnitten leder sedan spåret till de första serierna i det tidiga 1800-talets europeiska vecko- och månadsskrifter med blandad läsning för hela familjen. Bland berömda illustratörer, som använde serietechniken långt före amerikanarna, kan nämnas Caran d'Ache, Wilhelm Busch, Thomas Rawlandson och vår egen Oskar Andersson (O.A.).

Wilhelm Busch (1832—1908) var den stora tyske serietecknaren på 1800-talet, verksam framför allt i *Fliegende Blätter*. Hans burleska serier om Max och Moritz (föregångarna till de sedermera så kända odågorna Knoll och Tott), Hans Huckebein, de båda ankorna och otaliga andra roade barn och vuxna under flera generationer. Så sent som 1944 kom Max och Moritz ut i en ny samlingsupplaga i Sverige.

Man är i allmänhet böjd att tro att sadistiska tendenser i serier är en mycket sen företeelse. Sadismen flödar emellertid ymnigt redan i de tyska 1800-talsserierna, inte minst hos Busch, låt vara att historierna ofta är mycket orrealistiska. Här ett typiskt buschtema: Rackarungarna binder ihop fyra brödstycken med halvmeterlånga björnträdsbitar och kastar dem till hönsen. Tre hönor och en tupp sätter i sig lockbetet och blir därmed sammanbundna genom de svalda brödbitarna. Hönsen blir förskräckta, flaxar iväg upp i ett träd där den gamla gumman-ägarinnan till sin förskräckelse finner dem hängda i trådarna. Grabbarnas straff — efter en rad liknande spratt — blir att en stor stark karl stoppar ned dem i en kvarntrumma, de blir söndermalda och kommer sedan ut som smulor, vilka nära anförvanter till de hängda hönsen med begärlighet pickar i sig. Man har svårt att tro att barn förstår det sedelärande i denna historia.

Sin första invasion i Sverige företog seriefigurerna över Öresund. Det var av allt att döma den danske förläggaren Carl Aller, som förde dem till Sverige, då han 1877 i Köpenhamn började trycka en svensk avläggare av sin danska *Allers Familjejournal*. I den första årgång som trycktes i Sverige (1879),

Fig. 1. Wilhelm Buschs klassiska rackarungar Max och Moritz är direkta föregångare till de mera kända odågorna Knoll och Tott (Pigge och Gnidde).

upptas en av de åtta sidorna i varje nummer av en helsidesserie, vanligen åtta—nio bilder med fem rader text till varje bild. Dessa serier tycks på 1800-talet nästan uteslutande ha varit av tyskt ursprung. Sid. 22 visar en typisk allersserie från 1895, där det burleska och det sadistiska ingår en för den tiden mycket karaktäristisk syntes.

Den första serien i modern mening

presenterades i tidningskungen Pulitzers *New York World* den 16 februari 1896, alltså för snart sextio år sedan. Tecknaren hette R. F. Outcault och serien handlade om en liten rackarpojkes liv och leverne. Pojken bar en gul nattskjorteliknande dräkt och döptes därför till *The Yellow Kid*, Gula pojken.

Det som skilde den nya amerikanska serietekniken från den äldre europeiska var: 1) Texten flyttades in i själva bildrutorna (tidigare hade man låtit texten

Medtäflarens hämd.

Riddar Kuno och jungfru Elsa hafva lofvat hvarandra trohet och ingå ett ömt förbund. Då de sårades af Amors pil, glömde jungfru Elsa, att hon redan

hade lofvat äkta riddar Lage; men det glömde icke denne, och han sände de två förälskade en pil, som förenade dem ännu fastare än Amors pil redan hade gjort.

Fig. 2 En typisk 1800-talsserie, troligen av tyskt ursprung (Allers 1895).

stå som en liten vers under varje bild), 2) Det lancerades seriefigurer som återkom regelbundet (de flesta europeiska serier hade varit engångsföreteelser; de få beständiga figurerna — sådana som Max och Moritz — kunde ofta hålla sig undan flera veckor, ibland månader), 3) Handlingen knöts samman från nummer till nummer (förut hade det endast varit fråga om lösryckta epi-

Fig. 3. Gula pojken (*The Yellow Kid*), som är den första serien i modern mening, daterar sig till 1896.

soder) och slutligen 4) infördes serierna i dagspressen (i Europa sträckte sig seriefigurernas domäner inte utanför underhållningsjournalernas snäva ram). Allt detta gjorde att en helt ny epok i seriernas historia inleddes: den moderna serien hade sett dagens ljus. (De amerikanska seriernas historik är skildrad av f. d. serietecknaren Coulton Waugh — Dickie Dares andlige fader — i *The Comics*, anmäld och refererad av Åke Runnquist i BLM nr 6/1948.)

Gula pojken, som var betydligt sämre tecknad än sina europeiska föregångare och försedd med sparsammare text, vann snart en enorm popularitet.

Pulitzers värsta konkurrent, tidningskungen Hearst, som hade god näsa för affärer, vädrade genast ett trumfäss i kampen om jättep publiken, de många miljonerna hel- och halvanalfabeter, för att inte tala om alla de invandrare

som inte ens förstod engelska. Hearst skyndade sig därför att skaffa sig en egen gul pojke, varav sedan beteckningen »gula pressen» lär ha uppkommit.

Gula pojken blev emellertid inte så gammal. Serien var tämligen ointressant tecknad och överglänstes snart av nya konkurrenter, av vilka flera lever än idag. Deras upphovsmän är för länge sedan döda men signaturerna har av »pietetsfullhet» lämnats kvar i sista rutan. Från denna tid är seriernas historia i stort sett de amerikanska seriernas historia — smarta affärsmän placerade dem i vecko- och familjetidningar världen över, även om det ännu skulle dröja ett par decennier innan de amerikanska serietecknarna helt lade världsmarknaden under sina ritstift.

Helt naturligt knöt de första amerikanska serietecknarna an till Wilhelm Busch och den europeiska traditionen. En av de äldsta av dessa serier är också Max och Moritz' amerikanska kusiner Knoll och Tott, eller The Katzenjammer Kids som de döptes till. Ända sedan 1897 har dessa rackarungar ägnat sig åt alla upptänkliga spratt — kakstölder, pajkastning och allehanda maskeringsupptåg i familjens sköte. Grabbarna undgår (liksom Max och Moritz) aldrig sitt straff, vilket utan undantag är mycket handgripligt, vanligen ett rejält kok stryk. Detta var fullt tillfredsställande ur den äldre skol- och familjemoralens synpunkt.

Knoll och Tott finns som bekant i två versioner — den andra heter Pigge och Gnidde. Detta är resultatet av en överenskommelse mellan de båda stora koncernerna Hearst och Pulitzer, som efter kohandel om tecknaren enades om att båda skulle få utnyttja rackarungarna i sin produktion. I Amerika är nämligen seriefigurer, som så mycket annat, skyddade av patentbestämmelser.

Förutom dessa dubbelnamn har gossarna, som tidigt kom till Sverige, tidi-gare lystrat till namnen Hans och Petter (Allers 1910) och Jesper och Jonatan (1930); Pigge och Gnidde hette till att börja med Piggeling och Gniddeling (Hemmets Veckotidning 1929). När namnändringar kom på modet och Karlsson blev Karé följde seriefigurerna med. Veckopressen utlyste då och då tävlingar om de bästa namnförslagen bland läsekretsen.

En annan av dessa gamla livskraftiga »klassiker» är Storklas och Lillklas (Mutt and Jeff), som inledde sina eskapader 1907 och fortfarande har en trogen publik, både i Amerika och Sverige. Storklas gjorde sin entré som kapploppningsexpert på en sportsida i San Fransisco. Snart kom kumpanen

Lillklas med i spelet och inledde en oändlig serie blamager, missförstånd och utslag av naivaste enfald.

En tredje kvarlevande serie från den tid seklet var ungt är Gyllenbom (Bringing Up Father), berättelsen om den irländske arbetaren som kommer i besittning av sagolika rikedomar men envisas att behålla sina enkla vanor från förr, medan familjen i övrigt är ytterligt angelägen om sin nyvunna sociala prestige. Parodin på de nyrikas beteende är ofta träffande.

»Dessa och talrika andra serier, av vilka de flesta är okända i Sverige, började nu ta fart i Amerika, och allteftersom de bredde ut sig fick man upp ögonen för de stora affärsmässiga möjligheter, som doldes i branschen. Omkring 1920 började de stora syndikaten sin verksamhet. Dessa ofta mycket stora försäljningsorganisationer, som i regel är knutna till någon tidningskoncern, har vanligen hela rätten till de serier de distribuerar. Om tecknaren dör eller blir osams med sitt syndikat och får sparken, kan man låta någon annan habil person fortsätta i hans maner. Detta lär dock vara rätt svårt att genomföra beträffande de mer personligt gjorda serierna, som lever på sin upphovsmans speciella form av infall, varför de mer uppburna tecknarna kan tillåta sig rätt mycket visavi sina arbetsgivare (liksom de åtnjuter mycket stora inkomster). Ett exempel på syndikatsmetoderna erbjuder Adamson, kanske den originellaste svenska serie som gjorts. Adamson förekommer fortfarande under namnet 'Silent Sam' i New York Sun, där han inte tillhör de mest uppmärksammade figurerna men lär ha en pålitlig beundrarskara. Syndikatet blev redan tidigt osams med Oscar Jacobsson, seriens svenske upphovsman, och Jacobsson, som ju numera är död, hade redan under sin livstid fått se Adamson framställas av flera olika amerikanska ritstift» (Runnquist).

Den amerikanska pressen slukade allt större mängder seriematerial, efterfrågan stegrades raskt år från år och på 20—30-talen utvecklades serieindustrin till en världsindustri; en mängd tecknarbolag och syndikat växte upp som svampar ur jorden. Samtidigt började de gamla skämt-, familje- och katzenjammerserierna röna konkurrens från åtskilliga nya mer eller mindre välavgränsade serietyper.

På 20-talet kom en mängd barnserier, modernare varianter på det gamla katzenjammertemat (t. ex. Nicke, Jocke och Majken), och de kloka djuren gjorde sin entré — den listige hunden Bonzo, den sorgmodige newfoundlandaren Napoleon, den oförglömlige katten Felix och Disneys hela djurvärld.

Walt Disney är ju det stora namnet i djurseriegenren. Han startade 1928 med Musse Pigg (Mickey Mouse), närmast för att skaffa pengar till sina experiment med tecknade filmer. Musse Pigg var på sin tid världens mest berömda seriefigur och åtnjöt en popularitet som visade att han rörde vid väsentliga drag i människornas tankar och drömmar. Runnquist pekar på det nära släktskapet med folksagan: »Musse Pigg är den lille mannen på äventyr som kan dumma sig ibland, men som oftast slutar med att lura alla de stora busarna — hans förhållande till dem fick i början ofta en viss likhet med Chaplins sätt att till sist knuckla till stora och välutvecklade ölgubbar i de tidiga farserna...» När Disney efter långvarigt experimenterande kunde sända ut sina första Musse Pigg-filmer hade serieversionen gått före, skaffat den listige lilla musen otaliga vänner och skapat garantier för ekonomisk och publik succé.

När Musse Pigg vid mitten av 30-talet detroniserades av sin nära anförvant, den högljudda, enfaldiga, retliga, koleriska och snåla Kalle Anka (Donald Duck) förekom även här ett intimt samspel mellan tecknad och filmad version. Kalle populariserades först genom filmen och seglade sedan fram som tecknad serie på sin egen tidigare filmreklam.

Bland djurserierna finner man flera av hela serieproduktionens relativt fåtåliga toppunkter. Till de allra förnämsta hör den i Sverige tyvärr okända »Krazy Kat», tecknad av George Herriman. Denna bisarra serie, som utspelades mot en bakgrund liknande Arizonas ökenlandskap och utvecklar en bisarr humor i stil med bröderna Marx, har som centralfigur Krazy Kat, den älskvärda, blida katten, som helt i strid med sitt släktes natur ständigt med samma tankspridda försynthet faller offer för den uppkäftiga råttan Ignatz' elaka spratt. Krazy Kat är inte anmärkningsvärt originellt tecknad, men genom sin genialitet och de fina språkliga underfundigheterna i replikerna intar den en särställning i hela genren. Serien har nu upphört sedan Herriman dött. En minnesvolym med några av de bästa avsnitten har nyligen getts ut och fått ett mycket gott mottagande. (George Herriman: *Krazy Kat*, förord av E. E. Cummings, Holt.)

Om 20-talet varit lustigkurrarnas, barn-, familje- och djurseriernas förlovade tid så blev 30-talet ÄVENTYRENS stora blomstringsepok.

Det började så smått med Karl-Alfred och Tarzan redan 1929.

Den numera avlidne E. C. Segars parodiska äventyrsserie Karl-Alfred

(Popeye) kan närmast betecknas som en övergångsform mellan 20-talets muntra och otroliga djurupptåg och 30-talets betydligt mer verklighetsbetonade och humorfria äventyr. Karl-Alfred medförde också en teknisk nyhet, som med tiden kommit att spela en allt större roll i serievärlden: spänningen från nummer till nummer. Spänningsmomentet fanns även tidigare, men som regel av ganska mild art, koncentrerad till den berömda slutmeningen »och hur det sedan gick för våra vänner får vi veta i nästa nummer». Segar var alltså den förste som på ett raffinerat sätt använde sig av spänningstekniken: Han höll sina läsare nyfikna och förväntansfulla dag från dag beträffande utgången av den starke sjömannens fantastiska äventyr, försatte honom i dagens sista bildruta i en nervkittlande situation och arbetade sig under veckor fram mot en klimax, som sedan omärkligt sjönk undan och omedelbart följdes av nya förvecklingar, osv. i det oändliga. Ett viktigt moment i denna numera så flitigt utnyttjade teknik är att äventyret inte får *avslutas* med en sådan klimax — då skulle läsaren kanske komma att känna sig färdig med serien — utan det gamla äventyret tonar omärkligt av, samtidigt som upptakten till en ny rafflande historia presenteras.

På samma sätt som Karl-Alfred bildar en övergång mellan de gamla och de moderna hjältarna och deras äventyr utgör Karl-Alfreds årsbroder Tarzan (1929) en länk mellan 20-talets barnserier i exotisk miljö (t. ex. Allers på sin tid så omtycka Willy på äventyr) och våra dagars he-män, muskelvidunder och odödliga stålmän, på sällsamma äventyr i denna och andra världar.

Innan företagsamma serieproducenter förvandlat Burroughs' tarzanböcker till serier var djungelkonungens rykte och anseende inte större än det som tillkommer dussintals andra hjältar i barn- och ungdomsböcker. Nu bildade emellertid driftiga arvingar till författaren bolaget Edgar Rice Burroughs Inc., serierna flödade, Tarzan blev världsberömd och djungelfilmerna blev kassasuccéer. Här liksom i fallet Musse Pigg var det alltså serien som skaffade hjälten trogna beundrarskaror över hela världen och jämnade vägen för filmatiseringen. Av ålder räknas det till den största hedersbetygelse ett land kan ge sina främsta söner att uppkalla städer efter de hedervärda. För att ära apornas son har också en stad i amerikanska västern döpts till Tarzana. Däremot lär det väl vara osäkert om avkomlingarna Stålmannen, Dragos, Läderlappen & Co kommer att vederfaras samma ära. Även i ett så stort land

som USA är städernas antal begränsat, vilket Tarzans stereotypa, schablonmässiga efterföljare inte tycks vara.

På 30-talet tillkom en mängd nya serier, och samtidigt började — som vi tidigare påpekat — karaktären väsentligt förändras. Utvecklingen — eller kanske snarare förändringen — gick allt snabbare och fortsätter ännu att accelerera.

Pengarna eller livet

1931 — under den stora depressionen — gick tidningsserierna in i en ny epok. En utfattig arbetslös artist, som desperat letade efter ett uppslag att slå mynt av, kom detta ödesdigra år på idén att skildra de fruktade chicagogangsternas framfart i en serie, som fick namnet efter sin deckarhjärte — Dick Tracy, mannen med granithakan, numera lika känd som på sin tid Al Capone.

Detta var signalen till en invasion på seriesidorna av allsköns gangsters och hårdföra deckare. Aggression och sadism smög sig in, ibland förstuckt men ofta i brutal öppenhet. Det blev naturalistiska skildringar av mord, rån, kidnapping, skottväxling och tortyrscener i närbild. Djungelns lag att döda eller dödas blev huvudtemat i många serier.

Den utsvultne, desperate och arbetslöse artisten från 1931, Chester Could, är numera en mycket förmögen herre, men han fortsätter ännu att dagligen skildra Dick Tracys äventyr för Chicago Tribune och New York Daily News' Syndicate — med en sammanlagd amerikansk dagsupplaga på 13 miljoner exemplar.

Den spänningsförhöjande teknik som lancerats i Karl-Alfred, utvecklades ytterligare och lånade många uppslag från de gamla stumfilmerna där varje akt borde sluta med att hjälten svävade i yttersta fara. En viss släktskap finns också med de amerikanska radiopjäser och »tvåloperor» som ges som följetonger med ett oändligt antal sammankopplade episoder.

Den hårda genren breddade snabbt ut sig på de övriga seriernas bekostnad och brutaliserades alltmer. Opinionen mot dessa serier växte allt starkare, och 1938 började många stora amerikanska tidningar att censurera sina seriesidor, som enligt St. Louis Star hade fyllts med »mord-, vålds- och mordbrännarserier».

Här råkade den vakna opinionen och de välvilliga tidningsredaktörerna

emellertid ut för något som de aldrig kunnat drömma om. När de brutalaste serierna utrensades från stora delar av dagspressen, försvann de för en tid — för att snart dyka upp i seriemagasin. Detta var i själva verket den händelse som öppnade dammluckorna för seriemagasinens störtflod.

Seriemagasinen

blev det allt överskuggande elementet i serievärlden under 40-talet och de fortsätter att expandera i våldsam takt — både i antal och upplagor — över de två tredjedelar av världen, där serieproducenterna äger inflytande. Enda undantaget från denna allmänna utveckling utgör den amerikanska hemmamarknaden, där upplagestegringen tenderat att stagnera under inflytande av televisionens frammarsch. En total upplageökning förekommer även i USA, men det intressantaste fenomenet där är nu — som vi strax skall studera närmare — publikens övergång från relativt oförargliga magasin till allt groteskare alster.

Själva idén att samla serier i speciella häften utan annat innehåll tillhörde det tidiga 30-talet, men det var som sagt först efter den stora upprepningsaktionen i vissa amerikanska dagstidningar 1938, som magasinerna riktigt kom på modet.

Den som lancerade seriemagasinen var tobakshandlaren Harry I. Wildenberg. Han köpte upp publiceringsrätten till serier, som redan gått i dagspressen, och sammanställde dem till magasin. Då han saknade startkapital för att kunna exploatera sin idé, tog han kontakt med stora koncerner och erbjöd sig ge ut magasin i reklamsyfte för deras räkning. Det första bolag som anlätade mr Wildenbergs tjänster var Gulf Oil Company, som 1932 lät dela ut tre miljoner seriemagasin gratis vid sina bensinstationer över hela Amerika. Magasinen gick åt på några dagar.

Wildenbergs andra kund var den stora sidenkoncernen Procter & Gamble. Även denna gång blev det en stor succé och över fem miljoner människor sände in reklamkuponger för att erhålla seriemagasinet gratis. Wildenberg hade nu vunnit en värdefull visshet — att seriemagasinen »fyllde ett behov» — och dessutom skaffat sig ett inte föraktligt startkapital. Spelet kunde börja. Han startade *Eastern Color Printing* och började 1935 utgivningen av en lång rad magasin eller *comic books*, som han döpte dem till. Namnet tog fasta på att magasinerna skulle vara roliga. Det var de väl också i viss mån

till att börja med, det var vardagslivet sett i skrattspegel — folk kände igen sina egna och medmänniskornas små fel och brister och myste. Det första egentliga seriemagasinet — Famous Funnies — blev en stor succé och gav förläggaren en liten förmögenhet i vinst på varje nummer.

Wildenbergs lyckokast manade många driftiga affärsmän till efterföljd, och nya magasin växte upp som svampar ur jorden. Det dröjde emellertid inte mer än ungefär två år, förrän skämtmagasinen fick börja lämna plats för kärvare alster.

1937 gjorde Stålmannen sin entré, åtföljd av en hel härskara av trikåklädda muskelvidunder, utrustade med alla de övernaturliga egenskaper som fantasifulla tecknarhjärnor i hektisk tävlan om den ungdomliga publiken kunde utrusta sina hjältar med.

Såväl magasinens antal som deras upplagor steg raskt fram till kriget. 1940 utgavs i Amerika omkring 100 olika seriemagasin. Denna siffra höll sig tämligen konstant till krigets slut, då en ny kraftig expansion inleddes. 1946 såldes 150—180 olika seriejournaler, 1947 omkring 200, 1948 bortåt 250 och 1949 325 olika titlar (Allwood). 1953 lär antalet olika magasin nått upp till ungefär 400.

Beträffande de amerikanska årsupplagorna lämnar olika källor varierande uppgifter, beroende på svårigheten — för att inte säga omöjligheten — att få fram exakta siffror, vilket sammanhänger med att många seriebolag inte lämnar upplagesiffror till den offentliga tidningsstatistiken.

För 1943 nämns siffran 213 miljoner, 1949 — 600 miljoner, 1950 — 512 miljoner och 1952 — 840 miljoner (enligt Wall Street Journal) och 950 miljoner (enligt USA:s främste serieexpert, dr Wertham). Nedgången från 1949 till 1950 sammanhängde med televisionens snabba frammarsch i USA de åren. Numera tycks man emellertid av upplagesiffrorna att döma hinna med både magasin och television.

Ett alltmer dominerande inslag i den amerikanska seriefloran utgör crime comic books, kriminalseriemagasinen, med detaljerade skildringar av alla upptänkliga brott som över huvud taget kan begås, från småstöld till tortyr och bestialiska mord. Det är i första hand dessa magasin, som den amerikanska kritiken skjutit in sig på.

Dessa groteska crime comics har ökat i antal och upplagor med en förvånans-

värd hastighet och starkt trängt tillbaka de ursprungliga, skämtsamma magasin.

Under åren 1937—47 fanns det enligt Wertham endast 19 crime comics i USA, därav 16 typiska kriminalmagasin och tre s. k. vildavästernmagasin, vilka huvudsakligen handlar om brott. Dessa magasin utgjorde 1947 en tiondel av hela comic-branschen. 1948 var det stora genombrottsåret för crime comics, då inte mindre än 107 nya titlar tillkom. 1950 räknade man till 120 crime comics eller *en tredjedel av hela den amerikanska magasinfloran*. Dessa proportioner gäller antalet magasin av de olika huvudtyperna. Om man i stället går efter upplagorna (som i många fall är hemliga), blir övervikten för crime comics ännu mera markant. Ett enda kriminalseriemagasin — ett av de allra värsta — annonserar på omslaget att det läses av 6 miljoner människor. Reklamuppgiften bör nog tas med en nypa salt; men säkert är att läsekretsen för vissa magasin kan räknas i miljoner.

Denna tendens mot allt starkare brutalitet och chockverkan i magasinerna har fortsatt de senaste åren, och sexualthrillers och en helt ny genre — skräckmagasinen — befinner sig nu på stark tillväxt.

I sitt försvar har serieindustrin pekat på djurserierna och »classics». Djurserierna utgör emellertid numera mindre än en tiondel av magasinerna i USA, classics — som till största delen är världslitteraturens mästerverk i 48-sidiga bilderboksitioner! — utgör även de en obetydlighet av den samlade comicproduktionen.

Seriemagasinen är relativt billiga i USA — 10 cent (50 öre) för 48 sidor — men upplagorna är också avsevärda: Något över 400.000 ex. per nummer för de största och 75.000 för de minsta. Det är alltså avsevärda summor, som serieindustrin omsätter — f. n. ungefär 100 miljoner dollar per år i USA. Av detta får detaljisterna — drugstoreägarna, speceri-, tobaks- och pappershandlarna samt kioskägarna — 25 %, distributionen brukar dra 10—11 %, varför ungefär 65 miljoner dollar (325 miljoner kronor) går till bolagen för produktionskostnader och vinster.

Tecknararvodena är ibland skyhöga — så lär t. ex. Chic Young, Blondies tecknare, förtjäna 300.000 dollar per år (från magasin, dags- och veckopress tillsammans) — men det stora flertalet tecknare är högst måttligt betalda.

Pionjären Wildenberg har nu dragit sig tillbaka från seriemagasinen och vilar på sina lagrar i det soldränkta Florida. Men han är inte nöjd med sin

insats, han är bitter över den utveckling serieindustrin tagit. I en intervju har han uttalat att han gärna såg att alla seriemagasin försvann. »Till att börja med tänkte jag inte på vilka sociala följder min nyhet skulle få, en affärsman tänker ju sällan längre än till sina vinstkalkyler», konstaterar Wildenberg ve-modigt. Men han får väl trösta sig med att om inte han startat seriemagasinen hade någon annan gjort det (och då troligen utan dåligt samvete). Idén med seriemagasinen föll som en mogen frukt från det stora serieträdet. Något newtonäpple var det inte. Fallfrukt säger många.

Kapitulation utan villkor

Allwood anför att flera undersökningar tyder på att ungefär 98 % av alla amerikanska barn mellan 8 och 12 år läser seriemagasin. Sedan sjunker intresset något, men mer än 80 % av barnen mellan 12 och 18 år är magasinen trogna. Bland vuxna läser inte mindre än 40 % av det amerikanska folket regelbundet seriemagasin. Räknar man sedan med alla dem, som mer eller mindre kontinuerligt läser dagstidningarnas tecknade serier, ja, då måste man dra den slutsatsen att nästan hela amerikanska folket kapitulerat utan villkor för seriefigurerna, ett kompani på några hundra man.

En episod som belyser den roll seriefigurerna spelar i genomsnittsamerikans liv inträffade under den stora tidningsstrejken i New York strax efter kriget. New Yorks dåvarande borgmästare, den numera avlidne La Guardia, vann den största ryktbarheten och populariteten under sitt långa politiska liv under dessa strejkdagar, då han i radion dagligen läste om seriehjältarnas nya bravader för världsstadens seriehungrande invånare.

Många seriehjältar är i Amerika filmstjärnornas jämlikar och de ledande politikernas övermän i anseende och prestige. Vid en landsomfattande gallupundersökning efter kriget visade det sig att 97 % av de amerikanska barnen omedelbart kunde identifiera Dick Tracy medan Truman fick nöja sig med 92 %.

Till liknande resultat kom man vid den undersökning som en stor tidning gjorde i samband med ett guvenörssval i staten Colorado för några år sedan. Tidningen lät publicera tre tecknade porträtt — två av de båda guvenörskandidaterna, som under flera veckor dagligen figurerat i pressen, och det tredje av Blondies make Dagobert (alias Dagwood Bumstead). Av alla tillfrågade

kände 81 % igen Dagobert, men det var ingen av guvernörskandidaterna som kom upp till 30 %.

Då tecknaren Milton Caniff lät sin seriefigur Sherman avlida (för att helt kunna ägna sig åt Jim och piraterna) blev hans hem överfyllt med blommor och kondoleansbrev, och 450 chicagostudenter samlades i gryningen för att med en tyst minut hedra den bortgångnes minne.

Riksdagsman Axel Gustafsson berättar i Svenska Morgonbladet: »När Blondie i serien med samma namn skulle ha barn, utfäste tecknaren Chic Young femtio dollar i pris för bästa namnet. Han fick 400 000 svar och gripande råd i spädbarnsvård. När mästärdeckaren Dick Tracy en gång sårats, strömmade massor av sympatibevis till redaktionerna; en trogen supporter lovade bistå med blodgivning. På en grabb fick läkaren göra 16 stygn i munnen sen han som Karl-Alfred försökt *bita* upp en spenatburk.»

Men det är inte bara för barnen, genomsnittssamerikanen och studentikosa upptågsmakare som seriefigurerna ter sig som livs levande hjältar och goda vänner.

När serieflickan Lilla Annie (Little Orphan Annie) hade tappat bort sin hund, sörjde en hel kontinent, och i den uppsjö av telegram som kom till Lilla Annies tecknare, Harold Gray, hade ett följande lydelse: »Gör allt ni kan för att finna Lilla Annies hund! Vi är alla mycket bekymrade!» Telegrammet var undertecknat av — Henry Ford.

För några år sedan lät tecknaren Ham Fischer sin figur Joe Palooka gifta sig med seriens hjältinna, Ann Howe. Äktenskapet kunde inte betecknas som förhastat — i arton år hade paret delat medgång och motgång och tillsammans upplevt de mest otroliga äventyr i 665 amerikanska och 125 utländska tidningar (och i förbifarten givit Fischer en inte föraktlig inkomst). Lysningspresenter anlände i mängd från när och fjärran. Fischer lät sända ut speciella inbjudningskort till bröllopet och jakande svar kom från bland andra den numera avlidne överdomaren Fred Winson i högsta domstolen, statsåklagaren Tol Clark och dåvarande överbefälhavaren, general Omar Bradley!

General Bradley är förstås inte den ende i amerikanska armén, som står på god fot med seriehjältarna. »Seriemagasinen var de amerikanska soldaternas favoritläsning under det andra världskriget; de gick ut till förbanden i tio gånger så många exemplar som Life, Liberty, Saturday Evening Post och Det Bästa tillsammans.» (Legman)

Det påstås (inte minst från producenterna) att seriemagasinen kan förena nytta och nöje. »Amerikanska flottan har använt comics för att lära analfabeter att läsa, en ganska betydelsefull uppgift i ett land med 10 miljoner praktiskt taget analfabetiska vuxna, och för ett försvarsväsende som under andra världskriget måste kassera 250.000 man på grund av bristande läskunnighet.» (Sven Larsson)

Ut över världen

Stålmannen-övermänniskan, centralgestalten i en stor del av de amerikanska serierna, färdas snabbt som tanken över kontinenter och hav. I ena minuten jagar han diamantsmugglare i Syd-Amerika för att i nästa ögonblick uppenbara sig i Sāhara, Japan eller Australien, och ofta utsträcker han sina jaktmarker till (för den inte serieläsande) okända världar.

Liksom Stålmannen har hela den amerikanska serieindustrin snabbt gått segrande fram över världen. Enligt en Unesco-rapport från 1951 sålde USA då mellan 300 och 400 olika serietitlar till 100 länder, och Stålmannen och hans bröder talar till världens barn på mer än 30 språk, från engelskan och de flesta andra europeiska språk till egyptiska och arabiska, hinduiska och siamesiska, japanska och kinesiska (i Hongkong). Även detta är ju något av en övermänniskoprestation.

Det var omkring 1920 som de stora seriesyndikaten började sin verksamhet, men redan mycket tidigt fanns som vi nämnt en utbyggd internationell serie-distribution. Liksom Carl Aller förde serierna till Sverige, lancerade han dem även i Norge vid sekelskiftet. När sedan de amerikanska figurerna gjorde entré dök de upp ungefär samtidigt i en mängd länder. Den norska tidtabellen, som nära ansluter sig till vår egen, har följande utseende: Knoll och Tott redan 1909, Annie 1927, Gordon, Mandrake och Fantomen 1934, Prins Valiant 1937.

Strax före andra världskriget inledde den amerikanska serieindustrin sin storoffensiv i Europa och började bedriva en mycket målmedveten försäljningspropaganda. Europeiska tidningshus och pressservicebolag kopplades in, och en mängd amerikanska dotter- och bulvanföretag grundades i flertalet europeiska länder.

Det var vid denna tid som ett av den svenska bonnierkoncernens många

dotterbolag lancerade det första »svenska» seriemagasinet, vilket märkligt nog inte fann tillräckligt stor marknad utan snart fick läggas ned — trots att många av seriefigurernas julalbum länge hade varit en pålitlig försäljningsartikel. Efter kriget togs dock skadan snart igen.

Utvecklingen i andra europeiska länder var likartad. England utgör dock ett särfall. Där förekom ingen produktion av seriemagasin före kriget, men någon gång då och då köpte engelska firmor upp restupplagor i USA och sålde dem billigt i kiosker och småbutiker på bakgatorna i London och de större städerna.

Det var först sedan det engelska folket hade avvärjt den hotande tyska invasionen som det föll för de anstormande övermänniskohjältarna i magasinupplagorna. Som i en trojansk häst smög sig dessa in i det belägrade England — med de amerikanska soldaterna.

Stora kvantiteter seriemagasin sändes till England för de amerikanska soldaternas räkning. De lästa magasinerna fortsatte sedan ofta till engelska familjer och marknaden var väl förberedd när de första inhemska magasinerna kom ut. Detta torde vara orsaken till den jämförelsevis mycket snabba spridning som magasinerna fått i England efter kriget. Siffran 400 miljoner seriemagasin som engelsk konsumtion 1952 har angivits i parlamentet (Edelman). Det förefaller som om den kalkylen är gjord i överkant. »Mer än 300 miljoner magasin» är den uppgift som den engelska seriekommittén lämnar för 1953. Siffrorna tyder på att seriemagasinerna har en proportionellt sett större spridning i England än i USA, vilket troligen sammanhänger med att televisionen är mindre utbredd i England än i Amerika.

I England räknar man med att varje magasin läses av i genomsnitt 7—8 barn (lån, byten, återförsäljning, syskon). Men liksom i USA har de vuxna även i England till stor del blivit inbitna magasinläsare. Lärartidningen *Schoolmaster and Woman Teacher's Chronicle* berättar om en engelsk officer som konstaterat, att det på hans kompani varje söndag brukar säljas fyrahundra seriemagasin och ett exemplar av den ansedda dagstidningen *The Observer*.

Hur oerhört internationellt och koncentrerat serieindustrin arbetar framgår av följande exempel: En enda londonfirma, som intimt samarbetar med stora amerikanska seriesyndikat, ger ut inte mindre än 24 olika magasin, vilka alla länge trycktes i Paris (med amerikanska matriser), eftersom produktionskostnaderna var lägre i Frankrike än i England. Av valutaskäl stoppade

den engelska regeringen i mars 1952 importen av magasin *tryckta* i USA eller på kontinenten. De engelska producenterna lät inte ett sådant dekret inverka menligt på deras vinstkalkyler, de letade upp nära nog lika billiga tryckorter inom sterlingområdet, och nu trycks en stor del av de »engelska» magasinerna med amerikanska matriser i Irland och Australien!

Det enda som distributionsföretagen-återförsäljarna har att göra i de olika länderna är att översätta den sparsamma texten och fylla i språkbubblorna, som likt andedräkten en kylig vinterdag slår ut från de agerande människorna och djuren. När det är gjort kan rotationspressarna och fickpengarna rulla.

II. TUSCHPARADEN

De tecknade serierna har gått segrande fram över länder och kontinenter. En kritiker hävdar att »serierna är vår tids enda verkligt folkliga litteratur». Visst ligger det en överdrift i påståendet, men om man med litteratur menar det som läses och med folklig förstår populär, allmän — då är det säkert att serierna utgör den folkligaste litteraturen i stora delar av världen.

När Alltid Amber för några år sedan såldes i en miljon exemplar i USA, betecknades detta som ett exempel på den verkligt breda folklitteraturens väldiga spridning i våra dagar. Men vad är Amber mot Blondie? Hon som dagligen omsvärmas av femton miljoner amerikanares intresse — för att nu inte tala om alla miljonerna bortom de sju haven. Och går man till svenska förhållanden så har det sagts att det inte är otroligt att Blondie hos oss kan räkna fler läsare på en vecka än t. ex. Heidenstams Karolinerna gjort sedan den utkom.

Att våra kulturskribenter (frånsett några lysande undantag) med sin exklusiva och ensidigt verbala inriktning inte ägnat »vår tids enda verkligt folkliga litteratur» något större intresse, är inte förvånansvärt. Ämnet har kanske för många verkat nytt och främmande, man har inte känt sig som specialist på området. Andra har nog tyckt att serierna är oberörbara för en ärbär kritiker; detta betingas av den speciella kultursyn, som ännu omhuldas i tongivande kretsar och som gör en diktsamling i tusen exemplar till en kulturhändelse, medan en årsomsättning på trettiofem miljoner seriemagasin och mångfald fler veckotidningar inte anses värd en närmare granskning ur kulturell och allmänmänsklig synpunkt.

Däremot är det förvånansvärt att psykologer och sociologer ännu inte upptäckt — eller vågat sig in i — den ofantliga, förbryllande och ofta chocke-

rande serievärlden, det kalla månlandskapets, de djupa avgrundernas, de oändliga, torra öknarnas — men också de små smultronställenas — besynnerliga värld.

Skämtserierna

är den äldsta och genom åren livskraftigaste grenen på det stora serieträdet, som här kan uppvisa sina bästa och mest mogna frukter. Här finner man några verkliga pärlor — våra egna klassiker O.A. och Jacobsson (med Adamson) svarar tillsammans med Danmarks Storm P. (med 3 smaa maend) för några av de absolut förnämsta, mest originella och spirituella bidrag serie-tekniken kan uppvisa.

När skämtserien är som bäst präglas den av fin humor, psykologiskt skarp-sinne, stor människokänedom och varm medkänsla. Envar kan där finna skuggor av sina egna brister, svagheter och egenheter, ofta stiliserade och våldsamt uppförstorade som figurerna på vår barndoms skuggteater.

Historien, om man nu kan tala om en sådan, är mycket kort; vanligen är det en liten anekdot, en episod eller helt enkelt en komisk eller bisarr situation, som tänjts ut till en liten berättelse på tre till tio bildrutor, försedd med ingen eller mycket sparsam text. Skämtserien är undantagslöst avslutad i varje avsnitt, till skillnad från många av de serier vi senare skall titta närmare på.

Figurerna växlar men urvalet är märkligt tendentiöst. Prototypen är en disträ, originell, välvillig men oförstådd herre i övre medelåldern (Mannen som gör vad som faller honom in, Adamson, Herr Knatt, Ludvig, Lille Pedro, Herman, Lille Kungen). Märkligt nog förekommer tydligen ytterst sällan en kvinna som huvudrollinnehavare i en genuin skämtserie (men väl som flitigt anlitad bifigur). Det sammanhänger förstås med att skämttecknarna i allmänhet är män.

Barn förekommer inte så sällan i den typiska skämtserien, uppslagsrika och lillgamlar ungar i en inte alltför förstående och uppskattande omgivning (Hasse, Lisa och Sluggo).

Djur är heller inte så ovanliga som huvudfigurer i skämtgenren, då i första hand hundar (Bonzo, Napoleon, Den kloke hunden Sniff). Många tecknare tycks instämma i Fridolf Rudins resignerade slutreplik: »Det bästa hos männi-

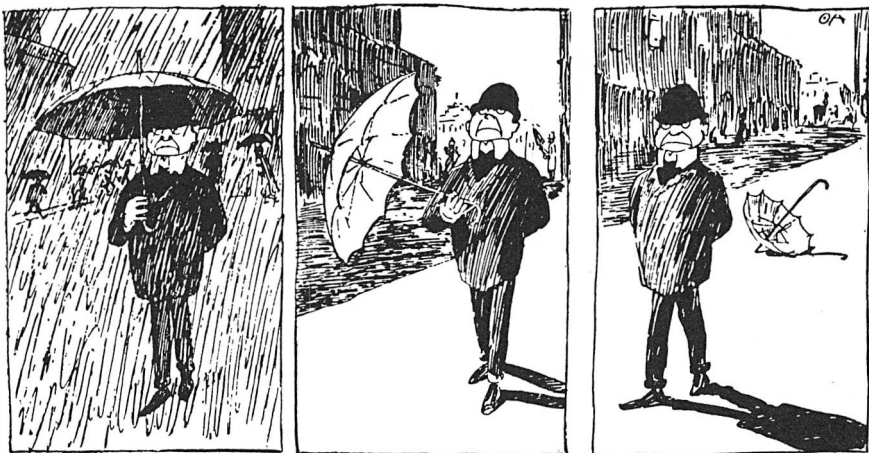

Fig. 4. I Söndags-Nisse-serien Mannen som gör vad som faller honom in gav Oskar Andersson, O. A. (1877—1906), prov på en mycket originell komisk fantasi.

skan är hunden.» Men katterna (Jönssons katt, Krazy Kat) och råttorna med Musse Pigg i spetsen är heller inte bortglömda.

Handlingen är ofta drastisk med stark dragning åt bisarrerier à la bröderna Marx. Gester, åtbörder och mimik ersätter ofta talet och understryker effekterna. I denna pantomim- och slapsticksteknik röjer skämtserien ett nära släktskap med stumfilmen, som i sin barndom säkert hämtat en del stoff från den tidens skämttecknare.

Skämtserien är den genre som har den bredaste publiken av alla de olika serietyperna — populär bland barn och åldringar, eskimåer och araber, bland debila och genier. Skämtserien väddar till en för alla människor och alla tider gemensamma nämnare — det befriande skrattet.

Men även bland skämtserierna finns det en mängd undermåliga produkter, en uppsjö av dåliga, generande enfaldiga, fantasilösa skämtserier, som skildrar den enklast tänkbara komik, poängterad med brödkavlar och pajkastning. Den monotona upprepningen i det oändliga av vissa »skämt» med små eller obefintliga variationer är också ett mycket markant drag hos de sämre skämtserierna.

Familjeserierna

utgör även de en gammal genre med bred publik. Gyllenbom har fyllt de femtio och Blondie torde vara världens mest lästa serie. Realismen i familjeskildringarna är ytligare än i veckopressnovellerna, och variationen i typgalleri och tema är om möjligt ännu torftigare. Familjeporträttörerna har koncentrerat sig på två schabloner: idyll och gnat.

Förebilden för idyllen är familjen Blondie, som numera har många nära släktingar i Dotty, Tjolanders m. fl. Här skildras vardagslivet i ett dockhem i småborgerlig villamiljö (ett arbetarhem tycks vara helt otänkbart) — allt kretsar kring pappa-mamma-barnen-hunden-grannarna. Bekymmer förekommer av tusende slag — de spinner den spröda tråden — men de är alla mikroskopiska, och menlösheten odlas medvetet. De stora bekymren och livsproblemen är helt bannlysta i denna lilla förljugna värld. »Barnen slår ut fönsterrutor, men de stjälar aldrig, pappa tappar kragknappen under byrån men kommer aldrig berusad hem, mamma köper hattar för hushållspengarna men har aldrig allvarligare slitningar i förhållande till pappa, och man kan få tandvärk men aldrig barnförlamning.» (Runnquist)

Den andra släktgrenen är den trista och andefattiga gnatsläkten (Kronblom, August och Lotta, Fabian). Personuppsättningen är densamma som i idyllen frånsett att den spralliga hunden bytts ut mot en odräglig svärmor. Lättja, snikenhet, dumhet, knipslughet och äktenskapsnabb och gräl är den cirkel figurerna roterar i — en oändlig upprepning av ett halvdussin enkla toner likt en skadad schlagerplatta som fastnat i ett utnött spår. I dessa serier möter man ofta en stark tendens till förlöjligande av småbönder och lantbefolkning, de framställs ofta som okunniga, enfaldiga, smått efterblivna, skrockfulla och gnidna. Om skämtserien, när den är som bäst, visar släktskap med den klassiska stumfilmen så är gnatsläkten nära befreundad med buskteatern.

Barnserierna

tillhör de allra äldsta, både i Europa, där Wilhelm Buschs Max och Moritz överglänste många andra, och i USA, där den första serien — Gula pojken — ju var en typisk barnserie.

Knoll och Tott (The Katzenjammer Kids) har spelat sina spratt sedan den 12 december 1897 och bildat skola, men alla uppslag i denna genre är för länge

sedan uttömnda. Dessutom börjar det obligatoriska katzenjammerstraffet — ett kok stryk — att komma ur modet.

En mängd nya barnserier har tillkommit, serier som brutit sig ut ur katzenjamrnarnas magiska instängda familjekrets och fört handlingen ut på större och mer givande områden. De ideliga spratten har ersatts av en mera sago- och berättelsebetonad handling, ofta kryddad med små skämt och goda barnpsykologiska iakttagelser men också en god portion hjärtnipande sentimentalitet.

En del barnserier har uppkommit på så sätt att barnen först varit bifigurer men sedan vuxit i tecknarens och publikens gunst och så småningom blivit huvudfigurer. Så var t. ex. Lisa och Sluggo länge bipersoner vid sidan av Tant Ritz, men nu är rollerna som bekant ombytta.

Den i särklass populäraste barnserien är Lilla Annie (Little Orphan Annie), som i USA räknar tolv miljoner dagliga läsare.

Djurserierna

är de som närmast anknyter till den gamla sagostilen och fablerna. Man kan indela seriedjuren i kloka djur och »mänskliga» djur.

De kloka, humoristiska djuren, som trots all intelligens och alla intima relationer till människorna ändå hela tiden behåller sin karaktär av djur, hör i de flesta fall till den typiska skämtserien.

Djurserierna i egentlig mening handlar om de »mänskliga» djuren, de djur som tycker, tänker, känner och handlar som människor och lever i en mycket mänsklig djurvärld. Detta grepp har visat sig synnerligen fruktbärande — det ger tecknaren mycket fria händer visavi verkligheten samtidigt som det ger stor plats för det mänskliga. Här finner man några av hela serieteknikens spirituellt och artistiskt förnämsta alster. Liksom den äkta sagan talar den goda djurserien ett språk till barnen (måleriskt och drastiskt, alltid lättförståeligt och klart), ett annat till pappa och mamma som kan läsa mellan raderna.

Det stora namnet inom djurserien är Walt Disney som varit med sedan genrens uppkomst. Tyvärr får man nog säga att kvaliteten på mycket i Disneys produktion blivit svagare med åren och att det konstnärliga i viss mån fått vika för det industriella. Samtidigt har knalleffekten allt mer fått ersätta det kvicka, och klart sadistiska tendenser har blivit vanligare i Disneys senare produktion.

Disney har förstås bildat skola. I de flesta länder, även i Sverige, produceras nu djurserier som inte är något annat än sterila Disney-plagiat.

De finaste resultaten har uppnåtts av dem som gått helt egna vägar. Dit hör i första hand holländaren Marten Toonder med sin Tom Puss, som är märklig redan därför att den rymmer en ganska utförlig text under bilderna i stället för de vanliga bubblorna, som går ut från munnen på de agerande. Toonders produktion skäms av några politiserande avsnitt.

Det finns ett par ypperliga amerikanska djurserier, som aldrig publicerats i Sverige, men som på grund av sin genialitet inte kan förbigås i det här sammanhanget, då de ypperligt illustrerar djurseriens stora möjligheter.

Krazy Kat har redan nämnts. Den bisarra katten försvann för alltid 1944, när tecknaren dog. 1948 fick emellertid Krazy Kat en värdig efterträdare i Walt Kellys Pogo, som Ivar Ivre presenterat för svensk publik. Walt Kellys lilla bastard mellan kyckling och kanin, den vänliga lilla opossumbjörnen Pogo och alla de andra invånarna i sumplandskapet Okefenokee har på kort tid blivit ytterligt populära över hela USA, särskilt bland studenter och intellektuella. Serien, som är mycket artistiskt tecknad (om hur många serier kan man säga det?), är en parodi på det vanliga seriedravlet och på vardagsbekymren; den är dagsaktuell: Figurerna »är ständigt upptagna av de problem, som fyller tidningarnas nyhets- och debattspalter. Hur Walt Kelly låter dem vara upptagna visar att han lärt av de gamla fina satirikerna. Särskilt kan han sin Jonathan Swift, säkert tjecken Karel Čapek. Och han har gått i språklära i Lewis Carrols Underland» (Ivre).

Bland figurerna märks, förutom lilla Pogo själv förstås, Albert Alligator, sköldpaddan Churchy Sköldis, Gamle Uggla, Kalle Kanin, den mycket tama och hjärtängsliga Tiger Tammanany och dennes skrånige och storordige manager P. T. Bridgeport. Där är Diakon, den mycket rävaktige och hycklande, plus en väl vald uppsättning flygfän, maskar och vattenloppor.

Vi har i vårt land inte varit sena att ta över de amerikanska serierna, ännu lyckligtvis inte de allra värsta men heller inte de bästa. Pogo torde få stanna däröver. Tyvärr, måste man nog för en gångs skull säga i debatten om serieimporten. De satiriska anspelningarna är för nära förknippade med senaste dumt där borta för att svensk publik skall förstå Pogo och hans vänner. Dessutom torde Okefenokee-dialekten vara nära nog omöjlig att översätta.

Svenska försök med djurserier har i flera fall slagit väl ut. Pelle Svanslös t. ex. har sedan länge en stor och trogen läsekrets.

Sportserierna

är trots vår tids stora idrotts- och sportintresse förvånansvärt fåtaliga. Om detta beror på att tecknarna inte känner sig kompetenta att möta den stora fackkunskapen-allmänheten eller om man kalkylerar med att sportintresset redan är tillräckligt företrätt i dagspressen kan vara svårt att avgöra. Möjligt är också att tecknarfantasin känt sig hämmad inom ett så faktiskt område som sport och idrott.

De få sportserier som finns har tagit fasta på de mera rafflande grenarna — (pro)boxning, fotboll, häst- och motorsport osv. Förutom det rent sportsliga förekommer oftast ett starkt inslag av osportslighet på gränsen till kriminalitet — uppgjorda matcher, doping, motorsabotage och vad det nu kan finnas plats för. Sportserierna står på gränsen till

Äventyrsserierna,

den för närvarande största och mest differentierade (men inte varierade!) seriegruppen — rikligt företrädd såväl i magasin som i dags- och veckopress. Man kan särskilja ett halvdussin underavdelningar:

Parodiska äventyr är en mycket omhuldad genre, en blandning av två publiksäkra komponenter — skämt och äventyr.

Karl-Alfred, världens starkaste sjöman, är här den »klassiska» figuren. Serien kännetecknas av ständiga slagsmål och en ganska ohöljd vulgaritet.

Intressantare är bekantskapen med Olle Bull och Knallhatten (Li'l Abner). Särskilt den senare omfattas med stor förtjusning av serieläsare i skilda åldrar. Knallhattens tecknare, den 45-årige amerikanen Al Capp, har också vid flera tillfällen ägnat sig åt en förvånansvärt frän samhällskritik, som häromåret till och med uppfordrade tidskriften Life till en gravallvarlig nationalekonomisk ledare till det kapitalistiska systemets försvar mot Knallhattens lömska angrepp. Det berömda gnurgelavsnittet, som åstadkom denna oro i mäktiga kretsar, har skildrats av Gunnar Västberg.

»Och där händer bland allting annat också det här med gnurglorna. Knallhatten blir nedknuffad i en avgrund (men klarar sig utan skador eftersom han faller med huvudet först i stenarna). Så hör han en underlig, ljuvlig musik — och han upptäcker gnurglornas dal. De är märkliga djur.

De har inga ben i kroppen, de är bara mat alltigenom. De värper smör i paket, mjölk i flaskor. Om någon ser på en gnurgla med hunger i blicken så faller gnurglan ned död — med ett leende, fyllt av lycka. Steker man den, smakar den fläsk; kokar man den, smakar den kyckling. En gnurgla begär inget högre än att få föröka sig så snabbt som möjligt och att bli uppäten av lyckliga människor.

Och Knallhatten inser värdet av sin upptäckt. I spetsen för den sjungande, jublande härskaran av gnurglor marscherar han hem till Dogpatch. Med gnurglornas hjälp blir det lyckligt att leva för alla människor. Borta är all hunger, borta är allt armod och nöd, all gnagande oro för framtiden. Man hämtar smör och mjölk i färdigvärpta förpackningar, man skaffar kött bara med hungrig blick på närmaste gnurgla.

Men naturligtvis lurar tragedien. I den stora fläskpackarstaden upptäcker köttmiljonärerna hur siffrorna sjunker i det lilla Dogpatch. Oroande rapporter ingår om gnurglorna — och om att dom är på väg ut över världen! Den störste köttmiljonären av alla får ett hysteriskt sammanbrott och skriker: 'Vi är inne i en kris! Om vi inte gör något fort — kommer alla människor att bli LYCKLIGA!'

Och så får det ju inte bli, eller hur? Så arméer mobiliseras, poliser beväpnas. I blitssnabba attacker angrips och utrotas gnurglorna.

Och medan folket gråter och klagar, medan köttmiljonärerna jublar och skruvar upp sina priser upptäcker helt plötsligt Knallhatten det stora sammanhanget. Med bländande solsken över en vidunderligt vacker dalgång inför sina ögon sprider han visdom till Daisy Mae:

— Människorna behöver inte gnurglorna, säger han. Dom har redan en — den största gnurglan av alla — jorden själv! Den är precis som gnurglorna. Den är beredd att ge människorna allt vad dom behöver. Om bara folk kunde låta bli att slåss och gråla skulle dom upptäcka att den gnurgla, som heter jorden, har massor av underbara saker att ge...

Den var gnurglorna, det. Och ingen kan väl ändå säga att det är moralupplösande, andligt förflackande? Så serier kan ha en del gott med sig också.»

Senare har Al Capp krupit till korset och sonat sina synder som amerikansk samhällskritiker med en sovjetfientlig gnurgelhistoria.

Med de parodiska äventyrsserierna lämnar vi oåterkalleligen humorn och skämtet bakom oss och beträder det blodiga allvarets vidsträckta och ödsliga domäner. Även där sviker oss realismen på det skamligaste. En eftertänksam serieläsare skulle egentligen inte behöva läsa sina »spännande» serier, eftersom han lugnt kan utgå från att hjälten överlever även denna veckas strapatser och faror, annars skulle ju serien inte kunna gå vidare.

De historiska äventyrsserierna är de enda som bryter av mot ödsligheten i den allvarligare äventyrsgenren. De är intressanta ur den synpunkten att de klart visar möjligheten att använda serietechniken i konstruktivt syfte — i det här fallet för att popularisera historien och historiestudierna. Naturligtvis har

man i dessa serier tagit fasta på bragder och stora män med krigisk anknytning, och givetvis kommer den historiska sanningen ofta hårt i kläm, men denna genre tycks ha stora utvecklingsmöjligheter. Värt att notera är också att de historiska serierna över lag hör till de bäst tecknade.

Fig. 5. Al Capps förunderliga gnurglor och rasande köttmiljonär.

Den förnämsta historiska serien är nog Prins Valiant, med motiv från den äldre medeltiden. Serien är vältecknad och relativt tidstrogen — bakom den lär ligga ingående historiska studier ifråga om vapen, redskap, bostäder, dräkter och sedvänjor. Som ett kuriosum kan nämnas att Prins Valiant blivit syn-

nerligen populär i Tyskland, där den mottagits som ett bevis på den typiskt tyska seriens överlägsenhet över importgodset. I själva verket är emellertid även Prins Valiant en amerikansk serie, men man förstår att tyskarna med sin gamla riddartradition blivit begestrade över den driftige prinsen och hans män. Nu har tyskarna fortsatt på detta tema med en egen serieversion av Niebelungenringen. Fransmännen har gjort en del förnämliga historiska serier, bland annat om Don Quijote och De tre musketörerna.

De rosor vi hittills har strött för de få goda serierna kommer nu snabbt att vissna i skuggan av de myriader enfaldiga, dåliga, kusliga och i många fall direkt hemska serier, som på senare år svämmat över alla gränser och fyllt i första hand en mängd seriemagasin men även trängt in i dags- och veckopress och nu går ut i miljonupplagor. De har på kort tid fört laviner av våld, brutalitet och brott in i barnens värld. Morden i gangstervärlden har flyttat in i barnkamrarna.

Moderna äventyr, realistiska skildringar i nutidsmiljö, tycks inte vara något lockande tema för serietecknarna — såvida inte kriminalitet och pangpang kan beredas rikligt utrymme. Men då är vi inne på kriminal- och gangsterserierna och med dem skall vi dröja ännu en stund. Desto tacksammare tycks de *fantastiska äventyren* vara, där en viril övermänniska (Stålmannen, Fantomen, Dragos, Läderlappen, Mandrake, Kapten Marvel, Captain Midnight) hårdhänt rumsterar omkring bland skumma människor och minst sagt besynnerliga marsinvånare, när han inte snabbare än ljuset ilar genom rymden till förut okända världar.

Visst kan man i dessa fantastier finna vissa anknytningar till äldre tiders sällsamma sagor och berättelser — från Tusen och en natt, Lukianos resa till månen (som företogs redan på 200-talet), Gullivers resor (Swift, 1667—1745), von Münchhausens sällsamma bravader (Raspe, 1737—94) fram till Jules Verne och H. G. Wells. Men medan dessa klassiska föregångare karakteriseras av lysande fantasi och litterär gestaltningkraft (och på sin tid även social satir) är våra dagars övernaturliga bildsagor torftiga och andefattiga till bedrövlighet, där finns inte en fläkt av frisk fantasi, blixtrande infall eller skaparglädje; stereotypi och destruktionstendenser är genomgående.

Ett försök till analys av »ideologin» i denna sorgliga anrättning görs senare under rubriken Övermänniskan.

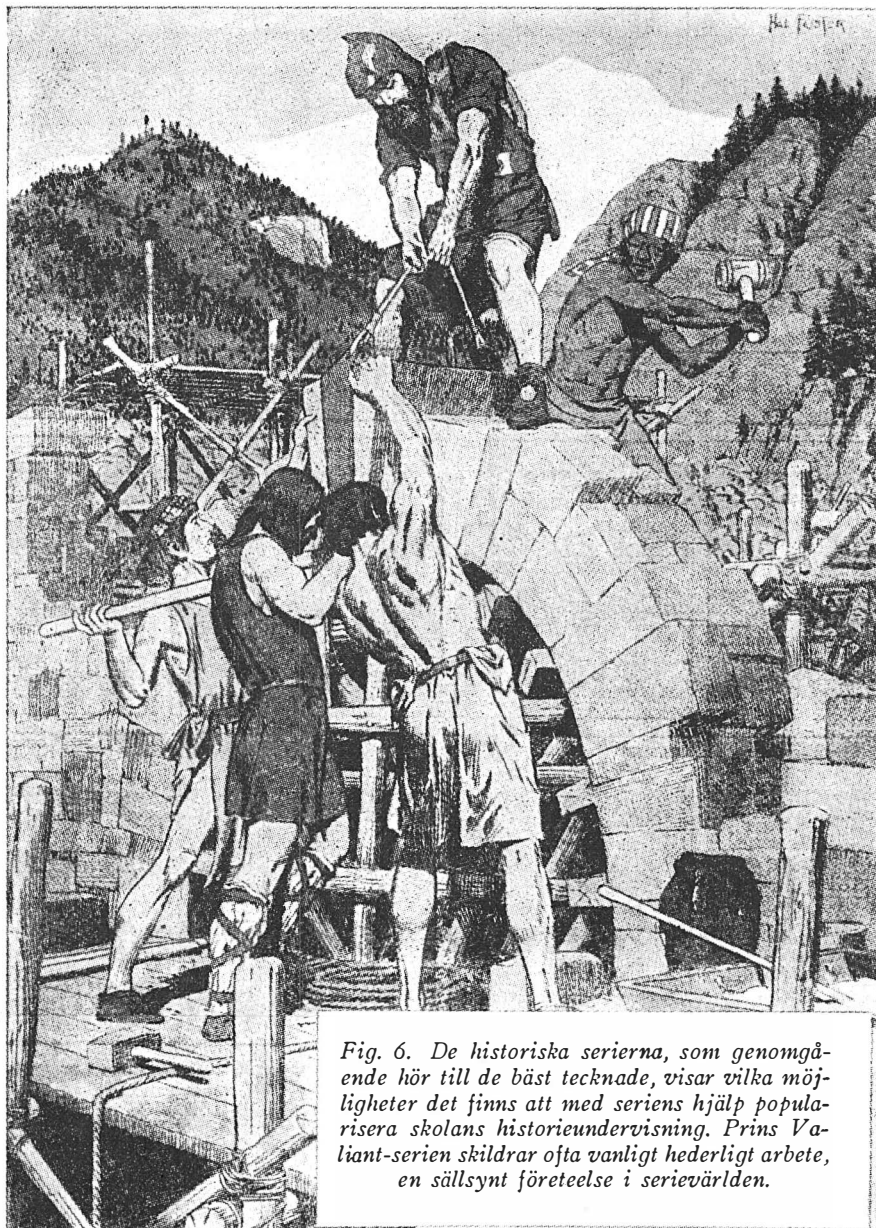

Fig. 6. De historiska serierna, som genomgående hör till de bäst tecknade, visar vilka möjligheter det finns att med seriens hjälp popularisera skolans historieundervisning. Prins Valiant-serien skildrar ofta vanligt hederligt arbete, en sällsynt företeelse i serievärlden.

Cowboyserierna

är i dag en av de mest omfattande seriekategorierna och dessutom den genre där schablonen pressats hårdast.

Cowboymiljön har undergått en markant brutalisering (både på film och i serier) under de senaste decennierna. Vår ungdoms i många avseenden ädla vildavästernhjälte har i dagens serieversion degraderats till en simpel massmördare. De gamla ungdomsböckerna med fläkt av jungfrulig vildmark och driftigt nybyggjarliv, emellanåt avbrutet av nappatag med indianer eller vita fridstörare, har i dag ersatts av de mest stupida, brutala och sadistiska gangster-serier i vildmarksmiljö. Det verkar som om all världens avskum samlats i ett par plankstäder bortom prärien.

Har variationen i många av de tidigare berörda serietyperna varit torftig så är den i cowboyserien nästan obefintlig. Här finns det praktiskt taget bara ett tema, en mall; det är en serieindustrins Särinner som ständigt går igen. Det kan vara av intresse att få en fyllig bild av detta förunderliga evighetsrecept:

Landet vimlar av allsköns slödder och bovar, uppblandade med någon hederlig lant-handlare, poststationsföreståndare eller änka (med skönlockig, storögd, högbarmad, giftasvuxen dotter). Folket lever under ständig skräck och terror, makten ligger helt i de laglösas händer och sheriffen är en stukad och korrumperad ynkrygg, som saknar vilja, mod och förmåga att upprätthålla lag och ordning.

Utpressning, kidnappning, rån och diligensöverfall hör till oordningen för dagen. Den lilla laglydiga minoriteten är nära att helt duka under, när hjälten (en axelbred, skönlockig ung man med kraftig haka och sammanbitet ansiktsuttryck) kommer ridande till den lilla gudsförgätna hålan och tar sig en drink i saloonen, där skurkarna dricker, skroderar, spelar poker och gör upp nya kupplaner. Ett sorl går genom mängden när hjälten stövlar fram till bardisken och krögarn (som är nära lierad med bandet) skakar en drink i bävan och skräck — ryktet har trots alla stoppade diligenser hunnit före hjälten. Denne är med rätta fruktad, men här skall han inte få något att säga till om, lovar den svartmuskige bandithövdingen sina oroliga kumpaner, medan han blänger under lugg bort mot hjälten vid bardisken.

De förtryckta och förskräckta invånarna berättar med skälvande röst om det sista våldsdådet (som vanligen redan tidigare skildrats i detalj). Hjälten lovar ta sig en funderrare, men när han rider bygatan fram störs han i sina tankar av en misslyckad bakhålls-attack, som får bilda upptakten till bovjakten. Den går genom saloonen, där det drar ihop sig till kalabalik med storsmockor och skottlossning från barrikader av kullslagna bord och bråte; det hela kryddas med att man då och då knacker en antagonist i skallen med en viskybutelj så att glasskärvorna ryker och de dyra dropparna stänker. Några beskedliga människor har skyndat till hjälten's bistånd och skurkarna hoppar ut genom fönstren och försvinner i vild galopp sedan de jagat i väg hjälten's häst, som emellertid är klyftigare än bovarna räknat med och genast återvänder till sin ägare. Den vilda jakten kan fortsätta.

Bovarna, som själva tycks ha läst seriemagasin, förstår att de i denna situation måste dela sig i smågrupper för att lura förföljarna, men även dessa skiljer sig och följer var sitt spår. Människojakten går över avgrundsdjupa raviner, virvlande forsar och dånande

Fig. 7. Cowboyserierna tenderar till att bli allt rääre. Här är den obligato-
riska bankplundringen.

Fig. 8. Inte i någon seriegenre är schablonen och den enfaldiga symboliken så hårt pressad som i cowboyserien. Att skjuta vapnen ur varandras händer — med hjälp av revolverar, pilar eller stenkastning — återkommer ständigt; däremot medför detta aldrig några handskador.

Fig. 9 (nästa sida). Om cowboyhjälten för ovanlighetens skull inte förgör sina offer utan överlämnar dem till myndigheterna kan det tillgå så här.

vattenfall (där hjälten är ytterligt nära att följa med utför fallet men i sista stund räddas av en nedhängande trädgren). Jakten blir allt hetsigare och fortsätter med ömsesidiga bakhåll och mordförsök genom klippiga berg och snustorra öknar (med hungriga gamar kretsande över de utmattade männen, som vid det här laget fått lämna hästarna bakom sig). Med uppbyggande av sina sista krafter når boven de skyddande klipporna på andra sidan öknen, det blir ett sista bakhåll, man skjuter revolverarna ur händerna på varann, går in i närkamp, slår varann ömsesidigt på käften, omväxlande med magsparkar och strupgrepp. I den våldsamma brottningen drar boven slutligen kniv men hjälten lyckas vrida dolken ur händerna på skurken och sparka den utom räckhåll.

Enviget drar sig allt närmare randen av en djup ravin; boven (som naturligtvis inte var någon annan än bandithövdingen själv) försöker manövrera ut hjälten mot avgrunden men blir överlistad. På yttersta klippspetsen lyckas hjälten göra sig fri från odjuret, som under utstötande av vad som måste betecknas som ett avgrundsvrål seglar ut genom luften, mot sällare jaktmarker.

Hjälten pustar ut, konstaterar att skurken inte var värd ett bättre öde och upptäcker samtidigt änkans unga dotter, som bovarna tagit som gisslan, bunden i en närbelägen grottöppning. I sin fångenskap har hon varit vittne till enviget och skälver nu av hänförelse och beundran för hjälten, som tycker att det hela var en skäligen enkel historia (plats för instämmande).

Flickan berättar var den rövade skatten är gömd och återtagandet kan börja. Änkan blir ifrån sig av förtjusning över att få sin dotter tillbaka, poststationsföreståndaren räknar med tillfredsställelse in de återbördade sedelbuntarna, sheriffen får råg i ryggen, de överlevande bovarna söker sig till säkrare operationsområden och hjälten har lagt ännu en seger till sina tidigare oräkneliga. När han rider bort mot aftonrodnaden (i samma riktning som bovarna försvann) står änkans enda dotter tårögd bakom gardinen och ser silhuetten av den hemligt älskade hjälten försvinna vid horisonten. Honom väntar nya stordåd. Nästa vecka.

På detta sätt fortgår det i cowboyserierna vecka efter vecka, månad efter månad, år ut och år in. Att inte smågrabbarna (som dessa serier vänder sig till) efter ett par nummer känner sig färdiga med hela denna fattigsoppa kan synas förunderligt. Ligger spänningen i att det *kanske* kan hända något annat nästa vecka? Harry Schein, som diskuterat cowboygenren inom filmen i en BLM-artikel (1/1954), tror att artens beständighet särskilt skulle bero på pistolernas makt som ständigt rykande penissymboler. Vi tror dock att det finns mera näraliggande förklaringar på det socialpsykologiska planet.

Att producenterna över huvud taget bryr sig om att skaffa fram »nya» cowboyserier förefaller direkt förbryllande. Ett namnbyte då och då på hjälten (och magasinet) borde rimligtvis vara tillräckligt för att konstruera något som liknar en evighetsmaskin (för framställning av femtioöringar). Måhända är uppfinningen redan gjord.

Kriminalserierna

eller gangsterserierna, som de kanske snarare borde kallas, har de senaste

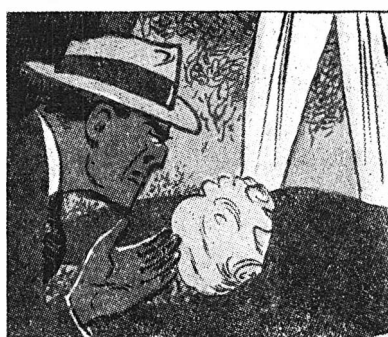
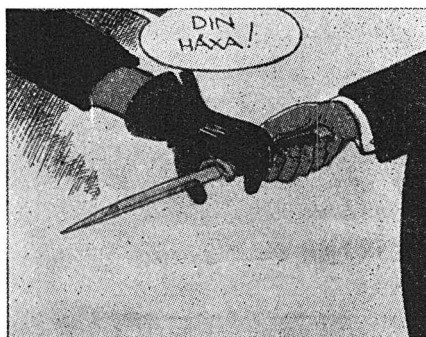
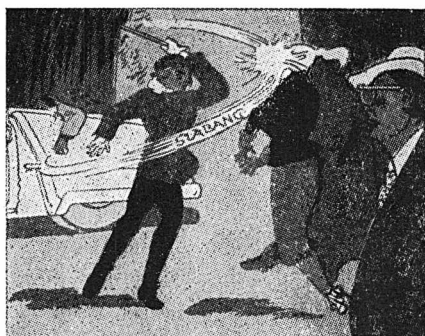

Fig. 10. Kriminalserierna utgör en blandning av brott, brutalitet och vulgaritet. I detta avsnitt ur serien om Dick Tracy (Alla Tiders Seriejournal) ser vi hur den feta, frustande gangsterbruden sticker ner sin antagonist med en jättestor dolk och kommenterar dådet med — »Nu är det fixat!» På sista bilden (senare) finner Dick Tracy den mördade kvinnan.

åren brett ut sig med enorm hastighet och relativt sett trängt undan mer stillsamma serietyper. Kravet på kallhamrad realism har blivit starkare och kriminalserierna blir allt mer dominerande. Utvecklingen i vårt land följer här samma linjer som i USA, där crime comics länge var okända men i dag utgör mer än en tredjedel av alla magasin.

Gangsterserierna är ingenting annat än förenklade serieeditioner av de enfaldigaste, billigaste och blodigaste deckarhistorierna, med den skillnaden att serierna om möjligt satsar ännu starkare på våld, brutalitet och chockeffekter.

Gangsterserierna utgör en modernisering och vidareutveckling av den gamla cowboystilen. I kriminalserierna har cowboygenrens plankbyar utbytt mot miljonstäder, hästarna mot dollargrin, revolverna mot automatpistoler, knock-outen på klippavsatsen mot utkastningen genom fönstret på 38:e våningen, cowboyhjälten mot den inte mindre bredaxlade och skönlockige mästdeckaren.

Handlingen har blivit mera tidsenlig, »realismen» hårdare, tempot mera uppskruvat och scenväxlingen snabbare: Först en bildsvit från brottsplatsen, sedan ett par bilder från polishögkvarteret eller hemma hos deckarhjälten, så brottsplatsen igen, tjutande polispikeker osv. Denna scenväxling bär ofta spår av svensk redigering: I många amerikanska crime comics förekommer att brottet beskrivs med pervers förtjusning i detalj sida efter sida, och först i de sista avsnitten brukar gangsterna råka ut för några allvarligare motgångar. Den uppläggningsen förekommer även i Sverige men är mindre vanlig.

De amerikanska producenterna söker överträffa varann i djävulskt sadistiska brott (och höga upplagor) och har uppnått avsevärda resultat (i båda dessa avseenden). Vi återger en på intet sätt märklig amerikansk crime-comic-historia (hämtad ur *Crime Suspense Stories*, juninumret 1952):

En professor vid en medicinsk högskola mördar sin hustru, vanställer liket för att förhindra identifiering och lägger in det bland de lik, som hans studenter dissekerar i studiesyfte på den anatomiska institutionen. Den bild som åskådligt och instruktivt skildrar hur professorn stryper sin hustru, är försedd med följande text:

»Jag vet inte hur länge vi kämpade — innan en olycksbådande tystnad klarade mina tankar. Hennes kropp var fullständigt slapp — och hennes ögon hade pressats ut ur ögonhålorna på grund av trycket från mina händer som kramade hennes hals! . . . Några få snitt förändrade fullständigt hennes anlets-

drag! Sedan jag tagit av henne kläder och juveler och dragit ut tänderna var min hustru fullkomligt oigenkännlig.»

Ett annat magasin annonserar på omslaget: »Aldrig har ni läst så egen-domliga, olycksbådande och chockerande historier.» Detta visar sig inte vara någon överdrift. Även här är det fråga om en man som gör sig av med sin hustru. Hon knuffas ned från plattformen framför ett tåg. Man ser hur hjulen just skär av hennes nakna ben. »Screeeechhh» låter bromsarna. »Aaaaaaa — åååååå — jag kan inte titta!!» ropar en åskådare. Ett par bilder senare säger en järnvägstjänsteman: »Jag har aldrig i mitt liv sett någon som så manglats i stycken! Hon är inte en kvinna längre! Hon är en massa!»

Den norska tidningen Dagbladet har återgivit följande rekordvidriga historia ur ett amerikanskt kriminalseriemagasin: Seriehjältinnan är en liten flicka med uppnäsa. Hon skjuter sin far medan han sover, springer ned till sin mor och sätter pistolen i hennes hand och uppnår på det sättet att både modern och hennes vän hamnar i elektriska stolen. »Precis som jag hade hoppats», ler den lilla flickan förnöjt. »Domstolen sände mig till faster Kate. Där får jag bo i ett fint hus med vackra möbler, där får jag alla leksaker jag önskar mig och den kärlek jag behöver» (sid. 56).

Vi kan inte underlåta att samtidigt ge plats för ett litet klipp ur Dagens Nyheter (17.7.54) om ett liknande föräldramord i Nya Zeeland. Sannolikt finns det inget direkt samband mellan de båda mordhistorierna, men gemen-samt här de sinnelaget, tankegången, avsikten och det förtjusta leendet efter det lyckade föräldramordet.

»När kommer den påhittiga lilla damen till oss?» undrar Dagbladet med berättigad oro.

En enklare episod är denna (ur *Guns*, nr 1, volym 1): En polisman stoppar en bilist och ber att få se på körkortet (licensen). Bilisten drar omedel-bart upp en revolver och skriker, innan han skjuter ned polisen: »Jag har papperet på mej — en licens att knäppa en snutjäväl!»

På detta sätt fortsätter skildringen av alla brott den moderna kriminologin känner. Världen vimlar av skojare, bedragare, billånare, juvelttjuvar, fasad-klättrare, falskspelare, dynamitarder, förfalskare, narkotikasmugglare, utpres-sare, mordbrännare, rånare, kidnappare, vitaslavhandlare, gift- och lustmör-dare, uppblandade med hårdkokta platinablonda gangsterbrudar med långskaf-tade cigarrettmunstycken dinglande i mungipan. De hårda och »tuffa» gos-

Leende Nya Zeelandflickor erkände kusligt modernord

CHRISTCHURCH, Nya Zeeland, fredag.

AP-UP. Två sextonåriga skolflickor, Pauline Parker och Juliet Hulme, erkände på fredagen småleende att de slagit ihjäl Paulines mor, 45-åriga Honora Parker, med en strumpa fylld med skarpa stenar. Flickorna brukade skriva romaner tillsammans, och då Juliet skulle flytta till Sydafrika med sin familj, ville Pauline röja sin mor ur vägen för att kunna få följa med. Rättegången är en av de mest sensationella som Nya Zeeland upplevt. Flickorna uppträdde lugnt och oberört under hela rättegången.

Mordet ägde rum den 22 juni och var omsorgsfullt planlagt. Omedelbart efteråt rusade flickorna ner i en park i Christchurch och ropade att modern var skadad. De blev emellertid snart misstänkta och erkände brottet. Kvällen före mordet skrev Pauline i sin dagbok under rubriken "Den lyckliga händel-

sen": — "Jag känner mig upphetsad, det är nästan som jul-afton. Nästa gång jag skriver är mamma död. Konstigt, men härligt." I flickornas dagböcker finns mordplanen i detalj återgiven. Juliet är dotter till en universitetsprofessor, Donald Hulme, tidigare i Liverpool.

Fig. 11. Överst den lilla förnöjda seriehjältinnan som mördat sin far och sänt sin mor och hennes vän till elektriska stölen. Därunder ett pressklipp (Dagens Nyheter, 17.7.54) om andra barn av samma anda.

sarna glorifieras och deras bedrifter skildras omsorgsfullt. De har pengar, bilar, flickor och framgång — till de sista bilderna. Men en äkta gangstergosse är ingen vekling, han kapitulerar aldrig. I de sista bildrutorna badar han kanske i sitt blod, medan han kramar den varma revolvern med det tömda magasinet.

Moralen är räddad. Man hade ju bara velat visa den ungdomliga läsekretsen innebörden i tesen »brott lönar sig inte». DET PERFEKTA BROTTET stod det med stora svarta bokstäver överst på första sidan. Därunder slogs det fast i finstil...finns inte. Sedelärande historier tycks man aldrig kunna ge barn för mycket av.

De svenska producenterna har hittills visat större försiktighet. De kusligaste amerikanska deckarserierna har ännu inte introducerats i Sverige; vi undfågnas nu med vad som var högsta mod i USA för tre-fyra år sedan. Men tendensen är densamma här hemma — mot allt brutalare och blodigare historier. De mest groteska bilderna brukar dock klippas bort vid den svenska redigeringen. Bedrägerier, bankrån och kidnapping, kryddade med råa slagsmål och automatpistolsmatter är just för närvarande på modet i »våra» gangsterserier.

Från producenthåll brukar man påpeka att hjälten själv dock alltid står på »rättens» sida. Det är inte alla gånger så helt med den saken heller. I en mycket realistisk skolpojks historia (Alla Tiders Seriejournal nr 21/1953) lyckas den unge hjälten efter en grov mened inför domstol få sina antagonister inburade. Detta framställs som ett listigt och lustigt skämt, och serien slutar med att hjälten-menedaren ilar hem från rättegången för att ordna en fest för sig och sina vänner.

Krigsserierna

i egentlig mening (war comic books) har ännu inte kommit till Sverige, men i Amerika har denna genre vuxit starkt de senaste åren, särskilt i skuggan av koreakriget. 1953 fanns i USA mer än 50 olika krigsseriemagasin med namn som Atomkrig, Detta är kriget, Sanna krigshistorier, Slagfältet, Besegraren osv.

Fig. 13. Omslag till några amerikanska krigsmagasin. (Spännande krigs-äventyr — *MAN I KAMP*, Krigsföring - spänning - fara, *SOLDATERNAS KRIGSÄVENTYR* och *STRID*.)

Dessa magasin har de senaste åren först och främst handlat om koreakriget, men även serier om andra världskrigets strider mot japaner och tyskar förekommer ännu (i repris). Magasinen ger sken av att vara »sanna», och för att understryka detta blandas det tecknade materialet upp med autentiska eller arrangerade krigsfotografier och små krigsepisoder i text.

I krigsserierna utmålas nordkoreaner och kineser som grymma, gorillaliknande monster (sid. 128) och ryssarna framställs som direkta deltagare i koreakriget.

I dessa magasin har båda parterna accepterat det absoluta, totala kriget: Stridsgaserna kommer offren att hosta upp lungorna som blodslamsor, och vätebomberna förvandlar fiendens städer till milsvida öknar.

Givetvis är det alltid motståndarna som råkar illa ut i krigsserierna. De ligger lemlästade i ofantliga högar och deras blod färgar floderna röda. När en

Fig. 14. Sin kulmen når brutaliteten i de amerikanska krigsseriemagasinen. Lägg märke till hur den uttänjda, detaljerade närbildsskildringen får lämna plats för en översiktssbild innan dolkstöten sätts in.

skäggig soldat tänder en cigarett bland berg av stupade fiender utbrister han leende — »Jag tror vi är omringade». De egna är nära nog odödliga och även i det närmaste osårbara. Någon skråma eller mindre blessyr kan dock inte undgås ibland, när fienderna sprängs i stycken och deras armar och ben far omkring bland hjältarna.

Fångar tas sällan i seriemagasinens krig. Motståndarna gör det någon gång och då enbart med avsikt att skaffa material för träning och undervisning i tortyr, vilket i så fall skildras detaljerat och sakkunnigt. Tecknarna är väl förtrogna med användningen av brännjärn, tumskruvar, sträckbänkar, frysboxar, isbad, nagelslitning och modernare varianter som ljus- och ljudtortyr etc. »Jag visste att jag inte hade en chans — nu hade de röda slaktardjävlarerna övertaget», lyder texten under en typisk tortyrbild. Krigsmagasinens historie-skrivning är på intet sätt unik — krigspropagandan är lika gammal som kriget självt och den har på senare tid upplevt en stor renässans i hägnet av det kalla kriget.

Det är den enskilde soldaten som »gör» kriget i magasinen. Alltid är det någon supersergeant eller superpilot som vänder hotande nederlag till glänsande seger. Det är till och med den enskilde soldaten som *startar* krigen i denna version: »Fighten i Korea var bara en polisaktion — tills Battle och sergeant Swenski kom dit, då blev det fråga om verkligt krig.» (Hjältens namn — Swenski — anknyter till den för oss inte obekanta blonda, högresta, fullblodsariska hjältetypen.)

Texten är i krigsmagasinen ännu torftigare än i vanliga comics och skildrar mest olika ljudsensationer på slagfältet. Vi skall lämna ett textprov (två sidors text ur *Battle Action* nr 5): Bram... BAM... PAM... KLAKE... RAK... PAK... BAM... KLAKE... PAM... POW... SWISSH... KA-LINK... BLAM... KA-BRUM... och BRAK-A-TAK-TAK-TAK-TAK-TAK-TAK... THUD!

Sexualiteten får också sin beskärda del bland taggtråd och skyttegravar. Där figurerar bildsköna och lättklädda hemliga agenter — Manchuria Mary, Yalu River Rosie och allt vad de heter — som för några värdelösa uppgifter säljer kärlek i halvt vattenfyllda granatgropar. Och om en hjälte för ovanlighetens skull råkar bli sårad, omsvärmas han genast av kärlekskranka sjuk-sköterskor, som med list och förutseende alltid kan ordna ett fridfullt isoleringsrum åt honom. Romantikens blå blomma spirar friskt bland ruiner och likhögar. Krig är inte så djävulskt som folk tror, förutsatt att man befinner sig på den rätta sidan, det är andemeningen i krigsserierna, där kriget får ett starkt drag av sport: Man hoppar fallskärm, ägnar sig åt prickskytte (från säkra och ombonade bunkers), man kör speedway med tanks och pansarbilar bland de dödsförskräckta, flyende fienderna, och den nye cowboytypen — den

ensamme, dristige stridsflygaren — dyker alltid ned som en räddande ängel från ovan om några egna gossar råkat få det litet hett om öronen. Allt ordnas till det bästa. Tapperhetsmedaljer, bultande flickhjärtan och avundsjukt beundrande blickar väntar efter fullbordat uppdrag.

En fransk kommunistisk ungdomstidning (Vaillant) har en längre tid haft en serie om kolonialkriget i Indokina, men det är här mer fråga om en politisk serie än om en krigsserie i egentlig mening.

Skräckserierna

följer med logisk nödvändighet när förläggarna tror att läsarna börjar tycka att det vanliga mördandet i cowboy-, kriminal- och krigsserierna verkar enformigt och rutinmässigt, då man fordrar chockeffekter i starkare dosering. När verklighetens vidrigheter inte längre räcker till får fantasin ta vid. Frankensteinfigurerna gjorde så sin väntade entré i seriesocieteten.

I dessa serier serveras hopkok av skräck, mysticism och nonsens, ofta uppblandat med kvasivetenskaplig jargong och de enfaldigaste fantastier. Ett populärt tema har varit moderniseringar av den uråldriga drömmen om att återuppväcka döda. Fig. 15 visar det resultat en »vetenskapsman» kommit fram till efter flera års träget experimenterande: Hans döda hustru väcks till »liv» och den halvruddna kvinnans första ord vid uppvaknandet är: »Vi skall bli så lyckliga tillsammans, lyckligare än vi någonsin varit! Jag kommer aldrig att upphöra att älska dej! Slut mej i dina armar!»

Här en annan liknande historia: En kvinna som gift om sig efter sin första makes död får plötsligt besök av den avlidne, som nyss kravlat sig ur den murkade kistan. De maskätta resterna efter vad som en gång var mannen i huset träder in i den nya familjen och försöker beveka den skräckslagna kvinnan att »komma tillbaka».

Att bli jagad genom livet och slutligen dräpt av den man han tidigare mördat är ett vanligt öde för brottslingen i skräckserierna.

För skräckserierna gäller detsamma som för krigsserierna: Ingen av de svenska förläggarna har ännu ansett tiden och publiken mogen för dessa rekord i osmaklighet; kanske var det en oförarglig förelöpare som i Expressen bankade på dörren till Knallhattens stuga den 9 augusti 1954.

Till England har visserligen de vidrigaste skräckserierna ännu inte kommit,

men den anonyme mördaren Jack the Ripper har stigit upp ur sin grav och spritt död och fasa omkring sig. Ingen vet vem Jack the Ripper i verkligheten var, men det hindrar inte tecknaren att utrusta honom med klart semitiska drag (sid. 63). Det finns i England hela magasin som uteslutande innehåller avskrämda serier i varulvs- och vampyrfacket.

Fig. 15 och 16. Serieindustrin arbetar medvetet med allt starkare chockeffekter. Skräckserierna (horror comics) har kommit som en logisk fortsättning på gangster- och krigsseriernas ruskigheter. De går nu ut i stora upplagor i USA och England.

Bilderna på detta uppslag är hämtade ur »engelska» magasin. Skräckfigurerna ovan föreställer döda och halvruvna människor som väckts till liv och återvänder till sina anhängare.

Nästa sida visar hur den okände mördaren Jack the Ripper (tecknad med klart semitiska drag!) stiger upp ur sin grav för att ta ännu ett liv och sedan återvända till sin plats »sex fot under jorden... för att invänta ännu en dimmig natt och ännu en besökare...»

OUT OF THE TOMB IT
COMES...

INTO THE COLD NIGHT
FOG...

THE MEMORY OF
TERROR AND HATE...

INTENT ON *DEATH*...

SUDDENLY, FULTON WHIRLS, AND...

HIS BLOODY TASK COMPLETED,
THE SPECTRE RETREATS
FROM HIS VICTIM...

RETURNING TO HIS EARTHLY
REMAINS BURIED SIX FEET
BELOW THE EARTH...

TO AWAIT ANOTHER NIGHT,
ANOTHER FOG, ANOTHER
VISITOR...

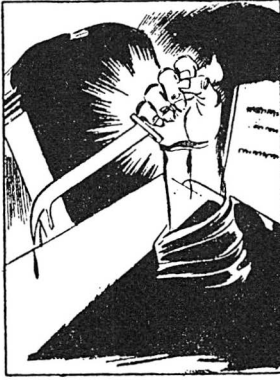

Fig. 17. För hemmamarknaden har de amerikanska producenterna ännu mer groteska och avskräckande skräckserier. Ovanstående bilder, hämtade ur Werhams bok *Seduction of the Innocent*, är försedda med en text som bäst talar för sig själv.

»Så nu vet ni, djävlar, nu vet ni var för man spelar boll i månskenet vid midnatt på Central Parks övergivna bollplan. Titta noga! Se detta besynnerliga basebollspel! Lägg märke till de långa, fuktiga tarmarna som markerar baslinjerna. Observera de båda lungorna och levern som markerar baskörnen... hjärtat som anger boet. Titta hur doktor White böjer sig ned och borstar hjärtat med den ruggiga skalpen och ropar... Spela —

Slagman ta plats... Låt oss börja, Philly-boy! Kasta in...!»

»Titta hur slagmannen kommer till plattan och viftar med benen och armarna och sen kastar i väg dem alla utom ett ben, hur han sen väntar på att kastaren skall slänga huvudet till honom. Se hur catchern har den extremitetslösa kroppen fastbunden som bröstskydd, titta på innespelarna med sina skyddshandskar av händer, på magsäcken som är hartspåse och all annan utrustning som en gång var Central Citys stjärnspelare, Herbie Satten...»

MIN MELODI

JAG TALADE
ALDRIG MER OM DAVE
ELLER FAYE, MEN ALLT-
EFTER SOM DAGARNA GICK
TYCKTE JAG SÄMRE OM
TANKEN PÅ ATT ROY FÖRTFA-
RANDE VAR KÄR I DEN FUCKA
SOM SVIKIT HONOM - DÄRFÖR
ATT JAG FÖR VARJE DAG BLEV
ALLT SÄKRARE PÅ ATT JAG
ÄLSKADE DEN MAN JAG
GIFT MIG MED...

MIN STOLTHET BJÖD MIG
ATT DÖLJA MINA KÄNSLOR...

BEMUDA OCH DU ÄR
VAR UNDER- EN UNDER-
BART, ROY. BOR RES-
HELA REJSEN KAMRAT.
HAR VÄRIT CYN.

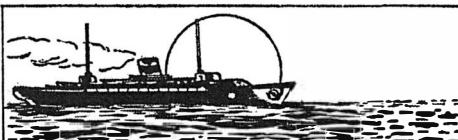

ALLTING HAR VARIT
PERFEKT.. MEN EN NATT
SOM DEN HÄR.. MED
SOFT MUSIK OCH TRO-
PISKT MÅNSKEN ÄR
SKAPT FÖR ROMANTIK.
DU ÄR SÅ LJUV-
LIGT FRESTANDE

DET VAR FÖRSTA GÅNGEN HAN DROG
MIG INTILL SIG.. MEN VARENDA FIBER
I MIN KROPP HADE LÅNGTAT EFTER
DET HÄR ÖGONBlickET..

JAG HAR BÖRJAT BLI KÄR I DET,
CYNTHIA... OCH DU KANNSKE
ÄLSKAR MET OCKSÅ,
OM DU GÖR DET..

JAG INBILLADE MIG ATT NU VAR VÅRT
ÄKTENSKAP RIKTIGT OCH NU SKULLE ROY
GLÖMMA FAYE LIKA BRA SOM JAG GLÖMT DAVE
OCH NÄR ROY HÖLL MIG I SINA ARMAR TRODDE
JAG ATT DET VAR SÅ. OM BARA INTE VÅR
SMEKMÅNAD VARIT SLUT, JUST NU NÄR VI
FUNNIT VARANN. MEN JAG BESLÖT,
ATT HUR ILLA VÅRT ÄKTENSKAP ÄN
BÖRJAT SÅ SKULLE DET BLI... KLIGT
FRÅN OCH MED NU...

Fig. 18. I romantikmagasinet får bruden sin första kyss efter tre veckors bröllopsresa, till »soft musik och tropiskt månsken».

Kärlek och romantik

kom ganska sent i serieförpackning. Den enklare veckopressens sirapssöta kärlekshistorier har länge haft en trogen läsekrets bland tonårsflickor, och det är till dem de relativt nya romantikserierna i första hand vänder sig. De förekommer sparsamt i dagspressen, i viss utsträckning i en del veckotidningar men har sin tyngdpunkt i speciella »hjärtemagasin», 64-sidiga »bildromaner» i litet format.

Jämförda med romantikserierna är de banalaste »kolorerade» veckonovellerna stor litteratur. Dessa förljugna och enfaldiga kärleksserier torde vara något av det mest kvalmiga som någonsin tryckts. Det säger sig självt att kärleksäventyren alltid strängt håller sig till det moraliskt passande.

Politiska serier

är en ganska ny företeelse. Före det andra världskriget var det en oskriven lag att serierna inte öppet fick ta ställning för eller emot politiska och religiösa riktningar eller blanda sig i internationella tvistefrågor — man riskerade att stöta sig med stora delar av den väldiga publiken och serieexporten till främmande länder kunde äventyras.

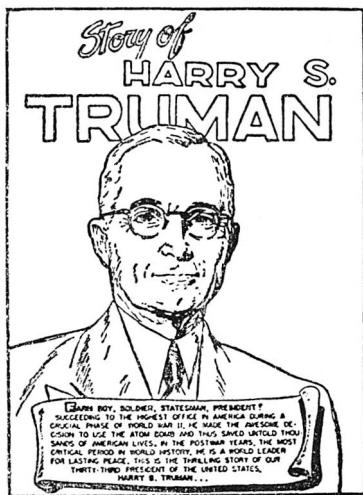

Fig. 19. Seriemagasinet som säkrade Trumans valseger.

Under kriget mobiliserades det mesta, och många seriefigurer fick rycka in i militärtjänst. Kalle Anka tog till geväret och Stålmannen började jaga tyska och japanska spioner och sabotörer över hela världen. Samtidigt kom de första krigsserierna; där utmåladess tyskarna över lag som bestialiska, gorillaliknande vilddjur med den enda driften att plåga, döda, förtrampa och förstöra.

Vid krigsslutet slöts fred även vid seriefronten, och man återgick för en tid till förkrigsprinciperna. Men det kalla kriget skulle snart sätta sina spår även i serievärlden. »I någon mån tycks för övrigt principerna ha slaknat igen under trycket av det utrikespolitiska läget, i det marsmänniskor och andra diffusa bovligor i en del äventyrsserier börjat anlägga uniformer, som inte är olika de ryska.» (Runnquist)

Valmakarna i USA såg snart i serietechniken nya möjligheter att påverka de många miljoner betydelsefulla men politiskt mer eller mindre indifferentaväljarskaror som ofta utgör tungan på vågen. Debuten för partipolitiska serie-

magasin gjordes vid presidentvalet 1948, då en rörande bilderboksbiografi om Truman delades ut i miljonupplagor och gjorde mannen på gatan förtrogen med Trumans liv från barndomens flitiga söndagsskolebesök, över den kraschade herrekiperingsaffären fram till Truman som president och ledare för efterkrigstidens USA. Framstående amerikanska bedömare anser att detta magasin på ett avgörande sätt bidrog till Trumans sensationella valseger över Dewey. Till viss del berodde det lyckade resultatet säkert på att den beryktade valbossen mr Pendergast inte fått plats i magasinet. Med samma vapen slog sig

Fig. 20. DN-serien *Twillingplaneten* tar läsarna med på en attack med flygande tefat mot Moskva. I förgrunden syns Lenin-mausoleet och till höger Kreml.

James Roosevelt häromåret fram till guvenörsposten i Kalifornien, och på samma sätt bidrog fackföreningarna till att stoppa senator Taft (med ett anti-magasin) från att bli nominerad till republikanska partiets presidentkandidat 1952.

De erfarenheter, som gjordes i Förenta staterna, övertygade amerikanska utrikesdepartementet om seriemagasinens stora användbarhet i den politiska kampen ute i världen. Man började ge ut seriemagasin i stor skala för spridning bland den analfabetiska befolkningen i Syd-Europa, Afrika och Asien. Enbart under 1951 spred amerikanska UD femton miljoner sådana seriehäften i främmande länder.

Det första försöket med amerikanska UD-serier ansågs ha slagit så väl ut i Vietnam att en seriemagasinsoffensiv i stor stil strax därpå inleddes mot

Kina. Från brohuvudet Honkong smugglades hundratusentals seriemagasin, riktade mot den nya regimen, in i Mittens rike.

Även i Sverige har tanken på politiska seriemagasin varit aktuell. Enligt initierade källor övervägde folkpartiets ledning 1952 starkt att ge ut ett seriemagasin för sin valpropaganda det året.

Den första öppet politiska serie, som man finner vid en snabb tillbakablick i svenska presslägg, tycks vara Dagens Nyheters Tvillingplaneten, en politisk äventyrsserie på det interplanetariska planet. Där får läsaren veta att kommunisterna är utrustade med små förkrypta hjärnor, och man kan studera hur ett tänkt anfall med flygande tefat mot Moskva bör gå till (fig. 20). En politisk serie som häromåret väckte mycket förtret var Sidéns bidrag till den politiska debatten i Morgon-Tidningen. Kortare avsnitt med stark politisk tendens förekommer då och då i åtskilliga serier.

Klassikerserier

I USA utger man en del s. k. klassikermagasin, dvs. berömda litterära verk förvandlade till några dussin bildrutor.

Vi vet vad som så ofta händer när en god bok skall filmas. Övergreppen vid dessa förvandlingar — hur stora de än kan vara — är mikroskopiska jämförda med den litterära våldtäkt som serieproducenterna begår mot världslitteraturens pärlor. Dessa »classics» har praktiskt taget ingenting gemensamt med förebilderna, utom förstås namnen på personerna i handlingen och några enstaka drastiska situationsbilder. Gestalterna har förvandlats till enbart goda eller onda, utan någon nyansering eller individualitet, orsak eller bakgrund.

På detta sätt har många av världens mest älskade romaner — Dickens', Scotts, Dumas', Stevensons — reducerats till exakt samma nivå som andra seriehistorier, med förskräckliga bilder i grälla färger.

Från serieproducenternas sida har det förts mycket ståhej kring klassikerserierna. Man menar att de skulle väcka barnens intresse för den stora litteraturen och de gamla klassikerna. Producenterna hävdar på fullt allvar att de gör en stor kulturgärning, när de presenterar Shakespeares tragedier i 48-sidiga bildeditioner. Riktigare vore det nog att beteckna detta som Shakespeares sista tragedi.

Genom att vikten läggs vid bilden och inte vid ordet (de flesta klassiker-

serierna är försedda med en sparsam text), framställs litteraturens mästerverk som en samling våldsamma situationsbilder, löst sammanfogade med några ord. Detta bibringar barnen den skeva uppfattningen att det är dessa våldsamma detaljer som gjort verken klassiska.

Producenterna har talat så mycket och vackert om att de med klassikerserierna vill väcka barnens intresse för den stora litteraturen. Vilken rörande omtanke om barnen och kulturen! I själva verket önskar herrar serieproducenter naturligtvis inte mista sin sin läsekrets till biblioteken, och några risker i den vägen har de heller inte tagit med sina »classics».

Den mest bekanta klassikerserien i vårt land är nog Tusen och en natt, som sedan flera år går i en veckotidning. Tusen och en natt är kanske den klassiker som bäst av alla låter sig transkriberas till serieform. Att resultatet ändå blivit synnerligen magert beror väl främst på att svaga talanger för pennan och ritstiftet.

Religiösa serier

Tecknade serier ur bibeln har länge publicerats i många länder. I vårt land förekommer de av och till i religiöst färgade dagstidningar, och i USA finns det flera seriemagasin som uteslutande skildrar bibliska berättelser.

Ett amerikanskt bibelmagasin heter just *The Bible*, ett annat är *Catholic Comics*, som i mer eller mindre subtila former erinrar om jesuiternas valspråk att ändamålet helgar medlen. Där kan man få se den unge basebollstjärnan som vinner matchen åt laget tack vare att han kvällen innan bett till madonnan.

Engelska kyrkans ungdomsråd beslöt hösten 1953 att ge ut hela bibeln i serieupplaga. Bakom beslutet ligger en utredning om läsvanorna bland ungdomen i Bristol, där det framkom att en stor del av ungdomen inte hade intresse att läsa annat än skämthistorier och seriemagasin. Det kyrkliga ungdomsrådet tillstyrkte även att bibeln skulle ges som serie i television.

På tal om det engelska förslaget skriver signaturen Ge i Svenska Dagbladet (15.11.1953): »Idén är inte dum. De bibliska berättelserna saknar ju inte spänning, och ett rutinerat och schwungfullt tecknarlag skulle säkert raskt kunna svepa ihop historien om Moses och de andra gudsmännen på ett sätt, som skulle göra dem till svåra konkurrenter till Fantomen et consortes. Den som satte igång den bibliska serietillverkningen skulle säkert icke endast göra

Fig. 21. De religiösa serierna skildrar den store nasarcéns liv.

en god gärning utan därtill också en god affär.» Det sista är inte det minst viktiga.

Så nu kan vi vänta att de gamla skolplanschererna av Josef och hans bröder vid den beryktade brunnen och av Moses i vassen snart kommer att bytas ut mot rotationstryckta seriemagasin.

Kunskapsserier

educational comics som de kallas i USA, är serier som produceras i syfte att sprida kunskap och upplysning av något slag. Det ligger i sakens natur att många av dessa educationals delas ut gratis av företag, organisationer, statliga eller kommunala institutioner osv., vilka på det sättet vill nå vissa syften. Men det finns också amerikanska educationals — särskilt de mera hobbybetonade — som säljs på vanligt sätt i kiosker och drugstores.

I USA spelar kunskapsserierna en numerärt liten men praktiskt ändå inte obetydlig roll. Efter kriget har det kommit fram ett antal vältecknade seriemagasin i vettig populärvetenskaplig anda, även om man förstås kan anmärka på att de ofta karaktäriseras av en superindividualistisk glorifiering och stark överdrift av de enskilda geniernas roll i teknikens, vetenskapens och mänsklig-hetens historia (fig. 22).

Fig. 22. Kunskapsserierna avser att i den populära serieformen ge glimt ur teknikens och vetenskapens värld.

Amerikanarna, som anordnar collegekurser i allt från sanskrit till make up, har ansett kunskapsserierna vara av sådan vikt att man startat collegekurser i konsten att göra goda serier, framförallt populärvetenskapliga. Dessa kurser leds av professor H. W. Zorbaugh vid New York-universitetets avdelning för pedagogisk sociologi.

Liksom kunskapsserierna i allmänhet utgör ett gott exempel på vad man kan uträtta med serietechniken, visar det hittills mest uppmärksammade populärvetenskapliga seriemagasinet, hur en annan potentiell människofiende, atomtekniken, kan utnyttjas för fredliga ändamål till mänsklighetens fromma. Det är Förenta staternas atomkommission som gett ut magasinet och Blondies tecknare Chic Young som svarar för det praktiska utförandet. Dagobert klyver en atom heter den instruktiva och roliga serien, där Dagobert tillsammans med Blondie, Babsan, Putte och hundarna bollar med svårfångade atomkärnor, stora väte- och syremolekyler och små futtiga (men mäktiga) neutroner. Detta magasin har översatts till svenska och getts ut för skolbruk.

General Comics Inc., har gått i spetsen för den populärvetenskapliga seriegenren med sådana magasin som »Äventyr i elektricitetens värld», »Kärnfysik» och »Reaktionsdrift». Genom Unescos försorg är dessa serier tillgängliga för kostnadsfri publicering i andra länder.

Många amerikanska storföretag lägger nu som i seriemagasinens barndom ned stora pengar på gratisutdelningar av good-will-magasin. Till de bästa bland dessa reklammagasin (som ofta inte innehåller just någon reklam!) hör det magasin om »De fysikaliska grundprinciperna» som den stora elektrotrusten Westinghouse delat ut i amerikanska skolor.

En intressant typ av kunskapsserier är de historiska, som avser att i den populära serieformen presentera autentiska historiska skeenden. Mest känd bland dessa är »Dicks äventyr», en serie där en liten grabb i drömmen upplever en mängd äventyr och episoder, företrädesvis ur USA:s historia. Givetvis har tecknarna i första hand tagit fasta på de mera handgripliga sidorna av historien, vilka ju inte är så få, men uppslaget är värt att ta fasta på.

Instruktionsserierna är den praktiska motsvarigheten till de teoretiska, populärvetenskapliga serierna. Där finns det mycket att välja på — från arbetsplatsens »Skyddsåtgärder i arbetet» och »Handverktygens ABC» till hemmets »Delikata kycklingrecept», »Konsten att sticka» och »Smakfull heminredning». De amerikanska militärerna har förstås sina egna instruktionsserier (som fått en svensk motsvarighet i den nya soldatinstruktionen), och mången kan säkert bespara sig framtida obehag genom att i tid studera »Vad man bör veta, när man köper en begagnad bil».

Det finns ytterligare en grupp educationals; man skulle kunna kalla dem allmänt upplysande och uppfostrande. Bland dessa upplysningsmagasin finner man sociala serier, sådana som handlar om de psykiska sjukdomarna, ungdomsbrottligheten osv. I sin strävan att nå ut till de bredaste skikt med sin propaganda för mentalhygien och samlevnadskonst engagerade New York State Department of Mental Hygiene — efter Dagoberts succé med atomklyvningen — »Blondie som socialkurator». En grupp psykiatrer tog upp samarbete med Chic Young, och ett magasin framställdes, där vardagslivets, äktenskapets och uppfostrans besvärligheter belystes i ett antal episoder. Magasinet gick ut i en miljon gratisexemplar, och utgivarna anser Blondies gästspel som socialkurator vara en klar succé.

Det finns också sådana starkt tendentiösa magasin som företagarorganisationernas »För och emot fackföreningstvång» och alla de magasin som propa-

gerar vi-anda på arbetsplatserna och lägger fram arbetsgivarnas synpunkter på den privata företagsamheten.

Den vanligen välunderrättade Christian Science Monitor uppger att omkring 30 miljoner educationals (gratiseditioner och försäljningsupplagor sammantagna) gavs ut i USA 1952, det blir ungefär tre procent av den totala serie-magasinproduktionen i landet.

Flera av de amerikanska magasinen med kunskapsserier — framför allt hobbymagasinen — är värda att översättas. Vi gissar att en del av dem också kommer hit de närmaste åren, även om de kanske inte blir samma kassa-succéer som de dåliga magasinen. Men serieförläggarna är säkerligen beredda att offra en del för att förbättra sitt skamfilade rykte.

Några försök med kunskaps- och upplysningsserier har redan gjorts i Sverige. Den intressanta och välgjorda serien »Ur vetenskapens värld» (importerad) har gått i dagspressen, och Serieförlaget har i ett par av sina magasin publicerat en svensk originalserie om barnolycksfall, hittills med ett halvdussin helsidesavsnitt: »Lek inte med elden», »Tag reda på flaskans innehåll innan du dricker» osv.

Folkskolans undervisning i vissa ämnen, särskilt hembygdskunskap, har också med kraft fört fram bilden i pedagogiken. Man kan skönja stora utvecklingsmöjligheter för bilden inom den framtida undervisningen, särskilt filmen och televisionen ger ju ofantliga möjligheter, men teckningen är i många sammanhang oersättlig.

Reklamserier

Reklamen har inte varit sen att ta serietekniken i sin tjänst. Vanligen är det enskilda företag som i serieform framhäver sina produkters förträfflighet — flitigast har tandkrämsfabrikanterna varit — men även statliga myndigheter har tillgripit metoden. När amerikanska armén häromåret hade svårigheter att fylla sitt behov av officersaspiranter, utgavs seriehäftet *Time of Decision* (Det är tid att besluta sig), som spreds bland studenterna vid college och universitet. Man fick det folk man behövde.

Som ett kuriosum kan nämnas att Karl-Alfreds kraftgivande spenatätning lär ha betytt ett stort uppsving för USA:s spenatodlare. Serien började som en ren reklamserie för en grönsaksfirma men blev snart så populär att den kom att bli självständig. Men spenaten bibehölls, och Karl-Alfred har fått sin staty rest under traditionella hedersbetygelser i Crystal City, centrum för ett spenatodlardistrikt i Texas.

III. VÅRT DAGLIGA BRÖD

Serier i dagspressen

blev sent en allmän företeelse i Sverige, men redan när seklet var ungt började Aftonbladet med serier i sin halvveckobilaga Brokiga Blad. Dagliga blev seriekrumelurerna först 1929, då hunden Bonzo började gläfsa i Stockholms-Tidningens spalter. Snart fick Bonzo sällskap av Musse Pigg och Herr Knatt.

I depressionens skugga — 1933 — lancerade Aftonbladet serien om affärs-
mannen Kraschman. Redan året därpå utökades galleriet till en helsida, kallad Livets Lustiga Latituder, som var det största serieutrymmet i svensk dagspress under tjugo år, tills Expressen i och med sitt första nummer tog ledningen. Expressen har sedan starten haft ett oförändrat serieutrymme, och ingen annan svensk tidning har gjort den äran stridig att vara vår största dagliga serie-tidning.

Från en blygsam start har serieavdelningen i de flesta dagstidningar vuxit starkt (tabellerna 1 och 2), detta trots de senaste årens starkt stegrade pappers- och tryckkostnader, som medfört att många tidningar sett sig föranlåtna att skära ned kulturutrymmet, införa petitstilar, höja annonspriserna etc. I dag ägnar stockholmspressen i genomsnitt 139 spaltcentimeter dagligen åt 6 serier. Landsortspressen är en aning restriktivare, 123 spaltcentimeter och 5 serier dagligen.

De konservativa tidningarna kostade på sig ett stilla ledarknorr, när den stora invasionen satte igång, men de har nu kapitulerat. Ingvar Stenberg berättar i Perspektiv om en tidning, vars chefredaktör bestämt hade avvisat alla serieleverantörer. Han skulle hålla ut och visa kollegerna att det gick att driva en tidning utan serier. Det är nyheterna och det politiska vi säljer på, var motiveringen. Men från att ha varit länets största tidning, sjönk upplagan kata-

Tabell 1. Serieutrymmet i de dagliga stockholmsstidningarna;
i spaltcentimeter och antal serier i första vardagsnumret varje angivet år.

	1935		1940		1945		1950		1954	
	Spc	S	Spc	S	Spc	S	Spc	S	Spc	S
Aftonbladet	264	5	264	6	264	6	308	13	292	12
Aftontidningen ...	—	—	—	—	240	9	140	7	140	7
Arbetaren	0	0	0	0	0	0	28	1	13	1
Dagen	—	—	—	—	0	0	0	0	0	0
Dagens Nyheter ..	35	2	80	2	80	2	60	5	160	6
Expressen	—	—	—	—	320	5	320	13	320	13
Ny Dag	0	0	0	0	36	1	0	0	30	1
Morgon-Tidningen	0	0	110	2	85	3	220	9	170	7
Stockholms-Tidn. .	32	1	103	4	144	6	202	10	188	8
Svenska Dagbladet	0	0	0	0	60	2	66	3	116	5
Svenska Morgonbl.	0	0	0	0	33	1	42	2	96	3
Medeltal	41	1	70	1,8	114	3,2	126	5,7	139	5,7

strofalt. Efter många om och men resignerade vederbörande och lyckades så småningom återställa ordningsföljden bland länets tidningar.

För några år sedan slutade Svenska Dagbladet med serien Dragos, men starka protester från läsekretsen ledde till att serien snart fick tas upp igen.

En del större tidningar har till och med börjat trycka serier i flerfärg, och Aftontidningen levererade en tid sina lördagsnummer med grått kolorerade serier på hela första och sista sidan (tills läsekretsens protester övermannade den energiske serieredaktören). Separat utgivna seriehäften har också tillgripits i konkurrensen om läsarna.

Det ståndaktigaste motståndet har serieleverantörerna mött från de religiösa och de kommunistiska tidningarna samt Arbetaren.

Att dagstidningarnas seriesidor är daglig kost för miljoner i alla åldrar visar ett flertal undersökningar. Englands största dagliga tidning, Daily Mirror, med en dagsupplaga av 5 miljoner exemplar, håller sig med 6—10 serier, som följs av 55 % av de manliga och 59 % av de kvinnliga läsarna. Daily Mirror är särskilt berömd för sin serie *Jane* (en välsvarvad blondin med en förunderlig förmåga att tätt som oftast förlora ett eller annat mer eller mindre outhärligt klädesplagg). Janes upplevelser följs med intresse av 75

Tabell 2. Serieutrymmet i 25 svenska landsortstidningar;

i spaltcentimeter, procent av tidningarnas totalutrymme och antal serier (oktober 1953).

	Spaltcm	% av tidn. tot.-utrymme	Ant. serier	ÄVENTYR											Cowboyser. (6)	Kriminalser. (21)
				Skämtser. (34)	Familjeser. (9)	Barnser. (4)	Djurser. (18)	Sportser. (1)	Parodiska (8)	Historiska (0)	Moderna (12)	Fantast. (15)				
Aftonposten	324	7,6	12	2	—	1	2	—	—	—	1	2	—	2		
Arbetet	112	1,9	4	—	—	1	1	—	—	—	1	1	—	—		
Göteborgs HT	174	2,9	6	4	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—		
Göteborgs-Posten	42	0,5	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Göteborgs-Tidningen	175	5,0	8	1	—	—	1	1	1	—	1	—	—	3		
Kvällsposten	156	5,0	7	3	1	—	—	—	—	—	1	—	1	1		
Nerikes Allehanda	156	3,1	7	—	1	—	2	—	—	—	2	1	—	1		
Nord-Sverige	232	6,6	9	4	—	1	2	—	—	—	—	—	—	2		
Norra Västerbotten	120	2,9	5	1	1	—	1	—	—	—	1	1	—	—		
Norrbottnens-Kuriren	84	1,7	4	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	1		
Norrlandsfolket	68	2,4	3	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1		
Norrl. Socialdemokraten ..	180	4,3	7	1	1	—	1	—	1	—	1	2	—	—		
Norrskensflamman	18	0,8	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—		
Norrtelje Tidning	90	4,1	4	2	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—		
Ny Tid	86	2,0	4	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1		
Nya Norrland	86	2,0	4	—	—	1	—	—	1	—	1	1	—	—		
Ronneby-Posten	86	2,9	4	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1		
Skånska Dagbladet	126	2,3	6	1	1	—	1	—	—	—	1	1	—	1		
Sundsvalls Tidning	60	1,4	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Sydsvenska Dagbladet	110	1,5	5	—	—	—	3	—	1	—	—	—	—	1		
Tranås Tidning	82	2,1	3	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1		
Varbergs-Posten	184	4,4	6	1	—	—	1	—	—	—	—	1	1	2		
Västerviks Tidning	96	3,4	4	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1		
Örebro-Kuriren	120	2,8	6	4	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1		
Östhammars Tidning	100	3,6	4	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1		
Medeltal	123	3,1	5,1													

procent av tidningens läsekrets, som naturligtvis är åtskilligt större än femmiljonersupplagan, då flera personer ofta läser samma exemplar.

Ett par episoder från den amerikanska tidningsfronten är värda ett omnämnande. Hösten 1953 införde en tidning i Seattle av misstag ett par dagar i följd samma koreaartikel. Inga klagomål hördes från läsekretsen. Då fick man

Tabell 3. Serieutrymmet i 10 svenska veckotidningar;
i procent av tidningarnas totalutrymme. Undersökningen gäller första numret varje
angivet år. Första årgången given inom parantes.

	Första utg.-nr	1910	1930	1940	1945	1950	1954
Allers (1877)	*	8,9	8,5	8,3	12,5	8,3	6,3
Folket i Bild (1934)	0,0	—	—	5,2	7,3	5,0	4,2
Hela Världen (1928)	5,0	—	2,3	2,3	6,8	2,8	5,7
Hemmets Journal (1921)	9,1	—	10,0	6,3	10,4	9,0	8,0
Hemmets Veckotidning (1929)	19,7	—	19,7	9,1	9,6	13,8	12,3
Lektyr (1923)	2,1	—	4,2	6,6	12,5	10,9	12,5
Levande Livet (1931)	5,6	—	—	11,9	11,2	8,1	11,7
Tidsfördrif (1907)	0,0	0,0	8,0	10,0	10,3	14,3	10,0
Veckorevyn (1935)	0,0	—	—	1,4	8,5	10,0	7,5
Året Runt (VH 1921)	4,7	—	7,3	7,5	10,7	9,7	7,7
Medeltal			8,6	6,9	10,0	9,2	8,6

* Saknas på Kungl. Biblioteket.

idén att låta ett och samma sericavsnitt stå inne två dagar — och redaktionen blev nedringd av upprörda läsare.

Vid den stora tidningsstrejken i New York 1953 stod en tidning utanför konflikten. Den utkom under strejkdagarna i betydligt större upplaga än vanligt, men blev — trots att den var mångmiljonstadens enda dagstidning — ligande osåld i högar hos kolportörerna. Experterna anser att fenomenet främst berodde på att folk ville ha sina vanliga tidningar med »sina egna» serier.

I veckopressen

har serierna länge intagit en framskjuten plats, och numera finns det inte många veckotidningar i egentlig mening, som anser sig kunna undvara serier.

Om man undersöker serieutrymmet i svensk veckopress från tidningarnas tillkomst och fram till 1954 (Tab. 3), kan man skönja en markant vidgning av serieavdelningen fram till krigsslutet, då en lika påtaglig inskränkning tog vid. Detta sammanhänger med att seriemagasinen då på allvar kom igång, och en del av seriematerialet och läsekretsen överfördes dit.

Av de kommersiella veckotidningarna är det endast tre (Femina, Se och Veckojournalen), som helt saknar serier. Största totalutrymmet anslår Hemmets Veckotidning (558 spaltcentimeter) åt sina 8 serier. I genomsnitt spenderar veckopressen 5,4 procent av sitt totalutrymme på serier (Tab. 4).

Tabell 4. Serieutrymmet i 25 svenska veckotidningar;

i spaltcentimeter, procent av tidningarnas totalutrymme och antal serier (juni 1954).

	Spaltcm	% av tidn. tot.-utrymme	Ant. serier	Skämtser. (33)	Familjeser. (11)	Barnser. (9)	Djurser. (4)	Sportser. (1)	ÄVENTYR				Cowboyser. (3)	Kriminalser. (9)
									Parodiska (5)	Historiska (4)	Moderna (6)	Fantast. (5)		
Allas Veckotidning	332	10,2	7	1	2	1	—	—	—	1	—	—	—	2
Allers	279	6,3	6	3	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—
Bildjournalen	78	2,5	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Damernas Värld	12	0,3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
En Rolig Halvtimme	234	11,5	3	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
Familjejournalen	372	6,8	7	2	—	—	—	—	—	1	—	1	—	3
Femina	0	0,0	0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Folket i Bild	150	4,2	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Fickjournalen	150	6,0	7	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Hela Världen	187	5,7	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hemmets Veckotidning	558	11,5	8	3	—	2	1	—	—	1	1	—	—	—
Hemmets Journal	288	7,8	4	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Husmodern	81	1,9	3	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
Idun	30	0,8	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Lektyr	348	12,5	5	1	—	—	—	—	—	—	1	2	—	1
Levande Livet	315	11,7	5	2	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—
Rekordmagasinet	78	2,8	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Se	0	0,0	0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Svensk Damtidning	12	0,4	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Svenska Journalen	148	5,6	3	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
Såningsmannen	90	3,6	2	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Tidsfördrif	405	10,0	5	4	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Vecko-Journalen	0	0,0	0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vecko-Revyn	372	7,1	6	2	2	—	—	—	—	1	—	1	—	—
Året Runt	324	6,7	7	2	1	—	1	—	2	—	—	—	1	—
Medeltal	194	5,4	3,6											

Seriemagasinen

är det man i första hand tänker på, då man diskuterar serier, och det med rätta. Den kritik, som förts fram i seriedebatten, har också i första hand gällt magasinen. Orsakerna till det är flera: dels har många magasin en helt annan och brutalare karaktär än dags- och veckopresserierna i allmänhet, dels utgör magasinen det kvantitativt dominerande inslaget, och slutligen — och det är

Tabell 5. Svenska seriemagasin 1954

P&P = AB Press & Publicity, Sthlm,
Å&Å = Åhlén & Åkerlund (Serieförlaget).

	Ärg.	Förlag	Pris	Uppl. per utg. i tusental	Antal utgivn. per år	Års- br.-uppl. i milj. ex.	Års- brutto i milj. kr.
Alla Tiders Seriejournal	5	Hansa	60	30	26	0,780	0,468
Blondie	4	Å&Å	75	64	12	0,768	0,576
Bob och Frank	1	»	30	27	52	1,404	0,421
Cowboy	4	P&P	50	37	26	0,962	0,481
Dick vid radiopolisen	2	Å&Å	25	30	52	1,560	0,390
Fantomen	5	»	60	100	26	2,600	1,560
Kalle Anka & Co	7	Richter	75	192	24	4,608	3,456
Läderlappen	4	P&P	50	55	12	0,660	0,330
Min Melodi	4	»	45	78	52	4,056	1,825
Min Melodis Hjärtebibl.	2	»	75	24	12	0,288	0,216
Mästerkatten	1	»	90	45	12	0,540	0,486
Prärieserier	2	»	25	33	52	1,716	0,429
Seriemagasinet	7	»	50	42	52	2,184	1,092
Serietidningen Lasso	2	Ahlquist	25	42	52	2,184	0,546
Stjärnbragder	3	Aller	50	35	12	0,420	0,210
Stålmannen	6	P&P	50	55	26	1,430	0,715
Tarzan	4	Å&Å	60	80	26	2,080	1,248
Texas	2	P&P	25	45	52	2,340	0,585
Thrillerserier	1	»	75	25	12	0,300	0,225
Tomahawk	3	»	60	31	12	0,372	0,223
Tom Mix (Buffalo Bill)	2	Å&Å	55	50	26	1,300	0,715
Tuff och Tuss	2	»	85	110	12	1,320	1,122
Vilda Västern	3	P&P	25	70	52	3,640	0,910
23 magasin					692	37,512	18,229

det viktigaste — vänder sig seriemagasinerna särskilt till barnen, den känsligaste och mest lättpåverkade läsekretsen.

Det första seriemagasinet i Sverige var Musse Pigg, som kom 1937. Det innehöll en hel del annat än serier — textberättelser, hobbyidor osv., men det slog inte igenom utan fick läggas ned redan efter andra årgången. Åhlén & Åkerlund, som svarade för detta första försök, prövade sedan lyckan igen 1943 med Veckans serier, men även den gången fick man ge upp. Det var först vid krigsslutet som vinden vände sig till magasinens (och förläggarnas) favör. Sedan dess har serieindustrin snabbt vuxit till ett lukrativt publicistiskt näringsfång; därom vittnar den mängd seriemagasin, som stackars tobakshandlare och kioskinnehavare numera måste hålla reda på.

Vid mitten av 1954 utkom 23 olika seriemagasin i Sverige med 692 utgivningar under ett år och en sammanlagd årsbruttoupplaga av 37,5 miljoner

exemplar, vilket motsvarar en bruttoförsäljningssumma av drygt 18 miljoner kronor (Tab. 5). Medelupplagan var 54.200.

Som jämförelse kan nämnas att det årligen ges ut något över två miljoner barn- och ungdomsböcker i Sverige. På varje tryckt barnbok kommer alltså 19 seriemagasin.

Teknik och ekonomi

Från bruttoupplagan får man frånräkna ca 15 procent retur. (Idealet vid mättad marknad beräknas till 13 returprocent; blir det mindre lönar det sig att höja upplagan.) En stor del av returerna kommer till användning på ett eller annat sätt. Gamla magasin säljs till nedsatt pris, antingen separat eller årgångsvis.

I samarbete med biografägare har några förläggare i reklamsyfte ordnat gratisutdelning av returupplagor vid matinéföreställningar med vildmarks- och tarzanfilmer. Det tycks ha varit en smart lösning: Ungarna fick magasin, biografägarna (som ombesörjde utdelningarna) fulla salonger och förläggarna billig men säkert värdefull reklam. Det kan nämnas att man började dessa gratisutdelningar med hjälp av cowboyklädda pojkar, men de höll på att bli nedtrampade och hade knappt en skinntofs kvar på munderingen efter fullgjort uppdrag, varför man snart övergick till »civila» utdelare.

Det allra finurligaste knepet att bli av med returerna är att helt enkelt byta omslag på upplagan och försöka prångla ut den på nytt. Det lär ha prövats med viss framgång vid något tillfälle här i Sverige. I USA är det vanligt att bunta ihop gamla häften till små »böcker», som sedan går ut i marknaden igen. Man kan räkna med att det är en ganska liten del av bruttoupplagorna, som inte blir annat än makulatur för pappersbruken.

Några andra siffror av intresse: Förläggarna lämnar 17 procent på försäljningspriset till detaljisterna och mellan 1 000 och 1 500 kr per nummer i copy-rightavgift till de stora internationella syndikaten.

Huvudparten av magasinerna är som tidigare nämnts amerikanska och sorteras i handelsavtalen under beteckningen »litterärt utbyte», men Cowboy är engelskt, Lasso belgiskt och Vilda Västern och Texas ritas i Italien. Italienarna kan på det sättet använda sina dollar till något vettigare.

Valutakontoret kan inte uppge våra dollarutgifter för serierättigheter, men de torde belöpa sig till ett par miljoner kronor per år för magasin, dags- och veckopress sammantagna.

En del förläggare får seriematerialet i färdiga matriser från USA, men de flesta gör klichéer efter avdrag, vilket ställer sig dyrare.

Lönsamhetsgränsen för seriemagasinen uppges ligga vid ungefär 25 000 ex. för svartvitt tryck och 30—35 000 för färgtryck. Om man sedan tillägger att magasinerna på ett par undantag när har dåligt tryck, grälla färger och billigaste papper, är de viktigaste tekniska data redovisade.

Seriehjältarnas agenter i Sverige

är inte många; stjärnagenterna bara några få men desto mer inflytelserika.

Hälften av alla seriemagasin som utkommer i vårt land, både till antal, utgivningar och årsupplagor, kommer från ett enda företag, direktör Armas Morbys AB Press & Publicity i Stockholm (Tab. 6). Bonnierkoncernen, som intar en dominerande ställning i vårt land inom såväl bokutgivning som dags- och veckopress, får nöja sig med att vara näst störst som serieförläggare (med Serieförlaget, Å&Å).

Tabell 6. Svenska förläggare av seriemagasin (1954)

	Antal magasin	Utgivn. per år	Brutto- medel- upplaga per utg.	Års- br.-uppl. i milj. ex.	Års- brutto i milj. kr.
Press & Publicity, Sthlm	12	372	49,700	18,488	7,517
Åhlén & Åkerlund, Sthlm	7	206	53,500	11,032	6,032
Richter, Malmö	1	24	192,000	4,608	3,456
Ahlquist, Göteborg	1	52	42,000	2,184	0,546
Hansa, Sthlm	1	26	30,000	0,780	0,468
Aller, Hälsingborg	1	12	35,000	0,420	0,210
	23	692	54,200	37,512	18,229

Serieindustrin är som synes en storindustri även i vårt land. Bruttoförsäljningssumman närmar sig 20 miljoner kronor per år.

Enligt en undersökning köper barnen i en medelstor svensk stad (Kiruna) för 5 000 kr. seriemagasin varje månad eller 60.000 om året. Dessa pengar skulle räcka till tio välförsedda skolbibliotek.

I fråga om dags- och veckopressmaterial domineras marknaden eftertryckligt av Bulls Presstjänst (direktör Bjarne Steinsvik), som representerar King Feature Syndicate. Konkurrenter är här Europa-Press, United Feature, Service och några andra.

Magasin- och tidningsserier

företer vissa karakteristiska olikheter. Dags- och veckopresserier handlar i första hand om mer eller mindre lyckade skämt, om familjeliv, barn och djur, och de kriminalserier som går i tidningarna censureras så att säga av tusentals vuxna läsare, av vilka säkert många skulle höra av sig hos redaktionerna, om serierna blev alltför råa och brutala.

För seriemagasinen del är förhållandet annorlunda. Om man undantar de två bästa magasinerna — Mästerkatten och Tuff och Tuss — och ett par oförargliga — Blondie och Kalle Anka — så är återstoden en enda fruktansvärd orgie i brott, våld, brutalitet, mord och andra vidrigheter; den slippriga banaliteten i romantikmagasinen inte att förglömma.

En del seriematerial går både i pressen och — vanligen efter ett längre uppehåll — i magasinerna, särskilt i de mera oförargliga. *Men de sämre magasinens bloddrypande material ser man inte i någon tidning*, ingen redaktion skulle acceptera dessa serier.

Anmärkningsvärt är att denna väsentliga skillnad mellan tidnings- och magasinseriematerial även kan föreligga *fastän hjälten är en och densamme*, t. ex. Hopalong Cassidy. De skilda editionerna kommer i detta fall från olika syndikat, och magasinversionen är avgjort mera brutal och sadistisk än motsvarande dagspresserie.

En generell analys av handlingar, tendenser och attityder i seriemagasinen följer efter nedanstående presentation av de olika magasinerna.

IV. MAGASINFLORAN

Alla Tidars Seriejournal

Framför allt är det Kapten Marvel och det övernaturliga som dominerar. »Varje gång radioreportern Billy Batson uttalar ordet Shazan förvandlas han till världens *mäktigaste* man (Kapten Marvel), som i sig förkroppsligar sex forntida gudars egenskaper.»

Marvelserierna utgör en blandning av fantasteri och antiintellektualism. Sinnessjuka eller djävulskt onda vetenskapsmän konspirerar mot världen och mänskligheten i snart sagt varje nummer. Enligt detta magasin är det endast tack vare Kapten Marvels rådiga ingripanden som vi alla vanliga människor ännu är i livet.

Kapten Marvel är förutom sina övernaturliga egenskaper försedd med en stor supporterklubb. »Är du inte medlem i världens största klubb, Kapten Marvelklubben? Gå in redan i dag! Över 10 000 000 medlemmar», reklamerar förläggaren.

Alla Tidars Seriejournal innehåller ytterligare en övernaturlig serie: »Ibis, undrens man, föddes i Egypten för 4 000 år sedan. Efter seklers återhållen andning har han vaknat för att bekämpa vår tids ondska med sin ibisstav.»

Förutom fantasterierna innehåller magasinet några »humoristiska» småserier av enklaste slag, där poängen understryks av att de förvånade eller överraskade dånar och slår huvudet i marken, samt en cowboyserie, Rocky Lane, av det traditionella pangpangslaget.

Blondie

annonseras som »hela familjens serietidning». Förutom den källborgerliga Blondie-familjen Krikelins besvärigheter i villadyllen får läsaren följa Lisas

och Sluggos mellanhavanden, Pigges och Gniddes ideliga spratt och den trevliga skämtaren Ludvigs fataliteter.

Bob och Frank

är två grabbar som jagar skurkar och storvilt i Afrikas urskogar. Hittills har magasinet varit bättre än flertalet djungelmagasin. Vilket inte säger så mycket.

Cowboy,

en rå och blodig pangpanghistoria med sparsam text.

Dick vid radiopolisen

är ett deckarmagasin i västficksformat. »Dick är en grabb i din egen ålder, som får vara med om en massa nervpirrande bovjakter», annonserar förläggaren i Fantom-magasinet.

För att tillförsäkra sig en regelbunden läsekrets och jämn försäljning med små returer har utgivaren byggt upp en »deckarklubb» kring tidningen. Huga-de får underteckna följande ansökan: »Jag anmäler mig som medlem i Buster Perk-klubben och emotser ett numrerat diplom som bevis på att jag blivit antagen.» Varje vecka utlottas sedan fem femmor på medlemsnumren.

Fantomen

har länge varit ett av de allra största magasinen, alltid med över 100 000 ex.

Titelserien handlar om det triksåklädda, maskerade muskelvidundret Fantomen och hans människojakt i den undre världen. Därtill kommer revolver- och knytnävshjälten Hopalong Cassidy, som tidigare höll sig med eget magasin, den storhakade King vid gränspolisen och storsmockans mästare — Knockout-Charlie. Cirka sex sidor äventyrstext ingår också.

Även Fantomen har en egen klubb, Fantom-klubben, som bildades hösten 1953. Efter 14 dagar hade man 5 000 medlemmar, efter en månad 10 000. Nu är man uppe i 50 000 medlemmar, som alla för en ringa penning fått medlemsmärke och en »hemlig» kod med vilken de kan läsa chiffermeddelanden i tid-

ningen. Medlemmarna är i alla åldrar, från 7 år och uppåt. Äldste medlemmen är 59 år! Nyligen anhöll en medelålders man skriftligen om sitt utträde ur klubben med motiveringen att han ansåg sig överårig.

Kalle Anka & Co,

som är det mest sålda magasinet, är heltigenom en färgsprakande Walt Disney-produkt. Den är smårolig, har ett hyggligt ordförråd och är briljant översatt till genuint svenskt talspråk, något som är mycket sällsynt när det gäller serie-magasin.

Vid den granskning av våldshandlingar av olika slag i magasinerna som redovisas på sidan 94 fick Kalle Anka en högre kvot än vad man kanske skulle ha väntat. Det berodde dels på Stora stygga vargens elakhet och dels på att ett Peter-Pan-avsnitt ingick i undersökningsmagasinen. De flesta av våldshandlingarna i Kalle Anka & Co är av skämtsam natur, alla vet att de små grisarna klarar sig, men nog förefaller det egendomligt att serieskämt så ofta måste ha denna karaktär. Det finns ju ändå skämtlynne av annat slag. (I Disneys tecknade filmer är sadismen ofta ohöjld.)

Läderlappen

bär namnet efter huvudserien, Läderlappen, en ovanligt grötigt tecknad fantomserie, mera realistiskt färgad än de flesta i genren, som ju brukar föra läsarna till mycket främmande världar. Läderlappen har sökt sig till en mera närbelägen värld — den undre världen. Magasinet presenterar »... följande fakta om Läderlappen — han är förmögen och har inget arbete som upptar hans tid.» Så det blir tillfälle till privat bovjakt för hela slanten.

Dessutom ingår i magasinet en bedrägeriserie, betitlad Otroligt men sant, och kriminalserien Kapten Bob Swede. Läderlappen är alltså att beteckna som ett nära nog hundra procentigt kriminalseriemagasin.

Min melodi

innehåller sliskiga kärlek-och-romantik-serier, med förvecklingar, svartsjuka, tårar, månsken och kyssar blandade som en konventionell veckotidningscock-

tail. Där finns även en kriminalserie: »Domarens dotter — en dramatisk kriminalserie där inte heller romantiken saknas.» Melodiklubben presenterar namn på brevsugna flickor i åldern 12—20 år och på någon enstaka pubertetsyngling.

Min melodis hjärtebibliotek

är en »64-sidig bildroman för endast 75 öre». »Stella var föräldralös och bodde hos en gammal faster. På hemvägen (från isgalan) blev hon överfallen av en man som ryckte ifrån henne väskan.» I samma ögonblick uppenbarar sig den beundrade skridskostjärnan-hemannen och expedierar boven omgående: »Mr Sellars! Åh! Tack för hjälpen! — Det var inget. — Jag skulle så gärna vilja bli berömd stjärna som ni! Men jag är bara en (obs. anglicismen) skridskolärarinna! — Kom till ishallen i morgon kl. 11 så får jag se vad ni kan!» På sidan 10 är flickan redan isprinsessa och på sidan 64 »blev Stella och Jerry Sellars vigda i den lilla schweiziska kyrkan och allas välgångsönskningar följde dem, när de gick ned från altaret.» Och om inte isen har smält så åker de väl skridskor fortfarande.

Mästerkatten

är en förtjusande bildtidning för de mindre barnen. Den är bra tecknad, trevligt redigerad och mycket färgglad. Som en röd tråd genom det omväxlande materialet går principen klok pedagogik utan pekpinne. Tidningen är tryckt på extra kraftigt papper, och priset, 90 öre, är inte oskäligt högt.

Prärieserier

behandlar som namnet anger det gamla temat indianer-nybyggare. Det är enbart gammal enformig fantasilös skåpmat som serveras. Indianöverfall och repressalieaktioner tuggas om och om igen, så att man tycker det borde stå smågrabbarna upp i halsen. Men litterärt undernärda barn tycks svälja även detta.

Seriemagasinet

innehåller en ovanligt råbarkad cowboyserie, Durango Kid, där förstås kulorna visslar och storsmockorna dallrar i luften men där också klart sadistiska våldsdåd ofta beskrivs utförligt i närbilder.

Dessutom bjuder Seriemagasinet sina läsare på två blodiga kriminalserier, en grotesk djungelserie, Tigerflickan (en pinuppig blondin, sparsamt draperad i åtsittande tigerskinn, omgiven av gorillaliknande infödingar), en spionserie från Fjärran Östern, ytterligare en cowboyserie och några textberättelser i samma stil. Bakre omslaget upptas av en oskyldig familjeserie. Förläggaren har tydligen lärt sig maskeringskonst av sina seriehjältar.

Magasinet är ett av de mest underhaltiga.

Serietidningen Lasso

höll sig länge på en hygglig nivå. Sedan den skickliga och roliga parodin på cowboyserie (Tursamma Tony) tagit slut och ersatts med djungelserier skiljer sig magasinet nu inte väsentligt från de övriga i äventyrsbranschen. I varje nummer ingår 4 — 6 sidor text ur Richmal Comptons klassiska Bill-böcker. Priset — 25 öre — är förvånansvärt lågt.

Stjärnbragder

är ett äventyrs- och kriminalmagasin med från nummer till nummer varierande sammansättning. Magasinet vänder sig till något äldre pojkar; de yngre uppskattar säkert inte rikedomerna på välsvarvade flickebarn. Milton Caniff bidrar med sina välfriserade, högbarmade, snedögda piratdrottningar.

Magasinet som i vissa nummer hade ett gott seriematerial, nedlades våren 1954.

Stålmannen

är ett av de vidrigaste magasinerna med sin blandning av våld, brott, brutalitet, övermänniskodyrkan och kvasivetenskap.

»Ni kommer säkert ihåg att Stålmannen föddes på Krypton, en avlägsen planet i vårt solsystem! Att hans far sände honom i ett rymdskepp till jorden!

Och att Krypton därpå gick under i en fruktansvärd explosion som fullständigt utplånade planeten! Endast obetydliga fragment av den virvlar ännu omkring i världsrymden . . .»

». . . Fjorton galakter! Det tidsmättet användes aldrig på Krypton! I själva verket används det inte nånstans i det här solsystemet! Jag menar att ni är från ett annat solsystem — som enligt Einsteins teori har en relativ tid som är olik vår! Den här tidvisaren bevisar det. — Den mäter rörelsen hos alla konstellationer i världsrymden!» etc.

Tarzan

upptas till ungefär en fjärdedel av titelserien, som inte är något annat än en kriminalhistoria i djungelmiljö. Därtill kommer några indian- och cowboyserier av vanligt snitt och några sidor text ur följetongen Kapten Blod.

Trots att seriematerialet är dåligt kan man skönja vissa ambitioner från redaktionens sida. Där förekommer ibland korta upplysningsserier om eldfara, olycksfallsrisker, första hjälpen osv., likaså utförliga presentationer och flerfärgsplanscher av exotiska djur och många tips för lek i skog och mark.

Texas

är ett litet, grötigt indian- och cowboymagasin med alla de vanliga ingredienserna. Mark Twains Tom Sawyer går som följetong med fyra sidor text.

Thrillerserier

är ett nystartat kriminalseriemagasin, som i bilder återger en hel, avslutad detektivhistoria i varje nummer. Det är gamla deckarklassiker, som lämnat stoffet (Edgar Wallace, Ernest Dudley etc.), men intrigen är starkt förenklad och stoffet komprimerat. Revolverna är var mans egendom och mordtekniken mer avancerad än i andra kriminalserier.

Tomahawk

är förstås ett specialorgan för indianserier. Det skjuts och slås in skallar till höger och vänster, men indianerna är inte osympatiskt tecknade, som annars ofta brukar vara fallet.

Tom Mix (numera Buffalo Bill)

Ett uppkok på brutala, gräligt färglagda cowboyserier. Den ovanligt råbarkade serien om Buffalo Bill, som bland annat bjudit på »barmhärtighetsmord» på sårade, ingår här.

Fig. 23. »Barmhärtighetsmord» i Buffalo Bill-serien (Ur dagspressversionen, Stockholms-Tidningen).

Den svenske förläggaren ger också ut en tysk upplaga, som trycks i Stockholm. I ett nummer presenteras Charles Lindbergh på sista sidan. För den tyska publiken poängterar redaktionen: »Vid Amerikas inträde i kriget mot Tyskland nedlade Lindbergh alla sina äretecken.» Påpekandet skulle inte vara oportunt i vårt land och saknas därför i den svenska versionen.

Tuff och Tuss

»Allt är väl inte heller i denna barntidning av allra högsta klass. Men den är anständig och har en vänlig ton. Detta är väsentligt. Vad man möjligen skulle kunna önska är en något mindre påkostad utstyrsel, så att den kunde göras billigare och kanske komma ut två gånger i månaden. Den skulle då ge en hårdare konkurrens åt de usla magasinerna», skriver Birger Lundberg i tidningen Vi.

Tuff och Tuss, som är det enda helsvenska magasinet, står tillsammans med Mästerkatten konstnärligt och innehållsmässigt högt över konkurrenterna. Tyvärr riktar sig båda till de mindre barnen, upp till 8—9-årsåldern. De äldre barnen är det hittills ingen som förbarmat sig över.

Vilda Västern

är vad namnet lovar — ett pangpangmagasin i traditionell stil. Ibland anstränger sig producenterna och försöker vara lustiga. Då kan det låta så här:

- Ursäkta främling, men ni är ungefär en och sextio lång, va?
- En och sextien, men vad rör det er?
- Jag tillverkar måttbeställda likkistor. Vill ni ha bok eller furu?
- Om ni inte sticker skall jag göra en kista åt er!

— Stanna här, John, och använd dolken mot dom där! Skottlossning kan alarmera Miki!

- Nåd Billy, tänk på mina barn! — Tänk på min familj, John!
(Dolken höjs)

- Försök inte! Du är ju ungar! Nu är din stund kommen!

Supseder och dryckenskap populariseras i detta magasin. En av hjältarna måste betecknas som alkoholist.

Några händangångna

Den goda marknaden för seriemagasin ledde till denna uppsjö av olika magasin, men marknaden tycks nu vara mättad och stabiliserad. En del hjältar i den stora invasionshären har emellertid blivit nedtrampade av sina egna, innan ockupationen av Sverige blev helt genomförd.

Karl-Alfred-magasinet var äldst i gården, 8 år, då det nedlades 1953. Det hade länge seglat under falsk flagg — den kända parodiserien om »världens starkaste sjöman» upptog mot slutet lyckligtvis endast en av de 32 sidorna. För övrigt fanns där tre av de numera sparsamt förekommande historiska serierna, däribland Prins Valiant, tre familjeserier, och hela fem skämtserier, medan kriminal- och äventyrsserierna var i minoritet.

Ett förtjusande litet sagomagasin, Sagoskatten, lades ned 1953 efter endast några utgivningar. Varje nummer innehöll en avslutad saga i 64 vältecknade helsidebilder i trefärgstryck.

En annan oförarglig uppenbarelse, Rockie, kom ut med ett halvdussin nummer 1953 och fick sedan läggas ned. Samma öde har minst ett dussin magasin av liknande karaktär rönt tidigare.

Allan Kämpe och Juniormagasinet hette ett par synnerligen tvivelaktiga magasin, som försvann våren 1954. De utgavs av ett litet förlag och sörjdes enligt utsago inte ens av redaktionen.

Även Bonnier-koncernen har tappat ett par av de sina de senaste åren. Hopalong Cassidy har efter gästspelet i eget magasin fått hoppa tillbaka till Fantomen, och Buffalo-Bill lades ned efter endast ett år, hösten 1953, för att göra come back 1954 och detronisera Tom Mix.

Även om några blodiga drabanter försvunnit så har dock de flesta av de nedlagda magasinerna varit relativt hyggliga och skäligen oförargliga. Upplageförskjutningen under en följd av år stärker ytterligare riktigheten i iakttagelsen att de mera skämt- och familjebetonade magasinerna får stryka på foten för de våldsammare och hårdkokt realistiska eller barockt fantastiska.

Producenterna inriktar sig mer och mer på att arbeta med spänning och chockverkan. Allt eftersom läsarreaktionen successivt trubbas av (den som ständigt vistas i buller blir så småningom döv) måste chockverkan samtidigt ökas. Detta är i all sin asocialitet en mycket lagbunden utveckling. Vi har redan fått några enstaka krigsserier, och vi kan med största sannolikhet se fram emot skräckseriernas ankomst inom en inte alltför avlägsen framtid. I USA uppnådde man detta stadium redan för flera år sedan, till England har de kommit, vi släpar efter några år. Men vi håller takten, det är endast fråga om en förskjutning i tiden.

Försök till mikroskopi

För att i någon mån försöka få fram ett objektivt värde på blodigheten och våldsmentaliteten i de olika magasinerna har vi undersökt två på varandra följande nummer av varje seriemagasin, sammanlagt omkring 7 000 bilder, med avseende på våldshandlingar av tio olika kategorier (tabell 7). Det bör påpekas, att detta material är för litet för att ge en statistiskt säker gradering av de olika magasinerna inbördes, men undersökningen ger i alla fall en antydning om förhållandena. Som vi påpekade vid presentationen av Kalle Anka ger denna undersökning för höga värden på våldsmentaliteten i de humoristiska

Tabell 7. Analys av vissa våldshandlingar i seriemagasinerna

Undersökningen omfattar två på varandra följande nr av resp. magasin hösten 1953	Krigshandlingar	Mord o. dödande	Mordförsök Mordhot	Slagsmål	Grymhet, sadism	Annat pers. våld	Andra brott	Vapenexpon.	Vapenhot	Skottlossning	Antal bilder (2 ex.)	Ant. per 100 bilder
Alla Tidners Ser.-jour.	0	6	24	4	2	25	79	28	5	13	379	49,1
Blondie	0	0	0	4	0	16	0	2	0	0	435	5,1
Bob och Frank	0	0	0	0	0	0	2	20	3	2	105	18,0
Cowboy	18	11	25	17	13	85	13	107	26	34	349	100,0
Dick vid radiopolisen	0	0	0	1	2	15	22	13	9	3	110	59,1
Fantomen	0	8	30	21	2	54	51	36	10	3	373	57,6
Kalle Anka & Co (med Peter Pan) ..	0	0	26	5	3	38	16	22	5	4	473	25,2
Läderlappen	2	3	32	8	6	37	40	23	6	12	383	44,2
Min Melodi	0	2	2	0	0	2	21	0	0	0	302	9,0
Min Mel. Hjärtebibl.	0	0	2	2	0	0	24	0	0	0	276	10,1
Mästerkatten	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	167	0,6
Prärieserier	56	20	0	1	0	0	0	35	1	9	136	89,7
Seriemagasinet	33	22	46	13	18	42	53	110	33	24	403	97,8
Serietidningen Lasso	0	1	9	50	8	24	14	22	5	4	230	59,6
Stjärnbragder	5	11	20	27	0	60	29	109	56	12	544	61,3
Stålmannen	3	8	18	6	3	45	38	62	19	19	374	59,1
Tarzan	0	0	14	19	0	13	25	30	16	6	305	40,3
Texas	0	5	63	2	12	42	41	87	25	19	329	90,0
Thrillerserier	0	5	15	9	0	35	44	51	27	3	360	52,5
Tomahawk	14	15	36	42	3	40	22	104	35	24	375	89,3
Tom Mix (Buff. Bill)	0	12	31	16	11	50	23	54	12	11	330	66,7
Tuff och Tuss	0	0	0	0	0	2	6	1	0	0	197	4,6
Vilda Västern	0	1	12	5	1	24	2	50	20	7	142	85,9

serierna. Men man kan beklaga att seriehumorn i så hög grad är bunden till det personliga våldet.

Antalet av de ifrågavarande våldshandlingarna per 100 bilder av respektive magasin är för

Cowboy	100
Seriemagasinet	98
Texas	90
Prärieserier	90
Tomahawk	89
Vilda Västern	86

Dessa sex, som är de våldsammaste och står i en grupp för sig, kommer alla från AB Press & Publicity. Sedan är det ett stort hopp till Tom Mix (Buffalo Bill) (Å&Å) 67, Stjärnbragder (Aller) 61 och alla de andra ned till Tuff och Tuss (Å&Å) 5 och Mästerkatten (P&P) med endast en registrerad våldshandling.

Roar man sig med att i en grovkalkyl räkna ut vad seriemagasinen under ett år bjuder de svenska barnen, får man (ur tabellerna 5 och 7) fram följande fantastiska siffror:

krigshandlingar	5	miljarder bilder
mord och dödande	4	» »
mordförsök, mordhot	13	» »
slagsmål	7	» »
grymhet, sadism	3	» »
annat personligt våld	17	» »
andra brott	15	» »
vapenexponering	26	» »
vapenhot	7	» »
skottlossning	6	» »

Detta blir i runt tal 100 miljarder våldshandlingar i de 167 miljarder bilder, som ingår i en årsupplaga av alla seriemagasinen.

Siffrorna är kalkylerade på bruttoupplagorna. I gengäld läses en massa exemplar — troligen huvudparten — av mer än ett barn. Det betyder att dessa siffror i realiteten är för låga.

En amerikansk författare har gjort en likartad kalkyl. Han skriver: »Varje amerikanskt barn läser ungefär ett dussin seriemagasin i månaden — varje

exemplar ett okänt antal gånger — och brukar sedan sälja dem till andra barn. Om det endast vore *en* bild med våld på varje sida — och det är vanligen flera — ger detta för alla barn, som är tillräckligt stora för att kunna titta på bilder, ett minimum av 300 scener i månaden (eller tio om dagen) med slagsmål, skottlossning, strypning, tortyr och blodsdåd.» (Legman: Love and Death, A Study in Censorship)

Det betyder att en amerikansk genomsnittspojke under sina intensiva serieår — från sex till sexton — studerar 36 000 våld- och skräckscener av alla upptänkliga slag. Eftersom det är ett beräknat genomsnitt, finns det naturligtvis många som slukar mångdubbelt mer.

V. EN VÄRLD I SVARTVITT

Hjältar och skurkar

Serierna är de karikerade och groteska schablonernas förlovade värld.

Människorna är antingen omåttligt ädla eller djävulskt svekfulla, listiga eller dumma, enormt starka eller fullkomligt hjälplösa, modiga eller fega, hollywoodskt tvåfagra eller sällsynt monstuösa.

Hjältarna är kusligt stereotyp tecknade vilket framgår av fig. 24, som återger anletsdragen av 21 hjältar från lika många serier, alla ritade av olika tecknare.

Hjältarna är som synes unga män, kraftigt till atletiskt byggda, de har ett rektangulärt, regelbundet ansikte med rak näsa och ett kraftigt hakparti. De är välfriserade och ofta skönlockiga, verkligt praktfulla exemplar av den tidigare så lovprisade ariska rasen.

Skurkarna däremot (fig. 25) är mera varierande, men de har många drag gemensamt. De är i allmänhet äldre, fetlagda, gärna flintskalliga och alltid mindre snarfagra. För att understryka skurkaktigheten förser tecknarna ibland sina bovar med deformerade, buckligt inboxade näsor. Allra vidrigast blir denna människoteckning då man tillgriper lyten och missbildningar för att göra bovarna ännu mera fränstötande i de serieläsande barnens ögon.

Vår tids ihåliga dyrkan av det vackra människoskalet omhuldas alltså inte bara av sådana mäktiga opinionsbildningsmedel som film och veckopress utan om möjligt i ännu större utsträckning av serieindustrin. Beteckningen »fula gubbar» är en sorglig ordbildning i samma anda.

De attityder och egenskaper som prisas i serierna är hårdhet, trots, cynism, misstänksamhet, list, strävan efter risker och spänning, dumdristighet. Dessa drag, som är representativa för de flesta seriemagasin, är ingenting annat än

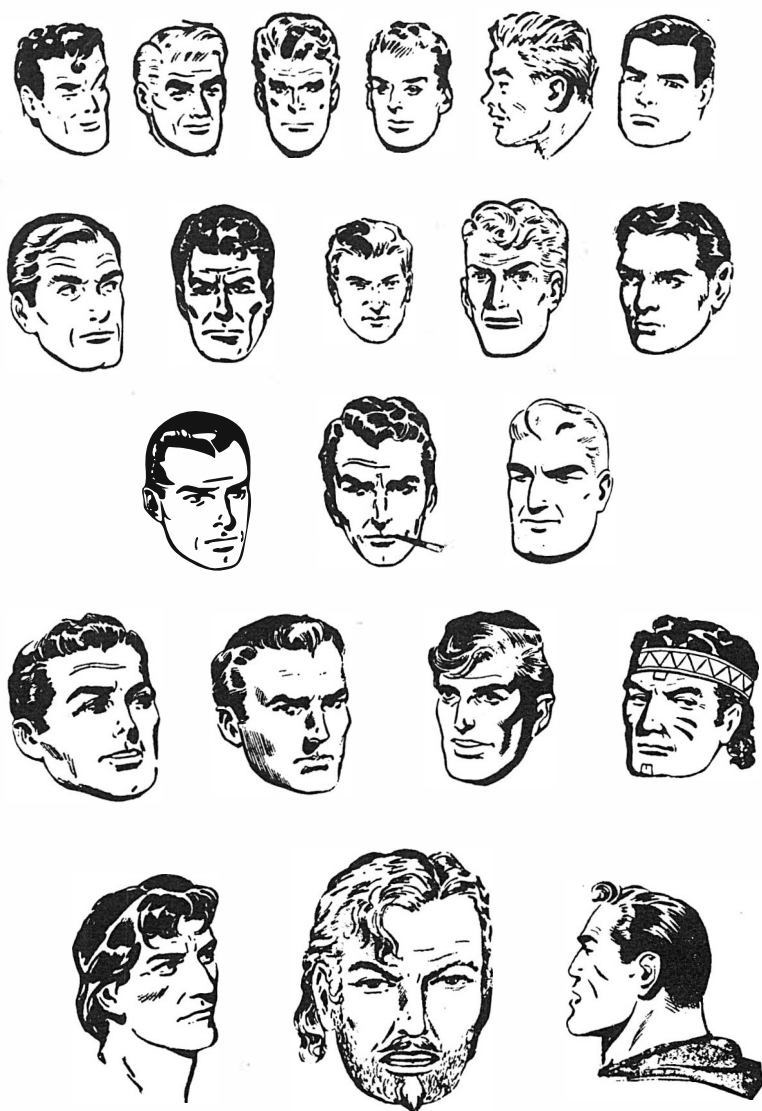

Fig. 24. Seriehjältarna — varav dessa tjugoen från skilda serier och av olika tecknare är en bråkdelen — är unga, bildsköna, välfriserade vita män med rak näsa och kraftigt hakparti.

Fig. 25. Serieskurkarna behöver man inte vara någon mästerdetektiv eller djuppsykolog för att avslöja — de bär brottet i sina ansikten. Bland mängden karakteristiska drag hos dessa »svenska» magasinsskurkar kan man peka på att de över lag är äldre än hjältarna, de är ofta feta och flintskalliga, inte sällan svartmuskiga eller färgade.

Fig. 26. ...en primitiv och enfaldig lyckomoral.

en förteckning över karaktärsegenskaper, som de kända kriminologerna Sheldon och Eleonor Glueck fann vid en undersökning av 500 brottslingar. Det betyder med andra ord att de karaktärsegenskaper som vi officiellt motarbetar, de propageras och inplanteras i de ungas sinnen i industriell skala bakom ryggen på föräldrar, lärare och samhälle.

Ivar Öhman påpekar att det torde vara svårt att hitta en serie, där hjälten segnar för att han är en generös och kännande, en vänlig och tolerant männi-

Fig. 27. Det är snålt med vänskap och kamratskap bland serievärldens hjältar och hjältninnor, och till bovarna blir det inget över. De säljer sina kumpaner och försöker skinna varandra på bytet.

ska, dvs. någorlunda motsvarar ett demokratiskt människoideal. De egenskaper som gjort människan till människa, som fört mänskligheten framåt — intelligens, tänkande, strävsamt arbete, kunskaper och fredligt samarbete — förekommer inte alls eller nedvärderas.

I denna svartvita värld odlas systematiskt en brutal framgångskult och en enfaldig lyckomoral. Problem och svårigheter löses i allmänhet inte genom personliga ansträngningar utan genom under, mirakel, rena tillfälligheter eller en makt och rikedom (för kvinnor: skönhet) som gör varje ansträngning överflödig.

Popularitet betyder i dessa magasin att vara omsvärnad av gapande och himlande medlemmar av det andra könet; några svartsjuka eller skräckslagna representanter för det egna könet tecknas ofta som effektfull bakgrund till idyllen.

Hjältarna har som katterna minst sju liv och ett ytterligt gott läckkött. Hur våldsamma bataljer de än går igenom repar de sig med otrolig snabbhet från blessyren. Ett benbrott, som i vanliga fall tar åtskilliga veckor, läks här på ett ögonblick. Bovarna är förstas misslottade även i detta avseende.

Det är bekant att kriminella ofta är lojala mot varandra i sina asociala gäng. I serierna blir det liten plats för kamratskap, och i de asociala kretsarna saknas den helt. Bovarna försöker skinna varandra, ange kumpanerna för polisen eller helt enkelt stjäla varandras andel i bytet.

Handlingen kan vara förlagd till vilken tänkbar lokalitet som helst, från en dunkel sängkanimare till ett gåtfullt universum. Människan är sig alltid blodigt lik, var händelserna än utspelas.

Våld och brott

Brottet är det centrala problemet i seriemagasinens hårdkokta värld; det framställs som en alldaglig och normal företeelse i relationerna människor emellan. I själva verket är brottet nödvändigt för att seriehjälten skall kunna bli hjälte; utan brott, utan gangsters skulle han inte kunna utföra sina bravader.

Detta betraktelsesätt motiverar våldshandlingarna, som enligt serieproducenternas livssyn är det enda som kan besegra brottet och ondskan. Varje slag av våld är rättfärdigat om man vet (tror, tycker) att man har rätt. Våldet och råheten går under mask av mod och manlighet.

Många magasin är veritabla kompendier i kriminalitet och illdåd. Exempel gavs då vi beskrev kriminalserierna, men det finns anledning att ytterligare belysa den saken.

Fig. 28. Allehanda gangsterknepp skildras i kriminalserierna. Uppslaget med den halva 50-dollarssedeln är onckligen genialt.

Hur ordnas en mordbrand så att pengarna för den överförsäkrade villan kommer att utbetalas? Den enklaste sak i världen enligt följande magasinsrecept: Man skaffar en balja, fyller den med fotogen och staplar upp brännbart material runt omkring. Sedan inhandlar man ett långt altarljus, placerar det i baljan och tänder på. Med fördel kan man ta flyget till Rivieran eller någon annan avlägsen trakt och i lugn och ro invänta beskedet om »eldsvådan». Garanti: 100 procents lyckat resultat om receptet följs, annars blir det att »skaka galler» i fem år. Det är tydligt att även försäkringsbolagen kan ha anledning att hålla ett öga på kriminalserierna.

Hur man tar livet av folk är en annan fråga, som ofta ventileras i kriminalserierna. Ett säkert men något tidsödande sätt är att passa offret med en bil och arrangera en överkörning vid lägligt tillfälle. Nummerplåtarna bör dock för alla eventualiteters skull vara igengrodda med smuts, råder serieförfattaren (fig. 28).

Att man effektivt kan gömma en pistol i armhålan eller byxbenet, smugla gift i reservdäck och strypa folk med en slips bakifrån, det vet alla serie-läsande smågrabbar mycket väl vid det här laget. Det den erfarne serieläsaren inte vet om maskeringskonst, helvetesbomber och japansk benkoppling är inte värt att veta.

Gangsterupptåget att driva oskyldiga människor framför sig och söka skydd bakom dem i revolverkamp återkommer ständigt.

Barn tycker om att det händer något, och det måste man ju medge att det gör i magasinerna. Morden och bankplundringarna avlöser varandra i snabb följd, och knytnävarna hamrar ihärdigt och outtröttligt på de fyrkantiga hakorna. Men då och då bromsar den snabba handlingen upp, tecknaren ger närbilder precis som den moderna filmfotografen — läsarna skall avnjuta tortyrscenerna.

Sid. 106—107 är ett något koncentrerat montage av en tortyrscen ur *Prärie-serier*. Offret-hjälten släpas bakbunden efter indianernas hästar, grävs ned i sanden till halsen och piskas i ansiktet, förses med munkavle och lämnas att dö en kvalfull död i öknen. Märk hur man med skiftande »kameravinklar» försöker pressa varje uns ur den vidriga situationen.

Andra varianter är att spika fast offret vid golvet och låta piskan vina (fig. 32), sticka brinnande stickor mellan tårna eller låta offret drunkna i en kam-mare, som sakta vattenfylls. Det tycks inte finnas någon gräns för uppslags-riikedomen, när vedervärdigheter skall fram.

Dr Wertham skriver om de mera avancerade amerikanska magasinerna (som *ännu* inte nått Sverige): »Det är en otrolig brutalitet, som skildras i många serier. En flicka får ett öga utstunget med en injektionsnål. En annan flicka tappar man blodet av genom att skära av blodkärnen på låret. Flickor hängs upp i fötterna. Ett barn knyts in i en säck. En halvklädd flicka binds vid ett träd och kroppen genomborras med pilar. Med berätt mod körs en flicka över på trottoaren. Poliser skjuts med nackskott. Massor av människor mejas ned med kulsprutepistoler. Döda människor ligger utspridda, badande i röda blod-pölar. En halvklädd flicka får stryk på 'sin vackra bara stjärt' av en bov, som bundit henne vid en stolpe i en källare. Människor hängs upp i armarna och lämnas dinglande som lik osv., osv.»

Fig. 30. Tortyrscener beskrivs ofta utförligt och med påtaglig förtjusning i våra »svenska» cowboy- och kriminalseriemagasin. Detta uppslag är ett koncentrerat montage ur småpojkskäftet *Prärieserier* (7/1953). I originalet

sträckte sig skildringen över ett dussintal sidor. Lägg märke till de ständigt skiftande »kameravinklarna» och närbildstekniken.

Fig. 31. Seriehjältarnas argumentation är fåordig men dräpande. Den behöver inte ens översättas.

Fig. 32. Serietecknarna är släckliga tortyrexperter.

Tortyr och misshandelsscener med klart *sadistiska* inslag à la flickan som fick stryk på »sin vackra bara stjärt», är mycket vanliga i USA men ännu så länge mera sällsynta hos oss. Här nöjer man sig tills vidare mest med en hårdhänt behandling i största allmänhet av bakbundna eller tillfångatagna kvinnor.

Tro nu inte att våldsmentaliteten är förknippad endast med de mänskliga seriefigurerna! Även i djurserier för de minsta är det vanligt att djur av alla slag slåss och bits och dödar varandra.

I serievärlden är kampen för tillvaron oftast detsamma som allas kamp mot alla. Med alla medel.

Fig. 33. En avancerad bildteknik med våldsamt uppförstorade ansikten, abrupt och dramatiskt avskurna av bildramarna, har kommit på modet de senaste åren. Denna teknik används särskilt för att skildra tortyr och skräck. Ögonen brukar vara den laddade kärnpunkten i dessa bilder, antingen så att tortyrredskapen eller vapnen är riktade mot ögonen eller också enbart genom den fruktan de uppspärade ögonen och de vida pupillerna ger uttryck för. (Övanstående bilder ur en dagspresserie.)

»Brott lönar sig inte»

är en omhuldad tes i seriemagasinen (liksom i viss filmproduktion).

Först frossas det i alla upptänkliga illdåd, sida upp och sida ned. Men visst segrar sedan »rättvisan» till sist efter många slag i luften, och segern säkras genom ännu mera djävulska vapen, ännu knepigare finter och ännu hårdare knytnävar än skurkarnas. »Moralen» är räddad. »Brott lönar sig inte» är ofta slutdivisen. Producenterna slår sig för bröstet och hycklar att de gjort en god insats för rättssamhällets stärkande.

Vad innebär nu tesen att brott inte lönar sig? Hela idén är i sig själv vidrigt asocial och människofientlig. Den innebär att barn skall lära sig att anledningen till att de inte skall skolka från skolan, inte stjäla eller ljuga eller slå flickor (som seriefigurerna gör) är att *det inte lönar sig*.

Serieproducenterna berömmar sig alltså av att lära barnen avstå från sådant därför att individen själv inte vinner någonting på det, därför att det är en dålig affär; att säga barnen att brott är något fult, att det inte är hederligt och

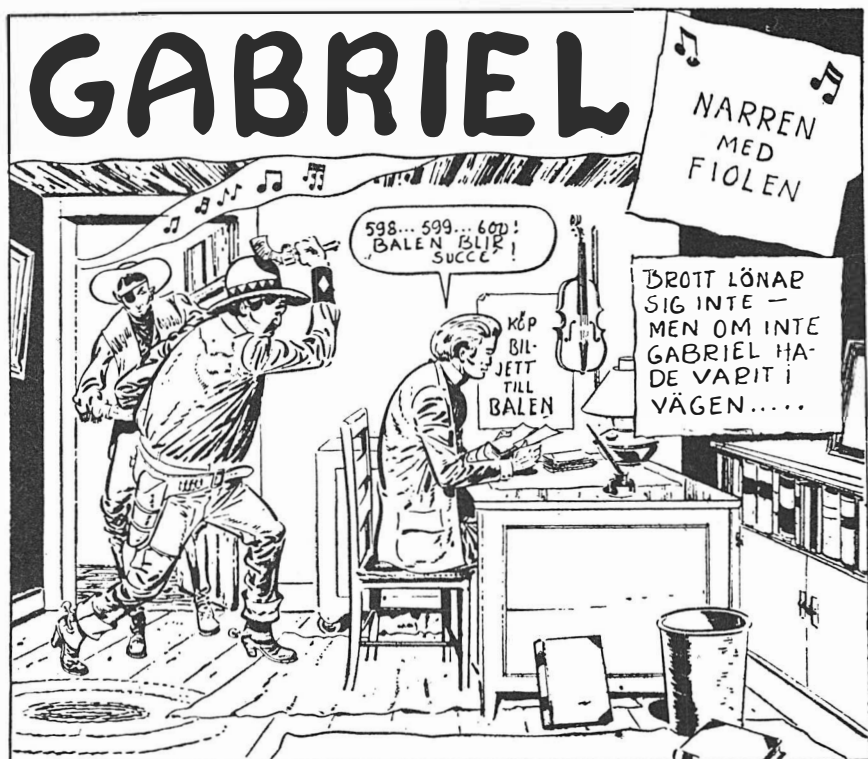

Fig. 34. »Brott lönar sig inte — men om inte Gabriel hade varit i vägen...»
Då kunde det tydligen ha blivit en god affär.

Man tycker ju annars att denne svartmuskige bandit utan svårighet skulle kunna förtjäna sitt uppehälle på ett betydligt lugnare sätt, exempelvis genom att uppträda som »mannen utan underkropp».

att hyggliga människor inte går omkring och slåss skulle förstås vara moraliserande. Och det kan inte de vara som ingen moral har.

För övrigt är den cyniska tesen inte allvarligt menad. Den är endast en förvändning, en mask som man gömmer sig bakom. Ibland tappar man masken, och då kan det låta så här: »Brott lönar sig inte — men om inte Gabriel hade varit i vägen...» (fig. 34). Ja, då hade det tydligen blivit en god affär.

Tesen »brott lönar sig inte» är moraliskt undermålig och ofta även »affärs-

mässigt» felaktig — det är i varje fall uppenbart att seriemagasin lönar sig utmärkt.

Brott och straff

När det slutligen sätts stopp för brottslingens framfart, så är det i allmänhet inte genom att lagens arm når honom och han ställs inför domstol för att få sitt straff. Slutet för brottslingen är nästan alltid ond bråd död.

Det är den starke hjältens ord som är lag, och han förgör sina motståndare utan misskund; de skjuts, knuffas ned för klippstup, dränks i brunnar, kastas ut från skyskrapor eller slängs ut från tåg och flygmaskiner som rusar fram i ilfart.

Detta är inget annat än lynchjustis. Seriemagasinen är en formlig lovsång till den vidrige mr Lynch. De är samma andas barn som Mickey Spillanes deckarromaner, där hjälten, Mike Hammer, är en sällsynt brutal figur, som tidningen Frihet karakteriserar på följande sätt: »Mike Hammer bryr sig inte om pengar. Han är mördare och sitt behov av att mörda kan han enbart tillfredsställa om han jagar brottslingar. Att skipa rättvisa är bara en förevändning, han vill sätta sig över lagen, och då finns det bara en möjlighet, nämligen att upphöja sig själv till domare. Det är Adolf Hitlers gamla taktik . . . Mike Hammer nöjer sig inte med att döda sina fiender. Han mördar dem långsamt och beskriver utförligt offrets plågor . . .»

Mästerdeckaren Dick Tracy skjuter sina motståndare så realistiskt att man ser kulhålet i den blödande tinningen och kulans väg ut genom det andra tinningbenet.

Så här kan det låta, när en hjälte viger sitt liv åt »rättvisan»: (Vännen:) »Om du finner honom och dödar honom kommer du att bli fredlös! Ingen har rätt att ta lagen i egna händer!» — (Hjälten:) »Steve Brand ska inte bli fredlös. Jag sätter på mej andra kläder, en svart mask, skaffar en vit häst . . . Jag skall bli DURANGO KID! Jag skall viga mitt liv åt kamp mot brottet! En dag kommer Tex Danbar att möta lagen och då är stunden inne för min hämnd!» (Seriemagasinet 42/1953).

Människovärdet är eliminerat i serievärlden, den kvalfulla döden har gjorts till en banalitet, och någon barmhärtighet existerar inte.

Fig. 35. Seriehjältarnas älsklingsysselsättning är den privata bovjakten. Det förekommer att bovarna överlämnas till sheriff eller domstol men i allmänhet går de en bråd död till mötes: Ofta skjuts de eller slås sönder och samman, men ännu vanligare är att de möter falldöden — utslängda från flygmaskiner eller skyskrapor, nedknuffade för vattenfall eller knockade på yttersta randen av klippstup.

Fig. 36. Falldöden kompletteras av höjdtortyr.

Fig. 37. Tarzan, djungelkonungen, svingar kokosnötter och handgranater med samma elegans.

Övermänniskan

hör till de kusligaste och samtidigt mest konsekventa och konstanta serie-
företeelserna.

Artur Lundkvist påpekade häromåret i en FIB-artikel att övermännisko-
attityden är ett typiskt amerikanskt drag. »Den finns redan i pionjärmyterna, i
den skrytsamma västernhumorn och går igen även hos en proletärdiktare som
Jack London. Övermänniskan, det är händelsernas herre, han som uthärdar
och bemästrar allt. Osårbarhet, en skenbar odödlichkeit ingår i hans egenskaper.
Ingen fara är för honom fullt verklig: han är hård. Hårdheten är på en gång
magi och ideal, i grunden omänsklig, orimlig, ouppnåelig, men ändå ständigt
eftersträvad, fantasiomsvärmad.»

Övermänniskomyten har som bekant även europeisk tradition, den kastar
sin slagskugga från Nietzsche, över Alfred Rosenberg och tredje riket fram till
våra dagars seriehjältar, dessa horder av mästärdeckare, superpiloter, he-män
och kraftkarlar.

De oräkneliga, i alla avseenden övermänskliga och övernaturliga triksåklädda
stålmanfigurerna, skall vi ett ögonblick ägna ett närmare studium.

Makten är övermänniskan-stålmänniskans främsta kännetecken, oinskränkt
makt över människor och naturlagar. När han ropar hörs det över konti-

nenter och hav, alla världens människor spärrar upp ögonen och lyssnar i andakt och undran — utom bovarna förstås, som ryser in i märgen och skär tänder i skräck och vanmakt. Denna övermänniska är utrustad med röntgensyn och obegränsade krafter, han tar sig fram genom världsrymden snabbare än ljuset. Givetvis är han osårbar och odödlig.

Vad använder nu supermännen sina resurser till? Arbetsuppgifter tycks inte saknas. Älsklingssysselsättningen är här som i alla andra äventyrsserier den privata bovjakten, som i detta fall med förkärlek utsträcks till främmande världar. Varje stad som Stålmannen et consortes besöker, tycks vara genomsyrad av korrupption. Varje borgmästare, guvernör, senator och domare är en samvetslös skurk. Varje främmande land och varje ny underlig värld, som kommer in i skildringen, förbereder (om man nu inte redan börjat) angreppskrig mot USA, och måste följaktligen bekämpas. I den monstruösa teckningen av invånarna i avlägsna länder och främmande världar möte man samma syn på främlingar som vissa primitiva djungelfolk lär ha: De som bor ett stycke härifrån är inte människor, dem bör man hugga huvudet av.

Det är inte bara på det kriminella och internationella planet, som Stålmannen och hans bröder ställer allt till rätta. I serievärlden är människorna dumma och hjälplösa stackars veklingar, som skulle vara prisgivna om de inte hade några få kraftgestalter att förlita sig på.

En gång kan det vara två tåg, som hotar att kollidera. Endast genom att Stålmannen kastar sig in som en levande buffert kan katastrofen förhindras.

Vid ett annat tillfälle hotas ett indianläger av en framvällande lavaström. Allt ser hopplöst ut, men när nöden är som störst är övermänniskan som närmast. »Stålmannen gör sig till en mänsklig plog och plöjer blixtnabbt ett dike runt indianlägret.»

Här en praktblomma: Ett flygplan närmar sig ett högt berg och kommer i nästa ögonblick att krossas. Om inte Stålmannen varit till hands. Med sin kropp borrar han ett otal hål i berget och pressar ut den ofantliga borrtappen, ett jättelikt gap bildas rakt genom berget och ännu en katastrof har förhindrats. Man kan tycka att det hade varit enklare för den allsmäktige att ändra en smula på flygplanets kurs, men den tanken kom tecknaren tydligen inte på i hastigheten.

Om det stannade vid dessa fantasimissfoster kunde man kanske se galenska-

pen med en medlidsam blick. Det allvarligaste är emellertid att övermänniskoserierna genomsyras av en direkt fascistisk anda och mentalitet, detta inte bara i skildringen av mänskligheten som en villrådig och maktlös samling höns, vilkas tillvaro hänger på några kraftgestalters försyn, utan i hela den världsbild som tecknas där.

Ledarprincipen är konsekvent genomförd i övermänniskoserierna. Det finns inte en tillstymmelse till demokrati i de samhällen som skildras i dessa serier, oavsett om staterna befinner sig på vår eller någon annan planet, det är alltid en diktator som innehar hela makten. Den kamp som Stålmannen och hans jämlingar med liv och lust tar del i står alltid mellan »goda» och dåliga enväldshärskare och deras anhang, men man ifrågasätter aldrig enväldet som system.

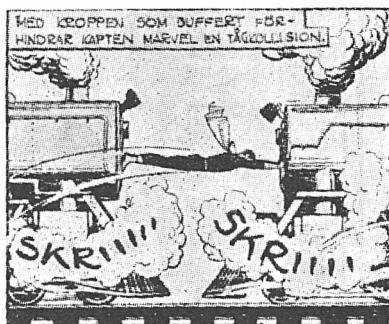
De fascistiska dragen understryks ytterligare av att supermännen vanligen är klädda i fantasiuniformer av stormtruppermodell, försedda med dödsfallar och allehanda mystiska emblem och beteckningar. Primus motor, Stålmannen själv, står med ett jättelikt S på sin vidunderliga bringa. Wertham anmärker att man får vara tacksam att där inte står SS. Stövlar ingår vanligen i denna mundering.

Som tidigare påpekats är lynchmentaliteten rikligt företrädd i fantasteriserierna. Den poängteras ytterligare av att många av dessa hjältar (Fantomen, Dragos m. fl.) är maskerade. Förebilden är inte svår att finna — den heter Ku Klux Klan.

I några av dessa serier — särskilt i förhållandet mellan Läderlappen och hans unge kompanjon Robin — kan man skönja vissa homosexuella drag.

Vad kan nu ligga bakom dessa groteska seriers onekligen stora popularitet, märkligt nog inte bara hos barn?

Att det här är fråga om eskapism är uppenbart, en önskan att fly undan svårigheter och förlita sig på ödet och mirakulösa hjälpaktioner. Där finner det infantila sinnet ett surrogatmedel mot den egna känslan av litenhet, underlägsenhet och hjälplöshet, där bjuds ett gott underlag för dagdrömmier om makten och härligheten; detta narkotikaelement är nog det dominerande. Men där finns också ett annat element — ett omedvetet förakt för demokratiska ideal och en obefintlig eller rudimentär social medvetenhet.

Stålmannen

och hans bröder (Fantomen, Dragos, Läderlappen, Mandrake, Kapten Marvel, Captain Midnight) bildar ett av de mest befängda inslagen i våra dagars serielitteratur. Genren är ett fantasilöst fantasteri, utan flykt och originalitet.

Okunnigheten och den pretentiösa kvasivetenskapliga jargongen är lika framträdande som fantasilösheten: Vad sägs om »porten till andra dimensionen»? (Bilden överst till höger.)

Stålmannaserierna genomsyras därtill av ett förakt för demokratisk människosyn: Mänskligheten reduceras till en skock hjälplösa stackare, vars väl och ve ligger i några övermänniskors händer. (Även den lille Stålpojken har stora uppgifter, t. ex. att »dämma upp de översvämmade floderna i Indien», nederst till vänster.)

Den inställning till människor, raser och kultur som dessa övermänniskor och muskelgudar demonstrerar, den konsekvent genomförda ledarprincipen i alla stålmannavärldar och uniformeringen (stövlar, slängkappa, emblem och i vissa fall mask) visar släktskap med en fascistisk livsåskådning.

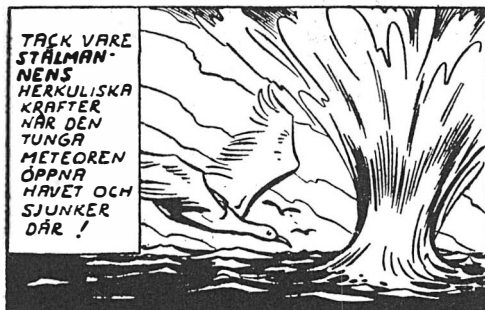

Fig. 39. De maskerade hjältarna på ständig privat bovjaktt förekommer särskilt rikligt i cowboy- och stålmannaserierna. Här kan man skönja ett ideologiskt släktskap med den beryktade Ku-Klux-Klan-ligan och lynchmentaliteten. (Maskerade bovar är givetvis något helt annat och mycket banalare.)

Kvinnorna

i seriemagasinen är alltid lika unga, vackra och välfriserade, de är alltid lika halvnaket lättklädda om de uppträder i miljonärsvillor, i djungeln, i alperna eller på andra planeter ute i världsrymden.

Fig. 40. Seriekvinnorna i denna och andra världar är alltid lika unga, vackra och välfriserade, de är slanka, välsvavade och högbarmade. Den minimala klädseln ansluter sig väl till förutsättningarna.

Det är inte vilka kvinnor som helst som serietecknarna presenterar. Grymma piratdrottningar skrider högtidligt genom seriemagasinen, desperata äventyrerskor skjuter sig fram och sköna slavinnor forslas hit och dit. Det vimlar av långnaglade, högbarmade glamourgirls, men en vanlig kvinna står inte att upptäcka.

Det mest markanta draget hos dessa kvinnor är de överdrivna könskaraktärerna — svallande hårhav och svällande barmar. De girafflånga pinupbenen med modern formgivning överträffar alla anatomiska normer; de exponeras i många serier flitigt och framträdande som om det vore fråga om en annonskampanj i strumpbranschen. Det ständiga framhävandet av den väl- eller överutvecklade kvinnobysten kan psykologisk närmast betecknas som bröstfete-

schism. Serierna har säkerligen gett ett inte föraktligt bidrag till uppkomsten av jumperflicksidealet och bruket av de numera så vanliga amerikanska bystattrapperna av allehanda patenteringar.

Klädseln ansluter sig väl till de onaturliga förutsättningarna, det må vara svarta triksåer, följsamma jumprar eller minimala leopardskinn.

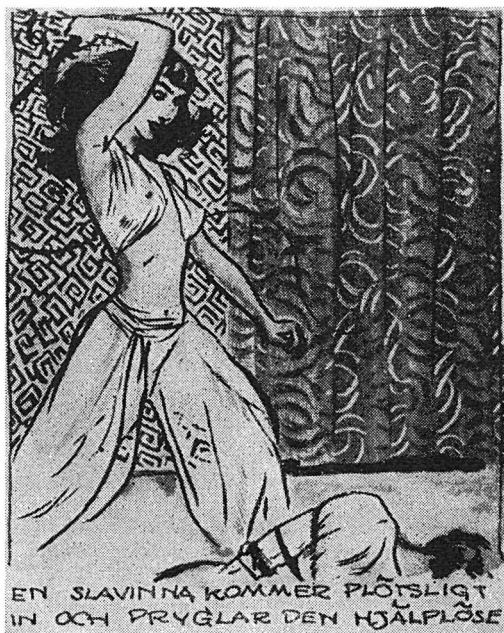

Fig. 41. Den äkta sadismen — intim blandning av våld och sexualitet — möter man i vitt skilda serietyper. (Denna bild är hämtad ur veckopresserien Tusen och en natt.)

Seriekvinnorna är av två huvudtyper (som alla andra figurer i serierna): goda och onda. De goda är vanligen blonda och dekolleterade, de onda är mörka och ännu mera dekolleterade.

Kvinnans uppgift i serierna är att se tilldragande ut och att ständigt låta sig räddas i lagom sönderrivna kläder. Men när hon väl är räddad blir det inget mer, då flyter handlingen omärkligt över i nästa äventyr. Den allmänna moralen tillåter givetvis inget annat.

Men producenterna är knepiga herrar, som kan krydda sina anrättningar med antydningar. En inte ovanlig scen är att hjältinnan med ett inbjudande småleende mottar sin beundrare i förförisk negligé med axelband som sviktar betänkligt. Där slutar serien för den gången. Läsarna har gott om tid på sig för att tänka ut vad som kan bli fortsättningen. I nästa nummer blir kontrahenterna störda, så snart vännen kommit innanför dörren. Moralen är räddad.

Fig. 42. En elegant piratdrottning med stövlar och åtsittande trikdär. Lägga märke till kulhålen på offrets hals. (Bilden ur en engelsk magasinserie.)

Frånsett ett fåtal kraftiga djungelamazoner och manhaftiga gangsterbrudar är seriekvinnorna i allmänhet underdåniga och underlägsna sina herrar, som de följer som hundar eller skuggor. Aldrig ser man ett spår av ett normalt förhållande man-kvinna.

En amerikansk specialitet, som såvitt man kan se ännu inte introducerats i de svenska serieutgivarna, är find-the-sex-pictures (finn-sexet-i-bilden). Wert-ham exemplifierar: »Om man täcker över en del av illustrationerna i vissa

Fig. 43. Hjältinnorna är ofta blonda och dekolleterade, gangsterkvinnorna gärna mörka och ännu mer dekolleterade. — Mord på bunden fånge (Alla Tidens Seriejournal.)

Fig. 44 (nästa sida). Orgier i våld och tortyr framställs i serierna men erotiken är tabu; producenterna arbetar i stället med antydningar och »pikantier». Det ingår i kvinnskildringen att kvinnorna är beräknande och förföriska medan de tjurnackade hjältarna är ståndaktiga (Magasinet Allan Kämpe).

magasin, erhålles en synnerligen pornografisk scen eller ett stycke mänsklig anatomi, som inte brukar visas . . . En sådan find-the-sex-bild visar en närbild av ansiktet och bröstpartiet på en man. När man täcker över ansiktet förvand-

Fig. 45. Frånsett ett fåtal manhaftiga hjältinnor och gangsterflickor är seriekvinnorna i allmänhet underdåniga och osjälvständiga, ofta degraderade till lyxartiklar i hjältarnas och skurkarnas ägo. — Här förlöjligar man kvinnorörelsen och prisar den tuffa kvinnan.

las slipsen till ett rött draperi, skulderregionen och armarna till nedre delen av en naken kvinna med realistiskt tecknad genitalregion».

Att sexualiteten är rikligare företrädd i de amerikanska magasinerna sammanhänger säkerligen med att dessa även vänder sig till en vuxen publik.

Rasdiskriminering

är en företeelse, mångtusenårigt äldre än seriemagasinen, men den lika avskyvärda som enfaldiga människosyn, som ligger till grund för denna människofientliga dårskap, omhuldas öppet i många serier.

Redan den äldsta moderna serien, Gula pojken, bar tydliga spår av rasfördomar. »Den gule pojken var en brutal figur, som bl. a. med uppenbar förtjusning misshandlade en negerpojke. Sådant förekommer inte nu — negrerna är ivriga serieläsare», skrev Runnquist i BLM. Vi skall nu visa att samma anda förekommer även i dag, troligen i större utsträckning än någonsin.

Ta bara en titt på de båda »klassiska» kattenjammerserierna Pigge och Gnidde och Knoll och Tott! Familjen kineskock är enfaldig, lättlurad och omåttligt vidskeplig, negrerna är i alla avseenden primitiva och tecknas genomgående med läppar som bilringar. I ett enda serieavsnitt har man samlat följande: En skojar till neger försöker lura Kapten Bölja att köpa en istadig åsna, en girig arab bistår (mot betalning förstås) både rackargrabbarna och deras far i kampen mellan parterna, medan en odräglig negerprinsessa ställer till upplopp i familjen. Kineskocken skymtar skrämmd och förfärad i bakgrunden.

Övermänniskorna är praktiskt taget alltid bildsköna och atletiska *vita* äkta amerikanare, medan bovarna lika genomgående är utlänningar, snedögda orientaler, svartmuskiga italienare eller mörkhyade människor över huvud taget.

Aldrig ser man indianer, kineser, negrer, »infödingar» eller besynnerliga fantasifoster från andra världar segra över de vita seriefigurerna. Den vite mannen är i sig själv, i kraft av sin hudfärg, en övermänniska i serievärlden.

Serietecknarna har gått allra hårdast åt negrerna. I djungelserierna (en benämning som enligt Wertham mer betecknar ett sinnestillstånd än en miljö) framställs negrerna ofta som gorillaliknande bastarder mellan människor och apor.

Sedan Asien blev ett oroligt hörn för kolonialmakterna har asiaterna kommit att karikeras allt hårdare, och kallas regelbundet för »gulingarna». De vidrigaste produkterna återfinns i krigsmagasinen om fjärran östern och särskilt Korea.

I sin omfattande Unesco-rapport om serier, barnlitteratur, barnfilm m. m., skrev professor Bauchard: »Alltför ofta är genomsnittsspionen arab eller asiat — negrerna, som reduceras till gorillastadiet, anses inte kapabla till spioneri;

Rasdiskriminering

förekommer i ett otal serier av skilda slag, kanske omedvetet i skämt- och familjeserierna, utstuderat i krigsserier.

Medan hjältarna nära nog alltid är vita, är bovarna ofta mörkhyade, svartmuskiga sydlänningar, grymma orientaler, blodhungeriga indianer eller gorillaliknande negrer. I USA finns serier med klart anti-semitisk tendens. Jack the Ripper i den engelska skräckserien på sid. 63 har klart judiska drag.

Fig. 47. Asiaten. och amerikanen.

men superspionen liksom gangsterchefen är vit . . . Den dramatiska spänningen och glorifieringen av hjälten drivs till sin ytterlighet i historierna om kolonialkrig. Den exotiska bakgrunden är fylligt tecknad, och den vite mannens prestige höjs konstant till skyarna. De färgade rasernas förräderi och deras intellektuella torftighet kontrasterar mot de vita soldaternas humanitet, generositet och förståelse.»

Det är inte ovanligt att seriefigurer med karikerade judiska drag görs till skurkar i inhemska amerikanska magasin. Dr Wertham lät barnen på sin klinik titta på sådana bilder och frågade dem, vad slags människor de föreställde. Även mycket små barn kunde omedelbart säga att det var fråga om judar.

Enligt den amerikanska tidningen Portland Press Herald (3.9.1948) har professor Einstein (jude) och framlidne borgmästaren i New York, La Guardia (av italiensk härkomst), förekommit som gangsterfigurer i seriemagasin. Denna metod att göra personer som man vill åt till seriegangsters är inte alls ovanlig i USA. Dr Fredric Wertham, känd och fruktad av hela den ameri-

kanska serieindustrin för sin orädda och träffande kritik, har själv fått den äran, porträttligt tecknad som galningen dr Frederick Muttontop (Fårskalle).

Wertham konstaterar bittert: »Skattebetalarna betalar miljoner för att övertyga världens folk att vi inte anser mörkhyade människor vara lägre stående varelser. Producenterna av 'crime comics' gör just motsatsen: De exporterar sina alster och visar världen att USA för närvarande är det enda land som lär sina barn rashat.»

Serieexporten garanterar dock att USA inte blir så alldeles ensamt i detta avseende.

Antiintellektualism

är ett fint namn på en ful företeelse, rikligt företräd i seriemagasinen. Med det vill vi beteckna glorifieringen av de muskulösa supermännen och förlöjligandet av kulturens och vetenskapens representanter.

Stålmannen med sina överutvecklade muskler och mycket måttliga intellektuella resurser är ett typiskt barn av denna anda. Men det är inte bara den övernaturliga familjen som får räknas till denna kategori, även de hjältar som respekterar naturlagarna hör hit. Namn sådana som Kapten Blod, Evighets-Kid, Människojägaren, Knockout-Charlie, Allan Kämpe och Raketmannen talar sitt tydliga språk. Några kulturapostlar är de inte.

»Övermänniskans vägran att acceptera något som helst intellektuellt liv eller någon aktivitet som inte är ett uttryck för fysiska bragder är troligen av en mera systematisk beskaffenhet än vad man i allmänhet insett» (Bauchard).

De intellektuella tecknas vanligen skinande flintskalliga som polerade biljardbollar eller långhåriga som professor Einstein och djuphavsforskaren Picard, de är spinkiga, ynkliga och storskilliga.

Vetenskapsmännens enda sysselsättning är att laborera med dödsstrålar och galna robotar, avsedda att användas för att utplåna mänskligheten med.

Intelligentians komplott mot mänskligheten avvärjs alltid i sista stund av den muskulösa övermänniskan. Några exempel: En gång är det en infernalisk professor som efter livslångt forskningsarbete lyckats framställa ett fruktansvärt starkt gift. Han slänger en flaska av det farliga ämnet i en flod, som därigenom förpestas; därefter skulle världshaven och slutligen hela mänskligheten för-

Fig. 48. Vetenskapen och dess representanter förlöjligas i seriemagasinen. Där konspirerar intelligentsian ständigt mot mänskligheten, som i sista stund alltid räddas av muskelgudarna.

giftas. Lyckligtvis var Stålmannen till hands. Med sin kropp dämde han upp den dödsbringande floden och räddade världen ännu en gång.

I en annan serie förekommer en bisarr och illasinnad person, som genom en besynnerlig arvsprocess fått patenträtten till hjulet. Givetvis förbjuder han hjulets vidare användning, och civilisationen ställs inför sin undergång. På ett mycket handgripligt sätt talar Kapten Marvel den bisarre till rätta.

Det finns ingen gräns för idiotin i fantasterigenren. Vad sägs om den sinnessjuke professor som genom sin djävulska uppfinning »baklängesstrålen» fått tiden att gå baklänges och alla uppfinningar att försvinna i omvänd ordning till deras tillkomst! Det är ett anslag, fullt värdigt Kapten Marvel att klara av (Fig. 48).

I stället för att popularisera vetenskapen förhånar man den konsekvent, och från området för det verkliga och möjliga förflyttas den till mardrömmarnas och de sjukliga fantasiernas rike. Dessa serier belyser på ett ypperligt sätt sinnestillståndet hos sina upphovsmän.

Förakt för hederligt arbete

är en annan asocial tendens som går som en röd tråd genom seriemagasinen.

Våld, brott, äventyr, skämt och banaliteter uppfyller serierna helt, och människornas viktigaste sysselsättning, det produktiva arbetet, grunden för alla civilisationer och kulturer, utelämnas systematiskt. I den detaljgranskning av 7 000 seriebilder från skilda magasin, som redovisades på sidan 94, återfanns ett tjugutal som visade positivt mänskligt arbete i någon form. De flesta av dessa bilder ingick i historiska serier.

Inte nog med att arbetet av serietecknarna anses som något oberörbart och därför utelämnas, utan dagdrivarliv i lyx och överflöd i miljonärsvillor, på barer, guldkrogar och palmomsusade plager romantiseras och framställs som den enda människovärdiga tillvaron. Till yttermera visso är de flesta övermänniskor själva miljonärer. Stålmännen är ofta så rika att de inte behöver arbeta utan helt kan ägna sig åt sin favorithobby — att jaga brottslingar — påpekas det här och var i magasinens notiser. Läderlappen t. ex. är identisk med »miljonären Bruce Wayne».

Sedan barn och ungdom insupit sin dagsranson lyxromantik i film, veckopress och serier, skall de återgå till vardagens läxläsning eller kanske industrins

tempoarbete. En smula romantik kring vanligt hederligt arbete skulle nog göra den grå vardagen ljusare för många.

Annonserna

i seriemagasinen är värda ett omnämnande. De är ganska sparsamt förekommande, men de mest skiftande småpojksartiklar finns reklamerade: klipulver, frimärken, signerade stjärnfoton, tuggummi, modellflyg, dödskalleringar, muskelstärkare, browningattrapper och atomic-telefoner, vad det nu kan vara.

Vanligast är annonserna för broderorgan eller andra av förlagens alster. Åhlén & Åkerlund till exempel annonserar under höstarna flitigt och skaffar sig ombud för sina 53 julpublikationer.

Gamla restupplagor gör man sig också av med annonsvägen. För tio kronor kan man få »1 000 sidor romantik och spänning», dvs. en gammal årgång av *Min Melodi* osv.

Klubb- och samlarmärken är en annan stor artikel. Stålmannen tar upp hugade i sitt brödralag för en märkesavgift av 80 öre; vill man även ha ett »Stålmansdiplom» att sätta på väggen får man punga ut med ytterligare 50 öre. För dem som nu inte kommer hem och beundrar ens fina diplom kan man visa vilken övermänniska man egentligen är genom att rekvirera ett »stålmansmärke (bröstmärke) à 2 kr.» eller till vardags kanske ett »stålmansmärke (ärrmärke) à 1 kr».

Och Fantomen är förstås inte sämre, han erbjuder sig att vaka över de sina: »FANTOMEN PÅ HERO! Här är den verkligt helvassa nyheten — Fantomen på sin vita Hero, en avtagbar figur i plast. Låt Fantomen bli ledare för dina andra tennsoldater och låt honom hålla vakt på ditt nattduksbord på nätterna — *han lyser i mörkret!* Figuren är 8 cm hög, kostar endast 1:50 och rekquireras med kupongen här nedan.»

Även i annonserna är dagens amerikanska magasin ett stycke före sina svenska avläggare. I USA är olika slags skrämsel- och hundpistoler den vanligaste annonsartikeln. Ett amerikanskt magasin inför premiekuponger, som i visst antal berättigar till ett par handbojor gratis etc.

I de »svenska» magasinerna annonseras det mest om generande enfaldigt krimskrams. Med hjälp av annonsernas små klippkuponger, som ofta är så ytterligt minimala att man borde vara urmakare för att kunna pillra dit sitt

namn, kan man rekquirera »handmålad kärlekskudde med självlysande namn», löständer — »stora utstående med guldplomb» — och cigarrettändare i form av en vinflaska. Samt ett skämtkort »i ny konstruktion, som med tillhjälp av rinnande olikfärgad sand visar hur mannen dricker ur flaskan och hur han därefter nödgas uppsöka ett visst ställe.»

Mycket vanligt, både här och i USA, är att annonsörerna tar serietechniken i sin tjänst. De gamla beståndsdelarna — våld och banalitet — går igen även här.

Ett vackert exempel på våldseangeliet i annonsform finner vi i ett amerikanskt seriemagasin.

En spinkig yngling, som är ute på badstranden tillsammans med sin flicka, förolämpas på det skymfligaste av en tarzanlik gynnare. Denne poängter ytterligare sin överlägsenhet genom att ge den klena stackaren en örfil. Det starka är det sköna värt, heter det, och flickan tyr sig genast till muskelknippet. Som en tur i oturen får den klene syn på en annons för en undergörande träningsbok à la Arne Tammér. Han rusar hem och förvandlas framför spegeln med bokens hjälp snabbt (annonsen upplyser endast med ordet »senare» att förvandlingen tog en viss tidsrymd i anspråk) till en muskelgud. Vår gosse ilar tillbaka till stranden, uppsöker antagonisten som tillsammans med flickan fortfarande (eller åter) är där, och ger honom ett ordentligt knock-outslag på hakan. Inför ett sådant manligt uppträdande inser den sköna att hennes nya boyfriend funnit sin överman i den förvandlade avlagde, och då återvänder hon givetvis till honom, som tills vidare är herre på täppan.

Teknik, hantverk — konst?

De äldre serierna var ganska petigt gjorda tuschteckningar. Verklig schwung och elegans ägde få vid sidan av Busch. Perspektiv och djup brydde man sig heller inte mycket om. Med 30-talsrealismen kom tredje dimensionen för att snart följas av den fjärde, som en kritiker uttryckt det.

De olika seriearterna har sin speciella teknik, som konstnären Jan Thomaus påpekat:

»Den första, den komiska, anekdotiska, är den minst naturalistiska. Figurerna är ibland hårt stilerade och karikerade.

Den andra, hemidyllen, typ Blondie, är fortfarande inte särskilt naturalistisk, men karikeringen är mjukare och rundare, i anslutning till den rara helhets-tonen. De kraftiga deformationerna — våldsamt förstörade näsor, små spinkiga ben osv. — i den föregående kategorin är här knappast tänkbara.

Den tredje, om äventyr, är klart naturalistisk. Särskilt gäller det om hjälten och hjältinnan, medan bipersoner kan få karikeras (men så är det ju ofta, inte bara i serierna). Här finns mer eller mindre flotta, illusionistiska skuggningar, för att få fram de väldiga musklernas rundning, och glansdagar som får bilar och skjutvapen att blänka.»

Det mest iögonenfallande draget i många seriemagasin, särskilt i de mera fantastiska, är den fruktansvärda grötigheten i figurer och text. De allra värsta (Fig. 49), som man nästan får huvudvärk av att betrakta, har försetts med pilar för att läsaren skall kunna hitta rätt på nästa bild. Jämför detta med den spröda elegans och innerlighet som strålar ur den kinesiska seriebilden (Fig. 50), hämtad ur en gammal folksaga i modern serieedition.

Utan att ta till några överord kan man nog säga att våra serier med få undantag befinner sig på en jämmerligt låg konstnärlig nivå, långt under gipskattor och hötorgskonst. Till undantagen hör några barn- och djurserier, en del skämtserier och D. Fosters tidigare omnämnda Prins Valiant, som dock ibland kan bli i sötaste laget.

Disneystilen har bildat skola. Bengt Jändel gjorde i Svenska Dagbladet följande tänkvärda konstaterande: »Med hänsyn till ett vidare sammanhang kan man bekymra sig för att disneystilen nuförtiden fått alltför stor plats i barnens fantasivärld. Den gör sig gällande inte bara i filmen och på serie-sidorna utan också på leksaksdiskarna och dekorativt på allsköns föremål och material som ägnas de yngsta. Med sin stiliserade blandning av söthet och karikatyr har den trängt in i sagans rike och satt sina omisskännliga spår... Hos Disney är allt så färggrant färdigt, en överdådig yta utbredd för vidöppna blickar, men ingen väg in mot dröm och undran... Men det är inte bildens fel. Vi har haft John Bauer.»

Vackra serier skulle säkert göra mer för bildsmakens höjande än mången god utställning av traditionellt slag — serietecknarens publik uppgår alltid till minst femsiffriga tal. Det största frågetecknet är den mäktige mannen — inte Stålmannen i det här fallet, utan förläggaren.

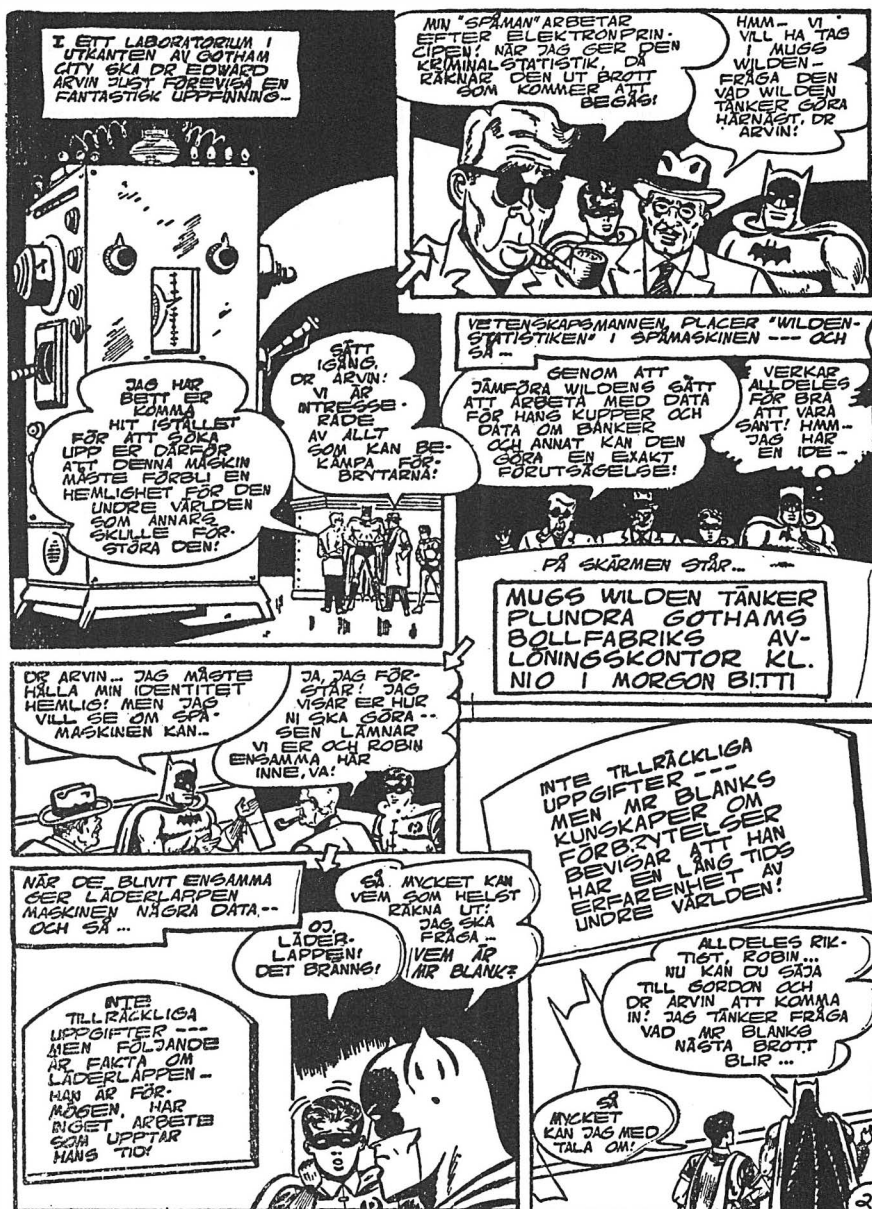

Fig. 49. De flesta seriemagasin är dåligt tecknade, några fruktansvärt grö- tiga. (Observera den biografiska notisen i nedre vänstra hörnet: »... Läder- lappen — han är förmögen, har inget arbete som upptar hans tid!»)

Fig. 50. Serietechniken har utvecklingsmöjligheter, särskilt om den närmar sig den illustrerade berättelsen. Att serier också kan bli konst visar denna stämningsfulla bild ur ett modernt kinesiskt seriehäfte med gamla folksagor.

Vad är förbjudet i serier och film? En jämförelse

Trots att alla tänkbara brott och bestialiteter beskrivs utförligt i serier finns det vissa företeelser som inte får framställas enligt den moralkod som the Association of Comic Magazine Publishers, vilka svarar för 40 procent av magasinutgivningen i USA, har försett sig med. Det är intressant att se hur lite de amerikanska förläggarna störs av våld, brott, brutalitet och sadism och hur ytterligt lyhörda de är för rasfördomar och den officiella sexualmoralens krav.

Förbjuden seriehandling är sålunda kärlek mellan vita och svarta. Likaså är nakenheten förbjuden — när det gäller vita! Svarta och färgade kvinno bröst får tecknas men det ömtåliga vita hullet måste skyddas av jumprar o. d.

Det får inte förekomma några anspelningar på religiösa, ekonomiska eller sociala tvistefrågor. En sådan massorganisation som t. ex. fackföreningsrörelsen är sålunda tabu i serievärlden.

Skurkar och bovar kan inneha snart sagt vilken officiell samhällsställning som helst, från poliser och sheriffer till senatorer och domare. Men det finns ett undantag — präster och biskopar får aldrig ha något fuffens för sig i serierna.

Serieproducenterna har skaffat sig sin moralkod efter förebild från den amerikanska filmindustrin, som har sin berömda Hays Office Code. De ovannämnda tabureglerna är praktiskt taget identiska i de båda koderna. Skillnaden dem emellan är att filmkoden sträcker sig ofantligt mycket längre. *Om filmkoden skulle gälla (och tillämpas!) även för serieindustrin skulle fyra femtedelar av hela seriemagasinproduktionen omedelbart sopas undan.* Ändå vet vi att filmherrarna trakterar sin publik med mycket hårdkokta anrättningar.

I det här sammanhanget är det av ett visst intresse att mot bakgrunden av vad vi tidigare analyserat ta del av filmkoden. Vi skall här lämna ett sammandrag av bestämmelserna, som i sin helhet omfattar hela tolv boksidor (efter Allwood):

»Filmproduktionskoden formulerades och antogs ... i mars 1930.

Filmproducenterna erkänner det höga förtroende och den tillit världens folk hyser till dem, vilket gjort filmen till en över hela världen godtagen form av underhållning... Filmen kan inom sitt eget underhållningsområde vara direkt ansvarig för andliga och moraliska framsteg, för högre former av samhällsliv, och i stor utsträckning för den moraliska hållningen.

— — — Människosläktet har alltid insett vikten av underhållning och dess värde som kroppslig och själslig rekreationsfaktor för människorna.

Men man har alltid insett att underhållningen kan vara antingen till hjälp eller till skada för släktet, och har följaktligen gjort en klar åtskillnad mellan:

- a. Underhållning som förbättrar släktet, eller åtminstone skänker ny styrka till människor som utmattats i livets strid; och
- b. Underhållning som drar ned människorna, eller sänker deras livsideal.

Därför är underhållningens moraliska betydelse något som blivit allmänt erkänt. Den kommer människorna direkt in på livet och påverkar dem intimt; den upptar deras sinnen och känsloliv under fritiden och berör i sista hand hela deras liv. En människa kan dömas efter kvaliteten på sin underhållning likaväl som efter kvaliteten på sitt arbete.

Därför höjer riktig underhållning ett folks hela standard.

Dålig underhållning sänker ett folks hela levnadssätt och moraliska ideal.

Lägg t. ex. märke till den sunda reaktionen inför sund idrott, som baseboll och golf; de osunda reaktionerna inför sådan sport som tuppfäktning, tjurfäktning, björndans.

Lägg också märke till verkningen på antikens folk av gladiatorstrider, de oanständiga skådespelen i Rom osv.

— — — Därav följer, att filmen som är den mest populära konstarten för massorna, får sina moraliska egenskaper genom avsikten hos de sinnen som frambragt den och genom sina verkningar på publikens moraliska liv och beteende. Detta förlänar den en ytterst viktig moralisk betydelse.

1. Den återger den moraliska halten hos de människor som använder filmen som medel att uttrycka sina ideer och ideal.

2. Den påverkar den moraliska standarden hos dem som genom film bilden mottar dessa ideer och ideal.

— — — den (publiken) är ytterst mottaglig för de känslor och de ideal som fram-

ställs av favoritstjärnorna... När riktiga normer genomgående framställs, utövar filmen ett ytterst kraftigt inflytande. Den bygger upp karaktären, skapar riktiga ideal, inpräntar riktiga principer, och åstadkommer allt detta i berättelsens tilldragande form.

— — — Därför måste det viktigaste målet vara att undgå den förhärdning som publiken lätt kan vänjas vid, särskilt de som är unga och lätt tar intryck, inför tanken på brott och dess verklighet. Folk kan vänjas till och med vid mord, grymhet och motbjudande brott, om dessa upprepas alltför ofta.

— — — Brott mot lagen: Dessa må aldrig framställas på ett sådant sätt att publikens sympatier är på brottets sida i motsats till lag och rätt eller så att andra får lust att härma efter.

1. Mord.
 - a. Mordets teknik måste framställas på ett sätt som inte inbjuder till efterhärming.
 - b. Brutalt dödande må inte framställas i detalj.
 - c. Hämnd i modern tid skall inte anses berättigad.
2. Tillvägagångssättet vid brott må inte klart framställas.
 - a. Stöld, överfall, kassaskåpsprängning, tågsprängning, sprängning av gruvor eller hus osv. bör inte framställas detaljerat.
 - b. Mordbrand skall framställas med hänsyn.
 - c. Användandet av eldvapen bör inskränkas till det väsentliga.
 - d. Tillvägagångssättet vid smuggling skall inte visas.
3. Olaglig handel med droger får aldrig framställas.

— — — Handlingar som antyder massmord på mänskliga varelser, vare sig brottslingar i konflikt med polisen, eller mellan stridande grupper av brottslingar, eller i något slag av allmän oreda, kommer inte att tillåtas.

Någon antydning om överdriven brutalitet må aldrig förekomma.

— — — Vid intet tillfälle får maskingevär, 'sub-machine guns' eller andra vapen, som i allmänhet antas vara olagliga, visas i händerna på gangsters eller andra förbrytare...

Inga nya, enastående eller särskilda knep för att gömma vapen får visas.

Gangsters eller andra förbrytare tillåts inte öppet exponera sina vapen.

— — — På grund av ökningen av antalet filmer i vilka mord ofta begås, skall intriger där människor berövas livet, även i detektivfilmer, nedskäras till minimum. De talrika framställningarna av mord minskar vördnaden för livets helgd.»

Så långt Hays Office Code. Den skrevs och antogs för tjugofem år sedan, och mycket blod har flutit i Hollywood sedan dess. Men koden är — med alla sina grönköpingsmässiga formuleringar («Användandet av eldvapen bör inskränkas till det väsentliga») — ett tecken på vilka eftergifter filmindustrin en gång fann det opportunt att göra (på papperet) för att lugna en säkerligen bred opinion.

Man kan ur magasinen ta fram hur många bilder som helst, där alla dessa regler systematiskt överträds. Men så är ju seriemagasinen heller inte avsedda för vuxna.

Vem läser vad?

Vid Columbiauniversitetet i New York, där man ägnat serierna ett omfattande sociologiskt studium, har man genom omfattande läsванеundersökningar kommit fram till att barnen genomgår tre skilda stadier i serieläsningen. Till de olika stadierna hör bestämda serietyper:

- I. Till den första gruppen hör de serier som handlar om fantastiska djur, vilka uppträder, tänker och talar som mänskliga varelser, modell Kalle Anka och Pelle Svanslös. Största intresset för dessa — och barnserierna — finns före 10-årsåldern.
- II. Den andra gruppen utgörs av den brokiga äventyrsgenren med tonvikt på de övernaturliga stålmännen. Barnen är här i 10—13-årsåldern. I denna grupp kulminerar serieintresset, varför just dessa magasin brukar gå ut i stora upplagor.
- III. De något äldre barnen, 13 år och däröver, tycker att stålmannafigurerna är för fantastiska och löjliga, de kräver mer logik och realism. Då är turen kommen till kriminal-, gangster-, krigs- och skräckserierna.

De relativt få amerikanska klassikermagasinen intresserar i första hand de äldre barnen. De undersökningar över svenska barns läsvanor som företagits av överlärare Lorentz Larson, visar att denna ålders- och intressegruppering är ganska universell.

Stenar i stället för bröd

Om man undantar ett par goda och några hyggliga seriemagasin kan man på följande sätt sammanfatta vad de övriga har att bjuda sina unga läsare:

- i stället för äventyr och handling — våld, brott, råhet, sadism, tortyr, krig och död;
- i stället för fantasi — visioner av skräck och fruktan;
- i stället för hjältar — vildsinta och rasande muskelmonster, som på alla upptänkliga sätt förgör sina fiender;
- i stället för hjältinnor — hänsynslösa djungelamazoner, hönsigt tvehågsna och osjälvständiga jumperflickor eller depraverade nattklubbsdrottningar;
- i stället för kärlek — egoism, svartsjuka, intriger, överbetonad sexualitet;
- i stället för vänskap — misstänksamhet, avund, hat och förtal;

- i stället för samförstånd mellan länder och folk — rasdiskriminering, herrefolksmentalitet, spioneri, blockader, fiendskap och krig;
- i stället för humor — enfaldiga plattheter eller sadistiska olyckshändelser och missöden;
- i stället för kunskap och allmänbildning — förvrängningar och kvasivetenskapliga absurditeter, förlöjligande av kultur och vetenskap;
- i stället för en sund livssyn — maktdyrkan, den starkes rätt, öga för öga, tand för tand.

Här bjuds alltså genomgående stenar i stället för bröd.

Vi skall nu övergå till att diskutera vilken inverkan på barnen denna serie-litteratur kan tänkas ha.

Andra avsnittet

SERIEDEBATTEN

*»Det finns någonting som är värre
än last och brott, och det är att litterärt
utnyttja, metodiskt exploatera lasten
och brottet.»*

F r a n ç o i s M a u r i a c

Seriedebattens vågor har gått höga de senaste åren — i dags- och veckopress, i kulturella och pedagogiska tidskrifter, i radion och inte minst vid de hundratala diskussions- och opinionsmöten över hela landet, som föräldraföreningar, lärarsammanslutningar och bildningsorganisationer anordnat.

Opinionen har varit mer samstämmig och enig än i någon annan kulturdebatt; enigheten har sträckt sig från de religiösa kretsarna till ateisterna, från de konservativa till yttersta vänstern. De som haft något att anföra till seriemagasinet försvar har varit få — förutom producenterna själva och dem närstående kretsar endast några enstaka röster.

Serieflugan är internationell och detsamma gäller därför seriedebatten. Argumenten för och emot är desamma världen över, även om glöden och intensiteten i debatten kan variera med avståndet från ekvatorn.

Vi skall här försöka summera och värdera denna internationella debatt, sammanföra de väsentligaste argumenten för och emot, hämtade från tusentals tidningsklipp, några hundra svenska och utländska tidnings- och tidskriftsartiklar samt Werthams arbeten.

För överskådlighetens skull låter vi serieproducenternas argument rubricera de olika avsnitten.

VI. SERIEFABRIKANTERNAS TRETTIOTRE ARGUMENT

1. »Serierna är bara en gammal litteraturart i ny form»

Att man kan leda serieteknikens rötter långt tillbaka i tiden påvisades i början av denna bok; tråden gick över nyare tidens bildberättelser och medeltidens bildlegender till antikens bildornamentik och, om man så vill, ända till stenålderns rituella grottmålningar med magisk kraft över människor och djur.

Men detta att söka sola sig i glansen av stolta, avlägsna ättetavlor är ett bedrägeri som blir allt mindre gångbart i vår tid.

Seriernas släktskap med gamla tiders bildspråk är av samma art som de italienska gipskatternas relationer till Michelangelos skulpturer, den kommersialiserade schlagerindustrins produkter till den äkta folkvisan eller den amerikanska fribrottningen till antikens kämpalekar. Man skall vara utrustad med stark vilja och klenkt omdöme (eller rymligt samvete) om man skall föra seriernas talan i detta bördsmål.

2. »Även i de gamla sagorna och folksägnerna förekom det mycket våld och ond bråd död»

Argumentet är nära besläktat med det föregående, och det har kommit till flitig användning. En svensk serieförläggare har till och med låtit några litteraturhistoriker i Uppsala företa en undersökning av den äldsta litteraturen i syfte att kunna ge påståendet större kraft och tyngd. Undersökningen lär ha blivit en besvikelse för beställaren.

Så långt är det förstås riktigt att våldsdåd, illgärningar och skräckmoment förekommer, ibland mycket rikligt, i gamla sagor och sägner och i världslitteraturens storverk, i Illiaden, Hamlet och även i Bibeln.

Men medan våldet i de gamla sagorna och klassikerna (vargen som slukade Rödluvans mormor, valfiskens med Jonas i buken, spökerierna och giftmördandet i Hamlet) gör ett mycket överklagt intryck på barnen — om de nu någon gång skulle råka förirra sig in på dessa för huvudparten av nutidsungdomen ändå ganska avlägsna domäner — så är våldsdåden och brutaliteterna i seriemagasinens miljonupplagor så mycket mera verklighetsbetonade; de ger nutidskänsla och tränger sig därför på barnen på ett helt annat sätt än den gamla litteraturen.

Därtill kommer att sagorna är litteratur i egentlig mening, ofta med stora konstnärliga förtjänster. De flesta serier däremot är vulgära och stereotypa, de saknar varje fläkt av frisk fantasi och konstnärliga ambitioner.

Argumentet om våldet i sagorna är inget annat än ett försök från produktcentrernas sida att blanda bort korten. Själva vet herrarna mycket väl att det aldrig i världshistorien funnits någon litteratur för barn eller vuxna som i ord och bild i det oändliga tuggar om brutalitet i de mest infernaliska variationer: Människor som bränns med glödande järn, som steglas, får ögonen utstuckna, pressas mellan spikmattor, kastas i ormgropar och till vilda djur, krossas av klippblock; människor som kvävs eller dränks långsamt eller mördas genom att venerna öppnas och blodet rinner av.

En civiliserad framtid kommer att förfäras över seriemagasinens epok.

3. »Serierna påverkar inte barnen»

»Förresten — är inte dumheten, det enkla och schablonmässiga i serierna betydligt farligare för barnen än det grymma och bloddrypande inslaget. Det tror åtminstone jag. På normala barn gör säkerligen inte seriernas hemskheter något djupt och varaktigt intryck.»

Citatet är inte hämtat ur någon seriefabrikants försvarstal utan ur en av våra husmoderstidningar, där en känd svensk barnpsykiater ingår denna lättsinniga borgensförbindelse.

Yttrandet är ett tecken på den okunnighet som ännu på sina håll dröjer sig kvar även i eljest välinformerade kretsar beträffande opinions-, attityd- och värdebildningens mekanism och betydelse i våra dagars samhälle med alla de industriella masskommunikations- och masspåverkningsmedel (dags- och

veckopress, seriemagasin, böcker, film, radio och på många håll television), som dagligen och stundligen bearbetar nutidsmänniskan.

Alla är numera överens om miljöns avgörande inflytande på den växande individens psykiska utveckling och föreställningsvärld. Vad många ännu inte gjort klart för sig är att barnens miljö, som en gång rymdes i triangeln hem-skola-kamrater, för länge sedan sprängt dessa gamla snäva begränsningar.

I våra dagar utgör masskommunikationsmedlens produkter en mycket väsentlig del av den andliga miljö som våra barn växer upp i. Alldeles särskilt gäller detta seriemagasinen, som för en betydande del av nutidsbarnen utgör en dominerande ingrediens i deras andliga kost; för många blir seriemagasinen nära nog den enda läsningen utanför och efter skolan.

Det betraktas allmänt som en självklarhet att god och äkta litteratur har en positiv inverkan på läsarna, att den inplanterar väsentliga idéer och synpunkter, att den utvecklar känsla och fantasi och berikar personligheten. Men om god litteratur har en positiv effekt måste ju i rimlighetens och logikens namn dålig och mindervärdig litteratur rent allmänt ha en negativ effekt. Man behöver inte ha studerat psykologi eller psykiatri för att begripa det.

Därtill kommer att barn läser aktivt på ett helt annat sätt än de vuxna. De ger sig läsningen helt i våld, lever sig in med en intensitet, ett liv och ett allvar som vi vuxna vanligen inte förmår. Det som berättas får för barnet det upplevdas valör, påpekar Lorentz Larson i en artikel och fortsätter: »Det mest beklämmande är att barn uppfattar det magasinen berättar som verklighet, de tror att denna rappakalja återspeglar de vuxnas verkliga värld.»

Att förneka att den dagliga matning med brutaliteter som seriemagasinen består ungarna med så småningom påverkar barnens mentalitet är inget annat än ett öppet nonchalerande av ett av den moderna psykologins säkraste forskningsresultat, nämligen just miljöns starka inflytande på personlighetsdanningen.

Sociologen Martin S. Allwood påpekar att »påverkan av de mänskliga attityderna sker långsamt och kumulativt» (adderande). Andra svenska forskare som Boalt och Husén har också pekat på detta.

Psykiatern Wertham, som troligen är världens mest initierade expert i fråga om seriernas inverkan på barnen, skriver i en artikel: »Vi läste en mängd seriemagasin. Vi studerade alla slags barn — normala, överbegåvade och efterblivna barn, barn som begått och inte begått brott, fattiga och rika barn, både pojkar och flickor. Vi talade med föräldrar, lärare, biblioteksfolk, över-

vakare, socialvårdare, präster, läkare, ungdomsledare. Våra slutsatser ger inte plats för något tvivel: Seriemagasinen är skadliga för barn.»

Wertham tillägger: »Tro inte att seriemagasinen har en dålig inverkan endast på nervösa eller 'svåra' barn; magasinerna inverkar även på normala barn.»

Man kan tillspetsa detta ytterligare och säga: Tro inte att seriemagasinen har en dålig inverkan endast på de barn som läser smörjan — inte ens de få ungar som aldrig läser några magasin kan undgå att indirekt påverkas av dem. Barn som hängivet umgås med seriefigurerna tar intryck av dem; seriefigurerna påverkar deras attityder och beteendemönster (»tuffhet», hårdhet, nävpolitik osv.) och andra barn tar i sin tur intryck av kamraterna. Det är formliga kedjereaktioner som Stålmannen et consortes på detta sätt startat i barnens värld.

Därför angår denna fråga *alla* föräldrar, utan undantag. Detta erkänns också av allt flera.

Expressens barnpsykologiska expert, Merit Hertzman-Ericson, som ibland svävat en aning på målet i seriedebatten, anser att »alla barn, även de starkaste, måste skyddas från den typ av seriemagasin där blodet dryper och skrällen jagar». Detta innebär ett avståndstagande från huvudparten av den svenska magasinsfloran.

Expressen (som står en svensk storförläggare i seriemagasinbranschen nära) har fört en uppehållande försvarskamp för seriefigurerna (eller producenterna), med flera kringgående rörelser och enstaka frontalangrepp mot opponenter. I en ledare, kallad »Till Knallhatten m. fl:s försvar» gick tidningen, svensk innehavare av dagspressrekordet i serieutrymme, den 12 december 1952 till ett sällsynt osmakligt och infantilt angrepp mot en pastor och några höger-tidningar, som oroats av utvecklingen på detta speciella område av den västerländska kulturen. Ledaren talar sig varm för ». . . den ädle Knockout-Charlie, som nu i flera veckor snällt och vänligt hållit på att boxa ihop till ett pojkhem. Det skall villigt erkännas att Knockout-Charlie inte är så där vidare värst utvecklad på huvudets vägnar, och om han behövde förlita sig på det, så gick det nog inte honom så väl här i livet. Men han gör så gott han kan och använder sina händer, och pastorn skall få se att det blir ett fint pojkhem så småningom även om det ser ut att dröja. Läs Knockout-Charlie, pastorn, det behövs pojkhem här i landet också, och kanske pastorn får en idé, men besvära inte medi-

cinalstyrelsen — den har så mycket annat att göra också — utan sätt igång själv.»

Detta kulturdokument kan tolkas som ett exempel på seriernas menliga inflytande på personligheten. Av argumentationen att döma har ledarskribenten helt identifierat sig med den klen begåvade Knockout-Charlie.

Det förhåller sig uppenbarligen som Svensk Skoltidning konstaterar: »Serieläsningen är obestridligt en fara, alla välvilliga bortförklaringar till trots.»

4. »När vi var barn läste vi en massa våldsamma indian- och äventyrsberättelser, men vi tog inte någon skada av det»

För det första gör man nog klokt i att inte vara så tvärsäker på den saken. Vår vuxna generation är då sannerligen inte mycket att sätta upp som kulturellt föredöme för ungdomen. Det är den gamla generationens kulturella armod som har gått i arv och nu blivit föremål för exploatering i storindustriell skala.

För det andra — och det är det viktigaste — är det en väsensskillnad mellan exempelvis 20-talets hårdföra rövarhistorier och konstlösa gottköpsromaner och 50-talets perversa, våldsdyrkande seriemagasin och deckarhäften.

5. »Barnen har sitt eget val och de väljer seriemagasin»

Man menar alltså att det är barnen som genom sina inköp bestämt magasinens utveckling. Resonemanget påminner starkt om den gamla historien om den där hundägaren, som när han stod åtalad för att hans hund bitit ihjäl en kanin förklarade: Det var kaninen som började slagsmålet!

För det första är väl barnens »fria» val ändå ganska begränsat: Se efter i våra kiosker och tobaksaffärer vilken annan litteratur barnen kan köpa för en 25- eller 50-öring!

För det andra: När blev det en erkänd uppfostringsprincip att *barnets* val och önskemål i alla avseenden skall respekteras och uppfyllas! Barnförbudna filmer och snaskrestriktionerna i många familjer är ofta mycket välmotiverade inskränkningar i barnens frihet.

Inte ens de vuxna har i ett civiliserat samhälle rätt att fritt köpa allt vad de eventuellt kan önska sig. Man behöver bara peka på de stränga restriktionerna för handeln med narkotika för att visa vad vi menar.

* Parallellen narkotika — magasin är mera reell än man vid ett första påseende kanske är böjd att tillstå. Fråga är väl om inte serieraseriet hos många barn urartat till en last, till någonting som mycket väl skulle kunna betecknas som mental barnkammarnarkomani: Vanemässig konsumtion av ett »nervretande» medel (med stor tillvänjningsrisk) som dövar och berusar för stunden men i det långa loppet förgiftar sinnet och förråar personligheten. »Serieläsningen bland barn är en andlig farsot», är den slutsats som Sveriges Folkskol-lärarynnors Tidning kommer till i en ledarartikel (31-32/1953).

Till frågan om serierna och tryckfriheten skall vi återkomma längre fram.

6. »Seriemagasinens stora popularitet visar att de fyller ett behov hos barnen»

Detta är en sanning som vid närmare granskning reduceras till en halvsanning.

Inom psykologin betonar en riktning att inga barn (eller vuxna) kastar sig över någonting utan att det svarar mot ett visst behov hos dem. Vilket behov fyller då seriemagasinerna? Svaret är att söka både i barnets speciella situation och i själva serietechniken.

Vi vuxna glömmar så lätt hur vi som barn uppfattade omvärlden och oss själva. Barnen känner sig små och svaga i en värld full av jättar, en värld full av obegripliga saker. Att vara barn, det är att vara liten, att bli eftersedd, ompysslad och vårdad (ibland kanske vanvårdad), att veta att andra kan bättre än en själv, att acceptera att de stora alltid har rätt (även om man *vet* att de ibland har fel).

Åtskilligt som för barnen är naturligt att göra hindras av de vuxna. Ett vanligt krav är att barnen skall vara tysta och snälla så att de vuxna får det så lugnt, bekvämt och behagligt som möjligt (vilket i och för sig de vuxna ofta behöver efter en slutad, slitsam arbetsdag).

Annorlunda är det när barnen ger sig in i serievärlden, där en vidöppen inbjudan till identifiering — utan någon som helst motsvarighet i annan litteratur — tar emot dem med stora famnen och ger dem möjlighet att i symbolform ge sig i kast med tillvarons problem, reducerade till enfaldets och brutalitetens minsta gemensamma nämnare. Ungarna vet på förhand vilka som är »onda» och vilka som är »goda», starka och svaga osv., det är bara att låta

engagera sig; »i sällskap med seriefigurerna kan de slåss med sina fiender, rädda sina vänner, handskas vårdslöst med dem som kommer i vägen för deras mål och över huvud taget sätta sig över alla dessa obehagliga restriktioner som sammanhänger med uppfostran» (Sven Larsson).

För barnen betyder sinnesförnimmelserna så ofantligt mycket: Barnen vill se, höra, lära, ta del av — och framför allt, de älskar *handling* och *spänning*. Filmproducenter och seriefabrikanter har välvilligt förbarmat sig över barnen och med uppbyggande av all sin idealitet försökt tillfredsställa barnens stora behov i dessa avseenden. Att påstå att någon behöver barnens behov vore ofint och opassande.

Seriernas stora popularitet visar att den *teknik* som man använder har stora förtjänster — detta att ta fasta på barnens snart sagt omätliga bildhunger, att leverera en snabb handling med en god portion spänning, att göra framställningen enkel och lättfattlig osv.

Men seriemagasinens popularitet är ingen som helst borgen för att det mindervärdiga *innehållet* fyller ett behov, som inte skulle kunna och borde tillfredsställas på ett mera människovärdigt sätt.

Tidningen Åland har dragit följande fullt riktiga slutsats (25.8.49): »Problemet är hur vi skall kunna använda serien i konstruktivt syfte. Här ligger en stor uppgift och väntar på lärare, psykologer, skriftställare och konstnärer . . . Serien kan tjäna ett konstruktivt syfte på samma sätt som atomenergin måste ledas att skapa fred och välsignelse . . .»

7. »Det är inte bevisat att barn tar skada av serieläsning»

I historiken nämnde vi att seriefloran som helhet förändrades avsevärt till sin karaktär på 30-talet. Samtidigt kom de första seriemagasinen, och ungarnas serieläsning började i USA bli ett problem för lärare och föräldrar. De första tecknen till oro började sätta spår i artiklar och diskussioner.

När magasinen sedan under 40-talet brutaliserades allt mer, infördes en mängd ledare, artiklar och diskussionsinlägg i USA-pressen och i pedagogiska och psykologiska tidskrifter. Men ännu i början av 1954 hade inte en enda grundlig, allsidig vetenskaplig undersökning av seriernas inverkan på barnen redovisats i den internationella litteraturen.

Det har gjorts några dussin större eller mindre undersökningar som redo-

visats i tidskriftsuppsatser eller separata broschyrer. Alla dessa undersökningar är dock mer eller mindre ofullständiga, ingen av dem är någorlunda omfattande eller invändningsfri.

Debatten i pressen fick tills vidare utgöra svaret på frågan. Med några mycket få undantag var man enig om seriernas skadliga inverkan på barnen.

»En del serietidningar, framför allt i den Vilda-Västern-stil, som samtidigt brutaliserat så mycken amerikansk film, är enformigt brutala och troligen skadliga för ett barnasinne», skrev Erik Hjalmar Linder i en ledare i Stockholms-Tidningen (1.8.53).

Professor Olle Holmberg ansåg i Dagens Nyheter (22.11.52) att seriernas skadeverkningar var så allvarliga att han serverade sina åsikter i följande raljanta tillspetsning: »Att producenten av Fantomen, Stålmannen och Kalle Anka borde sitta i fängelse och ha till straff att inte studera annat än dessa mästerverk är väl en allmän åsikt; likaledes att alla tidningsredaktörer med serier borde om inte avrättas så åtminstone avsättas.»

Socialläkaren och barnpsykiatern John Takman betonade i Ny Dag (23.12.52) frågans komplicerade karaktär och framhöll att man i brist på vetenskapliga undersökningar naturligtvis inte kan dra allför vittgående slutsatser om relationerna mellan ungdomskriminalitet och serieläsning. Men även om man inte nu kan påvisa vilket samband som föreligger ville Takman slå fast: »Man kan åtminstone påstå att masskonsumtion av larvig, primitiv och rå litteratur i form av serier, tidskrifter och böcker är som kaffe och bullar och snask istället för lagade måltider. Den medför en andlig undernäring.»

Men detta är inga bevis replikerar seriefabrikanterna framt utan minsta respekt för de starkaste indicier. Ingen hade väntat något annat. I det energiska försvaret för sina ekonomiska intressen påminner producenterna om några herrar, som levde i gamla Babylonien omkring år 1954 f. Kr. Den store kung Hammurabi samlade då i sitt palats sina närmaste rådgivare för att med dem diskutera vådan av att barn fick tillfälle att på de stora gravkamrarnas stenreliefer se saker, som barn inte borde se — älskog, tortyr, avrättningar osv. Ense med kungen att detta var skadligt för barnen var alla utom tre, Maurini, mannen som ägde bergen där stenarna bröts, Hannar, i vars tjänst bildhuggarna i Babylon stod, och ståthållaren Bervaku, som höll uppsikt över gravkamrarna och således uppbar dricks av de besökande.

Den ödesdigra bristen på fakta om verkan av vår tids mest spridda barn-

litteratur beror framför allt på att frågan är så ytterligt komplicerad och svår att angripa vetenskapligt.

Vi har tidigare talat om hela batteriet industriella masskommunikationsmedel (press, litteratur, film, radio, TV), som dagligen bearbetar och påverkar oss och inte minst barnen.

Det är hart när omöjligt att gripa ut en enda sådan verksam komponent, t. ex. seriemagasinen, isolera den och studera den och dess verkningar på ett vetenskapligt fullt tillfredsställande sätt. Naturvetenskapens trumfkort är just denna möjlighet till renodling av en enda faktor och experimenterande med den, medan alla andra betingelser hålls konstanta. Vi människor vägrar med större framgång än de vita laboratoriemössen att medverka till att skapa idealiska försöksbetingelser för vetenskaplig analys av vårt liv och leverne.

Våren 1954 kom frågan om seriernas skadeverkningar i ett nytt läge, då Fredric Wertham publicerade sin bok *Seduction of the Innocent* (De oskyldigas förförelse), ett arbete på 400 sidor.

Wertham som är pionjär inom den amerikanska barn- och rättspsykiatri — det var han som startade den första rättspsykiatriska kliniken i USA (1932) — har med hjälp av ett team läkare, psykologer, sociologer och andra utfört omfattande och grundliga kliniska undersökningar över serieläsningens inverkan på barnen.

Wertham redogör för en mängd undersökningsmetoder, som han och hans medhjälpare använt sig av, men i det omtalade arbetet, som har skrivits på ett populärt sätt för att vinna största möjliga spridning, redovisar han inte sina resultat i statistiskt bearbetade, vetenskapliga tabeller och diagram utan nöjer sig med att slå fast sin väldokumenterade slutsats att seriemagasinen har en skadlig effekt på både normala och nervösa barn: »Den allmänna erfarenhet som vi har kommit fram till genom studiet av vårt stora kliniska material är att kriminalseriemagasinen har en potentiellt dålig effekt på alla barn.»

Såvitt man kan bedöma är Werthams undersökningar mycket vederhäftiga och kommer säkerligen att stå sig mot seriefabrikanternas attacker.

Från producenthåll har man framfört klagomål mot Wertham för att han gjort sina undersökningar om seriemagasinens inverkan på barnen utan kontakt med serieindustrin. Wertham som ofta är mycket slagfärdig blev inte svaret skyldig. Han förklarade att han gjort flera undersökningar om alkoholismen utan att ta upp samarbete med en enda spritfabrikant.

Wertham har med sin pionjärgärning vederlagt seriefabrikanternas ovetenskapliga argumentation och levererat ovedersägliga bevis för seriernas skadliga inverkan på barnen.

Om våra inhemska producenter önskar tabeller och diagram över seriernas effekt på våra ungar kan de helt säkert få det — villkoret är bara att de ställer erforderliga medel till förfogande för obunden och förutsättningslös vetenskaplig forskning. Detta är inget orimligt förslag och krav. Det vore helt i sin ordning att de som tjänar förmögenheter på en i grunden asocial verksamhet åtminstone bidrar till att täcka de kostnader som är förbundna med ett vetenskapligt studium för att fastställa skadeverkningarnas omfattning.

8. »Många psykologer och experter kan intyga seriernas ofarlighet»

Seriefabrikanterna söker ofta i den allmänna debatten — särskilt i USA — att skjuta »experter» framför sig, habila figurer som inte har någonting emot att tjäna en slant fördoms- och skattefritt.

Serieindustrin för sin kamp smartare än föräldraföreningar och kvinnogillen. I USA har förläggarna goda kontakter på flera strategiska positioner, vid berömda universitet och sjukhus, i välkända barnpsykiatriska och kriminologiska föreningar osv.

De mäktiga amerikanska förlagsintressena i seriebranschen har till och med skaffat sig herraväldet över en stor pedagogisk tidskrift — The Journal of Educational Sociology — och gjort den till ett språkrör för sina intressen. Där har det publicerats en hel rad artiklar som förklarar att Wertham är ute i ogjort väder — seriemagasinen skulle inte alls vara skadliga för barn; decembernumret 1949 ägnades helt detta tema. Dr Hilde Mosse avslöjade strax därefter (New York Times 24.1.50): »I tidskriften angavs inte att de två mest framträdande skribenterna var direkt knutna till serieindustrin och att tre andra hade indirekta förbindelser med producenterna.»

Några av de mest kända propagandisterna mot Wertham, experter som på detta sätt gått i god för att seriemagasinen var helt ofarliga, kallades 1950 till förhör inför senatens kriminalkommitté (Crime Committee), där de medgav att de var betalda av serieproducenterna. Några hade uppburit ersättning under hela tio år (New York Times, 14.12.50).

Runnquist känner också till dessa förläggarnas skrupelfria metoder att köpa

upp och tysta ned experter och besvärliga kritiker. I sin utmärkta BLM-artikel påpekar han: »De argaste opponentererna har fått plats som rådgivare hos utgivarna och tidningarna har sett ut ungefär som förut.»

Metoden har praktiserats med framgång (för förläggarna) även i vårt land. Den stora svenska veckopressdebatten i början av 40-talet sjönk ihop som en sprucken ballong efter en liknande taktisk förläggarmåttöver.

Själv blev författaren dagen efter ett litet radioanförande om serier av ett av våra storförlag inviterad till lunch på guldkrogen Riche. Frågan om att knyta honom som rådgivare till serieförlaget fördes strax på tal. Efter att ha förklarat att han gärna stod till tjänst med alla de råd han kunde ge men att han under inga förhållanden ville ha ersättning för detta, har författaren inte vidare hört av förlaget.

Många tycks ha en stark misstro mot vad de får gratis.

9. »Magasinens våldsamheter ger barnen tillfälle att avreagera sig sina aggressioner»

Detta argument är de engagerade experternas stora käpphäst, det rider de högt på. Det ger en air av vetenskaplighet, och vanligt folk som instinktivt anar att här ligger en hund begraven, de känner sig inte tillräckligt initierade för att våga diskutera denna tes med försvarsexperterna — de vet att de ohjälpligt skulle dränkas i en sjö av invecklade psykologiska termer.

Denna psykologiska krigsföring från seriefabrikanternas sida har därför inte varit utan framgång. Till och med en del yrkespsykologer helt utanför fabrikanternas expertstab har anslutit sig till denna avreaktionsteorins avart. Det ligger något av Kejsarens nya kläder över denna version.

Wertham påpekar att man här tillämpar avreaktionsteorin på ett alldeles för mekaniskt sätt. Hos Freud lär det väl inte finnas en rad som säger att det skulle vara hälsosamt för barn att jämt och ständigt studera bilder med våld och tortyr, att det skulle lätta barnens inre spänningar.

Seriemagasinens brutaliteter återspeglar lyckligtvis på intet sätt barnens konflikter och sinnelag. I stället för att serieläsningen, som försvararna vill påskina, skulle kanalisera ungarnas aggressioner, utgöra ett slags säkerhetsventil för ett psykiskt övertryck, vänjer den råa och brutala serievärlden barnen att betrakta våldet och brottet som en självklarhet, en tillvarons högsta

lag, och avtrubbar därigenom deras förmåga att reagera inför våld och grymhet i omgivningen; djungellagens primitiva mentalitet inympas och inpräntas i mottagliga barnasinnen och socialt nödvändiga spärrar och hämningar motverkas. Enklast kan man beteckna avreaktionsteorin i denna form som god affär men dålig psykologi.

Av Werthams omfattande kliniska studier framgår det också som väntat att seriefabrikanternas version av avreaktionsteorin är komplett oriktig. Förhållandet orsak och verkan är snarast det direkt motsatta: De barn som hade mest aggression i fantasi och handling var de flitigaste serieslukarna och *med ökad konsumtion av råa serier brutaliserades personligheten*.

Får denna mentala massförgiftning av det uppväxande släktet pågå ohämmat tillräckligt länge skulle vårt samhälle om några generationer kanske inte vara olik den mardrömslika värld som dobusfolket i Melanesien lever i och som Ruth Benedict skildrat i *Patterns of Culture*. Hos dobus råder allas kamp mot alla, falskheten och misstron genomsyrar allas sinnen, och glädjen och kärleken har för länge sedan gått i landsflykt.

Vi vill inte att våra barn skall bli ett nytt dobusfolk.

10. »Barnen identifierar sig med det goda, med den rättrådige hjälten»

Att människor har en mycket stark tendens att identifiera sig med de hjältar de möter i litteratur, film etc. förnekas av ingen. Hos barnen möter man en alldeles speciellt stark tendens till identifiering, allra starkast när det gäller de masskommunikationsmedel, där det visuella spelar första fiolen — serier, film och TV.

När hjältarna sedan är det slags nävfolk, som vi tidigare lärt känna, och deras verksamhet så ytterligt rå och primitiv, är det sannerligen minst sagt allvarligt att ungarna så oreserverat ser sig själva i dessa tvivelaktiga figurer.

Stundom tycks en viss primitiv litteratur, som särskilt lätt inbjuder till identifiering och därför kommit att bilda skola, kunna ge upphov till en mentalitet som epidemiskt griper omkring sig för att slutligen bli ett relativt bestående socialpsykologiskt drag i ett visst samhälle.

Cowboymyten och litteraturen kring den är just en sådan företeelse. Den engelske filmkritikern Herbert J. Jacobson har ingående studerat denna relativt moderna mytbildning och redogjort för sina resultat i filmtidskriften *Sight*

Fig. 51. Barn har en stark benägenhet att identifiera sig med seriehjältarna. För att ytterligare förstärka identifieringsmekanismen inför tecknarna ofta barnhjältar.

and Sound. I Expressens referat (15.6.53) av denna intressanta artikel heter det:

»Cowboyfiguren har bidragit till att hålla levande en 'military spirit' av alldeles speciellt slag, hans personliga initiativkraft är en viktig ingrediens i Amerikas militära tradition. Den amerikanske soldaten slåss bra utan att behöva vara övertygad om den sak han slåss för, bl. a. därför, menar Jacobson, att han uppfattar sig som en arvtagare till denna tradition . . . Det är således ingen händelse att vildavästernfilmen upplevt en renässans under och strax efter andra världskriget och att den, då Amerika nu förbereder sig på möjligheten av ett nytt krig, åter kommit i förgrunden.»

Om vi vill uppfostra våra barn till effektiva och hänsynslösa stormtrupper för en krigisk framtid skulle seriemagasinen säkerligen vara en utmärkt skola. De som har andra intentioner, när de skaffar sig barn, måste ständigt oroas inför serieproducenternas andliga giftspridning.

Identifieringen med magasinens muskelhjältar kan hos vissa individer bli så stark att verklighetsbilden närmast utplånas. Ett tragiskt och kusligt exempel på detta var de kända Themsens-morden häromåret. Tidningsklippet berättar (Expressen den 10.11.53):

»YNGLING LEKTE TARZAN VID THEMSEN: VÅLDTOG OCH MÖRDADE TVÅ FLICKOR . . . När han var 18 år gammal träffade han

en flicka som sade åt honom: 'Gud, vilken snygg kropp du har!' Då fick han Tarzan-komplex. Varje dag tränade han tyngdlyftning och gymnastiserade... Polisen fick tag i honom i en skog, där han just höll på att öva sig i yxkastning. När de två poliserna kom stoppade han yxan innanför skjortan. Det var samma yxa som han mördade de två flickorna med... Han hade lekt Tarzan också då han mördade. Han hade klätt av sig och var helt naken då han överföll flickorna. Efter dåden hade han badat i Themsen...»

Barnens identifiering med seriemagasinens bedrövliga hjältar, som inte har någonting gemensamt med sann humanism, är trots allt ändå inte det mest oroande.

Den amerikanske sociologen Harold D. Eastman har tillsammans med sina assistenter gjort en ingående analys av 500 seriemagasin och studerat barns identifieringstendenser. Bland trettiofem fjärdeklassare (10—11-åringar) visade det sig att *över hälften av barnen önskade spela brottslingens roll!*

Många serier har en uppläggning som direkt uppammar en sådan tendens: Det är särskilt de där rättvisan gör en sen entré. När ungarna sida efter sida följer skurkarnas framgångsrika bravader kan man inte vänta sig att de skall identifiera sig med den hjälte eller de poliser som kommer instormande på sista sidan.

Eastman undersökte även internerna på två anstalter för ungdomsbrottslingar. Att kriminalseriemagasinerna stod högst på den litterära önskelistan för 90 procent av dessa grabbar är på intet sätt överraskande.

11. »Barnen imiterar inte våldsdåd som de ser i serierna»

Här talar man mot bättre vetande; det bättre vetandet säger att imitation är ett typiskt och naturligt reaktionssätt hos barn. I själva verket är imitation, detta att ta efter, att göra likadant — »på riktigt eller på låtsas» — en av de väsentligaste inlärningsmekanismerna hos mindre barn.

Hos äldre barn spelar den direkta, mekaniska upprepningen mindre roll, där bearbetas ofta impulserna, medvetet eller omedvetet, transformeras och projiceras på barnets egen situation, de översätts till barnets värld och betingelser.

Läser en grabb serien om den perfekta bankplundringen är det inte märkvärdigt om han transformerar detta till drömmen om det perfekta kioskinbrottet eller något liknande. Seriernas tågöverfall blir kanske till stenkastning mot

bilar och tåg, och tortyren med glödande järn kan i sådan översättning bli till ett meningslöst plågande av en bänkkamrat med en vass penna osv. Seriehjältarnas ständiga, eleganta exekverande av motståndarna på randen av den outhärliga avgrunden och det ständiga knytnävsspråket kan mycket väl bana sig vägar i infantila reflexbanor. Beteendet underlättas av att ungarna så lätt och okritiskt accepterar magasinens våldsevangeliem. »'Skurkarna skall ha en snyting', tycker seriebitna småpojkar», kunde Svenska Morgonbladet sätta som rubrik för en intervju med små serieläsare (20.5.54).

Den omedvetna projiceringen spelar säkert i praktiken en betydligt större roll — hur stor kan man aldrig säga — än de direkta imitationerna av seriernas våldsdåd. De senare däremot är mycket lättare att känna igen, och de blir också mycket mer uppmärksammade, när de påvisas.

Wertham räknar upp en hel rad otvetydiga serieimitationer av kusligaste slag och tillägger att han skulle kunna fortsätta uppräknningen snart sagt hur länge som helst.

Inom loppet av några veckor sommaren 1948 kunde Wertham rapportera tre fall där småpojkar hängt sig själva under försök att prova vad de såg i serier. I alla dessa tre fall hittade man uppslagna seriemagasin med förebilderna vid sidan av de hängda pojkarna.

I en grupp kriminella pojkar i åldern 13—15 år hade en grabb sänt två teaterbiljetter till ett nygift par, som han visste hade våningen fylld med värdefulla lysningspresenter, för att på detta sätt få »bryta» i lugn och ro. Sedan han blivit fast berättade han: »Trots att man är så smart som man är hade man aldrig kommit på det där själv. Jag fick hela idén från ett seriemagasin.»

I sitt första stora inlägg i seriedebatten skildrade Wertham följande fall ur sin egen praktik: »En orolig mor konsulterade mig för en tid sedan. Hennes fyraåriga dotter är den enda flickan i det hus där de bor. Pojkarna i huset, från tre till nio år, slår henne med leksaksgevär och binder henne så snart de kommer åt. De misshandlar henne med piskor, som de köpt från en cirkus; knuffar omkull henne när hon cyklar, och tar leksakerna ifrån henne. De fängslar henne med handbojor, som de köpt för premiekuponger från seriemagasin, och använder henne som måltavla för sin pilbågsskjutning. Vid ett tillfälle klädde pojkarna av flickan hennes benkläder och torterade henne (på sitt sätt).

Nu har modern fäst barnets byxor med en rem runt halsen på flickan för att pojkarna inte skall kunna ta av dem. Vad är nu orsaken till allt detta? Är det småpojknas 'naturliga' aggressivitet? Är det ett uttryck för sexualinstinkter? Är det lössläppta naturliga böjelser eller imitation av onaturliga tendenser? Den väsentliga orsaken är seriemagasinen», slutar Wertham (The Saturday Review of Litterature, 29.5.48).

Högste chefen för Förenta staternas federala polis, Edgar Hoover, har i en undersökning dragit fram en mängd exempel, där våldsdåd och annan kriminalitet direkt inspirerats av serieläsning. Hoover vädjade till föräldrarna att de skulle förbjuda de värsta alstren i hemmen.

Den amerikanske domaren Jacob Panken observerade häromåret tre separata fall där barn skaffat sig cigarrettändningsvätska, dränkt in andra barn med den och satt eld på dem. Panken fann i dessa tre fall att barnen, som kom från olika distrikt, bland sina favoritmagasin alla hade ett med en brinnande människa på omslaget.

Chefen för Förenta staternas federala fängvårdsstyrelse, James V. Bennet, berättar: »På en av våra anstalter har vi en pojke, som gjort en kidnappingskupp och utfört den i fullständig överensstämmelse med en kidnapping, som han läst om i magasinet 'Brott lönar sig inte'. Inte nog med att pojken erkände att han fått uppslaget från seriemagasinet, alla detaljer kring brottet bevisade detta.»

11-årig Tommy Harrington från Californien mördade en 42-årig kvinna vid en hold-up-kupp. Han medgav att han fått uppslaget från ett seriemagasin, meddelar Portland Press Herald (3.9.48).

Under debatten i canadensiska parlamentet om lagstiftningsåtgärder mot kriminalseriemagasinen redogjorde parlamentsledamoten E. D. Fulton för »rättegången mot två pojkar, elva och tretton år gamla, vilka i slutet av 1948 mördat James Watson i Dawson Creek i Canada. Under rättegången framkom det att pojkarna var fullproppade med vad de lärt sig i kriminalseriemagasinen... Den ena pojken berättade för domaren att han läste så många som femtio magasin i veckan, medan den andre 'bara' läste trettio.»

Fulton fortsatte: »I Montreal slog en tolvårig pojke ihjäl sin sovande mor med ett bollträ och berättade vid rättegången, att han sett en sådan handling i ett seriemagasin... I Los Angeles giftmördade en fjortonåring en femtioårig

kvinna. Han talade om att han fått idén — tillsammans med receptet på gif-tet — från ett seriemagasin.»

Vi behöver inte gå över Atlanten för att finna talande exempel.

Ett mycket kusligt fall av serieinspiration, som lätt kunnat få dödlig utgång, refereras av Svenska Morgonbladet (15.4.53): »En nioårig gosse band en fyraårig lekkamrat vid ett träd, lade ris runt omkring och tände på. Nioåringen berättade att han inspirerats till sin gärning genom ett s. k. seriemagasin. Känns handlingen igen? Den inträffade för inte så länge sedan i närheten av Stock-holm. Detta är bara ett fall bland många, som illustrerar seriernas fördärvliga inverkan på barnen», slutar Svenska Morgonbladet.

Ett annat uppmärksammat fall var stockholmsgrabben som skulle leka Stål-mannen och klättrade upp i en kraftledning och brändes till döds.

Nyligen handlade en serie om en gangsterliga med rökbomber och juvelstöl-der som specialitet. Den serien startade en hel liten bombepidemi; barn i skol-åldern fick uppslaget att tillverka rökbomber av gamla filmrullar och annat lättantändligt material. Minst ett halvdussin fall är rapporterade, där sådana bomber, vederbörligen antända, stuckits ned i brevlådor eller slängts ned i sopnedkast. Det var brandmännen mer än polisen som fick kämpa ned den epidemin.

Mot varje sådant lätt identifierbart imitationsbrott svarar hundratals, där man aldrig spårar förebilden, och tusentals som stannar i barnens fantasi.

Nära nog dagligen ser man i dagspressen beskrivningar av ungdomsbrott av en sådan art att det verkar sannolikt att mera direkta, yttre impulsgivande före-bilder kan ha medverkat till brotten. Därtill måste man räkna med att ett lång-varigt frossande i våld och brott kan ge en kumulativ effekt, som förråar fan-tasi och personlighet och bryter ned spärrarna.

Nedanstående fall påminner mycket om Werthams lilla fyraåriga flicka: »Tre hälsingborgspojkar i 13-årsåldern har polisanmälts för upprörande miss-handel av en 9-årig pojke. De hade bundit samman hans armar och ben, lagt en snara om hans hals, varefter han hängdes upp i ett träd. Han skulle troligen ha strypts, om han inte samtidigt bundits fast vid trädet med ett rep runt magen. 9-åringen fick flera slag i ansiktet och måste underkastas läkarbehand-ling, sedan han skurits ned av pojkarna, vilka försvann från platsen, då de blev skrämde. Saken har överlämnats till barnavårdsnämnden» (Stockholms-Tidningen, 17.5.53).

Förutom de klart bevisade impulserna till imitation och projektion kan serievärldens våldsamheter även verka på ett mera dunkelt, indirekt sätt: De kan hjälpa barnen att rationalisera någon otillåten handling, som barnet tidigare inte kommit sig för att utföra på grund av inre moralisk konflikt.

12. »Seriemagasinen pekar alltid på lagens triumf»

Ja, lynchlagens.

13. »Det är andra faktorer än serieläsning som gör att barn blir brottslingar»

»Ett brott begås inte i det moment då det äger rum, inte ens när det planläggs utan långt dessförinnan», skriver en fransk sociolog.

Det är naturligtvis riktigt att brottets rötter är många, långa och vittförgrenade och ofta försvinner djupt nere i de sociala bottenavlagringarna utan att lämna sociologen och kriminologen en chans att reda upp härvan.

På grunden av vissa givna inre förutsättningar danas den asociala (liksom den sociala) karaktären genom påverkan av ett otal faktorer med växlande styrka och varaktighet. Oändliga orsakskedjor och komplicerade växelverkningar, fler och mer tilltrasslade än de tropiska regnskogarnas lianer, omfamnar varje liten mänsklig varelse.

Bland de negativa faktorer, som i vissa fall kan vara ödesdigra för den uppväxande individen och bidra till att jämna vägen till brottet, kan man på måfå nämna några — personliga konflikter, trasiga hem, otrygghet, misär, sociala missförhållanden som bostads- och hungersnöd, arbetslöshet, krigstillstånd, dålig påverkan genom kamrater, olämplig litteratur, film osv., kort sagt de negativa miljöbetingelserna.

Hur stor skuld som tillkommer varje komponent är det ofta omöjligt att ens tillnärmelsevis uppskatta.

Att bland alla dessa negativa, kriminalitetsbefrämjande miljöbetingelser bortse från masskommunikationsmedlens avarter (för barnen då särskilt seriemagasinen) och mena att dessa inte hör till individens miljö, det är antingen verklighetsfrämmande eller bedrägligt.

Lorentz Larson har i sin undersökning visat vilken central plats i barnens andliga miljö seriemagasinen intar. Upplagesiffrorna bär heller inte falskt vittnesbörd.

Det är fullkomligt groteskt att försöka försvara ståndpunkten att de dåliga seriemagasinen inte har en negativ inverkan på barnen. Magasinen får ta plats på de anklagades bänk, framför gangsterfilmen, deckarkulten och mycket annat.

Vårt lands främste rättspsykiater, professor Olof Kinberg, hävdar med bestämdhet att påverkan från sådana källor »göder den jordmån, där brottet växer fram».

Och seriemagasinen är utan tvekan den minst ursäktliga och mest onödiga gödningen för den grund där brottet gror.

Wertham summerar de mångåriga forskningar över sambandet mellan serie-läsning och kriminalitet som han utfört vid Lafarge Psychiatric Clinic och Queens Mental Hygienic Clinic i New York, på följande sätt:

»Mina forskningar och de som utförts av mina medhjälpare har lett fram till den — till att börja med oväntade — slutsatsen att kriminalseriemagasinen är en viktig bidragande faktor till ungdomsbrottsligheten i dag. Det räcker inte med att konstatera att crime comics är en bidragande faktor vid många fall av ungdomsbrottslighet — den form ungdomsbrottsligheten många gånger tar i våra dagar kan inte förstås, om man inte vet vad som inympats i barnen.»

Det hör till den moderna psykologins stora förtjänster att ha påvisat de tidiga barndomsårens grundläggande betydelse för personlighetsdanningen. Kontaktstörningar, besvikelser och obehagliga upplevelser i tidiga år har en stark benägenhet att sätta spår i individens djupare skikt, att lägga grunden för framtida disharmoni och allehanda psykiska störningar.

En del psykologiska riktningar vill försöka spåra snart sagt alla en individs senare psykiska egenheter och sociala anpassningssvårigheter till de tidiga barndomsåren. Man menar att ett sådant tidigt skadat barn senare kan snappa upp och i brott tillämpa idéer eller få impulser från vilket erfarenhetsområde som helst.

Detta är nog i stort sett riktigt, men starka skäl talar för att det endast är en halvsanning. Denna åskådning ser det något större barnet som en karak-

terologiskt relativt färdig, i varje fall starkt predisponerad produkt. Faran är att ett okritiskt anammande av denna uppfattning lätt leder till ett alltför statiskt betraktelsesätt, det befordrar lätt en tendens att underskatta livets dynamik och individens formbarhet.

Ett överbetonande av miljöns betydelse under de första levnadsåren (eller ett underskattande av de senare barnaårens miljöinflytelser) äventyrar själva grunden för det förebyggande mentalhygieniska arbetet bland barn och ungdom. Vi tror att tyngdpunkten här så småningom kommer att förskjutas till förmån för ett mera vaket intresse för de större barnens mentalhygieniska problem.

14. »Att serierna uppammar sadism hos barnen är ett helt ogrundat påstående»

»Den vanliga huvudanklagelsen mot serierna är att de skapar eller uppammar sadism hos barn. Jag tror inte det. Så enkelt ligger det inte till med psykologin, att man *kan skylla allt* på inflytanden utifrån. Betänk bara de fall, där sadism *kan påvisas* (kurs. här) redan hos spädbarn; som sedan kan spåras under hela uppväxttiden», svarade en av våra barnpsykiater i en enkät om seriefrågan.

Uttalandet är rörande rörigt. Serierna anklagas för att skapa eller uppamma sadism hos barnen, så långt är det klart. Därpå deklarerar författaren sin personliga tro, vilket han har sin fulla rätt att göra. Sedan talar han om någon eller några som vill »skylla allt på inflytanden utifrån», som alltså vill förneka anlagens och den psykiska konstitutionens betydelse. Var och en vet att ingen förfäktar en sådan absurd åsikt. Om denna passus (»inflytanden utifrån») skall uppfattas så att några vill skylla allt på inverkan av yttre faktorer (kanske efter de första barnaåren), har påståendet inte blivit så mycket vettigare. I de otaliga artiklar vi gått igenom, där seriemagasinen granskats och kritiserats, har vi inte funnit en enda sådan mening företrädd.

Därpå levereras ett språng i den lägre logiken. Att sadistiska symptom kan påvisas redan hos småbarn skulle utgöra något slags belägg för att sadistiska tendenser inte skulle kunna uppammas hos barn genom yttre påverkan!

Vi har velat dissekera detta uttalande för att visa hur lättvindigt och lätt-sinnigt en del »specialister» fäller sina yttranden. Med vetskap om den magiska

visdom som vanligt folk tilltror läkare framstår dylika yttranden som i högsta grad ansvarslösa.

Finns det någon som tror, att gladiatorspelen lämnade romarna oberörda, att denna underhållning inte uppammade sadistiska och brutala tendenser hos åskådarna?

Det är fullkomligt orimligt att hävda att den njutning som serieheroerna (och bovarna) ådagalägger i sitt flitiga våldsutövande skulle gå den ungdomliga läsekretsen spårlöst förbi.

15. »Livet är ingen dans på rosor — bäst att barnen får lära sig det i tid»

Det är bara bra för barnen, menar man, att de i tid får stifta bekantskap med tillvarons uselhet och människornas ondska; växte de upp som små isolerade drivhusplantor skulle livet senare kanske bli en chock för dem, säger de välmenande seriefabrikanterna.

Vi kan inte underlåta att citera Wertham igen. Han vänder sig indignerat mot att serieproducenterna, som inte kämpar för något annat än sina plånböcker, gör sig breda i debatten. Wertham gör en smått genial parallell mellan fysiskt och psykiskt våld mot barn; bättre än han sagt det kan det inte sägas: »Antag till exempel att en nioårs flicka blir våldtagen av en vuxen. Det demokratiska rättsväsendet fordrar de mest rigorösa och säkra upplysningar: Har denna våldshandling ägt rum? Är det ställt utom varje tvivel att det var ifrågavarande person som gjorde det? Men tillåter vi att gärningsmannen tilltalar offrets föräldrar med förklaringen att enligt hans undersökningar visade det sig att flickan tyckte om det hela; att det tillfredsställde ett 'verkligt djupt behov' hos henne; att hennes samvaro med honom hjälpte henne att bli kvitt sina egna 'aggressioner'; att det skedda för flickan utgjorde en psykologisk flykt från hennes vardagliga och enahanda liv i hem och skola; och att — när allt kommer omkring — en flicka i våra dagar mycket väl kan bli våldtagen och att han alltså hjälpt henne att vänja sig och anpassa sig till 'verkligheten'; att hon kommer att skratta åt det och växa ifrån det; att karaktären ju under alla omständigheter får sin avgörande utformning under de första levnadsåren och att det hela därför inte kan ha någon djupare effekt, detta att flickan blir våldtagen när hon är lite äldre?»

16. »Magasinen ger barnen en vidgad erfarenhetsvärld»

Kan det vara något av denna vidgade erfarenhetsvärld som bidragit till

att ungdomskriminaliteten i USA stigit med 20 procent under femårsperioden 1947—52?

att de åtta procent som ungdomen under sjutton år utgjorde av USA-polisens anholdanden 1953 svarade för 53 procent av alla bilstölder, 48 procent av alla inbrott, 37 procent av alla stölder och 20 procent av alla rån? (Siffrorna från New York Times.)

att 33.612 barn *under femton år* ställdes inför rätta i USA 1952 för svårare förbrytelser, däribland en mängd dråp och mord?

att det finns ett läroverk i New York City, där två polismän dagligen patrullerar på skolgården och i korridorerna för att förhindra våldshandlingar? (Ashland Daily Press, 16.9.46.)

att även vår svenska ungdomsvårdsskoleutredning (SOU 1954:5) kan konstatera att ungdomskriminaliteten här hemma genomgått en markant förändring de senaste tio åren, att t. ex. egendomsbrotten bland flickor, tidigare relativt ovanliga, nu hör till vanligheterna, att flickor alltmera stjäl från sina tillfälliga bekanta eller tjänar som lockfåglar vid rån?

att alltfler lärare och föräldrar klagar alltmera högljutt över ungarnas tilltagande nedbusning, aggressivitet och brutalitet?

Ungdomsbrottsligheten är inte bara pojkestreck eller »nervösa besvär». De moderna och mera allvarliga formerna av kriminalitet fordrar även kunskap och teknik. Att seriemagasinen »vidgar barnens erfarenhetsvärld» på detta område visar bild 52, hämtad från Wertham.

»Faran är att seriemagasinen får barn i en kritisk ålder att tro att brott och grymhet är normala företeelser och att det inte är något exceptionellt eller orätt i dem», skrev ärkebiskopen av York i ett uppmärksammat herdabrev i augusti 1952. Ärkebiskopen uttryckte sin stora oro för dessa frågor och vände sig till polisen och inrikesdepartementet med en vädjan om skyndsamt ingripande.

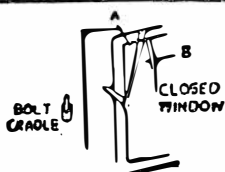
17. »Serierna är uppfostrande»

lyder ett argument som framförts på fullt allvar. Om man sätter ett negativt förtecken framför uppfostrande skall vi instämma.

Seriemagasinens unga läsekrets uppfostras till hjälte- och övermännisko-

DIAGRAM OF DENZER'S DEVICE FOR LOCKING WINDOW INSIDE FROM OUTSIDE...

**HE LOOPED DOUBLED STRING
UNDER BOLT HANDLE. ENDS
OF STRING (A & B) LED UP
OVER TOP OF OPEN WINDOW
TO OUTSIDE WINDOW SURFACE.
HE LEFT THROUGH WINDOW.**

**OUTSIDE, HE REACHED IN,
GRASPED WINDOW, SLAMMED
IT TOWARDS HIMSELF, CLOSING
IT. THEN PULLED BOTH STRANDS
(A & B) THROUGH SPRUNG CRACK
(C) LOCKING BOLT IN CRADLE.**

**HE NEXT RELEASED STRAND B,
PULLED ON STRAND A, AND
RECLAIMED ENTIRE STRING.**

Fig. 52. En mängd brott skildras utförligt i de »svenska» seriemagasinen. Vissa amerikanska magasin går längre och kan närmast betecknas som kompendier i kriminalitet. På denna bild (från Wertham) visas hur en finurlig våningstjuv går till väga för att stänga ett fönster utifrån.

dyrkan, till rashat och herrefolksmentalitet; de bibringas en skev och förvriden människosyn — inte minst kontra kvinnan — de får lära sig att styrka, handgriplig makt, rikedom och ytlig elegans är det mest eftersträfvansvärda här i livet.

»Särskilt försåtligt är seriemagasinens skadliga inflytande på barnens sexuella utveckling i riktning mot sadism, masochism, homosexualitet, frigiditet och sexuell hypokondri», skrev Wertham i sin första artikel.

Den intima blandning av våld och sexualitet som ofta förekommer i magasinen inger lätt de unga läsarna föreställningen att förhållandet mellan könen är en del av våldet i världen, att kvinnan är en underlägsen varelse, vars enda vapen är hennes sex appeal.

Inte ens de enfaldiga kärlek-och-romantik-magasinen kan undgå en viss uppmärksamhet i det sammanhanget. Dr Hilde Mosse påpekar att »de är skadliga på sitt sätt, genom den vrågbild av kärleken de ger».

Den farligaste effekten av barnens hejdlösa serieslukande är troligen en liten men oavbrutet och nära nog omärkligt växande förvrängning av mänskliga värden. Vad barnen får lära sig i seriemagasinen är att vänlighet, medkänsla och respekt för mänskligt lidande inte är någonting annat än svaghet, att list, fräckhet och muskler är de egenskaper som är väsentligast i samvaron med andra människor.

I den danska tidskriften Folkeskolen går pedagogen Sören Christensen i en artikel betitlad »Seriehaeftene på anklagelsebaenken» till ett indignerat angrepp mot de kolleger som nonchalerar det stora uppfostringsproblem som serie-läsningen utgör. Först ställer han följande logiska alternativ, som bör avnjutas på danska: »Hvis De som opdrager mener, at disse billedhaefter er pædagogisk, menneskeligt og moralisk forsvarlige og endog gavnelige, så bør De omgående anskaffe dem til skolebiblioteket, da De herigennem vil spare børnene for udgifter og desuden få et fortrinligt materiale til anskuelse i effektiv kulturspredning. Hvis De derimod som jeg mener, at disse haefter er den argeste og mest udspekulerede gesjaeft i idioti og sjæleforgiftning, som en kultur nogonsinde har fostret, så må De også tage konsekvensen af denne erkendelse. De må spørge Dem selv: Fortjener mine elever ikke en bedre skaebne (öde) end at blive (med-)borgere i denne verden, hvor det vimler af banditter, skydende gangstere, spioner, hvide overmennesker og farvede undermennesker. En verden, hvor bestialitet, råhed, sex, guldtørst, racehad og dumhed regerer.»

Därpå vänder sig Christensen mot de lärare som urskuldar sig med att de inget kan göra åt eländet: »Kom ikke og fortael, at De dog ingenting formår. Hvis de har denne indstilling, hvordan kan De så føle Dem kaldet til at være opdrager? Men de fortæller jo selv deres elever om vanddråbens (vattendroppens) vidunderlige magt. Og hvor mange gange har De ikke i Døres timer givet eksempler på, vad den enkelte lille mands målbevidste indsats er værd. Den, der sætter handlingens kæde igång, er ikke mere nødvendigt end det enkelte lille led.»

Det är ingen tvekan om att lärarna intar en nyckelställning i kampen mot de mindervärdiga magasinerna.

18. »Pappa och mamma läser ju själva serier»

Det äger nog sin riktighet i många familjer, troligen i de flesta, men det är en himmelsvid skillnad på serier och serier, det är avgrunder mellan dags- och veckopressens små skämtkrumelurer, som föräldrarna vanligen umgås med, och seriemagasinens nävmän. Vi har tidigare poängterat den stora skillnaden mellan tidningarnas och magasinens skilda editioner av serier med samma namn; inga föräldrar bör förledas tro att de känner magasinerna därför att de kastat ett öga på motsvarande figurs dagspressframträdanden.

Vid Columbiauniversitetet gjordes 1949 en undersökning, som klart visar att de vuxnas inställning är av största betydelse för barnens serieläsning. Överlärare Anne Marie Nørvid refererar undersökningen i Svensk Skoltidning (52/1950): »Även om blott en enda vuxen i familjen köper och läser serier, verkar detta smittande på barnen. Men icke ett enda barn var i överdriven grad serieläsare i de familjer, där ingen av de vuxna läste serier. Föräldrarnas egen hållning är alltså en betydelsefull faktor, men däremot verkar deras ord icke ett spår på barnen, inte ens förbud, såvida det finns vuxna läsare i barnens närhet.»

Evald Fransson har påpekat att de vuxnas förkärlek för serier utgör en psykologisk mekanism som förstärker seriernas attitydbildande verkan och destruktiva effekt. Medan de vuxna genom sin frånvaro tar avstånd från matinéernas skräck- och pangpangfilmer, (vilket barnen inte undgår att märka), så accepteras ju serierna på ett helt annat sätt av de vuxna. I många familjer blir serierna föremål för högläsning och får ersätta de gamla hederliga sago-stunderna.

Att många vuxna svenskar med förtjusning läser serier i dags- och veckopress är allmänt känt, det kan man förvissa sig om på en buss- eller spårvagnsresa. Däremot vet vi ganska lite om de vuxnas vanor visavi seriemagasinerna, om magasinerna läses av tio eller en tiondels procent av den vuxna befolkningen, om de därvid läser egna eller barnens magasin osv.

Sven Björklund har gjort en del sonderingar av de vuxnas serievanor med hjälp av sin geniala »skvallerspegel». Vi saxar ur Aftonbladets referat

(12.3.54): »Han har hört sig för inom tio olika, var för sig homogena grupper, och resultatet har blivit att serierna läses av $\frac{2}{3}$ av alla män och $\frac{1}{2}$ av alla kvinnor. Det gäller tidningarnas serier. De som odlar serieläsandet därhän att de dessutom köper särskilda seriemagasin är inte mer än vid pass $\frac{1}{3}$.» Denna siffra för seriemagasinet del verkar otroligt hög. Hur frågan var formulerad är obekant; måhända frågade man vilka som läst seriemagasin någon gång e. d.

På frågan om de brukade läsa tidningsserier svarade ungdomarna i en ungdomsorganisation ja till 87 procent, en gymnastgrupp 78, en folkparks-publik 67, en grupp högskolestudenter och en annan grupp ungdomsledare gav 61 procent. Genomsnittet för alla åldrar skulle ligga vid omkring 50 procent serieläsare bland tidningarnas läsekrets.

Den stora popularitet, som många tidningars oförargliga skämtfigurer åtnjuter bland läsarna, skördar magasinsfabrikanterna de största vinsterna av i det att många vuxna förleds att tro att magasinen handlar om samma saker som flertalet tidningsserier.

Då och då dyker små intressanta och talande notiser om de vuxnas serievanor upp i pressen.

Barnpsykologen Anne-Marie Odstedt berättar i Idun (44/1953) om en bekant uppsalaprofessor, som hon träffade på ett tåg, djupt försunken i magasinet Fantomen (som han köpt hem åt sin son). Professorn avslöjade ytterligare om sina illitterära vanor att han med förtjusning läst sonens tjugofem Biggles-böcker (dessa infantila, råbarkade äventyrshistorier). Odstedt, som inte verkar överraskad (hon kände tydligen professorn ganska väl), menar att Biggles-böckerna och Fantomen tyvärr fyller ett djupt behov hos denne professor och många vuxna — de får leka med sina önskedrömmar om makt och styrka, om besynnerliga äventyr, livsfarliga räddningsbragder och mer eller mindre ädla handlingar. Man får dock hoppas att ljustets riddersvakt inte skall utvecklas till Fantomens hederskompani.

Det finns flera som är beredda att vittna till förmån för stålmannasläkten. Ur tidningen Halland hämtar vi följande: »Då var nog lektor Kurt Cederholms motivering: Serierna fyller ett legitimt behov, de ger oss mötet med den fysiska kraftprestationen, både närmare och naturligare, när man kom fram till debatt. Just flykten från verklighetens färglöshet till seriehjältarnas dåd är något som vi behöver. Så därför fortsätter pastor Almquist och jag att läsa serier, sade han.»

»Kronblom kan lära oss präster att predika mera folkligt», säger en frikyrkopastor i Svenska Morgonbladet.

Till och med den som har högsta ansvaret för mentalhygienien bland de svenska skolbarnen, skolöverläkaren professor Herlitz, har skyndat till de ut-satta seriefigurernas hjälp och i ett föredrag i Ulricehamn förklarat att han själv är hängiven serieläsare. Hälsingborgstidningen Kvällspostens skribent jublar med lättat samvete: »Alltså är det fastslaget att vi befinner oss i gott sällskap. Återstår bara att hoppas att den sålunda tillåtna frukten kommer att smaka lika bra som den gjorde som förbjuden. Här skall frossas i serier.» (13.11.53).

I sin Perspektiv-artikel (4/1953) tar Jan Thomaeus upp de vuxnas entusiasm för stålmannafiguerna till skärskådande: »Men hur kan nu en vuxen människa vara intresserad av detta dravel? Jag kan inte se någon annan förklaring än att den vuxna människan bara är vuxen i fysiskt avseende, inte psykiskt. Ett sådant antagande låter väl både främmande och stötande i många öron, men det är nog inte mindre realistiskt för det. Ytterligare fenomen som entydigt pekar i samma riktning finns att studera i uppsjö runtomkring, t. ex. av bilder just de inledningsvis nämnda: filmen, reklamen, kolorerade vecko-pressillustrationerna, pornografin, hötorgskonsten osv. . . . Den absoluta bristen på varje uns av social medvetenhet tyder ju också på en tidig ålder.»

En brett upplagd ingående analys av de vuxnas läsvanor skulle vara av allra största vikt och värde ur allmänskulturell, kulturhistorisk, sociologisk, socialpsykologisk och mentalhygienisk synpunkt. Flera undersökningar av de värnpliktigas läsvanor har företagits, men det vore värdefullt att få besked om hur det förhåller sig i andra åldersgrupper.

19. »Barnen är tysta och snälla när de läser sina seriemagasin»

Ungarna blir dödstysta när de får seriemagasin i händerna, det är en allmän erfarenhet. De vuxna tycker naturligtvis att det är skönt att få en lugn stund i huset och ger därför ungarna pengar till magasin, såvida de nu inte själva köper hem dem. »Seriemagasinen får utgöra ett surrogat, när föräldrarna inte har tid och lust att läsa med barnen och samtidigt ett tecken på egen bristande läsfärdighet», konstaterar en folkskollärarinna.

20. »Seriemagasinen bjuder barnen på en stunds avkoppling»

Säkert finns det åtskilligt som kopplas av vid barnens studium av seriemagasinen, men vad är det som kopplas på?

21. »Serierna stimulerar barnens fantasiliv»

»När jag skall somna tänker jag att jag är Stålmannen. Jag susar rätt genom magen på en karl. Jag känner inte karlen men han är stor och stark och jag kommer och susar. Jag flyger omkring och ser en del tyskar och jag knockar dem . . . Jag skulle vilja sitta på ett moln och vara så stark. Ibland skulle jag resa till månen och där skulle det vara en hel massa människor och dom skulle säga 'Åh, åh, han har makt över mej!' Jag skulle slå sönder en stjärna med handen, jag skulle lyfta upp en bil och slå sönder den.»

Exemplet är hämtat från Allwood och visar hur en 10-åring identifierar sig med den ständige triumfatorn Stålmannen.

Ur en parispojkes skolkria på temat »Vad har du för drömmar om framtiden?» citerar vi ett brottstycke: »Ibland hänger jag mej åt framtidsdrömmar. Då ser jag mej som en stor gangster, med revolver i vardera rockfickan. Jag är den fruktade chefen för ett band, som alla fruktar. Polisen jagar mej men kan inte gripa mej. I alla länder är ett stort pris utfäst för mitt huvud. Jag har redan plundrat alla större banker i världen, gjort överfall på guldtransporter, tillverkat falska sedlar . . . Jag har blivit en skräck för alla.»

Katolska kvinnoaktionen gjorde häromåret en rundfråga bland 6 000 italienska skolbarn i olika delar av landet angående deras serievänor. Man fick massor med svar i stil med »Jag tycker om tidningar där dom slår ihjäl varann», »I bra serier ska dom skjuta med revolver», »I Maskerade sjörövaren får man lära sej skjuta, därför köper jag den» etc.

Ur Times Educational Supplement, som ägnat mycket spaltutrymme åt seriedebatten, saxar vi ur en skolflickas berättelse: »I ett magasin förekom ett hemskt spöke, som skrämde en gammal kvinna när hon skulle gå och lägga sig. Sedan min lillebror läst den serien vill han inte gå till sängs ensam och vågar inte sova ensam i mörkret. Han är mycket mörkrädd numera och tror att spöken kan komma och flyga på honom i mörkret.»

Många lärare har vittnat om att barnens teckningar på senare år undergått

Skräckserier drev småbarn jaga 'vampyr'

Från DN:s Londonkorrespondent
DANIEL VIELUND
LONDON, lördag.

Hundratals småbarn som förläst sig på skräckskildringar i seriemagasin stormade en kyrkogård i Glasgow i fredags kväll för att söka ta käl på "en vampyr med järntänder", som de fullt och fast trodde hade strypt och ätit upp två små pojkar. Den maktbara uppståndelsen började redan i torsdags sedan skolorna i Glasgow slutat. Mängder av barn, beväpnade sig med käppar och stenar och marscherade till kyrkogården. De svärnade över mellan gravarna under skrik och skrän på jakt efter "vampyren". Polisen fick ingripa och köra ut dem från kyrkogården. På fredagskvällen hade all kyrkogårdspersonal kallats in för att hålla barnen borta, men upp emot 100 barn klättrade över den höga muren på olika ställen och återupptog jakten efter monstret. En sjuårig pojke, vars familj bor mitt emot kyrkogården, bad sina föräldrar att stänga alla fönster för att "vampyren" inte skulle komma hem och äta upp honom, och barn på själva kyrkogården klängde sig fast vid vuxna och ropade att monstret måste skjutas innan de vågade sova i sina sängar. Ryktet om "vampyren" hade spritts i början av veckan av någon person med dåligt skämtlynn och spred sig snabbt inom stadens alla skolor. Hundratals barn med skräckskildringar i serier på hjärnan blev ett lätt byte för ryktet och kunde inte övertygas om att det rörde sig om rena fantasier.

MY CLIENT CLAWED AT MY JACKET AS HE WHINED HYSTERICALLY...

en markant förändring; allt vanligare blir det att barnen ritar groteska monster i stället för riktiga människor.

Det råder ingen tvekan om varifrån all denna fantasipåverkan emanerar. Signaturen 3 Q i Dagens Nyheter (30.10.53) ger ett talande exempel på ursprunget. »En grant kolorerad seriebok, en version av Pinocchio . . . Själva träpojken Pinocchios ansikte är förråat, jämfört åtminstone med den minnesbild vi har från den filmversion vi en gång sett. Sadismen kommer i ändlös följd: pojken känner en skärande smärta i sina ben, då han fastnar i en rävsax, han letar efter sin försvunna 'syster' i ett hus med idel döda, han sliter tassan av en katt, han blir hängd och räddad i sista stund, halvdränkt i åsnegestalt får han sitt åsneskinn uppätet av fiskar.

Dödsfaran och dödsskräcken kommer igen gång på gång, ordet död nämns ideligen. När man vet hur barn identifierar sig med ett barn som är centralgestalt är allt detta minst sagt upprörande. Handlingen är ologisk och rörig, färgerna stilenligt råa, bollandet med rättsbegrepp egendomligt.»

Evald Fransson gör följande träffande anmärkning: »Det brukar betonas, att barnet i litteraturen framför allt söker tillfredsställa äventyrlusten och via den vidgade erfarenheten behovet av trygghet i en främmande värld. Det ligger då nära till hands att tro, att seriemagasinens råa innehåll stäcker trygghetsbehovet och i stället grundar ångest. Om man betänker, hur mycken ilska radikaler av olika slag under senare årtionden mobiliserat mot katekes, helveteslära och syndamedvetande för deras antagna ångestverkningar, framträder den allmänna likgiltigheten för seriernas skräckvärldar i en underligt inkonsekvent dager.» Svaret är väl att radikalt folk så sällan läser dessa magasin och därför inte blivit medvetna om allvaret i denna kulturfara.

Att det inte bara är barn som påverkas av seriernas och science-fiction-novellernas skräckvärldar och adderar en gömd ångest inom sig, gav Hadley Cantril ett chockerande starkt belägg för i sin fantastiska studie över »Invasionen från Mars», Orson Welles radiodrama som skrämde tusentals stackars amerikanare från vettet och ställde till en fruktansvärd panik däröver för några år sedan.

Påverkan från råa serier, pangpangfilmer och blodiga deckare sätter djupa spår hos barnen. Författaren Per Wahlöö har i GHT redogjort för sina dystra erfarenheter som lektor i ett skånskt veckotidningsförlag, som anordnat novell-

tävlingar för ungdom. Hur de unga författarnas stil och föreställningsvärld påverkats av den amerikanska kriminallitteraturen illustrerar Wahlöö med några exempel.

»Jag slog till honom med skjutjärnet snett på ansiktet. Blodet forsade ner på skjortan. Han var oigenkännlig men ville inte erkänna. Jag slog ner alla tänderna i halsen på honom med skjutjärnet och blod och tandflisor spottades ut . . .»

Per Wahlöö frågar: »Vad är detta, en mardröm från Buchenwald, en kriminaldåres våldsfantasier? Ingalunda, bara en svensk sextonåring (marginalanteckning: »Jag är en vanlig svensk grabb . . .») som vill försöka sig på att författa 'äventyrsberättelser'.»

Så här låter det i ett annat opus, där sheriffen förvandlats till svensk landsfiskal: »Jag vred om hans arm till den knäcktes i axeln och för säkerhets skull lät jag honom ha kolven över näsan. Jag hörde hur benet krasade och på stönandet märktes att han inte gillade det. Han trillade ihop som en lump-hög . . . Din lus, väste landsfiskalen och gav mannen en knästöt mellan ögonen, som blödande skickade honom i däck. I nästa sekund slet han upp mannen från golvet med ett rejält grepp i håret och skickade honom i väggen med ett fruktansvärt hårt knytnävsslag. Han spottade ut några tänder och försökte resa sig, men landsfiskalen satte snabbt foten på hans handled och trampade till. Han spände ögon i honom som de heta strålarna från ett brännglas . . .»

Wahlöö utpekar öppet som förebilder de amerikanska pocket-books som massprids i Sverige. Han ger följande stilprov ur en på måfå vald bok, »Dubbelspel» av Gurwil, som visar vad det är som de svenska grabbarna söker efterlikna.

»Slaget träffade med en solid smäll i hans ansikte. Fötterna lyftes från marken och han föll ihop som en hög gamla kläder. Mannen låg groteskt hop-sjunken på marken och som Steele (hjälten) redan misstänkte hade han brutit nacken . . .

Motståndarens ansikte var som ett stycke rått kött, han sjönk ned på knä, spottade blod och tänder . . .

Han slog av whiskyflaskans botten mot bardisken och gick fram mot den andre med ett hårt grepp om flaskan. Det brann sylspetsar av kall eld i det frostiga djupet av hans ögon, när han slog till . . .

Meister (ett offer) sjönk ned på knä, spottade blod och tänder . . . Hans ögon

trängde ut av fruktan, han kramades sönder av övermänsklig styrka och sjönk slappt ned till golvet . . . hans rygg var bruten . . . »

Per Wahlöö karakteriserar i fortsättningen denna amerikanska litteratur i svensk översättning: »De rymmer inte någon form av problematik (inte ens de enkla gangsterhyskor, som utgjorde stommen i den s. k. Nick Carter-litteraturen). De handlar om starka, tysta män med stålsläggor i stället för armar och med kall eld i ögonen, vilka går omkring och slår folk sönder och samman, medan de håller slagsmålsformen uppe med hjälp av enorma whiskykvantiteter.»

Smittan tycks vara utbredd bland den studerande ungdomen. Stockholms-Tidningens litteräre krönikör Chips konstaterar: »Bekräftelsen på hur riktig denna iakttagelse är, får man i den litterära tidskrift 'Pegasen' som gymnasiesterna vid Uppsala högre allmänna läroverk ger ut. Dess senaste nummer innehåller en novell 'Hemfärd i mörker' av precis samma skola: 'Jag kände en kall revolverpipa som med brutal iver nosade mig i nacken . . . han sa — stäng käften, annars är ni en död man'.»

Liksom Bernardo i Hamlet frågar man sig: »Är inte detta någonting mer än fantasi?» Det är fostran till barbari.

22. »Barnen lär sig läsa genom serierna»

Uppfattningen att seriemagasinerna hjälper de mindre barnen att lära sig läsa och utvecklar läsförmågan hos de äldre möter man då och då, inte bara från fabrikantkåll. Lärarna är i allmänhet av en helt annan uppfattning.

Lorentz Larson skriver i Svensk Skoltidning (49/1953): »Där seriefarsoten griper omkring sig slutar mängder av barn att läsa de böcker som biblioteken erbjuder dem. Dessa seriebarn får för liten övning att läsa och deras färdighet därvidlag utvecklas inte normalt, lika litet som deras språksinne. Ty serieens text ger inte ens vad den enklaste bok ger. Texterna är vanligen korta och språkligt mindervärdiga — ofta inte tryckta med vanlig tryckstil. Barn som uteslutande läser serier förlorar förmågan att läsa längre sammanhängande stycken eller en hel bok. Serien är bokens och språkriktighetens fiende.»

Evald Fransson, som också är lärare, har sammanfattat sin åsikt på följande sätt: »Många lärare tror sig ha funnit, att barnens ordförråd i de högre klasserna numera är torftigare än förr. Misstanken att serieläsningen som last här

medverkar ligger nära till hands; då texterna är korta och ofta att beteckna som språkliga missfoster, kommer många barn att växa upp i en litterär miljö, som utarmar språksinnet och ger bristande övning i lästeknik. Enär på läsförmågan i stor utsträckning även vilar färdigheterna att uttrycka sig i tal och skrift, blir resultatet en försämring av modersmålsundervisningens samtliga grenar. Allvaret i denna frågeställning understrykes ytterligare av att det här gäller ett område, där den medborgerliga bildningen redan förut är skrämmande låg.» (Folkskolan—Svensk lärartidning, 9/1953.)

Lektor Göte Klingberg vid Psykologisk-pedagogiska institutionen, folkskoleseminariet, Falun, har gjort en analys av seriemagasinens språk och anser att de resultat han därvid kom fram till skulle visa att Larson och Fransson har fel och serieproducenterna rätt ifråga om seriernas betydelse för läsfärdigheten.

Klingberg har beräknat seriernas ordförråd (han har bestämt antalet olika ord per 500 ord) och jämfört det med några slumpvis valda barn- och läroböcker, han har räknat slangord, onomatopoetiska (ljudhärmande) ord och felstavningar. Slutligen har Klingberg räknat antalet ord per mening i magasin och böcker. Vi skall återge Klingbergs sammanfattning av undersökningsresultaten:

»1. Ordförrådet i de mest lästa seriemagasinerna visar sig vara av samma storleksordning som i ett antal representativa barnböcker och läroböcker.

2. Slangord och onomatopoetiska ord spelar en försvinnande liten roll i dessa seriemagasins text.

3. Felstavade ord förekommer praktiskt taget ej.

4. Medeltalet ord per mening är i dessa seriemagasin mindre än i representativa barnböcker (6—7 ord per mening mot 9—14). Meningar på upp till 35 ord har dock påvisats.

5. *Serien som framställningsform kan ej tänkas medföra en utarmning av ordförrådet eller minska läsfärdigheten hos sina läsare.* (Kurs. här.) Behovet av stilistiskt, innehållsmässigt och moraliskt högtstående barnböcker kvarstår dock självfallet. Likaså måste nya, konstnärligt och innehållsmässigt mera högtstående serier än många av de nuvarande skapas.

6. Serien som framställningsform bör kunna utnyttjas i praktisk pedagogik i större utsträckning än nu. Särskilt bör deras möjligheter tas i anspråk vid arbetet med lässvaga barn, det må röra sig om yngre barn eller om äldre barn med lässvårigheter.»

»Att påstå, att seriemagasinens text ej ger ens vad den enklaste bok ger (Larsson) eller att den ger bristande övning i lästeknik (Fransson), är helt felaktigt», hävdar Klingberg.

Det finns mycket att invända mot Klingbergs undersökning. Den är schematisk och ytterligt mekanisk, den är ett vackert exempel på den forskning som försöker pressa in komplicerade psykologiska problem i några enkla statistiska formler, beräknar standarddeviationer och levererar prydliga tabeller.

Om man närmare granskar Klingbergs metodik, så verkar den minst sagt förbluffande. Undersökaren refererar till några amerikanska arbeten, som skulle visa att 500 ord är ett tillräckligt material för en tillförlitlig bestämning av ordförrådet i en text: »Att samplingar på 500 ord är tillfyllest framgår av att de olika kvotsiffrorna ligger så väl samlade kring medelvärdet», och »I själva verket torde 300 ord väl räcka till för en ganska noggrann bestämning. Vi kom att gå ända till 500, då detta visade sig vara vad man hann med under en dubbeltimme.»

När man betänker att 500 ord ungefär motsvarar en och en halv boksida, drar man genast öronen åt sig. När man sedan gör en kontrollundersökning av några stora klassiker, besannas misstankarna: *Enligt Klingbergs analysmetod höjer sig klassikerna språkligt inte över seriemagasinens nivå.*

Shakespeares odödliga Hamlet (i Hagbergs översättning, Tidens klassiker-edition) uppvisar 237 olika ord av 500 (de två första raderna på varje sida) och får en »kvot» på 0,47. (Klingberg har gjort den fullkomligt meningslösa räkneoperationen att dividera de ca 250 olika ord han funnit i varje magasin med hela antalet undersökta ord, 500; kvoter ser fint ut). Klingbergs sjutton seriemagasin fick »kvoter» från 0,43 till 0,56 med »kvotmedeltalet» 0,48 ($\pm 0,03$). Hamlet ligger alltså enligt Klingberg språkligt under genomsnittet för seriemagasinen och barnlitteraturen. (En räkning av två rader per sida i barnrimboken *Ärpa • Snärpa • Gullvärpa* (Barnbiblioteket Saga nr 155) ger 260 olika ord och »kvoten» 0,51.)

Att Shakespeare i sin produktion skall ha använt över 100 000 olika ord avslöjas med denna geniala metod som en gammal mytbildning. De litterära omvärderingarnas tid är inte förbi.

Vår egen Strindberg står sig något bättre mot seriehjältarna. Röda rummet (Forumbibliotekets upplaga) ger med samma metod — de två första raderna på varje sida — 268 olika ord av 500, eller »kvoten» 0,54. Strindberg kommer

dock inte upp i nivå med Tarzan — han med djungellätena — som uppvisar 278 olika ord av 500 och åtsätts Klingberg rekordkvot, 0,56.

Den svenska serieindustrin har försökt göra ett stort nummer av Klingbergs undersökning, och en storförläggare ringde personligen upp oss och hänvisade med stor förtjusning till det »epokgörande arbetet». Klingberg tycks ha använt seminaristernas psykologitimmor till de meningslösa ordräkningarna, vilket inte är det enda tecknet på dåligt omdöme i denna sorglustiga historia.

Vill man siffermässigt försöka få ett värde på olika texters ordförråd måste man tydligen räkna bort några tusen av de vanligaste orden för att sedan koncentrera sig på de mindre vanliga. Över huvud taget blir dock siffermässiga metoder i detta sammanhang troligen ganska fruktlösa, då frågan om barn, serier och läsning är mer komplicerad än de enträgnaste ordräknare kan avslöja.

Den stora skillnaden mellan bildens tydliga språk och seriebubblornas ofta svårläsliga bokstavsgytter är för stor för att barn med lässvårigheter skall lägga ned någon större ansträngning på att ta reda på just vad figurerna har att säga. Vid sina kliniska studier observerade Wertham att en mängd barn — och inte bara sådana med lässvårigheter — utvecklat en hög teknik ifråga om bildläsning, ett filmiskt tillägnande av innehållet utan att över huvud ta del av texten; många andra läser något ord här och där. I tre av Wertham undersökta specialklasser för särskilt lässvaga barn var konsumtionen av seriemagasin betydligt högre än i normalklasser, några av dessa lässvaga barn »läste» ända upp till 75 seriemagasin i veckan.

Lästekniken grundläggs på småskolestadiet. Det är på detta stadium som seriemagasinen gör den största skadan beträffande läsförmågan, hävdar Wertham och motiverar sitt påstående med att bland annat hänvisa till den avgörande betydelse för god lästeknik, som ligger i de flytande, automatiska ögonrörelserna från vänster till höger med den snabba återgången till den nya radens början. Ögonen tränas genom vanlig läsning (av även »den enklaste bok») att följa och hjärnan att samtidigt uppfatta en allt större del av raden, ögats »spännvidd» utvecklas och läsningen går snabbare och blir mer flytande. Vid serieläsning däremot bortfaller denna fundamentala ögonträning, då texten är hopgyttrad i små ballonger och sällan bildar några längre rader.

Det finns all anledning att förmoda att barn, som huvudsakligen matas med korta, lösryckta satser i anslutning till ett helt dominerande bildmaterial, finner

det svårare att stå ut med längre sammanhängande text, dvs. får en mindre läsfärdighet än andra barn. (Som ett kuriosum kan nämnas att den 17-åriga pojken Bentley, vilken hängdes i England härom året för delaktighet i mord på en polis, hade mer än 200 seriemagasin lagrade i sitt rum men vid den rättspsykiatriska undersökningen visade sig inte kunna läsa mer än tio rader sammanhängande text åt gången.)

Evald Fransson har uttryckt dessa aspekter så: »Bildens fullständiga dominans medför vidare, att innehållet blir ytterst lättfattligt. Seriernas bildrutor kan genomgnas i praktiskt taget andligt sovande tillstånd. I hög grad sammanhänger detta med det intensiva spänningmomentet. Barnen vänjes härigenom till att av sin lektyr kräva en raffinerad chockverkan. Retelsernas grovhet avtrubbar sinnet för nyanser och tenderar att göra vanlig litteratur torr och tråkig. Även här har många lärare trott sig finna rent destruktiva verkningar. Mycken serieläsning skapar direkt motvilja mot att underkasta sig den andliga disciplin och ansträngning, som läsning av en sammanhängande text kräver.»

Ytterligare en aspekt är denna: »Seriebilden ger inte heller barnet tillfälle att läsa aktivt som det tryckta ordet gör, barnet skapar inte sina egna föreställningar om det som berättas, det blir seriebilden som tränger in i medvetandet.» (Ledare i Sveriges Folkskollärarinnors Tidning, nr 31—32, 1953.)

Så här skulle vi kunna fortsätta en god stund till, men detta ger en antydning om frågans komplicerade karaktär.

Det är tydligt att Larsons och Franssons påpekanden är mera realistiska, och det understryks av ledarskribenten i Svensk Skoltidning (28.11.53): »Det är troligt att de (serierna) så småningom hos sina läsare skapar immunitet mot all läsning av bättre klass, att de armar ut språket hos sina mest hängivna läsare . . .»

Likväl finns det ett par rader i Klingbergs sammanfattning som man är beredd att instämma i: »Likaså måste nya, konstnärligt och innehållsmässigt mera högtstående serier än många av de nuvarande skapas.» Detta är trots de betänkligheter för utvecklandet av barnens lästeknik, som förslaget kan inge, en av de vägar vi måste vandra för att komma ur det nuvarande serieträsket.

23. »Serierna talar till barnen på barnens språk»

Man kan svara både ja och nej till det påståendet. Visst ligger ett språk som

exempelvis »Munsjör Pierre å Duke Stone ä tjänis . . . som jag sa te killen» (ur Mary Worth, Morgon-Tidningen 29.5.54) nära barnspråket, men nog måste envar inse att en sådan stavning verkar förbryllande på utvecklade språksinnen och lätt sätter röda spår i rättskrivningsböckernas marginaler. Detsamma gäller den ogenerade och inkonsekventa blandning av tal- och skriftspråk, som man så ofta stöter på i magasinerna, t. ex. synn (synd), nåt (något), ska'ru (ska du), mesamma (meddetsamma), blandade med böjningsformer som *visade* och *sprungo* (ur Karl-Alfred).

Klingberg räknade även slangord och kom till den slutsatsen att de var förvånansvärt få i serierna. Nu är det mycket svårt att avgöra om det ena eller andra ordet är slang, då det oftast är ordets användningssätt, ibland hela satsbyggnaden, som är slang. »Far in i baljan! Det är den där snoken, som nyligen kom till stan!» (Seriemagasinet 42/1953). Består uttrycket »Far in i baljan!» av fyra, ett eller inget slangord? Vem vill åta sig att fastställa antalet slanguttryck i repliken »O.K. Du har min högaktning, Pysen . . . Fäst dej inte vid min knäppiga humor . . . Här har du våfflan (handen) !»?

De ljudhärmande orden är en specialitet som seriefabrikanterna flitigt odlar. När en narkotikatjuv knackar en sjuksyster i huvudet med en pistolkolv och hon faller medvetslös till golvet, beledsagas bilden av följande text: »Ett skrik, avbrutet av ett t j a c k a n d e ljud, en dov duns och sen tystnad.» (Seriemagasinet 43/1953.) Vilken besynnerlig ljudsensation kan avses med ett »tjäckande ljud»?

Vi skall lämna en kort sammanställning av några av de vanligaste onomatopöetiska orden i den »svenska» serievärlden. Revolversången låter så här: *pang, bang, blamm, boom, krack, zing*. Så några stönanden av olika kaliber: *åh, aooo, yiii, ugh, aff, grr, zzz, youhoaoaoao, gnnnggg*. Flygplan ger följande ljud ifrån sig: *ssss, phhtt, spatt, sputt, s-sputt*. Så här låter det när knytnävarna talar sitt eftertryckliga språk: *svisch, krasch, brak, klop, klafs, vips, slask, plask, puff, smock, smack, sock, crunch, klank, ooooff, tjong*.

I de flesta magasin avslutas nio av tio meningar med utropstecken.

En karakteristisk egenskap hos seriemagasinens språk är också den övervældigande rikedom på konkreta substantiv, medan de abstrakta nära nog helt lyser med sin frånvaro. Likaså betecknar seriernas verb vanligtvis yttre, aktiv verksamhet, och de personliga pronomina är starkt överrepresenterade. Ett dylikt språk är fullständigt otillräckligt när det gäller att skildra eller dis-

kutera någonting förutom de enklaste idéer och handlingar; språket speglar mestadels en grav enfald och primitivism.

Shakespeare låter Polonius fråga »Vad läser ni, min prins?» och Hamlet svara »Ord, ord, ord!» Klingberg har också läst och registrerat ord som ord, och det har fallit utanför ramen för hans undersökning att granska det språk som orden bildar.

Man behöver inte läsa många seriemagasin av den hårdkokta skolan för att förvissa sig om att det språk som talas där inte är barnens — det är serieproducenternas.

24. »Seriemagasinen höjer läsintresset och väcker intresse för riktig litteratur»

Framför allt är det producenter av klassikermagasin (sid. 68), som hävdar detta.

Förhållandet är naturligtvis det direkt motsatta. Från England och USA rapporterar man att det blir allt vanligare att barnen för sina referat av skönlitteratur i de högre klasserna använder sig av dessa klassiker-magasin för att slippa läsa originalen. Amerikanska producenter skryter ofta över att sådana magasin numera används som skolböcker i allt flera amerikanska skolor.

Över hela USA har man i bibliotekskretsar lagt märke till att barnen läser färre goda barnböcker nu än innan flodvågen av seriemagasin sköljde ut över landet, och biblioteksfolket får inrätta sin propaganda för boken efter den nya situationen. Runnquist berättar att ett bibliotek i Boston lät fabricera affischer där det stod: »Stålmannen rekommenderar följande böcker», följt av namnen på några impopulära klassiker, vilka genast åkte ut i cirkulation igen.

»Skindstrumpa är död, Skattkamarön får ligga oupptäckt och De tre musketörerna fäktar utan publik», satte Dagens Nyheter som talande rubrik över ett reportage om barnens läsvanor.

Många — särskilt i lärarkretsar — är allvarligt oroade inför den vändning barnens läsvanor tagit efter kriget. Federationen Sveriges allmänna folkskollärarförening antog vid sitt sammanträde sommaren 1953 följande uttalande:

»Folkskolans lärarkår har hos barn och ungdom konstaterat en tilltagande försämring av läsvanorna, som inger de allvarligaste farhågor. Förströelseläsningen har alltmånga fått en inriktning på serier och magasin. Både ur mental-

hygienisk och ekonomisk synpunkt måste man reagera inför det nuvarande tillståndet. Förflackning och passivitet har blivit en vanlig företeelse och framstår som ett svårt hinder för skolans undervisning och fostran. Genom samarbete mellan hem och skola bör en sanering kunna åstadkommas.»

I sitt berömda inlägg till bokens försvar skrev den franske författaren Georges Duhamel bland annat: »De (lärarna) får aldrig låta de unga sinnen, som de är satta att fostra, inbilla sig att man kan skaffa sig kunskaper och verklig bildning utan hjälp av boken, texten, det skrivna ordet. Den dag då lärarna, som är våra främsta bundsförvanter i detta försvar för civilisationen, den dag upprepar jag, då lärarna upphör att fostra barnen i bokens religion, är vår värld mogen för ett nytt barbari.»

Vi har tidigare påpekat att serierna arbetar med så grova och kraftiga effekter, att det är fara värt att barnen trubbas av och förlorar den känsla för nyanser som är nödvändig för att kunna förstå och uppskatta riktig litteratur. De för personlighetsdanningen och literatursmakens utveckling viktigaste åren blir ofta inte tillvaratagna utan förlösas på seriemagasin och andra mindervärdiga geschäftprodukter.

Därtill kommer att seriernas stupida symbolsystem bör verka fördummande, och den hackelseform i vilken seriemagasinen avnjuts kan äventyra utvecklingen av ett kontinuerligt och logiskt fungerande intellekt. »Den året runt fortgående, stympade simultan-’läsningen’ av kanske tjugotals serier *kan* inte gärna verka annat än intellektuellt desintegrerande . . . Jag skulle rentav vilja framkasta den frågan om inte det för intellektet och framförallt fantasilivet upplösande i denna seriernas uppträdande i form av simultanhackelse är en viktig del av förklaringen till deras egendomligt lastbildande förmåga? Jag gissar att vi här står inför ett viktigt problem för den närmaste framtidens personlighetspsykologi» (Birger Stolpe i Svensk Skoltidning, 51—52/1953).

25. »Intresset för teknik och vetenskap stimuleras»

Barn har ett naturligt intresse för teknik och vetenskap, som — om det väl tas till vara — kan utvecklas och bli av en avgörande betydelse för individens yrkesval och hela framtid liksom för samhället.

Hur seriemagasinen med sina stupida förvrängningar och i bästa fall meningslösa kvasivetenskapliga historier profiterar på detta sunda intresse visa-

des i avsnitten om övermänniskan (sid. 115) och antiintellektualismen (sid. 130). Mest ödesdigert måste detta inflytande bli på barn från kulturfattiga hem och barn utan studietradition i släkt och omgivning.

26. »Ägnade sig inte barnen åt seriemagasinen skulle de få mer tid till ofog»

Resonemanget är analogt med vad som framfördes som stöd för fortsatt barnarbete i de engelska kolgruvorna vid industrialismens genombrott. Det dröjde ända till 1850-talet innan dessa gruvarbetarbarbarn fick någon tid till ofog.

Hellre äppelpallning, fönsterhartsning och andra pojkestreck än denna ständiga konsumtion av seriefabrikanternas giftpill.

27. »Ett ingripande mot seriemagasinen skulle trampa yttrandefriheten under fötterna»

Vi skall senare under rubriken Förbud eller bojkott? (sid. 205) ta upp hela detta frågekomplex till diskussion. Här vill vi bara säga att det vore att ge ett grovt underbetyg åt våra lagstiftare om man menar att en laglig åtgärd för att skydda barn — t. ex. ett förbud att sälja vissa alster till minderåriga — på något sätt skulle behöva utgöra ett hot mot de vuxna och yttrandefrihetstryckfriheten.

28. »Vi borteensurerar de blodigaste bilderna vid svensk redigering»

Ett indirekt erkännande alltså att allt i serievärlden inte är som det borde vara.

Sedan kan man ju fråga sig om serieimportörerna och deras skrivbiträden är de som är mest kvalificerade att avgöra vad som kan passera som ofarligt för barn. Dessutom skulle man ju kunna tänka sig att ovidkommande hänsyn gör dem jäviga för en sådan bedömning.

Hur som helst: Det som blir kvar efter magasinsförläggarnas sovring är mer än tillräckligt, vilket torde ha framgått av bildproven i det föregående.

29. »Det är en stor skillnad mellan serierna i USA och Sverige»

Det är riktigt att det är skillnad mellan de brutalaste serierna i USA och de

värsta som de svenska förläggarna hittills vågat släppa ut: men det är mer fråga om en gradskillnad än en artskillnad. Formellt finns det inget som hindrar vinsthungeriga förläggare att ta hit även det värsta.

Att Atlanten är ett otillräckligt skydd mot serieeländet har vi redan gett otaliga exempel på; den har inte skyddat de engelska barnen för de mest avskyvärda skräck- och mardrömsserier (sid. 173), och den skyddar som vi sett inte heller våra barn. Förläggarnas stora vinstmöjligheter är *den sämsta tänkbara garantin för framtiden*. Nu måste den breda opinionen själv se om sitt hus.

30. »Om barnlitteraturen blir alltför söt och menlös, kommer barnen att vända sig till den litteratur som är avsedd för vuxna, och då troligen den sämsta i sitt slag»

Detta torde vara det intelligentaste av de trettiotre argumenten. Nu förhåller det sig emellertid inte så att vi förordar en menlös och vattkammad barn- och ungdomsläsning, utan vad vi vill främja är en barnlitteratur, som är fängslande, fantasifull, handlingsrik och spännande men som också fostrar smak, uppfattning och omdöme, en litteratur som respekterar humanism och människovärde och speglar en demokratisk livsuppfattning och människosyn.

Den gigantiska anhopning av mindervärdiga och destruktiva seriemagasin, som nu kolporteras ut till de svenska barnen, hotar att praktiskt taget ta död på den nationella produktionen av barn- och ungdomslitteratur. Här fordras snabba och effektiva motåtgärder.

31. »Föräldrarna själva och inga kommittéer eller myndigheter bör avgöra vad barnen skall få läsa»

Det skulle innebära att föräldrar med barn i serieåldern inte skulle få göra något annat än studera dessa vedervärdiga magasin för att gallra och sovra åt barnen. Eftersom fyra femtedelar av de seriemagasin som för närvarande publiceras i Sverige får betraktas som olämplig barnlitteratur, måste föräldrarna enligt dessa förutsättningar läsa fem gånger fler magasin än barnen för att hålla takten.

När sedan ett likartat förslag angående barn och film på allvar förts fram i dagspressen, kan man göra sig en föreställning om hur tillvaron skulle te

sig för ambitiösa och ansvarskännande föräldrar i en dylik situation — ingen torde hinna med att sköta ett yrke vid sidan av sådana granskningsuppgifter.

32. »Kampanjen mot seriemagasinen är en antiamerikansk kampanj»

Det måste vara en besynnerlig antiamerikansk aktion — som har startat i Amerika och som har sin största och mäktigaste anslutning där borta. Argumentet påminner till innehåll och syfte starkt om McCarthys retorik.

Det amerikanska folket har en lysande kulturtradition, och amerikanska kulturpersonligheter har bittert anmärkt att den verkliga amerikanska kulturen tyvärr inte fått någon plats i exportoffensiven.

33. »Kritiserar man seriemagasinen bör man väl i sanningens namn också ta en titt på filmen, deckarlitteraturen osv.»

Äntligen är man i tillfälle att helhjärtat instämma i ett av alla dessa påståenden.

Egentligen ligger frågan om barnen och deras förhållanden till andra massmedia utom ramen för denna framställning, men det skulle vara alltför småspårigt att dra ett streck här, att inte åtminstone beröra dessa frågeställningar.

Vi lever under en historisk epok, då de tekniska hjälpmedlen utvecklas med en ofantlig snabbhet — det gäller inte minst den teknik som våra massmedia grundar sig på — och dessa plötsliga förändringar ställer ofta människorna och samhället inför mycket brydsamma och svårbemästrade situationer.

»Vad sociologerna kallar 'cultural lag' är här i verksamhet. Termen innebär, att på grund av teknikens våldsamma expansionshastighet i det moderna samhället kommer människornas värderingar, attityder o. d. att släpa långt efter de materiella förändringarna. Överfört till vårt problem skulle alltså cultural lag innebära, att medan rotationspressar och bildreproduktionsteknik på några år dränker oss i seriemagasin, dröjer det årtionden, innan uppfostran reagerar inför verkningarna och forskningen kan komma till hjälp.» (Fransson)

Vad *filmen* beträffar så intar den i många avseenden en särställning bland moderna massmedia.

»Den moderna filmen har under sin snabba utveckling hunnit bli ett samhälls- och kulturproblem av stor betydelse. Genom sin väldiga utbredning, sin starka suggestionskraft och sina växande tekniska resurser är den nu ett av

tidens mest effektiva medel för masspåverkan, där den direkta propagandan troligen spelar mindre roll än underhållningsfilmernas förtäckta och komplicerade inflytande.» (Filmkommitténs betänkande, SOU 1951:16).

Den starka suggestionskraften medför att filmen ofta — särskilt av den yngre publiken — upplevs inte som konst eller underhållning utan som fotograferad verklighet.

Filmens särställning (ytterligare poängterad av att den vanligen visas i slutna lokaler) har medfört att myndigheterna i en rad länder infört filmcensur, (i Sverige 1911). I biografförordningens § 6 heter det bland annat: »Statens biografbyrå må ej godkänna bilder, vilkas förevisande skulle strida mot allmän lag eller goda seder eller eljest kunna verka förråande, upphetsande eller till förvillande av rättsbegreppen. Biografbilder, som framställa skräckscener, självmord eller grova förbrytelser på sådant sätt eller i sådant sammanhang, att dylik verkan kan åstadkommas, må sålunda icke godkännas . . . För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn under 15 år lämnas tillträde, må ej heller godkännas biografbilder, som äro ägnade att skadligt uppgå barns fantasi eller eljest menligt inverka på deras andliga utveckling och hälsa.»

Beträffande filmen och dess inverkan på de unga har det gjorts flera mycket intressanta undersökningar (refererade av dr Gunnar Klackenbergs i SOU 1951:16), vilka talar sitt tydliga språk.

Vid Ohiouuniversitetet gjorde man för några år sedan en förnämlig undersökning om filmens inverkan på barnens sömn. Man lät 170 barnhemsbarn — som ju lever under likartade yttre betingelser — se filmer av olika slag om kvällarna under några dagar. Sedan fastställde man i över 6 000 sömnkurvor barnens rörlighet i sömnen.

»I genomsnitt visade pojkarna 26 % och flickorna 14 % större rörlighet per timme efter biobesöken. Störst var oron under förnatten, vilken ej kompensades av större lugn under efternatten. Barnet vaknade alltså vanligen otillräckligt utvilat. Den ökade tröttheten var högeligen individuell. Yngre barn och svaga, nervösa barn gav de allra största förändringarna i uppförandet följande dag. De visade samma trötthetssymptom som vid de tillfällena då de experimentellt hölls vakna och endast fick sova 6 i stället för de vanliga 9 timmarna. De blev retligare, kom oftare i gräl, var mindre uthålliga och svårare att handha. De symptom, som uppträdde, var inte endast sömnbristens fysiologiska konsekvenser utan även en försvagning av hämningarna gentemot beteenderubbingar av skilda slag. 50 % av pojkarna visade en halv gång mer förändring i sömnaktiviteten efter biobesöken än efter den experimentella insomnian. Efter vissa tämligen intensiva filmer visade många individer ännu större förändringar. 35 % av flickorna påverkades lika mycket eller mer av filmen som av den direkta sömnbristen på 3 timmar.» (Klackenberg.)

Den undersökningen visar alltså att spännande och rafflande historier griper mycket djupt, och det inte bara för stunden.

En annan liknande undersökning — i det här fallet använde man sig av psykogalvaniska mätinstrument — kunde ett par amerikanska forskare klart visa, att *tragiska scener, konflikter och farosituationer* framkallar de största känsloreaktionerna bland barn under 12 år, något mindre bland pubertetsungdom och betydligt mindre bland de vuxna. Filmkommittén påpekar också att »svåra lidanden, död och farosituationer på filmen upplevs som ett hot mot barnen själva. Även om slutet blir lyckligt och tillfredsställer barnens önskedrömmar om hämnd och styrka, räcker inte detta för att eliminera ångestintycken.»

Mycket viktig är den iakttagelse några forskare gjort att barnen inte får samma syntes av en filmbild och ett händelseförlopp som de vuxna; lagens straffande arm mot slutet förmedlar till barnen föga känsla för den orsak och verkan som filmen avsett. Detta visar att lärdomen i tesen »brott lönar sig inte» är ytterligt tvivelaktig inte bara ur moralisk utan även ur pedagogisk synpunkt, då den för barnen drunknar i spänningen och skjutandet.

Betydligt svårare blir det, när man vill studera filmens socialpsykologiska aspekter, dess verkningar på längre sikt, dess betydelse för uppkomsten av skeva värderingar eller asociala tendenser. Här möter oss exakt samma svårigheter som vi stötte på, då vi diskuterade serierna i ett vidare sammanhang (sid. 153). Med alla de reservationer i minnet, vilka vi då framförde, kan det vara av intresse att ta del av de resultat som chicagoforskarna Blumer och Hauser kom fram till vid undersökning av manliga brottslingar.

Undersökarna anser att man i en del fall kan påvisa ett visst samband mellan film och kriminalitet men att den avgörande betydelsen tillkommer det indirekta sätt, på vilket filmen disponerar till brottslighet. Av 110 manliga interner sade 49 % att filmen hos dem skapat en önskan att bära skjutvapen, 28 % att de känt en önskan att utföra rån, 20 % att bion lärt dem olika sätt att begå stöld, 21 % att lura polis, 45 % att filmen anvisat vägar till lättförjänta pengar, 26 % att bion givit dem föredömen att våga handla som en »tough guy».

En av de kriminalpatienter som vi undersökt vid Stockholms stads barnavårdsnämnds socialläkarbyrå — en 17-åring med bland annat elva inbrott på sin meritlista (därav ett i apotek, på jakt efter narkotika) — yttrade spontant, då vi berörde frågan ungdom och film: »Gud vad gangsterfilmerna jagar upp

killarna; det är så man kan knocka första bästa snut, när man sett en riktigt tuff grej och kommer ut från bion!»

Man har rätt att dra vissa paralleller mellan film och serier. I båda fallen är det ju bildupplevelsen som är det centrala. När det gäller filmen är det rörliga bilder med ljud, som konsumeras intensivt under några timmar. När det gäller serierna har vi bildsviter med sparsam text. Alldeles säkert kan serierna inte fånga ungarna så helt som filmen gör, men i stället är det här fråga om en daglig dosis retning och spänning, som väl i allmänhet per vecka räknat vida överstiger vad filmkonsumtionen ger. Många forskare anser därför att seriernas inverkan på barnen är vida större än filmens.

Många av de resultat den mentalhygieniska filmforskningen redan lagt fram är av stort värde även för förståelsen av barns reaktioner vid serieläsning, men det är nödvändigt att medel skyndsamt ställs till förfogande för grundlig klinisk forskning inom detta nya, speciella område.

Vid sidan av filmcensuren, som granskar alla filmer för barn och vuxna, har vi den rådgivande barnfilmjuryn. Trots detta lämnar barnens filmrepertoar som bekant mycket övrigt att önska.

Seriemagasinen — som tar en större plats i barnens liv än filmen och som innehållsmässigt är av en så rå, primitiv och brutal beskaffenhet att de som film aldrig skulle godkännas ens för vuxna — dessa har man hittills helt lämnat åt sitt och barnens öde.

Radion är väl hos oss inte något större problem i detta avseende, och de skräckprogram som *televisionen* på sina håll bjuder på har vi hittills förskonats från. I USA är televisionsprogrammen för barn ett mentalhygieniskt problem av nära nog samma storleksordning som serierna. Tidskriften *TV-magazine* i Hollywood gjorde en undersökning av de barnprogram som Los Angeles sju TV-stationer sände under första veckan i maj 1951. Enligt undersökningen utgjorde kriminalunderhållning 70 procent av den samlade programtiden för barn, och närmare 1 000 olika brott skildrades i dessa program.

Deckarlitteraturen har varit föremål för en del pressdebatt. Särskilt uppmärksammas blev en FIB-artikel av Gustav Sandgren, betitlad »Mord och kärlek», där författaren gick till ett kraftigt angrepp mot vad han kallar deckarkulten.

»Varför har mord ett större socialt anseende än kärlek? Den moderna decka-

ren kan utan tvekan betecknas som en sorts pornografi i riktning mot sadistiska böjelser», skriver Sandgren. »Här famlar den allmänna moralen fullkomligt i blindo när den varnar för sexuell pornografi men blundar för mordpornografi.»

Dagens Nyheter mobiliserade professorer och nobelpristagare till deckarnas försvar men hade inte bättre tur än att man på sidan närmast efter enkäten råkade få in en nyhet om ett synnerligen kusligt »deckar»-mord i Danmark: En skådespelare som just spelat huvudrollen i en deckarfilm, där han bland annat haft till uppgift att strypa en flicka, hade upprepat sin roll i verkligheten. Vid förhören förklarade skådespelaren att han känt en oemotståndlig lust att få utföra en verklig strypning. Detta är naturligtvis en mycket unik historia, ett sammanträffande som ser ut som en tanke. Men nog är deckarkulten som samhällsföreteelse värd ett ingående studium.

Här skall vi endast säga några ord om de billiga deckarmagasin som huvudsakligen vänder sig till barn och ungdom.

Vi har länge haft dessa små 50- och 75-öreshäften, som inte gett sig ut för att vara något annat än billiga deckare. De torde vara alltför välkända för att tarva en närmare beskrivning.

I USA har man dessutom länge haft ett anseeligt antal rikligt illustrerade deckarmagasin, som skildrar s. k. sanna kriminalfall (True Detective Stories, Startling Detective Stories, Daring Detective Stories etc.).

I april 1953 presenterades för svensk publik första numret av en avläggare till dessa magasin — den heter Kriminal-Journalen och utges av en H. G. Andersson i Falkenberg (Copyright Fawett Publications, Inc.).

I företalet till första numret heter det: »Kriminaljournalen — som härmed presenterar sitt första nummer och i fortsättningen utkommer en gång i månaden — avser att ge sina läsare autentiska skildringar av amerikanska brott och brottmålsaffärer, rikt illustrerade med likaledes autentiska bilder.»

Första numret hade följande innehållsförteckning (observera den raffinerade blandningen av kriminalitet och sexualitet i många av rubrikerna): Skott i hjärtat, Hammarmordet i Florida, Tretimmarsbruden, Det paketerade kvinnoliket och Mord på bröllopsdagen. Nummer två fortsatte i samma stil: Mördaren slår till vid fullmåne, Från segerfest till kvinnomord, Heroin — helvetesgiftet, Den stulna bruden och Blodspengar.

Magasinet, som är sällsynt rått och osmakligt, har av förlaget spritts i gratisupplagor till skolbarn efter matriklar och läroverkskataloger.

Även på detta område blommar nya tistlar snabbt upp. Hösten 1953 började Press & Publicity (som i det här sammanhanget kallar sig Trio-förlaget) att ge ut Mästerdeckaren (Copyright: Dell Publishing Co., Inc., ansvarig utgivare: M. Bystedt) och Thrillerpillen, ett litet häfte för hutlösa 1:85 (ansvarig utgivare: Per Åke Gillberg).

Man bör också nämna den oöverskådliga mängd amerikanska epadeckare i pocket-book-format, som numera kolporteras ut i varje kiosk och lyser lång väg med sina grått färglagda, fernissade omslag, vilka i nio fall av tio föreställer högbarmade kvinnor i sexuellt anspelande eller farofyllda situationer (Manhattan-serien etc.).

Vilka spår denna deckarlitteratur tillsammans med gangsterfilmen och kriminalseriemagasinen lämnar efter sig, exemplifierade vi på sidan 175.

Vårt att observera är att även *pornografin* brutaliserats kraftigt de senaste åren. Sadistiska tendenser blir allt mera ohöljda — modellerna får lämna den beprövade badviksidyllen och ta till piskor och liknande redskap.

Dagspressen är väl i allmänhet inte föremål för något större intresse från barnens sida. Men dagspressens sensations- och kriminaljournalistik kompletterar bilden av vissa djupgående tendenser hos våra massmedia, på samma gång symptom på vår komplicerade situation som källor för masspåverkan.

Författaren Ragnar Thorsie skrev för några år sedan: »I den moderna rubriksättningskonsten möter man dagligen hela den ström av mekanisk tvetydighet, råhet och ansträngd sexualitet förenad med ljusblå romantik och bottenlös naivitet, som är utmärkande för vår tids mass-samhälle och som tidningarna inte varit de enda av våra dagars mäktiga att apellera till.» (Moderna Drakar, 1949.)

Nöjesliv: »Stockholmsungdomens nöjes- och kulturliv är i skrämmande stor utsträckning torftigt för att inte säga destruktivt. Som bekant har ungdomen mycket litet inflytande över dess kvalitet och inriktning. Det mesta ligger i händerna på kretsar, som inte fått upp ögonen för de väldiga sociala problem som hänger ihop med storstaden, kretsar som tror att man kan fortsätta att väsentligt odla sina privata intressen som om ingenting hänt sedan 1800-talets liberala småstad var en verklighet.» (Dr John Takman i sin rapport till barnavårdsnämnden över »Flickprostitutionen i Stockholm»).

Av denna kortfattade översikt och det som tidigare sagts torde framgå, att just *seriemagasinen* av alla dessa massmedia är den grumliga källa, som med största sannolikhet har det mest menliga inflytandet på barnen. Dessutom är de mindervärdiga seriemagasinen den faktor som vi lättast skulle kunna bespara barnen, och troligen också den faktor som man i praktiken enklast kan göra något åt.

VII. MOTSTÅNDSRÖRELSEN

Kampen mot de mindervärdiga och skadliga seriemagasinen, mot denna stål-männens och övermänniskornas ockupation, har spritt sig över världen med nära nog samma vindsnabba hastighet som de brutala serieheroerna genomfört sin invasion. Kampen är hård; i många länder har opinionen skördat avgörande framgångar, i andra sitter fabrikanterna fortfarande i orubbat bo.

USA:

Kampanjen mot de dåliga seriemagasinen började i USA på allvar strax efter kriget. 1947 engagerade sig Wertham med hela sin energi och hela sitt patos i kampen, och han har sedan dess varit det ledande namnet inom denna snabbt växande opinionsrörelse.

Snart började opinionen se de första praktiska resultaten. I USA har som bekant kommuner och delstater relativt fria händer att införa lokala förordningar av de mest skiftande slag, och hundratals kommuner antog nu lokala stadgar, som förbjöd försäljning av sådana comics som äventyrade moral och goda seder. Detta medförde att stackars tidningsförsäljare på berörda platser måste läsa inemot 300 magasin i månaden för att gardera sig mot böter eller fängelse.

I Detroit gick man smidigare tillväga och förbjöd vissa speciella magasin. Namnen på de bannlysta alstren publicerades emellertid inte utan meddelades endast tidningsförsäljarna, eftersom polisen befarade att dessa magasin annars skulle bli mycket eftertraktade svartabörsobjekt (Ashland Daily Press, 16.9.48).

Nu insåg seriefabrikanterna att något måste göras och göras snabbt; man

startade en omfattande annonskampanj, där man i patetiska ordalag tillbakavisade beskyllningarna. Det stora magasinförlaget National Comics Publications, Inc., som ger ut många av de värsta magasinerna, klagade i en helsideannons i The Saturday Evening Post (14.8.48) över att »få personer, särskilt föräldrar, inser att seriemagasinerna är en väsentlig moralisk kraft.» Och vidare: »National Comics betraktar tryckfriheten som en allmän medborgerlig rättighet . . . med motsvarande skyldighet att inte publicera någonting, som kan vara skadligt för de unga läsarnas känsloliv och moraliska värderingar.»

Ungefär samtidigt (1948) antog fjorton av de trettio stora amerikanska serieförläggarna en frivillig produktionskod efter förebild från filmen. Enligt koden förbjöds »sexuell eggelse, oanständiga scener, glorifiering av brott, sadistiska scener, skilsmässor och antireligions- och rashets», (däremot ingick inga bestämmelser angående politisk propaganda i koden).

Förläggarna publicerade sin högtidliga kod som annons i pressen men glömde inte att smyga in en liten finstilt brasklapp. Där meddelades att det tyvärr inte kunde bli någon omställning omedelbart — *det skulle dröja tre månader, innan vidrigheterna kunde försvinna ur magasinerna!* Det motsvarade alltså vad tecknarna och tryckerierna låg före distributionen.

Vad skulle man säga om en läkemedelsfirma annonserade ungefär så här: Vi har funnit vårt preparat COMIC skadligt, men något nytt preparat kommer inte att saluhållas förrän tidigast om tre månader, då det gamla lagret beräknas vara slutsålt.

Att det sedan inte heller blev någon nämnvärd förbättring av magasinerna efter dessa tre månader är en annan historia. Serieproducenterna hade vunnit tid, opinionsstormen hade dämpats och »psykologiska experter» hunnit mobiliseras till serieindustrins försvar. Efter en taktisk reträtt på papperet var producenterna redo för en ny offensiv i mord och bestialitet. Serier är nämligen big business.

De psykologiska experterna hade så gjort sin beryktade entré i den amerikanska seriedebatten. Magasinet Master Comics skaffade sig ett redaktionsråd av »fyra aktade personer, som skall hjälpa oss att behålla en hög standard och sund underhållning i våra publikationer». »De fyra aktade» var chefen för Amerikanska föreningen för barnforskning (Child Study Association of America), chefen för New York-universitetets klinik för begåvade barn (Clinic for Gifted Children — vad man nu gör med ungarna där), en professor i peda-

gogik och ledaren för fritidsverksamheten vid Columbiauniversitetets pedagogiska fakultet. Detta råd hade tydligen inte något att invända emot att man i de följande numren av Master Comics publicerade bilder med avhuggna människohuvuden spetsade på pålar, flickor som hängts upp i håret och fick ögonen uthackade av vilda fåglar där de dینگlade levande i träden osv. i den stilen.

Exemplet visar att man bör ta producenternas bot- och bättringslöften med en nypa salt: det gäller att inte låta sig bedras av de stora orden.

Producenten av magasinet *Superman* skaffade sig ett intyg, där en psykiater gick i god för att detta alster var ofarligt för barn. Intyget publicerades i magasinet på ena sidan av ett uppslag. På den andra sidan visades hur en pojke sköt en polis med ett skott genom munnen.

»Om någon vill popularisera någonting dåligt med våra dagars reklammetoder, behöver han bara ha en psykiaters namnteckning», var Werthams bittra kommentar. Här hemma har läkarna hittills inskränkt sin reklamverksamhet till att sätta sina namn under annonstexter för djupfrusen torsk, tandkräm, wichyvatten och liknande nyttiga produkter.

Förenta staternas närmaste motsvarighet till vår organisation Målsmännens riksförbund, The National Congress of Parents and Teachers, har länge gått i spetsen för seriekampanjen. Organisationen arbetar på att försöka olagligförklara de sämsta alstren, att ange ett slags lågvattenmärke under vilket magasinerna inte får sjunka.

Så småningom ägnades serieproblemet en allt större uppmärksamhet från de parlamentariska institutioners sida. I staten New York började 1949 en offentlig kommitté en omfattande granskning av seriemagasinen. 1951 avgav kommittén en rapport, där det förklarades att magasinerna var en psykisk och moralisk fara för barnen. Man rekommenderade producenterna att förbättra magasinerna. Då ingen förbättring inträtt 1952 föreslog kommittén lagliga åtgärder. Kommittén framhöll att magasinerna är dåliga för *alla* barn som läser dem och ansåg magasinerna vara en väsentlig faktor för uppkomsten av ungdomskriminalitet.

Den 19 februari 1952 antog staten New Yorks lagstiftande församling med 141 röster mot 4 en lag (nr 2944), som förbjöd »publikationer, huvudsakligen bestående av bilder (med eller utan text)», som skildrade tänkta (varför nu endast det?) brott, blodsdåd och »fruktansvärda handlingar», vilka kunde egga

minderåriga till våldsamma, lastbara eller omoraliska handlingar. Mot lagen, som var mycket diffus i formuleringarna, inlade guvernör Dewey sitt veto.

Det blev ingen lag den gången och såvitt bekant har endast vissa delstater och kommuner utfärdat lokala förordningar för handeln med seriemagasin.

Ett intressant ingripande mot seriemagasinen kunde tidskriften *Life* berätta om sommaren 1952: »Kommandot för Stilla-havsflottan har förbjudit försäljning av de flesta krigsseriemagasin ombord på flottans fartyg på grund av att magasinen är alltför blodiga för de amerikanska marinsoldaterna.» Marinledningen ansåg sig alltså nödsagad att ta detta drastiska steg för att skydda vuxna — och därtill soldater under brinnande krig (Korea) — för de mest bloddrypande seriemagasinen. Men vilka småungar som helst kan fortfarande springa till närmaste drugstore och köpa dem.

Wertham gick länge på linjen att den amerikanska serieindustrin frivilligt skulle sanera sig själv. Sedan han i många år förgäves väntat på bot och bättring ställer han numera kravet att vissa magasin inte skall få säljas till barn under femton år.

Canada:

Den 10 december 1949 antog det canadensiska parlamentet efter den debatt vi berörde på sidan 160 en lag mot *kriminalseriemagasin* (crime comics).

Paragraf 207 i den canadensiska strafflagen fick därigenom följande lydelse: »Var och en som författar, trycker, publicerar, distribuerar, säljer eller för sådant ändamål förvarar kriminalseriemagasin kan ådömas upp till två års fängelse.»

Nästa avsnitt i lagen definierar crime comics som »varje magasin, tidskrift eller bok, som uteslutande eller huvudsakligen innehåller material som i bilder beskriver verkliga eller uppbyggda brottsliga handlingar».

Lagen innebär alltså inte någon censur men fastställer ansvar. Det överlåtes åt domstol att avgöra om ett visst magasin faller inom den berörda kategorin eller inte. Denna lagändring kom som resultat av en mer än tvåårig, brett upplagd kampanj under ledning av E. D. Fulton från Kamloops i British Columbia.

Denna lag med sin klara men kanske något snäva definition av crime comics har medfört att detta slag av seriemagasin nu helt försvunnit i Canada;

tidigare hade man ett 25-tal olika kriminalmagasin, alla tryckta i USA och importerade till Canada.

»Denna utmärkta lag har inte berövat canadensarna någonting av deras yttrandefrihet. Föräldrar, lärare och uppfostrare är lättade» (New York Times, 24.1.50).

England:

Opinionsrörelsen i seriefrågan har vuxit sig stark i England. En mängd lärar- och föräldraorganisationer har tillställt regeringen resolutioner med krav om att kriminalseriemagasin må förbjudas i England liksom fallet är i Canada.

Child Care Commission anordnade hösten 1951 i London en stor konferens för föräldrar, lärare, läkare, psykologer, publicister, kyrkofolk osv. Seriefrågan intog en dominerande plats på programmet, och en deputation sändes att uppvakta regeringen. En utställning av serialster, anordnad i anslutning till konferensen, väckte stor uppmärksamhet i den engelska pressen.

I mars 1952 antog parlamentet en lag som förbjuder import till England av seriemagasin, tryckta utanför sterlingområdet.

Labourledamoten Edelman interPELLERADE i juni samma år i parlamentet och krävde att regeringen skulle följa Canadas exempel. Inrikesministern meddelade att regeringen inte övervägde några nya åtgärder, då sådana enligt ministrarnas uppfattning skulle komma att strida mot tryckfrihetsprinciperna.

Ett par månader senare kom Edelman tillbaka med en motion, där han föreslog inrättandet av ett statligt granskningsråd, bestående av lärare, läkare, psykologer, föräldrar osv., som skulle klassificera magasinerna såsom ofarliga, mindre lämpliga, skadliga etc. (alltså inte censur).

Något statligt granskningsråd har ännu inte inrättats, men en riksorganisation har bildats för att leda och utveckla kampanjen (Comics Campaign Council, Established by National Committee for the Defence of Children and London Federation of Parent-Teacher Associations). Organisationen har spritt en mängd flygblad och broschyrer, upprättat klassificeringslistor över magasin m. m.

Många engelska bibliotek har bidragit till kampanjen genom att anordna

uppläsningstunder för barn. Detta drag har visat sig mycket lyckat: Bibliotekspersonalen har varit road av uppgiften, och barnen har trivts i samvaron med den goda barnlitteraturen.

Irland:

På halvstatligt initiativ har man startat serietidningen Leprechaun (Tomten) som en motvikt mot de amerikanska serierna.

Frankrike:

Den 16 juli 1949 fastställdes — efter en stor kampanj från de franska lärarorganisationernas sida — en synnerligen omfattande och reglerande lag (nr 49-956) angående ungdomstidningar.

»Art. 1. — Lagen omfattar alla publikationer, periodiska eller ej, som genom sin karaktär, sin framställning eller sitt syfte framträder som huvudsakligen riktade till barn och ungdom.

Helt undantagna är officiella publikationer och skolpublikationer, som faller under undervisningsministeriets kontroll.»

»Art. 2. — Publikationer som åsyftas i art. 1 får ej innehålla någon som helst illustration, berättelse, krönika, artikel, eller titel (rubrik), som i fördelaktig dager presenterar banditism, lögn, stöld, lättja, feghet (el. lumpenhet), hat, utsvävningar eller handlingar som utgör brott eller förseelser eller är av sådan natur att de demoraliserar barn och ungdom.»

Justitieministeriet tillsatte en övervakningskommission för en fortlöpande granskning av barn- och ungdomslitteraturen.

I art. 8 stadgas straff för överträdelser: Böter från 100 000 till 500 000 franc och fängelse från två månader till ett år.

Art. 13 förbjuder import för försäljning eller gratisutdelning av publikationer, som inte motsvarar kraven i art. 2.

Ett lagförslag som syftade till att skydda den inhemska serieproduktionen — det föreslogs att $\frac{2}{3}$ av magasinens serier skulle vara av franskt ursprung — föll igenom i deputeradekammaren.

Italien

är ett av de länder som hunnit längst i kampen mot de dåliga serierna. 1952 upprättades lokala granskningskommittéer på alla platser, där serier trycks. Representanter för föräldrar, lärare och ungdomsorganisationer sitter i dessa kommittéer med befogenhet att anmäla tvivelaktiga serier för rättsliga åtgärder.

Österrike:

En lag finns enligt vilken alltför osmakliga seriemagasin (såväl som andra skrifter) kan ådömas distributionsförbud. Det åligger närmast skolöverstyrelsen att föranstalta om åtal. Inga importrestriktioner.

Belgien:

Psykologer och pedagoger är verksamma för att försöka dämna upp magasinfloden utifrån.

Holland:

Situationen är närmast densamma som hos oss — möjligen är en del av importmaterialet mer avancerat än vårt (det gäller särskilt vissa serie-»böcker» i västficksformat) och reaktionen från lärarhåll ännu kraftigare än i Sverige.

Norge:

Statens Folkeopplysningsråd tillsatte i februari 1953 »Det Rådgivande Utvalg Angående Tegneserier», bestående av representanter för bildnings- och lärarorganisationer, biblioteksväsen, press och radio. I augusti 1953 avgav de sakkunniga ett tiosidigt utlåtande. Det heter där att »enkelte tegneserier går for vidt i å skildre sadisme og brutalitet og at deta kan ha sin virkning på barns etiske og moraliske utvikling, saerlig i kulturfattige hjem». Man rekommenderar inte i första hand censur utan föreslår att ett granskningsråd på tre eller fem medlemmar tillsättes, dit utgivare av tecknade serier frivilligt kan vända sig för att få dem godkända; alltså ett förfarande analogt med vår barnfilmsjury.

Den norska kommittén riktar även uppmärksamheten på det sätt de amerikanska seriesyndikaten ensidigt utnyttjar Bernkonventionen till sin fördel: »...produkterne er beskyttet etter Bernkonvensjonen. USA er ikke med i Bernkonvensjonen, men ifølge vedtektene har også ikke-medlemmer samme beskyttelse for åndsverker som medlemmer av konvensjonen. Mens USA beskytter sine åndsarbeidere ved toll og strenge restriksjoner, nyter amerikanske åndsarbeidere beskyttelse i alle Bernkonvensjonens medlemsstater. Ser en på virkningen av tegneserieimporten i forhold til de enkelte lands tegnere, blir en klar over at den amerikanske masseproduksjon av tegneserier, ukeblads- og billigbokstoff med et verdensmarked bak seg og i ly av Bernkonvensjonen kan gjøre avsetningsmulighetene for markelandenes egne kunstnere meget vanskelige... Når det gjelder tegneserier må det kunne være mulig gjennom Bernkonvensjonen å finne frem til beskyttelse mot en ensidig flom fra en ikke-medlemsstat. Utvalget vil rå til at det etableres et samarbeid med de andre nordiske land med tanke på tiltak gjennom endringer i Bernkonvensjonen til vern for de nasjonale åndsutøvere.»

Författarna (och inte minst barnboksförfattarna) i små länder känner allt starkare trycket av import- och översättningslitteraturen. I Norge ges statligt stöd åt ett antal skönlitterära författare — en statslön på livstid. Det är visserligen inte någon stor summa — 6 500 kr. om året — men ändå en god hjälp, särskilt på gamla dar.

Danmark:

Det stora danska förlaget Carl Aller har efter kraftiga påtryckningar från lärar- och föräldrahåll sommaren 1954 nedlagt två av de värsta magasinerna, Superman (Stålmannen) och Fantomen.

Vid en Unesco-konferens i Milano 1952 diskuterade representanter för 24 länder ingående serieproblemet. Konferensen uttalade att den ansåg att dåliga seriemagasin hade skadlig inverkan på barnen och föreslog upprättande av en internationell seriekommitté med sektioner i alla medlemsländer. Dessa underkommittéer skulle verka för att förmå sina regeringar att motarbeta alla ungdomspublikationer, som hade »en skadlig inverkan på barnens uppfostran och utveckling».

Sverige:

De socialdemokratiska riksdagskvinnorna Disa Wästberg och Märta Öberg motionerade 1949 om en utredning »angående åtgärder i syfte att främja tillkomsten och spridningen av lämplig och prisbillig litteratur för barn i skilda åldrar». Motionärerna påpekade bland annat: »... flera hundra skoldistrikt saknar alltjämt skolbibliotek och folkbibliotekens ungdomsavdelningar saknar både ekonomiska och personella resurser för att kunna hålla dem i önskvärt skick. I pressen har man ofta försummat detta slag av litteratur. Folkbildningsförbundets katalog upptar inte en enda föreläsare om barn- och ungdomslitteratur; i bokhandeln finns sällan någon medhjälpare, som kan ge tillförlitliga råd om bokvalet för barn, och i floden av uppföstringsböcker finns jämförelsevis litet om barn och böcker.»

Motionen bifölls och riksdagen uppdrog åt den redan verksamma bokutredningen att även beakta denna fråga. 1952 var bokutredningssakkunniga färdiga med sitt nära 300 sidor stora betänkande (SOU 1952:23) om författarna, förlagen, distributionen, publiken och läsvanorna. I denna utredning ägnades dock inte mer än ett dussintal sidor åt analys av och debatt om barn- och ungdomslitteratur, trots att »barn- och ungdomslitteraturen ingick som ett självklart led i utredningens arbetsprogram». Åt seriemagasinen och serieläsningen — den kvantitativt starkt dominerande barnlektyren i vårt land i dag — ägnade man fem rader. De sakkunniga konstaterade att »mentaliteten bakom de tecknade serierna understundom är direkt sadistisk eller brutal» och att serierna »knappast bidrar till att utveckla den litterära smaken och urskillningsförmågan hos sin läsekrets». Detta var det besked man hade väntat på i flera år.

Seriefrågan var ny, och det traditionella kulturtänkandet insåg inte frågans vikt. Inte heller det socialdemokratiska kulturprogrammet — Människan och nutiden — hade många rader till övers för barn- och ungdomslitteraturen. Avsnittet om litteraturen går tillbaka nära nog till runskriften — man börjar med att tala om »boktryckarkonsten under fem sekler», och läsaren väntar sig en grundlig analys av litteraturen och dess bakgräddar — men fortsättningen blir inte vad upptakten lovar. Serieeländet avfärdas på en halv rad: »... och serieteckningarnas puerila fantasivärldar.»

Så småningom kunde man i tidningarnas insändarspalter spåra en tilltagande oro för den utveckling seriemagasinen och barnens läsvanor tagit. Snart blev det allt vanligare med större kulturartiklar i seriefrågan, och lärarna hörde

som sig bör till de flitigaste skribenterna. Man fick allmänt upp ögonen för seriefrågans allvar, och lavinen rullade snabbt vidare. 1954 kan man konstatera att det i Sverige väl knappast finns någon dagstidning som inte gett sitt bidrag till seriedebatten.

Fronten mot Stålmannen och hans bröder är bred och mäktig. En mängd lärar- och föräldraföreningar har uttalat sin oro, ungdoms-, kvinno-, nykterhets-, folkbildnings-, fack- och fredsorganisationer har protesterat och begärt att något görs från statsmakternas sida, och stora religiösa kretsar har engagerat sig i kampanjen. Hundratals välbesökta protestmöten över hela landet har samlat den breda opinionsrörelsen och sänt sina resolutioner till regering och myndigheter. Debatten har varit livlig och enigheten sällsynt stor.

I riksdagen har nya motioner om barnlitteraturens kris väckts, både 1953 och 1954, denna gång av kommunisterna och nu med udden direkt riktad mot seriemagasinen: »... hemställa om snabbutredning angående barnens och ungdomens förströelseläsning med särskilt hänsynstagande till seriernas och kriminalmagasinens alltmer dominerande och destruktiva inflytande, varvid utredningen bör omfatta dels möjligheterna till importbegränsning och andra restriktiva åtgärder genom lagstiftning eller på annat sätt, skapandet av ett speciellt pedagogiskt råd av lärare, målsmän och specialister på ungdomsfostern samt statliga stipendier åt svenska konstnärer och författare, som gör värdefulla insatser på detta område.»

Allmänna beredningsutskottet »behjärtade motionernas syfte» men föreslog att de inte skulle föranleda någon åtgärd — första gången med hänvisning till bokutredningens väntade förslag, andra gången till ett nytt intressant lagförslag: »Straffrättskommitténs förslag till brottsbalk innehåller i 14 kap. 13 § bestämmelse av innebörd, att den som bland barn och ungdom sprider skrift eller bild, som genom sitt innehåll kan verka förråande eller eljest medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran, kan dömas till fängelse eller böter. Förslag till riksdagen med anledning av straffrättskommitténs betänkande är att vänta inom icke alltför avlägsen framtid. Enligt utskottets mening bör detta förslag avvaktas, innan andra åtgärder vidtages.»

Denna lag öppnar onekligen vissa möjligheter till att komma åt de mest hänsynslösa förlagsintressena, men allt beror på den tillämpning som den nya lagen kommer att få. Här har den allmänna opinionen en viktig fråga att bevaka.

Långt innan denna lag ännu fanns på förslagsstadiet fick den en omfattande och felaktig förhandsreklam i seriedebatten ute i världen.

Edelmans tidigare berörda förslag i det engelska parlamentet avvisades av inrikesminister Sir H. Lucas-Tooth med särskild hänsyn till den obefintliga svenska lagens bristfälligheter: »Jag har undersökt saken. Olyckligtvis har jag inte kunnat få den svenska lagens exakta formulering, men man har sagt mig att den är avfattad på ett sådant sätt, att om den fanns bland våra lagar, skulle våra domstolar behandla den som omöjlig att tillämpa. De har ett annat rättssystem på kontinenten och deras lagtolkningar är i allmänhet av en mindre strikt karaktär än hos oss; det må vara att det som är möjligt i Sverige, det är omöjligt hos oss. Jag har inte den exakta formuleringen med mig, men man har sagt mig att formuleringarna är helt oanvändbara för våra syften» (17.7.52, Hansard 2333).

Man möter samma föreställning i Kahns arbete om barnen och det kalla kriget: »I Sverige har en lag antagits, som förbjuder 'spridning bland barn av trycksaker, vilkas innehåll kan ha en brutaliserande effekt eller på annat sätt kan medföra allvarligare moralisk fara för de unga'» (s. 102), likaså i professor Bauchards Unesco-rapport av 1952: »Med nuvarande förordningar förbjuds eller konfiskeras (i Sverige) varje artikel eller publikation, som förmodas ha ett icke önskvärt inflytande på barnen» (s. 123), och till och med i Werthams arbete av år 1954: »Till Sverige kan amerikanska kriminalseriemagasin inte importeras mera» (s. 284).

Man får hoppas att straffrättskommitténs nya lagförslag godkänns och vårt land därigenom kommer att motsvara det anseende för vidsynt och förutseende lagstiftning till barnens skydd, som tydligen är så grundmurat ute i världen.

VIII. VAD KAN GÖRAS?

Förbud eller bojkott?

Vi har i det föregående berört de hänsynslösa förlagsintressen för vilka barnen endast utgör ett lukrativt exploateringsobjekt. För sådana förläggare skymms exploateringen alla sociala konsekvenser av vinstkalkylernas skygglappar. Det är uppenbart att en ändring måste komma till stånd beträffande denna ansvarslösa och asociala litteraturspridning; lika uppenbart torde det vara att man i det här sammanhanget gör klokast i att inte heller i fortsättningen kalkylera med några samvetsbetänkligheter hos de producenter som med undermåliga seriemagasin och liknande alster profiterar på barnens utvecklade smak och bristande omdöme.

Under sådan omständigheter är det förståeligt att röster höjts för censur-ingripanden: »Vi svenskar har visserligen en sund motvilja mot allt vad censur heter. Vi har ju bara en sådan, nämligen filmcensuren, som säkert är mycket välbehövlig. Men vi måste inse, att en granskning av serierna är nödvändig för att skydda våra barn, när de är i en ålder, då de kan ta obotlig skada av att se och läsa om slagsmål, grymhet och råa mord.» (Gunnar Henningsson i Tidning för Sveriges Läroverk, 29/1953)

De flesta personer och grupper har dock reagerat starkt mot tanken på serie-censur: »Serieeländets djävul är ingen trivsamt herre, men hellre må han spankulera omkring i våra spalter än att censurens Belsebub skulle få sätta spår efter sig där.» (Arbetaren, 20.10.53)

Som bekant är tryckfriheten (frånsett alla de inskränkningar den i praktiken är förenad med för folk med lite eller inget inflytande över det tryckta ordet) fastställd i vår grundlag: »Någon tryckningen föregående granskning av skrift, eller något förbud mot tryckning därav må ej förekomma», stadgas det i Tryck-

frihetsförordningens, TF:s, kap. 1, par. 2. (Även bilden skyddas uttryckligen i denna lags kap. 1, par. 5.)

Det kan naturligtvis inte komma i fråga att vända sig mot denna grundlagsprincip; tryckfriheten kan betecknas som en för vårt samhälle oundgänglig säkerhetsventil. Men därmed är inte frågan om lagliga åtgärder mot för barnen mentalhygieniskt vådliga seriemagasin ur världen: Vi har tidigare berört straffrättskommitténs nya lagförslag beträffande spridningen av viss barnlitteratur.

Juridiskt syns detta problem vara ganska komplicerat.

Någon officiell, obligatorisk förhandsgranskning (dvs. censur i egentlig mening) kan det alltså inte bli tal om; men vad som kan diskuteras är *spridningen* av alstren och *straffpåföljd* för deras innehåll. Vi har redan en lagstiftning i denna riktning i TF:s kap. 6, par. 2 och i Strafflagens kap. 18, par. 13, »pornografiklausulerna».

Vilket syfte och vilken omfattning har dessa bestämmelser i TF:s kap. 6, par. 2.

1944 års tryckfrihetssakkunniga framhöll i sitt betänkande, att en sådan begränsning av spridningsrätten syntes vara motiverad »ej blott för skrifter, vilkas innehåll berör sexuella företeelser. Syftet att skydda barn och ungdom mot nerdragande och förråande inflytelser talar för att undantaget bör givas en mera allmän avfattning. Det kan även vara önskvärt att skydda det uppväxande släktet mot en förråande rashetspropaganda. Det har nämligen visat sig att grovt anstötliga tryckalster innehållande sådan propaganda blivit spridda till barn och ungdom i samma former som pornografiska skrifter. Ur synpunkten av de skadeverkningar som därav kunna vållas synes det naturligt att jämställa dem med pornografi. Det nu avsedda undantaget synes även böra omfatta andra likartade skrifter, som kunna anses medföra allvarlig fara för de ungas fostran. Hit kan hänföras propaganda mot andra nationer eller mot främmande trosbekännelser, vilken tar sig råa och anstötliga uttryck (eg. TF kap. 7, par. 4). Även skildringar av mord, våldsgärningar och andra grova brott kunna i vissa fall jämställas med de förut angivna slagen av skrifter.»

Tidningsutgivareföreningen anförde i sitt remissyttrande över betänkandet att tolkningen var »ägnad att inge betänkligheter». Särskilt menade man att de som spred alstren ofta torde sakna kompetens att bedöma dessas skadlighet för barn och ungdom.

I sin proposition framhöll sedan departementschefen att med »spridning» av den åsyftade litteraturen endast skulle avses yrkesmässig eller mera planenlig spridning just till barn och ungdom, t. ex. genom utsändning av reklambroschyrer till skolorngdom eller distribution i närheten av skola eller annan samlingsplats för ungdom.

Denna tolkning av TF ger i praktiken hänsynslösa förläggare ett mycket fritt spelrum, vilket dagens kiosklitteratur bär vittnesbörd om.

En intressant frågeställning är om försäljning av vissa tryckalster till exempelvis ungdom under femton år är oförenlig med TF. Restriktioner enligt en sådan princip skulle naturligtvis vara mycket lätta att kringgå — de äldre barnen skulle i stor utsträckning komma att tjänstgöra som mellanhänder — men en sådan tillämpning av TF skulle på ett drastiskt sätt väcka föräldrarna till insikt om de skadeverkningar man från myndigheternas sida anser att vissa publikationer medför för barnen. Möjligen skulle därmed följande åtgärder medföra så pass stora upplageminskningar att förläggarna fann det mer vinstgivande att söka sig till andra och då sannolikt för alla parter mer ofarliga geschäft.

Personligen vill vi dock inte i första hand föreslå en så drastisk åtgärd och för tobakshandlare och kioskinnehavare så krånglig och besvärlig lösning av problemet.

Mycket skulle troligen vara vunnet om ett officiellt granskningsråd (analogt med Statens läroboksnämnd) tillsattes, sammansatt av representanter för lärar- och läkarorganisationerna, de stora folkrörelserna osv., med uppgift att granska och godkänna seriemagasin och liknande barnlitteratur. De förläggare som så önskade skulle få sina produkter granskade. Godkända alster skulle sedan få tryckas med rådets »garantiniärke» på omslaget. Detta — tillsammans med den nya av straffrättskommittén föreslagna lagstiftningen — skulle säkert vara till ovärderlig hjälp för hundratusentals föräldrar.

Ett sådant granskningsråd skulle vidare sprida upplysning om den barnlitteratur som man inte anser sig kunna rekommendera för barn, främja tillkomsten av goda serier och värdefull barnlitteratur etc.

Alternativt till ett statligt granskningsråd kan man tänka sig ett inofficiellt men allmänt erkänt råd av likartad sammansättning. Därmed är vi inne på frågan om

Bättre serier

Vi har hårt kritiserat vissa serietyper i det föregående och riktat uppmärksamheten på den råa och människofientliga mentalitet som under sken av mod och manlighet förpestar så många serier och magasin. Vi har också pekat på de vådor för barnens lästräning som en alltför stark seriekonsumtion kan medföra. Ändå anser vi det vara oriktigt att ställa kravet BORT MED SERIERNA; mer realistisk är parollen FRAM FÖR BÄTTRE SERIER!

Vi är alla överens om målet — att vinna barnen för böckerna. I det enskilda fallet lyckas många föräldrar, som har tålamod och intresse och tar sig tid, att relativt snart sanera sina barns förströelseläsning, att föra barnen in i den goda, spännande och äkta barnlitteraturen. Många föräldrar har med berättigad stolthet omtalat att slaget mot de miserabla magasinerna för länge sedan är vunnit i deras hem: där fnyser nu 10—12-åringar föraktfullt åt Stålmannens löjliga bedrifter och gangsternas monotona skjutande och mördande.

Men det vore orealistiskt att tro att den stora massan serieslukande barn — många från en kulturfattig miljö där ingen har tid, kraft eller insikt att ta itu med barnens läsvanor — i ett kliv skulle kunna klara det krävande steget från det dåliga seriemagasinet till den goda boken. Större framgång skulle man här nå genom att arbeta med olika etapper: Första steget skulle då bli den bättre serien, andra den rikt illustrerade barnboken och det tredje skulle föra till målet — barnens förmåga att läsa och fångas av längre sammanhängande text (även utan illustrationer).

Risken för en försämring av läsfärdigheten kan man motverka genom att i nya och bättre serier — serier av ny typ — använda sig av ett vettigt språk, kanske på gammalt europeiskt manér placerat i rader under bilden (som i Tom Puss). Dessutom — och det är det väsentligaste — skulle sådana serier visa vägen bort från den atmosfär av blod och våldsdåd som genomsyrar så många magasin, och höja läsarnas intresse för skilda ting upp till den nivå, där boken logiskt tar vid.

Vilka oändliga möjligheter öppnar sig inte för den goda serien: Den skulle snabbt kunna föra barnen till fjärran länder och avlägsna kulturepoker, till historia och saga, till djurens och växternas sällsamma värld, den skulle kunna skildra teknikens och vetenskapens stora landvinningar för de unga läsarna och även leda dem till kontakt med de sköna konsterna.

Bättre serier kommer att ställa sig dyrare att framställa än den nuvarande

fadda och förgiftade seriesoppan; det som gör denna så billig (och samtidigt profitabel) är massdistributionen till ett stort antal länder samtidigt. Om verkligt förnämliga seriemagasin skall kunna produceras för en rimlig kostnad och bli konkurrenskraftiga måste man antingen gå fram efter en sådan internationell eller åtminstone internordisk produktionslinje, eller också måste man nog räkna med att få statsmakterna att ekonomiskt garantera ett förstklassigt helsvenskt magasin, som då särskilt skulle rikta sig till de något äldre barnen, 10—15-åringarna, där behovet är mest skriande. Helt uteslutet är det förstås inte att ett driftigt och ambitiöst förlag med stora kapitalresurser skulle kunna gå iland med uppgiften, men då bör man kunna kalkylera med upplagor ett gott stycke över 100 000.

En tidsödande men säkerligen framkomlig väg vore att i en rad länder bilda någon slags rikskommittéer för bättre serier (gärna under Unescos överinseende eller i dess regi), knyta dem ekonomiskt och organisatoriskt samman och utlysa pristävlingar för nya, bättre serier (gärna med en nationell särprägel) i berörda länder. Vid organisationens högkvarter (kanske lämpligast i Paris där man trycker bra och billigt) skulle sedan den internationella serietidningen av ny typ ta form och tryckas i flerfärgstryck — men utan text. Färgarken skulle därpå gå till respektive länder, där man översatte och tryckte till texten och gav ut sin andel av den internationella upplagan. Projektet underlättas av att de flesta länder inte lägger tull på trycksaker.

Resultatet av en sådan aktion skulle kunna bli ett fascinerande, spännande, högklassigt och prisbilligt magasin i fredens och det mellanfolkliga samarbetets tecken, ett effektivt vapen för kulturkrafterna och kanske ett dråpslag mot spekulanter i dåliga serier och folkfördumning.

Några råd

till föräldrar:

En allmän erfarenhet i barnuppfostran är att man bättre brukar nå sina syften med upplysning och övertalning än med direkta förbud. Vi tror att det samma i stort sett också gäller beträffande serieeländet.

Ett kategoriskt föräldraförbud för barnen att befatta sig med vissa magasin har åtminstone en stor fördel: Barnen kan inte undgå att starkt uppleva föräldrarnas markerade avståndstagande från de sämre magasinerna och deras

destruktiva mentalitet. I många fall — kanske i de flesta — skulle ett dylikt förbud på ett eller annat sätt kringgå. Men — och det skulle vara fördelen med föräldraförbud — den känsla av att läsa någonting, som inte är accepterat från föräldrarnas och skolans sida, bör hos de flesta barn försvaga (men naturligtvis inte eliminera) de mentalhygieniska vådorna vid masskonsumtion av rå och förljugen magasinlitteratur. Samma effekt skulle också kunna nås genom att föräldrarna deklarerar sitt starka ogillande av magasinen.

Vi tror dock mera på upplysningslinjen i det enskilda fallet. Denna väg kräver ofantligt mycket mera av föräldrarna än det kategoriska förbudet, men resultatet bör i det långa loppet ge lön för mödan.

En god idé kan vara att köpa hem ett par av de värsta magasinen och samtidigt några goda barnböcker (som nu finns till rimligt pris i stort urval för alla åldrar). Sedan samlar man barnen kring sig en kväll eller en regnig söndag och studerar gemensamt seriemagasinen — först snabbt som barnen brukar, sedan på nytt och nu med en utförlig analys av alla de primitiva och asociala tendenser vi berörde i kapitlet En värld i svartvitt. Snart kan man låta barnen själva försöka känna igen och avslöja de destruktiva tendenserna i varje bildruta. När man är färdig med magasinen läser man som kontrast några kapitel högt för barnen ur de spännande och värdefulla nyinköpta barnböckerna, som barnen sedan själva får fortsätta med. Sådana studie- och högläsningkvällar bör man sedan fortsätta med då och då, kanske en gång i veckan. Snart kan man helt lämna magasinen åt deras öde och enbart ägna sig åt barnböckerna. Ingen bör av ekonomiska skäl nödgas avstå från en sådan aktiv litteraturskolning i hemmet; det behöver inte bli dyrare än vad seriemagasinen kostat eller — för att ta en populär jämförelse — vad en mycket måttlig cigarettkonsumtion betingar.

För att i verklig massomfattning möjliggöra sådana här familjekvällar kring trevliga barnböcker bör man försöka ordna så att specerihandlarna (efter råd från biblioteksfolk) tar hem ett parti barnböcker för mammornas shoppingturer.

Hemmakvällar av den här karaktären brukar bli lika omtyckta av föräldrarna själva som av barnen. Gör ett försök, det lönar sig!

till lärare:

På samma sätt som företagsamma föräldrar kan göra sina barn en ovärder-

lig tjänst genom att hjälpa dem att genomskåda seriedravlet och älska böckerna har lärarna alla möjligheter att göra en värdefull insats här; tusentals har redan gjort det.

Vid sådan serieanalys i klassen kan man ha stor nytta av skioptikon- och balloptikonapparater, men det går säkert bra även med enbart högläsning. Kontrasten mellan magasin och böcker kan på detta sätt göras lätt begriplig för barnen och särskilt värdefulla blir dessa stunder för alla barn, vilkas föräldrar av skilda anledningar inte kan ge dem den rätta hjälpen med förströelseläsningen. Seriekritiken blir säkert ett uppskattat inslag på skolans roliga timmar.

I många skoldistrikt har man infört förbud mot att seriemagasin medförs till skolan. Meddelanden härom har då utsänts till föräldrarna, vari påpekats att magasinerna vid överträdelse beslagt och av målsman får avhämtas på överlärarexpeditionen. Detta kan säkerligen bli en nyttig tankeställare för både barn och föräldrar. Men naturligtvis är det viktigt att barnen får en klar motivering för förbudet, och detta kan troligen bäst ske i samband med de ovan föreslagna serieanalyserna.

Boklotterier och bokcirklar för barn är andra lockande läraruppgifter. Till sist en fråga: Varför ger man i allmänhet barnen bokpremier endast vid årsavslutningarna?

till bokhandlare:

I många boklådor måste barnen känna sig ganska hemlösa och bortkomna bland alla dessa hyllor från golv till tak, fyllda med böcker som de inte begriper — och så vanligen någonstans bland allt detta en liten disk eller monter med barnböcker. Det ser ut som om en del bokhandlare försöker mildra denna främlingskänsla hos barnen genom att rada upp några travar grälla seriemagasin mitt på barndisken.

Det vore synnerligen värdefullt om det fanns plats och möjlighet att ordna en liten ostörd barnhörna i varje bokhandel, en vrå där barnen får sitta och bläddra, titta och läsa — även om personalen vet att det inte blir någon affär av. Lindstedts universitetsbokhandel i Lund har gjort något av en pionjärgärning och låtit inreda ett rum i källaren för barnen och deras böcker. Både barn och medhjälpare trivs med arrangemanget, och affärerna lär det inte finnas någon anledning att klaga på.

Många bokhandlare har ännu inte låtit några av sina medhjälpare specialisera sig på barnlitteratur. Få åtgärder inom bokdistributionen torde på längre sikt vara mera lönsamma än de som syftar till att hjälpa de yngsta läsarna tillrätta, dessa barn som skall bli morgondagens stora bokälskare och bokköpare.

till pressen:

Vi vet att tidningsfolket anser att seriesidorna har ett säljande värde, som man inte anser sig ha råd att vara utan. Men säkerligen skulle seriesidans dragningskraft på läsekretsen inte bli mindre, om man från redaktionernas sida gjorde större ansträngningar för att få fram ett bättre seriematerial. En del tidningar har letat reda på riktiga små seriepärlor, älskade av alla, men många seriesidor bär fantasilöshetens och rutinmässighetens prägel.

Åtminstone de större tidningarna borde också ha möjlighet att höja sin seriestandard genom pristävlingar för svenska tecknare, som så sällan får visa vad de kan på det här området. Sådant kostar förstås en del, men det gör ju också tävlingar av typen miss-vad-som-helst och liknande nonsens.

En stor del av läsekretsen skulle nog med tacksamhet ta emot fler små kritiska studier om seriemagasinerna. Om sådant material sedan i viss utsträckning överförs från ledarspalter och kultursidor till nyhets- och populäravdelningar, kommer även de som bäst behöver vägledningen att uppmärksamma den.

till bibliotek:

Det vore roligt och värdefullt om det engelska uppslaget att ordna högläsningstunder för barn och ungdom, redan tillämpat vid flera av våra bibliotek, fick en mer allmän omfattning.

En annan åtgärd som brukar resultera i ett livligt intresse är små utställningar kring aktuella böcker. Säkert finns det bland personalen de som skulle vara roade av sådana uppgifter. Reseskildringar och historiska berättelser torde väl höra till de mera tacksamma i detta avseende, och museer och bokförlag kan nog hjälpa till med utställningsmaterial.

till organisationer:

Vårt land kallas ibland och med visst fog för Organisations-Sverige. Bakom

organisationstanken ligger vetenskapen om att samverkan ger styrka, att gruppen kan lösa uppgifter som den enskilde skulle känna sig helt maktlös inför.

Frågan om våra barns sunda utveckling och deras sociala (socialpsykologiska) miljö angår oss alla, vilka organisationer vi än tillhör och verkar för. Därför bör seriefrågan bli föremål för diskussioner och motåtgärder inom alla slags organisationer, inte bara — som någon kanske vill mena — inom kvinno- och föräldraföreningar och liknande.

Vi bör alla verka för upplysning om serieeländets faror och för bildandet av ett kvalificerat konsultativt granskningsråd för barnlitteratur. *Ekonomiskt stöd* för en sådan verksamhet är givetvis av en avgörande betydelse. Här bör särskilt de större sammanslutningarna ge sitt bidrag till vad som är allas vårt bästa.

till myndigheter:

Ansvar för barnens socialpsykologiska betingelser vilar i sista hand på våra myndigheter. Vi tror att den situation som hänsynslösa privatintressen nu skapat inom barnlitteraturen inte kan bemästras utan myndigheternas direkta medverkan.

Vad man i första hand vill peka på är att myndigheterna mera bör beakta vad som kan göras inom ramen för tryckfrihetsförordningen. Likaså önskar man att den nya lagen mot vissa tendenser inom barnlitteraturen, framförd av straffrättskommittén, får en vid och stark praxis. Med stöd av denna lag bör man väcka allmänt åtal och få fram prejudikat.

Man vill också rekommendera våra myndigheter att beakta det norska förslaget angående Bern-konventionen, varigenom inhemska författaresh och tecknarnas ställning väsentligt skulle stärkas.

Till sist vill man också förordna sådana åtgärder som indirekt motverkar den mindervärdiga barnlitteraturens menliga inflytande: stipendier till tecknare och barnboksförfattare, fler och bättre skolbibliotek, hobbylokaler, ungdomsgårdar etc.

*

Till producenter av mindervärdig barn- och ungdomslitteratur

slutligen, vill man säga: Begrunda den djupa visdomen i de ord Strindberg riktade till en parasiterande människogrupp: Ni har ingen annan rättvisa att kräva än att avskaffas!

LITTERATUR

Nedanstående förteckning upptar huvudsakligen litteratur som citerats i utredningen. En stencilerad förteckning över ytterligare cirka 250 in- och utländska (till största delen engelskspråkiga) artiklar om serier kan rekvideras från förlaget till självkostnadspris.

- Ahlgren, Stig*: Veckopressen och folket (Tiden, 1940, 237 s.).
- Allwood, Martin S.*: Masskommunikationsforskning i USA (Affärsökonomis skriftserie 30, Sthlm 1951, 128 s.).
- tillsammans med Watters, Anne*: Comic Books in Geneva, N. Y. (Hobart Mass Communication Studies, Hobart College, Geneva, N. Y., 1950).
- Bauchard, Philippe*: The Child Audience, a Report on Press, Film and Radio for Children (Unesco, Paris, 1952, 200 s.).
- Bengtsson, Åke*: Cowboymyten Koreavapen (Recension av Jacobson, Expressen 15.6.53).
- Bengtsson, Georg*: Ungdomen og Litteraturen (Normann, Odense, 1944, 60 s.).
- Blumberg, M. L.*: The practical aspects of the bad influence of comic books. (Am. J. of Psychotherapy, Lancaster, 1948, 2—3: 487—490).
- Blumer, H. and Hauser, Ph.*: Movies, Delinquency and Crime (Dept. of Sociology, University of Chicago. Ingår i Payne Fund Studies, McMillan, New York, 1933, 233 s.).
- Bohlin, Greta och v. Zweigbergk, Eva*: Barn och Böcker (Kooperativa Förbundets bokförlag, 1945, 143 s.).
- Bokutredningen*: SOU 1952: 23.
- Deinboll, Rikka m. fl.*: Offentlig norsk utredning om tecknade serier (Statens Folkeupplysningsråd, Oslo 1953, 10 s. stencil).
- Dysinger, W. S. and Ruckmick, Chr.*: The emotional responses of children to the motion picture situation (Dept. of Psychology, Ohio State University. Ingår i Payne Fund Studies. MacMillan, New York, 1933, 121 s.).
- Edelman, Maurice m. fl.*: American-Style Comics (Engelsk parlamentsdebatt, Hansard 17.7.18 och 4.12.52).
- Elkisch, P.*: The child's conflict about comic books (Am. J. of Psychotherapy, Lancaster, 1948, 2—3: 483—487).
- Eneklo-Andersson, Eja*: Skolbarns läsvanor (Sveriges folkskollärarinnors tidning, 46—47/1953).
- Expressen*: Till Knallhattens m. fl:s försvar (Ledare 15.12.50).
- Förförs svensk ungdom? (Ledare 23.7.54).
- Farrar, Margaret M.*: Blondie and family succeeded in the field of education (The Sun, Sidney, 16.3.53).
- Filmkommitté, 1949 år:s*: Filmcensuren, Betänkande I (SOU 1951: 16). Barn och film, Betänkande II (SOU 1952: 51).
- Fransson, Evald*: Serielitteraturen — ett uppföstringsproblem (Folkskolan — Svensk lärartidning, 9/1953).
- 20,000 bilder av mord och brott (Folket i Bild, 41/1953).
- Avslöjad kulturkapitalism (Folket i Bild, 46/1953).
- Kulturkapitalismen — en lömsk företeelse (Metallarbetaren, 10/1954).
- Generalpoststyrelsen*: Inländsk Tidningstaxa år 1953.
- Gustafsson, Axel*: Serieläsning och uppföstran (Göteborgs Veckotidning 15.4.54).
- Seriernas stålman föstrar våldsmän (Sv. Morgonbl. 26.5.54).
- Hemmingsson, Gunnar*: Serieeländet (Tidning för Sveriges Läroverk, 29/1953).
- Hertzman-Ericson, M.*: Se upp med det överdrivna serieslukandet (Expressen 12.8.53).
- Visst skall vi kräva bättre serier (Expressen 12.8 och 13.8.53).
- Låt barnen skriva om Stålmannen! (Expressen 23.8.53).
- Heuvel, R. P.*: These Comics are not Funny (The Schoolmaster and Woman Teacher 21.3 och 28.3.52).
- Hjertén, Hanserik*: I Serielandet (Samtid och Framtid, 1/1954).
- Hogben*: From Cave Painting to Comic Strip (Chanticleer, New York, 1949, 280 s.).

- Holmberg, Olle:* Astrid Lindgren — den kvickaste (Dagens Nyheter 22.11.52).
- Ivare, Ivar:* Kan bilden ersätta ordet? (Aftontidningen 3.3.53).
- Serien som är ett hälsotecken (Pogo) (Vi 12.6.53).
- Jacobson, Herbert L.:* Cowboy, Pioneer and American Soldier (Sight and Sound, London, 2/1953).
- Johansson, Gustav:* Motion om en snabbutredning angående barnens och ungdomens förströ-
 elseläsning (Motion 249, A. K. 1953).
- Motion om viss utredning angående barnens och ungdomens förströelseläsning (Motion
 356, A. K. 1954).
- Serieeländet (Ny Dag 30.3.53).
- Serieeländet kan stävjas genom importrestriktioner (Ny Dag 24.3.54).
- Jändel, Bengt:* Askunge och rödluva (Svenska Dagbladet 3.3.53).
- Kahn, Albert E.:* The Game of Death (Cameron & Kahn, New York, 1953, 250 s.).
- Comics, TV, and Your Child (Masses & Mainstream, New York, 6/1953).
- Kenney, Harry C.:* Serier i nyttans tjänst (Christian Science Monitor 8.10.52).
- Kilbom, Karl:* Gangsterfilmen (Folket i Bild, 37/1953).
- Klackenberg, Gunnar:* Översikt över vetenskaplig litteratur behandlande filmens påverkan av
 publiken ur mentalhygienisk synpunkt (SOU 1951: 16, bil. 5).
- Klingberg, Göte:* Undersökningar rörande seriemagasinens språk (Folkskolan — Svensk Lä-
 rartidning, 1—2/1954).
- Larson, Lorentz:* Ungdom läser (Svensk läraretidnings förlag, Sthlm, 1947, 380 s.).
- Barn är läshungriga (Barn i hem — skola — samhälle, 3/1953).
- Lärarna och serierna (Folkskollärarnas Tidning, 9/54).
- Skolan och böckerna (Aftontidningen 28.1.54).
- Barn och serier (Norsk Pedagogisk Tidskrift, 1/1954).
- Barn och serier (Gebers, 1954, 170 s.).
- Larsson, Sven:* Stålmannen inför skranket (Expressen 5.7.51).
- Legman, G.:* The comic books and the public (Am. J. of Psychotherapy, Lancaster, 1948,
 2—3: 473—477).
- Love and Death, A study in Censorship (Breaking Point, New York, 1949).
- Linder, E. Hj.:* Ungdom och serier (Ledare i Stockholms-Tidningen 1.8.53).
- Lundkvist, Artur:* Människan och Gorillan. En liten studie i sadistisk fantastik i amerikanska
 filmer och serier (Folket i Bild, 41/1950).
- Mauger, Peter:* Ban These Comics (The Parent's Bulletin, London, March 1952).
- Should U.S. 'Comics' be banned? (Picture Post, London 17.5.52).
- The Case Against American-type Comics (Home & Country, 10/1952).
- Mosse, H. L.:* Aggression and Violence in Fantasy and Fact (Am. J. of Psychotherapy, Lan-
 caster, 1948, 2—3: 477—483).
- Netteberg, Aage:* Det utrygge hjem (Politiken 8.2.54).
- Nørvid, Anne Marie:* Et internationalt problem (Vår Skole, 34/1952), (Svensk skoltidning,
 52/1950).
- Odstedt, Anne-Marie:* Den svenska barnfilmjuryns undersökningar av barns reaktion inför
 filmen (SOU 1951: 16, bil. 6).
- Det är pappa, som läser Stålmannen (Idun, 44/1953).
- Olenius, Elsa:* God ungdomsbok — serum mot seriefluga (Folket i Bild, 42/1953).
- Pressens Tidning:* Innehåll och form (Ledare, 20/1953).
- Tidningsutgivareföreningen och serietrycket (Pressens Tidning, 6/1954).
- Renshaw, S. Miller, and Marquis, D.:* Children's Sleep (Dept. of Psychology, Ohio State
 University. Ingår i Payne Fund Studies, MacMillan, New York, 1953).
- Tankar om serier (Bonniers Litterära Magasin, 6/1948).
- Runnqvist, Ake:* Tankar om serier (Bonniers Litterära Magasin, 6/1948).
- En pigg 25-åring (Musse Pigg) (Veckojournalen, 35/1953).
- Mord för minderåriga (Svenska Dagbladet 5.7.54).
- Sandgren, Gustav:* Mord eller kärlek? (Folket i Bild, 48/1953).

- Socialdemokratiska kulturkommittén*: Människan och nutiden (Tiden, 1952).
- Stenberg, Ingvar*: Att läsa serier (Perspektiv, 6/1952).
- Svensk Skoltidning*: Barnlitteraturens avarter (Ledare, 20/1953).
 Reflexioner kring barns läsning (48/1953).
 Vi och serierna (Enkät, 51—52/1953).
- Sveriges Folkskollärarinnors Tidning*: Seriemagasinen (Ledare, 31—32/1953).
- Söderberg, Sten*: Fantomlitteratur på avvägar (Industria, 9/1953).
- Takman, John*: Om ungdomsböcker (Ny Dag 23.12.52).
 Flickprostitutionen i Stockholm (Sociala Meddelanden, 11/1954).
- Theile, Harold*: Naturgeschichte der Comics (Deutsche Rundschau, 5/1951).
- Thomaeus, Jan*: Vår förbisedda bildvärld (Perspektiv, 4/1953).
- Thurstone, L. L. and Peterson, R.*: Motion Pictures and the Social Attitudes of Children (Dept. of Psychology, University of Chicago. Ingår i Payne Fund Studies, MacMillan, New York, 1933, 75 s.).
- Tidningsstatistik, AB*: TS-boken (Årlig redogörelse för dags- och veckopressens upplagor och distributionsområden, Sthlm, 1954).
- The Times Educational Supplement* (23.4.49; 24.3 och 4.8.50; 5.10.51; 29.2 och 11.7.52).
- Tykesson, Elisabeth*: Nästa: Venus. En orientering i science fiction (Bonniers Litterära Magasin, 1/1954).
- Unesco Courier*: The case against and for 'Comic Books' (Febr. 1949).
 Comic Strips Must Be Taken Seriously (1.3.50).
- Wahlöö, Per*: 700 mycket unga författare (Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 23.2.54).
 En vanlig svensk grabb (GHT 13.5.54).
 Tonåringar och våldspelet (Arbetaren 20.6.54).
 Stålmännens bättre jag (GHT 8.7.54).
 Ettusen författare i återvändsgränd (Aftonbladet 20.6.54).
- Waugh, Coulton*: The Comics (MacMillan Co., New York, 1947, 360 s.).
- Wertham, Fredric M. D.*: The Dark Legend (Duell, Sloane & Pearce, N. Y., 1941, 200 s.).
 The Comics — Very Funny! (The Saturday Review of Literature 29.5.48).
 Are Comic Books Harmful to Children? (Friends Intelligencer 10.7.48).
 What are Comic Books? (National Parent-Teacher, March 1949).
 Comic Book Control Needed as Public Health Measure (Daily Compass 25.11.49).
 Seduction of the Innocent (Rinehart & Co., N. Y., 1954, 398 s., 4 \$).
- Wolf, Katherine och Fiske, Marjorie*: The Children Talk About Comics (Ingår i Communications Research 1948, Harper & Bros., New York, 1949).
- Västberg, Gunnar*: Han har gift i Capp-säcken (Se, 13/1954).
- Västberg, Disa och Öberg, Märta*: Åtgärder i syfte att främja tillkomsten och spridningen av lämplig och prisbillig litteratur för barn i skilda åldrar (Motion nr 291, A. K. 1949).
- Öhman, Ivar*: I skottgluggen (Folket i Bild, 32—33/1953).

REGISTER

- Adamson 25, 38.
 Aftonbladet 75—76, 169.
 Aftonposten 77.
 Aftontidningen 76.
 Ahlquist 80, 82.
 Albert Alligator 42.
 Allan Kämpe 93, 126, 130.
 Allas Veckotidning 79.
 Alla Tiders Seriejournal 53, 57, 80, 85, 94, 124.
 Aller, Carl 20, 34, 200.
 Aller, Hålsingborg 80, 82, 95.
 Allers Familjejournal 20, 22, 24, 27, 78—79.
 Alltid Amber 37.
 Allwood, Martin S. 30, 32, 138, 147, 172.
 Almquist, pastor 170.
 Andersson, H. G. 190.
 Andersson, Oskar 20, 38.
 Ann Howe 33.
 Annie, Lilla och Little Orphan 33—34, 41.
 Arbetaren 76, 205.
 Arbetet 77.
 Ashland Daily Press 166, 193.
 Association of Comic Magasine Publishers 137.
 Atomkrig 58.
 August och Lotta 40.

 Babsan 71.
 Barnbiblioteket Saga 178.
 Batson, Billy 85.
 Battle 60.
 Battle Action 60.
 Bauchard, Philippe 127, 130, 203.
 Bauer, John 135.
 Belsebub 205.
 Bennet, James 160.
 Benedict, Ruth 156.
 Bentley 180.
 Bernardo 176.
 Bernkonventionen 200, 213.
 Bervaku 152.
 Besegraren 58.
 Bibeln, the Bible 69, 145.
 Biggles-böckerna 170.
 Bildjournalen 79.
 Bill-böckerna 89.
 Billy Batson 85.
 Björklund, Sven 169.
 BLM 7, 23, 52, 127, 155.
 Blod, Kapten 90, 130.

 Blondie 31—33, 37, 40, 71—72, 80, 83, 85, 94, 135.
 Blumer 188.
 Boalt 147.
 Bob och Frank 80, 86, 94.
 Bonnier 82, 93.
 Bonzo 25, 38, 75.
 Bradley, general 33.
 Brand, Steve 112.
 Bridgeport 42.
 Bringing up Father 25.
 Brokiga Blad 75.
 Buffalo Bill 80, 91, 93, 95.
 Bull, Olle 43.
 Bulls Presstjänst 83.
 Burroughs 27.
 Busch, Wilhelm 20—21, 24, 40, 134.
 Buster Perk-klubben 86.
 Bystedt, M. 191.
 Bölja, Kapten 127.

 Caniff, Milton 33, 89.
 Cantril, Hadley 174.
 Čapek, Karel 42.
 Capone, Al 28, 42.
 Capp, Al 43—45.
 Carrol, Lewis 42.
 Carter, Nick 176.
 Catholic Comics 69.
 Cederholm, Kurt 170.
 Chaplin 26.
 Chicago Tribune 28.
 Child Care Commission 197.
 Child Study Association of America 194.
 Chips 176.
 Christensen, Sören 168.
 Christian Science Monitor 73.
 Churcy Sköldis 42.
 Clark, Tol 33.
 Comics Campaign Council 197.
 Compton, Richmal 89.
 Could, Chester 28.
 Cowboy 80—81, 86, 94—95.
 Crime Committee 154.
 Crime Suspense Stories 54.
 Cummings, E. E. 26.

 D'Ache, Caran 20.
 Dagbladet 55.
 Dagen 76.

- Dagens Nyheter 55, 67—68, 76, 152, 173—174, 182, 190.
 Dagobert 32—33, 71—72.
 Dagwood Bumstead 32.
 Daily Mirror 76.
 Daisy Mae 44.
 Damernas Värld 79.
 Danbar, Tex 112.
 Daring Detective Stories 190.
 Darius 19.
 Dell Publishing Co. Inc. 191.
 Det Bästa 33.
 Det Rådgivande Utvalg Angående Tegneserier 199.
 De Tre Musketörerna 46, 182.
 Detta är kriget 58.
 Dewey 67, 196.
 Diakon 42.
 Dickens 68.
 Dickie Dare 23.
 Dicks Äventyr 72.
 Dick vid Radiopolisen 80, 86, 94.
 Disney, Walt 25—26, 41—42, 87, 135.
 Dommarens Dotter 88.
 Donald Duck 26.
 Don Quijote 46.
 Dotty 40.
 Dudley, Ernest 90.
 Duhamel, Georges 183.
 Dumas 68.
 Dragos 27, 46, 76, 117—118.
 Durango Kid 89, 112.

 Eastern Color Printing 29.
 Eastman, Harold 158.
 Edelman 35, 197, 203.
 Einstein 90, 129, 130.
 En Rolig Halvtimme 79.
 Europa Press 83.
 Evighets-Kid 130.
 Expressen 61, 75—76, 148, 157.

 Fabian 40.
 Familjejournalen 79.
 Famous Funnies 30.
 Fantomen 34, 46, 69, 80, 86, 93—94, 117—118, 133, 152, 170, 199.
 Fantom-klubben 86.
 Fawcett Publications Inc. 190.
 Federationen Sveriges allmänna folkskollärarförening 182.
 Felix 25.
 Femina 78—79.
 Fickjournalen 79.
 Fischer, Ham 33.

 Folkbildningsförbundet 201.
 Folket i Bild 78—79, 115, 189.
 Folkskolan — Svensk lärartidning 168, 177.
 Ford, Henry 33.
 Forum-biblioteket 178.
 Foster, D. 135.
 Fransson, Evald 169, 174, 176—178, 180, 186.
 Freud 155.
 Fulton, E. D. 160, 196.

 Gabriel 111.
 Gamle Uggla 42.
 Ge 69.
 General Comics Inc. 71.
 Gillberg, Per Åke 191.
 Glueck, S. och E. 100.
 Gnurglor 43—45.
 Gordon 34.
 Gray, Harold 33.
 Gula pojken 21, 23—24, 40, 127.
 Gulf Oil Co. 29.
 Gulliver 46.
 Guns 55.
 Gurwil 175.
 Gustafsson, Axel 33.
 Gyllenbom 25, 40.
 Gåsblendaren 17.
 Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 77, 174.
 Göteborgs-Posten 77.
 Göteborgs-Tidningen 77.

 Hagberg, K. A. 178.
 Halland 170.
 Hamlet 145—146, 176, 178, 182.
 Hammer, Mike 112.
 Hammurabi 152.
 Hannar 152.
 Hansa 80, 82.
 Hans Hucklebein 20.
 Hans och Petter 24.
 Hansard 203.
 Harrington, Tommy 160.
 Hasse 38.
 Hauser 188.
 Hays Office Code 138—139.
 Hearst 23—24.
 Heidenstam 37.
 Hela Världen 78—79.
 Hemmets Journal 78—79.
 Hemmets Veckotidning 24, 78—79.
 Henningsson, Gunnar 205.
 Herlitz, professor 171.
 Herman 38.
 Herriman, George 26.

- Hertzman-Ericson, Merit 148.
 Hirdman, Gunnar 10.
 Hitler, Adolf 112.
 Holmberg, Olle 152.
 Holt 26.
 Hoover, Edgar 160.
 Hopalong Cassidy 83, 86, 93.
 Howe, Ann 33.
 Hucklebein, Hans 20.
 Hulme, Juliet 56.
 Husén 147.
 Husmodern 79.

 Ibis 85.
 Idun 79.
 Ignatz 26.
 Illiaden 145.
 Ivre, Ivar 42.

 Jack the Ripper 62, 128.
 Jacobson, Herbert 156—157.
 Jacobsson, Oscar 25, 38.
 Jane 76.
 Jesper och Jonatan 24.
 Jim och piraterna 33.
 Joe Palooka 33.
 Jonas 146.
 Josef 70.
 Josephus, Flavius 20.
 Journal of Educational Sociology 154.
 Juniomagasinet 93.
 Jändel, Bengt 135.
 Jönssons Katt 39.

 Kahn, Albert 203.
 Kalle Anka 26, 66, 83, 87, 94, 140, 152.
 Kalle Anka & Co. 80, 87, 94.
 Kalle Kanin 42.
 Kapten Marvel-klubben 85.
 Karl-Alfred 26—28, 33, 43, 73—74, 93, 181.
 Karolinerna 37.
 Kate, faster 55.
 Katolska kvinnoaktionen 172.
 Katzenjammer Kids 24, 40.
 Kelly, Walt 42.
 Kinberg, Olof 163.
 King Feature Syndicate 83.
 King vid gränspolisen 86.
 Klackenbergh, Gunnar 187.
 Klingberg, Göte 177—182.
 Knallhatten 43—44, 61, 148.
 Knatt, Herr 38, 75.
 Knockout-Charlie 86, 130, 148—149.
 Knoll och Tott 20—21, 24, 34, 40, 127.
 Kraschman 75.

 Krazy Kat 26, 39, 42.
 Krikelin 85.
 Kriminal-Journalen 190.
 Kronblom 40, 171.
 Ku Klux Klan 117, 120.
 Kvällsposten 77, 171.
 Kämpe, Allan 93, 126, 130.

 La Guardia 32, 129.
 Lane, Rocky 85.
 Larson, Lorentz 140, 147, 163, 176—180.
 Larsson, Sven 34, 151.
 Lasso 80—81, 89, 94.
 Legman 33, 96.
 Lektor 78—79.
 Leprechaun 198.
 Levande Livet 78—79.
 Liberty 33.
 Life 33, 196.
 Li'l Abner 43.
 Lilla Annie 33, 41.
 Lille Kungen 38.
 Lille Pedro 38.
 Lindbergh, Charles 91.
 Linder, Erik Hjalmar 152.
 Lindstedts Universitetsbokhandel 211.
 Lisa 38, 41, 85.
 Little Orphan Annie 33, 41.
 Livets Lustiga Latituder 75.
 London Federation of Parent-Teacher
 Association 197.
 London, Jack 115.
 Lucas-Tooth, Sir H. 203.
 Ludvig 38, 86.
 Lukiano 46.
 Lundberg, Birger 92.
 Lundkvist, Artur 115.
 Läderlappen 27, 46, 80, 87, 94, 117—118,
 132, 136.

 Manchuria Mary 60.
 Mandrake 34, 46, 118.
 Mandrokles 19.
 Manhattan-serien 191.
 Mannen som gör vad som faller honom in 38.
 Marvel, Kapten 46, 85, 118, 132.
 Marx, Bröderna 26, 39.
 Maskerade Sjöövaren 172.
 Master Comics 194—195.
 Mauriac 143.
 Maurini 152.
 Max och Moritz 20—21, 23—24, 40.
 McCarthy 186.
 Meister 175.
 Melodiklubben 88.

- Michelangelo 145.
 Mickey Mouse 26.
 Midnight, Kapten 46, 118.
 Min Melodi 80, 87, 94, 133.
 Min Melodis Hjärtbibliotek 80, 88, 94.
 Morby, Armas 82.
 Morgon-Tidningen 68, 76, 181.
 Moses 69, 70.
 Mosse, Hilda 154, 168.
 Musse Pigg 26—27, 39, 75, 80.
 Mutt and Jeff 24.
 Muttontop, Frederick 130.
 Målsmännens Riksförbund 195.
 Människojägaren 130.
 Mästerdeckaren 191.
 Mästerkatten 80, 83, 88, 92, 94—95, 191.
 National Committee for the Defence of Children 197.
 National Congress of Parents and Teachers 195.
 National Comics Publications Inc. 194.
 Napoleon 25, 38.
 Nerikes Allehanda 77.
 New York Daily News 28.
 New York Sun 25.
 New York Times 154, 166, 197.
 New York World 21.
 Nicke, Jocke och Majken 25.
 Niebelungenringen 46.
 Nietzsche 115.
 Nord-Sverige 77.
 Norra Västerbotten 77.
 Norrbottens Kuriren 77.
 Norrlandsfolket 77.
 Norrländska Socialdemokraten 77.
 Norrskensflamman 77.
 Norrtelje Tidning 77.
 Nya Norrland 77, 171.
 Ny Dag 76, 152.
 Ny Tid 77.
 Nørvid, Anne-Marie 169.
 Observer 35.
 Odstedt, Anne-Marie 170.
 Otroligt men sant 87.
 Outcault, R. F. 21.
 Palooka, Joe 33.
 Panken, Jacob 160.
 Parker, Pauline 56.
 Pegasen 176.
 Pelle Svanslös 43, 140.
 Pendergast 67.
 Perspektiv 75, 171.
 Peter Pan 87.
 Picard 130.
 Piggeling och Gniddeling 24.
 Pigge och Gnide 21, 24, 86, 127.
 Pinocchio 174.
 Pogo 42.
 Polonius 182.
 Polygnots 19.
 Popeye 27.
 Portland Press Herald 129, 160.
 Press & Publicity 80, 82, 95, 191.
 Prins Valiant 24, 34, 45—47, 93, 135.
 Procter & Gamble 29.
 Prärieserier 80, 88, 94—95, 104, 106.
 Pulitzer 21, 23—24.
 Putte 71.
 Raketmannen 130.
 Raspe 46.
 Rawlandson, Thomas 20.
 Rekordmagasinet 79.
 Riche 155.
 Richter 80, 82.
 Ritz, Tant 41.
 Robin 117.
 Rockie 93.
 Rocky Lane 85.
 Ronneby-Posten 77.
 Roosevelt, James 67.
 Rosenberg, Alfred 115.
 Rudin, Fridolf 38.
 Runnquist, Åke 7, 23, 25—26, 40, 66, 127, 154, 182.
 Rödluvan 146.
 Sagoskatten 93.
 St. Louis Star 28.
 Sandgren, Gustav 189—190.
 Sanna krigshistorier 58.
 Saturday Evening Post 33, 194.
 Saturday Review of Literature 160.
 Sawyer, Tom 90.
 Schein, Harry 52.
 Schoolmaster & Woman Teacher's Chronicle 35.
 Scott, W. 68.
 Se 78—79.
 Segars, E. C. 26.
 Sellars, J. 88.
 Seriemagasinet 80, 89, 94—95, 112, 181.
 Serieservice 83.
 Serietidningen Lasso 80—81, 89, 94.
 Shakespeare 68, 178, 182.
 Shazan 85.
 Sherman 33.

- Sidén 68.
 Sight and Sound 156.
 Silent Sam 25.
 Skånska Dagbladet 77.
 Slagfältet 58.
 Sluggo 38, 41, 86.
 Sniff, Den kloke hunden 38.
 SOU 166, 187, 201.
 Spillane, Mickey 112.
 Startling Detective Stories 190.
 Statens Folkeupplysningsråd 199.
 Steele 175.
 Stella 88.
 Stenberg, Ingvar 75.
 Steinsvik, B. 83.
 Stevenson 68.
 Stjärnbragder 80, 89, 94—95.
 Stockholms-Tidningen 75—76, 91, 152, 161, 176.
 Stolpe, Birger 183.
 Storklas och Lillklas 24—25.
 Storm P. 38.
 Strindberg 178, 213.
 Stålmannen 27, 30, 34, 46, 66, 80, 89, 94, 116—118, 130, 132—133, 135, 148, 152, 161, 172, 182, 199, 202, 208.
 Stålpojken 118.
 Sundsvalls Tidning 77.
 Superman 199.
 Swede, Kapten Bob 87.
 Svenska Dagbladet 69, 76, 135.
 Svenska Journalen 79.
 Svenska Morgonbladet 33, 76, 159, 161, 171.
 Svensk Damtidning 79.
 Swenski 60.
 Svensk Skoltidning 149, 169, 176, 180, 183.
 Sveriges Folkskollärarinnors Tidning 150, 180.
 Swift, Jonathan 42, 46.
 Sydsvenska Dagbladet 77.
 Såningsmannen 79.
 Särimer 48.
 Taft 67.
 Takman, John 152, 191.
 Tammer, Arne 134.
 Tarzan 26—28, 80, 90, 94, 115, 157—158, 179.
 Texas 80—81, 90, 94—95.
 Tex Danbar 112.
 Theile 19.
 Thomaëus, Jan 134, 171.
 Thorsie, Ragnar 191.
 Thrillerpillen 191.
 Thrillerserier 80, 90, 94.
 Tiden 178.
 Tidning för Sveriges Läroverk 205.
 Tidsfördrif 78—79.
 Tidningsutgivareföreningen 207.
 Tigerflickan 89.
 Tiger Tammanany 42.
 Times Educational Supplement 172.
 Titus Vespasianus 19.
 Tjolander 40.
 Tomahawk 80, 90, 94—95.
 Tom Mix 80, 91, 93—95.
 Tom Puss 42, 208.
 Tomten 198.
 Toonder, Marten 42.
 Tracy, Dick 28, 32—33, 53, 112.
 Tranås Tidning 77.
 Trio-förlaget 191.
 True Detective Stories 190.
 Truman 32, 66—67.
 Tryckfrihetsförordningen 205—207.
 Tuff och Tuss 80, 83, 92, 94—95.
 Tursamma Tony 89.
 Tusen och en natt 46, 69.
 Twain, Mark 90.
 Tvillingplaneten 67—68.
 TV-magazine 189.
 Unesco 34, 71, 127, 200, 203, 209.
 United Features 83.
 Wahlöö, Per 174—176.
 Vaillant 61.
 Valerius Maximus Mesalla 19.
 Wallace, Edgar 90.
 Wall Street Journal 30.
 Varbergs-Posten 77.
 Watson, James 160.
 Waugh, Coulton 23.
 Wayne, Bruce 132.
 Veckans serier 80.
 Veckojournalen 78—79.
 Veckorevyn 78—79.
 Wells, H. G. 46.
 Wells, Orson 174.
 Verne, Jules 46.
 WERTHAM, Fredric 7, 10, 30—31, 64, 104, 117, 123, 127, 129—130, 144, 147—148, 153—156, 159—161, 163, 165—167, 179, 193, 195—196, 203.
 Westinghouse 72.
 Vi 92.
 Vilda Västern 80—81, 92, 94—95.
 Wildenberg, Harry I. 29—32.
 Willy på äventyr 27.
 Winson, Fred 33.
 von Münchhausen 46.
 Worth, Mary 181.

Wästberg, Disa 201.
Västberg, Gunnar 43.
Västerviks Tidning 77.

Xerxes 19.

Yalu River Rosie 60.
Yellow Kid 21, 23.
York, Årkebiskopen av 166.
Young, Chic 31, 33, 71—72.

Zorbaugh 71.

Åhlén & Åkerlund 80, 82, 95, 135.
Åland, Tidningen 151.
Året Runt 78—79.

Ärpa — Snärpa — Gullvärpa 178.

Öberg, Märta 201.
Öhman, Ivar 100.
Örebro Kuriren 77.
Östhammars Tidning 77.

Ur pressdebatten om serieeländet

Aftonbladet den 23/11 1954:

Seriemagasinen har sannerligen kvalificerat sig för en psykiatrisk-pedagogisk bannbulla.

Arbetsbladet den 22/11 1954:

En grupp torde inte komma att besinna det, seriemagasinens utgivare. De är ute för att tjäna pengar och då får andra hänsyn och intressen vika. Hur länge skall dessa den fria företagsamhetens rovriddare relativt ostörda, i skydd av världens liberalaste tryckfrihetsförordning, få fortsätta sin föraktliga hantering?

Arbetet den 14/12 1954:

Dessa den svenska ungdomens speciella förläggare har nämligen aldrig velat begripa att ordet »frihet» i »tryckfrihet» också innebär ett ansvar. Deras hantering är knappast heder-värdare än deras egna seriefigurers.

Göteborgs Handelstidning den 24/11 1954:

Men vad som inte får ske är att sådana tryckalster, som bryter mot självklara sederegler, utan vidare slinker igenom med acceptabla eller likgiltiga. Varför åtalas inte eländet?

Norrländska Social-Demokraten den 3/12 1954:

Vad sätter vi istället? För dagen har vi inget förslag att komma med, men att det går att ge barnen och ungdomen läsvärda böcker och tidskrifter utan att försjunka till tråkighet det vet vi.

Stockholms-Tidningen den 21/11 1954:

Front mot skräckmagasinen.

En starkt växande opinion både i vårt land och utomlands kräver att åtgärder vidtas mot urartning och överdrifterna, som på mycket goda grunder anses vara en verklig fara för ungdomen.

Svenska Dagbladet 28/11 1954:

Magasinen ge en mindervärdig läsning, formellt och innehållsmässigt. Bilderna ge »en gangsters drömvärld», våldet legaliseras och heroiseras. Barnet lockas från boken till seriehäftet. De överkliga överdimensionerade äventyren avtrubba de ungas sinnen för proportioner och verklighet och enligt lärarna försvagas elevernas förmåga till koncentration.

Svenska Morgonbladet den 6/12 1954:

Att de som ockrar på dålig smak och medverkar till att försämma smaken ännu mera, för att få fylla sina kassafack med offrens pengar, fullt stilenligt härmed söker förmå folk med »namn och auktoritet» att offentligt intyga slik hanterings oskadlighet, är naturligtvis avskyvärt.

Vi nr 50-51/1954:

Häv ut skräpet.

NILS BEJEROT, professor och lärare i socialmedicin vid Karolinska institutet, har sedan slutet av 60-talet givit ut ett tiotal högt prisade böcker i narkotikafrågan.

Redan 1954 gav Bejerot på gamla Folket i Bilds Förlag ut

BARN – SERIER – SAMHÄLLE

Även i denna fråga var han långt före sin tid. Han avslöjade seriehjältarnas övermänniskoideal och pekade på våldsmantiken, kvinnorollerna och rasismen i serievärlden.

Denna välskrivna och verkligen roliga klassiker har länge varit ett svårfångat antikvariatsobjekt. Då serielitteraturens urartning fortsatt är analysen fortfarande högaktuell. Därför bjuder vi på denna nyutgåva med förord av Tom Carlson.

Ur recensionerna:

"Han sätter kniven rätt i dödköttet och sorterar fynden med vana fingrar."
Stig Nordfeldt i AFTONBLADET

"... på en gång spirituellt och dräpande... av största intresse för alla... fängslade och välskrivna."
Sten Hagliden i FOLKSKOLLÄRARNAS TIDNING

"... ett synnerligen talangfullt inlägg i debatten om serielitteraturen."
Ledare i ABF-tidningen FÖNSTRET

"... en utomordentligt intressant undersökning."
Nils Thedin i VI

"... en ingående utredning, väl dokumenterad, rappt skriven och med fräna analyser av problemet och dess skiftande sidor."
Ledare i STOCKHOLMS-TIDNINGEN

"... den är precis lika underhållande som någon av julens sedvanliga samlingar kåserier och humoresker av våra erkända skämtare."
Bertil Borin i ÖSTERSUNDS-POSTEN

ISBN 91 85166 24 3

KULTURFRONT